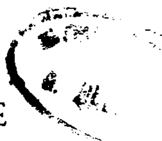
Coperta şi supracoperta de *Petre Vulcănescu*

TUDOR ARGHEZI

PROZE

EDITURA MINERVA

SEMNE CU CREIONUL

III

1928—1929

SPIROCHETA DE AUR

Cunosc un domn foarte bine situat, cu moşie, proprietate urbană, participări la sonde, acţiuni, automobile etc. Veniturile lui nete se cifrează la cîteva milioane peste baza de zece milioane fix, necesare coşniţei şi întreţinerii unei mizerii acceptabile. Acest om e un chinuit. Se frămîntă, oftează, are un regret nemărturisit. De ce suferă bietul om? Vă voi răspunde la ureche: cutiile lui din biurou sînt pline de manuscrise. Nefericitul scrie versuri. . . proaste. Toată averea lui nu este în stare să-i dea satisfacţia care nu face nici mai fericit, nici mai nefericit pe un pîrlit de poet, înzestrat cu o fărîmă de ceea ce se cheamă talent. Fie că îşi începe versurile cu luna plină sau cu stelele voalate, fie că încearcă un sonet, un cîntec de dragoste sau o vociferare filosofică, domnul meu iese tot acolo. Pentru că e deştept şi spiritul critic nu-i lipseşte detot, el îşi dă seama că e nul în poezie şi inexistent.

O dată a crezut totuş că la urma urmelor se poate înşela, fiindu-i auzit că artiştii care au realizat ceva cu ajutorul penei sînt îndeobşte nemulţumiţi de rezultate şi todeauna gata să-şi revizuiască aşa-zisa operă, şi la rigoare să o arunce în foc. Căci oricît s-ar vădi de vanitoşi, scriitorii nu pleznesc toţi de îngîmfare şi de certitudini exagerate asupra valorii cărţilor ce iscălesc, afară de doi-trei la sută, vinovaţi de la natură de un aliaj intelectual vecin într-un punct cu

practica pură și ascunsă a prostiei în ìfose și atitudini.

« Să cer și părerea altora », și-a zis domnul meu, și, într-o seară organizată cu muzică și cu gustări parfumate, a citit din « operele » sale. Tăcerea care a urmat lecturii l-a orientat. Cu toate că gentileța cunoscătorilor, dispuși să nu displacă oamenilor cu fumuri, nu cunoaște margini, în seara de poezie, acordată amicilor de către domnul meu, nu s-a putut cîtuș de puțin manifesta. Opera poetică era lamentabilă. Ea conținea lucruri revoltătoare, stupidități care ofensau, măgării care te-ar fi silit, dacă nu te găseai într-un salon amical, să pui pușca la ochi, să tragi și să dobori un asasin al imaginii și al ideii.

După ședință, serata a continuat tîrziu. Trecînd într-o cameră contiguă cu biuroul, l-am găsit acolo pe milionar întors cu fața la păretele unui colț și lăcrimînd. Poetul fără vocație plîngea, ca un copil căruia i s-a spart jucăria.

— Măi băiete, i-am spus, tu plîngi pentru că n-ai talent. Drept să-ți mărturisesc, nu e rău să ai talent, dar nu e nicio nevindecabilă inferioritate. Dacă n-ar mai fi și cititori consumatori, producția literară n-ar mai avea sens. Ia stai colea lîngă mine și să analizăm problema.

— Dacă nu aș fi citit mai păstram, parcă, o speranță, răspundea bogătașul. Acum nu mai am ce nădăjdui. Sînt avut, dar averea nu slujește la nimic.

— Crezi tu într-adevăr că n-ar putea să slujească? Literatura, pe lîngă o « chestie personală », cum i-am putea spune, interesează și prin caracterul ei colectiv. Ce-ți este ție să scrii tu sau să înlesnești publicarea scrierilor care dovedesc un talent? Numele tău rămîne legat de calitatea cărților pe care le tipărești și de numele autorilor tipăriți de tine. De ce nu te grupezi cu o seamă

de scriitori autentici, şi aducînd tu banii şi alţii talentul, sau în orice caz frumuseţile, să colaboraţi împreună? Evident că nu îţi prescriu o reţetă după care tu să fii un patron capricios şi abuziv, şi colaboratorii tăi nişte grămătici sterpi sau nişte redactori de slugărit o trufie omniştiutoare şi aberată. Această reţetă a fost încercată de cîte un bolnav căutat de babe masculine şi a dus la faliment şi la gol.

— Nu e acelaş lucru, răspunse domnul meu.

— Sau aplică altă formulă. Exploatează sărăcia unui scriitor de merit. Contractează cu el să-ţi scrie opera lui literară pe numele tău, autorul rămînînd absent din scrisul lui şi indiferent că semnează el sau că te semnează pe tine: important rămîne singurul lucru că frumuseţea lui se realizează.

— Aş vrea să scriu opera mea literară eu...

S-a întîmplat ca domnul meu să fie un muritor foarte inteligent şi cu variate experienţe cerebrale. Dar cei mai mulţi scremenţi literari, incapabili să se realizeze, sînt agresivi şi vrăjmaşi. Poţi să-i spui unui exemplar neizbutit de asemenea autor de literatură, că e idiot în meseria lui: să nu-i dai să înţeleagă că nu ar fi un mare scriitor, poet, nuvelist, romancier sau autor de teatru. Ah! autorii de teatru, fără lăscaie de aplicare pentru scenă, sînt fenomenal de sensibili. O laudă banală îi umple de entuziasm; o îndoială cît de slab indicată, faţă de producţia lor dramatică, îi face să scuipe, să dîrdîie şi să scoată fum ca nişte motoare.

Spirocheta de aur face ravagii în lumea din care se recrutează amatorii. Aceşti săraci bolnavi privesc stupefiaţi cum se împarte lumina, prin întuneric, în capetele cele mai puţin interesante din punctul de vedere al venitului global, şi nu înţeleg sfruntata nedreptate a Celui de Sus,

ca oamenii fără puţuri de păcură, fără imòbile urbane şi fără acţiuni să poată scăpăra, jucîndu-se, aur.

Ceea ce-i şi mai trist, este că spirocheta categoriei nu găseşte remediu în sensibilitatea actuală, lipsită de caritate, de speranţă şi de virtutea jertfei, rămasă singurilor poeţi.

CRONICA LITERARĂ A LUI COCÒ

Sînt scriitori, dragă Cocò, care au scris odată demult, un bilet de papagal, înnainte de apariția biletelor mele de papagal, și trăiesc din el o viață întreagă și o glorie fără sfîrșit. La jubileuri, la nunți de argint, la onomastici, la toate datele istorice ale anului, el este sărbătorit subt pretextul unui crîmpei de hîrtie, acoperit cu litere pe vremuri, din întîmplare. L-ai citit de atîtea ori încît îl știi pe dinafară, și-l poți recita și de-a-ndaratele ușor. Prea puțină piatră pentru prea multă slavă: intervalele monumentului trebuiesc împlinite cu beton: trei roabe de pietriș la o roabă de ciment.

Pentru noi, papagali căzniți, cîntecul nu sfîrșește niciodată. Cariera noastră de extractori de planete începe devreme și sfîrșește odată cu viața: noi sîntem în toate zilele și stăruitor papagali. Literatura, vezi tu, Cocò, după înțelesul autorului unui singur bilet, e un lucru lesnicios de făcut. El crede literatura o colecție de fabule auzite, scrise pe curat. Oricine poate strînge cîteva întîmplări cu ciocul condeiului, care după a mea curată părere este cel mai prost papagal. El face o povestire cum face tîmplarul o masă, adunînd scînduri, picioare și cuie și cumpărînd vopsea. Socoți, Cocò, că această stolerie de vorbe lipite-n cap este literatura, ori mă înșel eu cînd îmi închipui că este cu totul altceva?

Cuvîntul mi se pare un material prea frumos, ca să sufăr eu să fie întrebuințat ca găocile goale și ca melcii, încleiți la rînd pe cadrul unei foto-grafii. Dacă nu scînteiază cuvîntul ca un jar din cenușă suflat în vatra lui din nou, cugetul meu de papagal e nemulțumit cu singura tencuire de jur-împrejur a faptului petrecut. Povestirea e ca un sicriu legănat, în care doarme năbușit un prunc, și literatura bănuiam că este o îmbinare și o alcătuire de miezuri, lepădînd cojile, cum facem noi. Au pierdut scriitorii secretul de-a scobi semințele și de-a le gusta mîzga din interior? În cuvintele adormite trebuiesc trezite văpăile avîntate.

De curînd, Cocò, un scriitor a fost sărbătorit pentru că ar fi scris odată, în tinerețe, cu glasul condeiului tărăgănat, întîmplările din cîmpie și tîrg. El a povestit în papuci, clătinînd piciorul pe scăunel și învîrtind cleștele în gura sobei. Povestirea lui, înnainte și înnapoi pe o dungă de fierăstrău, a fost leneșă, egală, monotonă, și ni-mănuia dintre cititori nu i-a rămas din fulgerul ei în suflet o mînjeală de aur. L-au sărbătorit cîteva orașe, l-au sfințit Societățile. Dacă iei acum biletul lui de papagal de atunci și-l citești după banchetele date, vezi că s-a vorbit în deșert: rochiile împărătesei sînt cu mult prea mari pentru fetița intendentului, care le-a căpătat de pomană, și numai cu pălăria o acoperi și o învelești din creștet pînă la glezne.

Cînd flașnetarul meu m-a dus să ghicesc pe plajă, m-am uimit, Cocò, la Tekirghiol, de o momîie scundă, ridicată pe un soclu de piatră. Ca să nu rămîie malul înnalt, care străjuiește Marea, fără artă sculpturală, s-a născocit un viteaz administrativ din localitate și s-a turnat în bronz strigoiul lui rahitic, de copil debil, îmbrăcat în redingotă de împrumut și mascat cu o păreche de

favorite luate cu chirie. Artistul care a executat mormîntul în picioare era, poate, tinichigiul. Pus acolo ca să poruncească vînturilor și talazelor, monumentul stă pe țărm, invizibil ca o cutie de conserve goală.

Scriitorul care nu a mai scris, a voit să răspundă la atîtea sărbătoriri îngrămădite, și el, cu un model de literatură. L-am citit într-un ziar, peste umărul flașnetarului meu. E un crîmpei dintr-un mare gol de ceea ce papagalii intelectuali numesc talent literar. Scriitorul pescuiește, ca să nu scrie, gîndindu-se însă adînc la ceea ce ar vrea să scrie pescuind, după ce-și va pune undița în cui, și nu poate. El face literatură pe marginea lacului și refuză să o facă pe marginea mesei de scris. « Mă duc să pescuiesc, nu ca să prind pește, dar ca să petrec în post și rugăciune literară, izolat ca Iisus și suferitor de crampe. Acolo îmi vine mie inspirația mea fără păreche, în stuh, nu în murdarele orașe. Stînd cu undița în mînă sînt mare și etern și parcă aș ține un bici cu care mîn heleșteul în necunoscut, de pe capra țărmului cu nuferi. Totuș, în izolarea mea cu Cel Veșnic, nu sînt așa de singur cum ați crede: iau cu mine doi oameni ca să nu mă înnec. Detaliu de mare literatură indiană: cînd mă cobor către unde, dau dintr-un bucium „făcut într-adins", și oamenii mă aud de peste lac și vin la mine să mă poarte cu barca. »

Și ca să fie crîmpeiul meu mai lung, dragă Cocò, scriitorul care nu scrie și ospătează cu admiratorii, încununat cu lauri și nimburi, citează un descîntec întreg de fermecat în apă șerpii.

Ce nu se poate în lumea papagalilor, e o năzuință în lumea superioară. Noi, dacă nu scoatem bilete, nu avem semințe, și flașnetarul ne brutalizează. Scriitorul, dacă nu scrie și dacă nu știe să

scrie, e ridicat ca momîia de bronz din Tekir-ghiol, pe piatră, pus pe tava de aur și purtat ca o colivă sfîntă, fiartă din grîu și din moaște, la praznicile mari.

Bonjur, Cocò.

RATATUL

Încăpăţînarea de-a te ţine zilnic, neîntrerupt, de meşteşugul cuvintelor scrise, se practică subt condiţia să consimţi la neplăcerile lui, de la început. Cunoşti cititori străluciţi, mai bine înzestraţi decît cei mai buni scriitori, dar cărora li-e groază să scrie, ca de o amăgire. Îndeletnicirea de-a scoate din călimară cu vîrful peniţei aureole — şi murmùre dintr-un instrument complicat ca vioara, le pare derizorie şi copilărească. E un joc, şi ei nu vor să-l joace, care totuş îi atrage, o activitate falsă în definitiv, dar agreabilă. Orişicum, dacă s-ar apuca de asemenea jocuri şi falsificări, ei le-ar izbuti mai geometrice şi mai demne de un destin.

Aceşti scrutători de esenţe dezechilibrează certitudinile scriitorului şi pun în urîtă postură vocabularul îngăimat cu nefericire al partenerilor, prozatori şi poeţi. Răzbunarea profesioniştilor le-a găsit numele de « rataţi ». Ca să insulţi un cititor prevăzut cu o artilerie de săgeţi critice, nichelate şi orientate precis; ca să-l insulţi şi să te simţi după aceea bine, adică justificat în tipul tău de inginer şi de electrician al hîrtiei, este de ajuns să-l calífici ratat. . .

Mai interesantă este însă sensibilitatea « ratatului » la această lapidare colectivă.

Un cititor foarte inteligent, de care scriitorii au motive critice să se teamă cumplit, se plîngea că a ieşit dintr-un viespar de poeţi şi prozatori,

tăbărîţi asupra mierii lui veninoase, într-o cofetărie; şi m-a întrebat, cu naivitate confuză, dacă într-adevăr el ar fi ceea ce se cheamă un ratat. Fără să facem etimologia cuvîntului şi fără să-i fixăm împreună un înţeles, dar acceptînd sensul nedeterminat, haotic şi înspăimîntător, ne-am plimbat o jumătate de ceas de-a lungul unui trotuar cu mii de vieţi în mişcare, de siluete şi pofte.

— Vrei să te lepezi cu orice preţ de obsesia dumitale? l-am întrebat. Nu ar fi necesar, şi pizmuiesc situaţia dumitale intelectuală de erudit enciclopedist. Nimeni nu cunoaşte istoria mai bine ca dumneata, artele ţi-s familiare, un spirit filosofic superdelicat face parte din licăririle bogatului dumitale intelect. Matematicile te-au armat solid. Opt limbi le vorbeşti ca apa, din care două, greaca şi latina, îţi dau satisfacţii literare, celor mai multora din noi refuzate. Noi ne fabricăm o personalitate cu două-trei sute de cărţi şi cu ce mai dă Dumnezeu pe deasupra. Noi — fără ironie — sîntem, comparativ cu dumneata, nişte analfabeţi. Noi n-am ieşit, nu numai din Bucureşti, dar nici măcar din Cişmigiu. Dacă ţii totuş atît de mult să te scapi de o autopersecuţie enervantă, uite, scrie diseară şi dumneata ce-ai văzut acum. Asta e viaţă, nu literatură, viaţă de forfotă şi de lăcomii, brutală şi, să-ţi spui drept, frumoasă. Fă şi dumneata astăzi, odată, atît. Cu mintea, cu vocabularul, cu tonul dumitale, o să faci din nimic un lucru admirabil. . . Nu te codi. . . Îndrăzneşte. . . Mîine, citeşte-mi compoziţia la telefon şi să ne ridicăm odată de pe inimă bolovanul de aur.

Tocmai a cincea zi, pe seară, am primit telefonul celui mai inteligent dintre cititorii critici.

— Am încercat toate genurile, decînd m-am retras în odaie. . . Am încercat cronica muzicală,

cronica picturală, eseul, poezia, povestirea elementară. M-am uitat, după povața dumitale, la clanța ușii exclusiv și m-am îndîrjit să scriu despre ea. Imposibil! Știi care e defectul meu? L-am aflat! Nu sînt un ratat, sînt altceva; subiectele mele debordă; dintr-o pagină se fac zece, din zece o sută, și atunci abia observ că nici nu am început. Ce e asta?

Am închis încet, pe nesimțite, telefonul...

DOLIU

Ce ai tu, Cocò, de te-ai întristat? De două zile şi nopţi ochiul tău stă deschis ca un nasture descheiat, de mînușe, și ţi-ai întors capul de la soare. Pliscul nu ţi s-a mai muiat în aghiasmă, şi anafura hranei tale s-a uscat neatinsă. Ai să slăbeşti, Cocò, și nu vreau să tragi mai puţin la cîntar decît acum patru sute de ani, cînd trăiai în odaia boltită a unui călugăr.

Mi se pare că am aflat suferinţa ta din gazete. A murit la Londra papagalul mareşalului Massena. Tu ştiai prin presimțire. Internaţionala voastră secretă, a papagalilor, are semne şi prevestiri, care n-au dat niciodată greş. Se bate ochiul, se clatină sprinceana, și un eveniment s-a ivit, pe care voi îl înţelegeţi, ghicindu-i timpul şi locul.

Generalul lui Napolèon a murit acum o sută șaisprezece ani. La moartea celui mai victorios comandant din neînchipuita poveste a Cuceritorului, papagalul lui era tînăr; avea numai șaizeci şi nouă de primăveri. Azi a murit la o sută optzeci de ani; două veacuri.

Întristează-te, Cocò, dar şi mîngîie-te puţin. Nu e lucru obişnuit să mori papagal la o sută optzeci de ani, dacă însuş Bonaparte a murit la cincizeci şi doi. Confratele tău din Londra a păstrat o sută șaisprezece ani în penele lui pipăitul prietenesc al împăratului învingător, care s-a jucat adeseori cu defunctul.

Spune-mi un lucru, Cocò: din ce materiale ascetice au fost construite moaştele voastre nemuritoare, ca să dureze mai mult decît imperiile şi slăvile pripite ale omului provizoriu? Eşti tu martorul lăsat într-adins să asiste la desfăşurarea splendidă şi zadarnică a sforţărilor omului, autorul vremelnic al fierului şi oţelului, reziditorul stîncilor din beton lichid, magul electricităţii şi născocitorul mersului mai rapid decît fuga globului întrecut? Cine te-a fixat pe-o ramură uscată, ca şi fiinţa ta de smirnă şi os, şi cui vei da tu seamă de toate cîte le vezi născîndu-se şi pierind? Sau te-a hotărît cineva să ironizezi munca şi furtunile noastre, îngînîndu-ne cuvintele vii şi sfinte şi rîzînd cu hohotul tău rece şi cu elanul tău de neant, în mijlocul balului nostru mascat?

Tu, Cocò, nu m-ai lăsat niciodată să bănui anul naşterii tale, şi ţi-am întocmit, din imaginaţie şi probabilităţi, o viaţă care începuse, cred că la Rabelais, deşi nimic nu mă asigură că fiinţa ta nu era născută înnainte de Hristos, şi dacă, bătîndu-te cu porumbielul Sfîntului Duh prin întunericul facerii lumii, cucerită mai tîrziu de marele corsican, nu te-ai ascuns şi tu în corabia lui Noe, ca să scapi din uriaşul înnec, după cum a scăpat neatins confratele tău, la Rivoli şi Wagram. Cînd mă gîndesc că, filosofic şi neimpresionat, de mii de ani repeţi un singur lucru, cojind aceleaşi seminţe de floarea-soarelui şi de dovleac, în vreme ce trec cezàrii, artiştii şi gloriile rînd pe rînd, fără altă amintire decît a hîrtiei, nu mă pot stăpîni să mă închin ţie, ca la o întruchipare.

Te-am luat din timpuri şi te-am pus să stai pe o maşină de tipar, şi, imitîndu-te pe tine, ca pe un dascăl cu autoritate, în vreme ce tu spargi sîmburi, eu dumic vorbe, silabe, litere şi mă adăp cu presupuneri. Bunul meu meşter şi bunul meu colaborator! zilele se desfac şi se închid şi cad

ca niște bilete roșii, și albe, desfrunzite din salcîmii, plini de bilețele, ca niște miruri cu miezul de undelemn, al iluziei, prin care vîntul își încurcă biciul lînos și-l zmulge agățat de spini.

Un salcîm negru înflorește de cîteva zile deasupra coliviei lui. Cocò e în doliu, și toate florile mici s-au învăluit a jale cu cîte un petec de bariș de crep, ca să li se respecte durerea, ferite de darul Domniței de rouă, care le botează dimineața cu apă diamantină și ascunse de bezmeticii fluturi. Și pentru că divinul Cocò s-a întors cu spatele la soare și plînge, pisica se roagă și ea pentru sufletul celui dispărut, recitînd cu mùrmur și silabisind îngenunchiată, Tatăl Nostru și Acàtistul lui Cocò.

RUGĂCIUNE

Cum faci tu, Cocò, ca să găseşti în toate zilele un gînd bun de bilet? te-a întrebat un copil, care îmbătrînise citind în cărţi.

Cocò s-ar cuveni să fie măgulit. Întrebarea cuprinde printre cuvinte mărturisirea că fiţuicile lui verzi şi albastre pot să placă la citit. Dar i se cere o destăinuire, o reţetă, după care orişicine, care scrie puţin şi visează oleacă şi s-a străduit un timp şi o ţîră ca să stoarcă vorbele de icre şi ideile de lapţi, să poată da un tablou de cuvinte purtător de înţeles.

Cocò s-a chibzuit cum se face, într-adevăr, că nesilit şi nebătut, iese un bilet zilnic din cutìa lui de maimuţoi cu àripi. S-a gîndit şi i-a rămas un gol în cap, neînchipuit, bolind cîteva zile de simţimîntul absenţei. Neputînd ajunge cu mintea la nicio reţetă, Cocò s-a despicat sufleteşte în două şi a pus întunericul sau scăpărarea dintr-însul — totuna e — să lucreze, pecînd judecata şi ingineria lui spionau primprejur, ca să surprindă secretul şi să-l dea în vileag. Biletele s-au întocmit, însă, ca şi pînă atunci, aproape singure, Cocò muindu-şi, pe ici pe colo, ciocul în călimară şi zmîngălind fără socoteală, ca un tinichigiu care fluieră o mazurcă şi vorbeşte cu burlanul de ploaie, fără să-i ştie nici pensula cînta nici cîntecul vopsi. Şi în cele din urmă, Cocò a renunţat să se mai scruteze şi ar fi lăsat problema baltă. Dar întrebările s-au întors.

Bine, bine, domnule Cocò, înţeleg că în ceea ce priveşte scrisul, « producţia s-a mecanizat », dar ce-i cu sursa ideilor, a subiectelor: cum se iscă ele la dumneata?

Se mecanizează scrisul, Doamne? Ce poate să fie asta?

Vai mie! Scriu de patruzeci de ani, dar debutez în fiecare zi: ca prima dată, cînd am acoperit un ochi de hîrtie cu slove. Sînt un şcolar etern; mai puţin decît un şcolar, sînt un băiat repetent de trei sute şaizeci de ori pe an, de patruzeci de ani neîntrerupt repetent. Numărul de şcoală, de pe mînecă, mi-a trecut prin postav pe braţ, ocnaş în perpetuitate al gîndului îngropat în cuvînt şi cimentat cu el laolaltă. Zilnic îmi dau examenul meu de lopătar înlănţuit, pe oceanul furtunos ori neted al singurătăţii, şi zilnic ajung, şi zilnic mă îndoiesc, şi zilnic mă trezesc în lanţuri, ferecat şi-n somn, mai arzător şi mai opintit cu vîsla-n piedica uriaşă a undelor adînci şi grele. Sînt de ochii lumii un papagal, dar în taina mea, ca-ntr-o răspîntie de timpi, se întîlnesc şi fulgeră, în adversitate sau confluenţă, fluviile mari şi oglindirile frămîntate ale vîntului şi apelor, ale cerului şi ale clocotului mut din pămînt.

Niciodată nu m-am gîndit în ajun la ceea ce voi scri a doua zi, şi, în fiecare zi, de treizeci de ani încheiaţi, am scos mîna de la inimă şi de la minte şi am apăsat-o pe foaia albă, pe întuneric, ca o ştampilă cu sînge. Deşi papagal, eu nu m-am jucat şi nu mă joc cu scrisul meu. Ora lui e ora utreniei mele. După cum, înţepînd în pîine, ieromonahul ştie că lancea lui liturgică străbate atunci coasta lui Dumnezeu, tot aşa şi eu cred că punctarea literii pe carnetul meu răspunde cu slovele tainelor mari, care simt şi colaborează...

Înnainte de-a fi scris, Cocò întodeauna s-a rugat cu vocea lui guturală:

— Dumnezeule, puternicule și gingàșule, au ești pasăre, au ești gînd, au ești stea călătoare; au ești munte peste luceafăr, au ești vis, au ești fără să fii, te ghicesc... Vino la mine cu vîntul, vino cu raza, vino cu vuietul lin al umbrei prin întuneric, din țărînă, din grîu, din foc și din gheață, din mugetul vacilor și din scuturarea frunzelor, vino cu morții, vino cu viii și cu cei ce nu vor fi... Vino și ridică-mi cuvintele, ca o bolborosire fierbinte din fundul smîrcului care mă robește, pînă la fața undelor lùcii de sus, de deasupra piscurilor, de deasupra cerului, către plutirea slobodă a închipuirii tale preacurate.

Și Dumnezeu a venit nelipsit la Cocò, în colivie și pe flașnetă, și a venit în fiecare zi, de patruzeci de ani de zile și mai mulți...

Nu avem niciun document serios la îndemînă, care să ne indice cronologia sigură a uneltelor de cîntat. Se pare totuş că strunele au precedat instru‑mentele de vînt, cel puţin la popoarele clasice, căci în ce ne priveşte pe noi, neam din rîndul nea‑murilor din fericire barbare, ar fi de crezut că fluierul şi cimpoiul au luat‑o lăutelor înnainte. Cine ştie! poate că vre un cititor specialist va binevoi să ne scoată din ignoranţă, precizînd pentru nişte adepţi ai flaşnetei, cum sîntem aci, noi, ucenicii lui Cocò, vîrsta instrumentelor cîntăreţe.

Un lucru pare mai sigur sau absolut sigur, că naşterea baghetei s‑a petrecut după a uneltelor din orchestră, prin concubinajul flautului cu vioara. În orice caz, şeful orchestrei pare neapărat născut după orchestră, căci dacă s‑ar admite contrariul, ar însemna că la un moment anumit al dezvoltări‑lor artistice, se găsea o specie de oameni, iviţi la netimp, a cărora profesiune consista în a face semne cu bastonul în aer şi a da dintr‑un deget la soare.

Ceea ce este însă şi mai sigur decît succesiunea în timp a membrelor unei orchestre, sigur şi contro‑labil cu competinţa şi cea mai redusă, este că nu putea să existe orchestră fără conducător, după cum nu a existat Operă fără Georgescu şi Filarmoni‑că fără Georgescu. Georgescu nu a fost un nume, a fost o calitate artistică şi un stadiu muzical, în aşa fel încît dacă nu s‑ar fi pomenit Georgeşti, nici muzică nu s‑ar fi putut pomeni. E un exemplu

de mare mimetism, care permite şi celui mai infect taraf de lăutari să devie orchestră genială, dacă cel puțin bătaia cu varga de fier în sunetul lichid al triunghiului de oţel, intercalat din cînd în cînd într-o simfonie, ca un pitpalac, este efectuată cu mînă de Georgescu.

Veacuri după veacuri, şeful de orchestră a fost unanim tolerat ca o putere indispensabilă mişcării din loc a unui ansamblu muzical. Toată lumea a fost profund convinsă că fără mimica enervată și infinitiformă a şefului de orchestră, dansînd la pupitru din coate, din fizionomie, din codirişca fracului, făcînd pe fantoma şi pe tirbuşonul, haotic şi exorbitat, palid şi vînăt, sau încruntat şi dogmatic, orchestra nici n-ar putea părăsi starea de surdomutism a unui instrument aşezat în vitrină pentru vînzare.

Şeful avea un portret unic recunoscut de bărbieria universală. El purta părul lăieţ, buzele imberbe sau barbă călugărească, în toate Statele muzicale, ca diplomații de pe vremuri, care nu puteau fi adoptaţi în concertul zîzaniei europene fără barbete sau resturi de barbeți. Capelmaestrul era o individualitate deosebită între muzicanţii de toate felurile, ca briceagul în raport cu toporul, cuțitul, satîrul şi tesla. Fără el nu putea să existe niciun soi de muzică în acțiune.

A fost o eroare, tristă de mărturisit. Orchestra putea să cînte şi fără impregnaţia, în sufletul ei, a şefului dirijor. S-a făcut o experiență de curînd. Toate instrumentele unei orchestre au intrat şi au ieşit şi s-au împărechiat admirabil. O audiție lungă a fost condusă şi isprăvită cu brio de către un ansamblu foarte numeros. Cei care au participat la experiență afirmă că niciodată orchestră cu dirijor nu a fost în stare să obţie efectele acestei orchestre. Eroarea se va corecta. Profesiunea baghetei nu va mai hrăni pe baghetist nici cu lauri, nici

cu fin, şi şefii celebri şi incontestabili vor fi siliţi să alerge după alt meşteşug. Cei înzestraţi cum se cade, vor avea, ca şi acum, o baghetă în rezervă, care, bine manipulată, va continua să-i întreţie în rangul higienic al aparatelor de masaj necesare, la o vîrstă feminină mai înnaintată, dispariţiei adipozităţilor şi a triplei bărbii. În principiu, în sine, problema şefilor de orchestră este însă lichidată.

O idee. Dacă s-ar experimenta Statul fără guvern, Statul fără miniştri, credeţi că nu s-ar învăţa ceva şi din această experienţă?

ZIUA CĂRȚII

S-a găsit în sfîrșit omul care să creadă în sfințenia cărții și care să încerce a-i crea, în țara noastră eminamente ziaristică, o sărbătoare. Oropsita carte, în numele căreia profesează atîți imbecili înnăscuți, plătiți din vistieria țării cu sute de mii de lei pe an — din vistieria țării?... mai curînd din sărăcia țăranului, din tristețea muncitorului, din oftica funcționarului și disperarea neguțătorului. Partide politice, cu șefi gravi, ca mumìi în viață, dau semnalul, din vreme în vreme, la soroace calculate, și un anotimp toată țara se umple de întruniri, șezători, consfătuiri și atenee, vorbindu-se despre teoria lui Darwin și muzica lui Wagner și subînțelegîndu-se căderea guvernului. Apoi totul adoarme. Librăriile continuă să vîndă gramofoane și pantofi cu talpă de azbest.

O mînă de scriitori români nu-și găsesc loc (sau locul găsit e degradator) în țara în care miniștrii nu știu să facă toate acordurile gramaticale (scuzîndu-se că nici Dragoș Vodă nu știa să scrie), și secretarii-generali nu pot deosebi între un raport de agramat și unul de om de cultură.

Toate comediile vieții noastre obștești purced de la absența totală a cărții, menită să îndrepte cocoașele și celelalte diformități sufletești provenite dintr-o educație silnică în școli haotice și înjghebate în pripă.

Ușurința cu care omul matur — chiar cînd profesia lui a rămas legată de carte, precum ingine-

rul, medicul, advocatul, — se cotoroseşte de carte, a doua zi după ce « a intrat în pîine », şi *nu se bagă de seamă*, e osîndirea definitivă a sistemului de foruri culturale de Stat.

Scăparea noastră din ridiculul caragialesc în care ne menţinem de aproape un veac nu poate veni decît de la o minte eroică.

O zi pe an, cel puţin, vom avea sărbătoarea cărţii.

Copìi cu ochi vioi şi surîs vitejesc vor oferi pe uliţele oraşelor ţării româneşti, cărţile cele mai bune pe care în acel an le vor fi plăzmuit pentru stele cîţiva contimporani neluaţi în seamă şi în nebunia cărora e înţelepciunea veacului. Ducîndu-se acasă, o dată pe an, domnul funcţionar, domnul negustor, domnul medic şi domnul ofiţer vor oferi soţiei, în antreu, odată cu pachetul de la cofetărie şi băcănie, cartea de lux a visului şi imaginaţiei, primită în stradă.

Această floare de hîrtie are daruri neînchipuite: ea va rămîne în casă şi se va reîmprospăta singură.

COCÒ DEVINE DASCĂL

M-ai întrebat adeseori şi nu ţi-am răspuns de cîte ori aş fi voit. Mi-ai pus întrebări care loveau de-a dreptul răspunsurile mele gata făcute, şi le-am întîrziat. Cele mai multe m-au chinuit între necesitate şi datorie: Îmi permiţi — nu este aşa? — singur cum mă găsesc împotriva tuturor, să-mi aduc aminte, chiar în momentul în care sufletul meu se împărechiază cu ideea şi cu sinceritatea, ca să satisfac obligaţiile impuse de frămîntările noastre intelectuale şi de sentiment, că sînt un om cu obligaţii dureroase faţă de neamul meu mic, cuprins în neamul mare.

Sîntem, din nefericire, dubli. Aparţinem prin viaţa noastră neamului nostru mic, şi prin gîndirea noastră neamului mare: două neamuri care se contrazic. E-o stare factìce şi anormală. În bună disciplină şi orînduială, nu trebuie să existe adversitate între datoriile mele faţă de om şi datoriile mele de cetăţean. Dar toate instrumentele pe care cîntăm sînt falsificate şi tăioase, şi înnainte de-a întinde mîinile pe coarde, trebuie să avem prudenţa să punem pipăitului degetare.

În ţara noastră nimeni nu mai are curajul să-şi impuie viziunea artificială că mai rămîne ceva sănătos, afară de un popor ignorant şi încurcat cu intenţie în momentul material. Motoarele sună zdruncinate, puterile de întinerire sînt puteri de putreziciune. Oamenii de Stat cei mai buni sînt încă din cei mai răi cu putinţă: nu mai e de aştep-

tat de la eforturile lor decît o nouă oboseală care sporeşte exponentul oboselii acumulate.

Sîntem bolnàvii acelei faze care nu mai poate să fie ajutată de medici şi care aşteaptă, de la natură şi de la evenimentele nedescifrabile, o scăpare sau un deces. Noi toţi care năzuim să însănătoşim bolnàvul, nu vrem să ne gîndim la moartea lui, dar nu putem orienta evenimentele, blajine sau violente, tonice sau funeste. Unde ducem mîna dăm de o gangrenă sau de un puroi. Noţiunea e generală: sîntem grav bolnavi — şi fatalitatea vrea zilnic boala să ni se sporească.

Actualmente, se petrece un fenomen. Oamenii care au îmbolnăvit ţara treptat, fără să vrea într-adins, evident, dar prea vicioşi ca să reacţioneze, în număr de aproximativ o mie, se ostenesc să se iluzioneze şi să ne iluzioneze şi pe noi că sîntem sănătoşi. Ei vor crede că sîntem valizi, în vreme ce carnea noastră putrezeşte lent. Sensaţia că se înşeală nu le lipseşte însă; de-aci forma agresivă a optimismului lor. Ei vor să stîrpească sentimentul marilor noastre dureri. Ei apără decrepitudinea lor atacîndu-ne pe noi, care ştim, ca şi ei, că remediile mărunte nu se mai potrivesc cu evoluţia maladiei. Ei sînt în panică şi ar dori să stăpînească nu numai momentul, dar viitorul întreg.

Totuş, ei admit, şi ei, că totul e putred, însă la figurat, în principiu, exprimînd această certitudine cu formula nedesluşită că «este încă mult de făcut». Cetăţeanul devine suspect şi condamnabil mai ales atunci cînd transportă din viaţa publică şi varsă în rezervorul figurat, în rezervorul principiului, exemplul. Ca să nu aduci cofa cu exemple vii, de la izvorul colcăit de şerpi, ei s-au îngrădit cu zăbrele de cuţite şi săbii. Pilda povestită a vieţii unui agent activ de putreziciune, e considerată sau ca o calomnie, sau ca o instruire nepermisă în aşa-zisa viaţă privată, ca şi cum această viaţă este

neapărat necesar să diformeze linia vieții publice și să se despice din ea. Și pentru ca exemplul să nu poată măcar să fie transportat, cei o mie de oameni vinovați s-au îngrădit și cu o cenzură.

Datoria noastră cea adevărată este, desigur, una și singură: să producem exemplul trăit, zi cu zi. În falsificarea actuală împlinirea acestei datorìi e cu neputință, căci majoritatea oamenilor de care atîrnă viața noastră, face parte din acea mie de oameni, și această majoritate conține în sinteză puroiul total. Prevederea lor e inteligentă: pentru cazul datoriei, cînd, făcînd abstracție de interese și de persoane, urmărești servirea interesului ideal obștesc, ei au pregătit și o armă de constrîngere sentimentală: acuzarea de ingratitudine, organizată așa ca să te reducă suflețește la expresia cîinelui care, dîndu-i-se, linge. E fondul real și practic al formelor de generozitate și milă. Ei nu se vor situa niciodată în punctul de vedere că, nedreptățind și pîngărind pentru nevoia de conservare, pretutindeni, a mînui binefacerea cîteodată e o chestiune de banală și insuficientă simetrie. Ei se fortifică într-un centru al moralei, își însușesc stăpînirea preceptelor care au un sens numai într-o viață curată și o activitate de strictă onestitate, și acționează ca niște aliați naturali ai religiei și ai filosofiei.

Noi, intelectualii, nu vom putea niciodată să fim la înnălțimea misiunii noastre de analiști, de critici și de îndreptători, intelectualitatea fiind încă din germeni închinată ipocriziei necesare și redevabilă, prin lașități cu cauze directe, agenților de putregai. Misiunea de curățire și de renaștere morală, cade, în toate timpurile, ca în creștinism, în competința sălbatecă a manualilor, independenți de tradiții, de recunoștință, de sentimentul toleranței și de toate nuanțele și subtînțelesurile

care dizolvă conturele ideilor pline şi fac din ele bile rotunde de joc şi mingi.

Noi nu putem decît să dăm manualilor documente indirecte, sugestii imprecise, îndemnuri, îndulcind însă exemplul viu, pentru ca punctul în care s-a ivit să rămîie necunoscut şi aparenţele să fie salvate. Sîntem nişte afluenţi care aducem prin întuneric apă la morile măcinişului social.

Acest lucru îl facem necontenit, cu voie şi fără voie — dar caracterul ruşinos al unei atari acţiuni, deghizată din interes, se micşorează dacă efortul nostru este conştient.

Fiind un papagal perfect, Cocò, băiat bun, e adeseori de părerea autorilor pe care îi citeşte, şi se influenţează lesne de ultima carte citită. Imitînd, prin natură, pe confraţii atraşi deopotrivă de gesticulările şi atitudinile diametral opuse, el este surprins că gîndeşte cu pensula inteligenţii lui, ca zugravul de litere, aplicat să împlinească intervalele albe ale unui şablon. Şi această operă, de-a umple golurile rezervate, cu cerneală şi vopsea, el o face cu sinceritate şi entuziasm, ca şi cum şi şablonul şi litera tăiată-n foaia de carton şi zinc ar fi ale lui.

Nu mă supăr niciodată pe papagalul meu că ia drept ale sale lucrurile străine şi că se confundă, ca un nerod, cu fiinţa altuia şi cu părerea lui. Îmi zic: « Cocò se pune la curent », « Cocò munceşte », « Cocò ia iniţiative », « Cocò promite ». În viaţa ideilor şi a scoliozelor intelectuale, împărţite pe tipuri de şchiopătare şi de cocoaşe, împrejurările se petrec ca în curtea cu pasări domestice. A fluierat un paznic, şi se pornesc să necheze curcanii; a lătrat un curcan, şi fac ca el toţi papagalii. Clopotarul izolat, în turla lui cu vii şi morţi, se simte contrariat, auzind că vine de jos, dintre găini şi curci, imitaţia, în limbaj adecuat, a clocotului de aramă, dar îşi improvizează o justificare.

Vorba trebuie grăită, şi cuvîntul trebuie scris şi tipărit. Pensulele trebuiesc ferite de molii prin întrebuinţare, şi gîndurile se capătă cum se cumpără

etolele de samur și măștile de mucava. Cultura nu este făcută pentru vrăbii, refractare la orice alt ciripit decît al gușii lor, ci pentru papagali. Un papagal care a repetat vorba « Poftă bună » valorează cîteva mii de lei, pe cînd un papagal lipsit de darul șablonării, se vinde ieftin și nu face, intelectualmente, patru bani. Problema princi-pală privește cîteva neamuri de vùlturi, care nu se coboară din piscuri la curci și nu figurează gra-vați în manualele de zoologie, pentru că niciun fotograf nu s-a suit pînă la ei; un grai nou și un zbor de sus în sus.

Repetați curcani, repetați flașnete, repetați papa-gali, osteniți-vă să semănați cît mai mult, dacă nu unii cu alții, măcar cîte unul cu cîte cineva. Se admite asemănarea și se admite și deosebirea, însă nu peste marginile unei asemănări: este loc, prin urmare, și pentru originalitate. Cînd maimuța s-a hotărît să ucidă maimuța, căutînd o expresie nouă a unui tip înnoit fundamental, a nimerit omul; confuzia s-a precipitat de-a lungul luminii, ca o umbră densă cu miezul de întuneric, și stăpî-nește și astăzi cugetarea științifică necăjită. Repro-ducerea și imitația ne-au cultivat atît de armonic, încît nu putem primi nașterea furtunoasă a noului ins, decît cu concesiunea consimțită că între mai-muță și om a fost și a dispărut un samsar. Sam-sarul fiziologic a fost evolutiv, a pornit, a crescut, a descrescut și a ajuns, înmulțindu-și noile însu-șiri și forme, pe măsură ce liniile vechi se împuținau.

Sforțările cele mai meritorii au dus la obținerea unui tip social disciplinat între catehism și Codul Penal — și școlile și programele se ostenesc să stabilească în noi, ca în niște eprubete așezate la rînd, un nivel al medicamentului intelectual, un criteriu, un stil unanim, un bun-simț comun. Trei hectare pentru grîu, șase clase pentru intelect, un prefect de județ, o casă, un coșar și o vacă,

este un tip de ideal simplu, în care se poate produce numai originalitatea numărului copiilor. Al doilea tip ideal dă funcțiunea administrativă. Al treilea tip aduce aportul de conservare intactă, învățămîntul și Camerele Legiuitoare, care veghează la reproducerea tipurilor ideale treptate, ca o echipă de mecanici la buna funcțiune a rotativei.

A te exprima într-alte tipuri, neprevăzute, este jignitor; cu un corectiv: să existe tipul tău local nou în streinătate, și să fi constituit ceea ce s-ar putea numi o celebritate. Dacă prezidentul unei aglomerări de factori definiți la nivel — Academii, Senaturi, Curți, guverne — a admis posibilitatea existenței unei șovăieli morale, este că Anglia rigidă a dat pe Oscar Wilde, și cînd nu au respins putința unei dictaturi eventuale, s-a gîndit la Mussolini.

Repetarea, mai ales fragmentară, a evenimentelor acceptate undeva, nu este cu totul interzisă. Cîntecul auzit place mai voios ca un cîntec nou. Verdi se cîntă mai bine decît Wagner, și sîrba cu mai mult sentiment ca Beethoven; însă pentru nevoile de originalitate în salon și pentru posibilitățile de a viețui ale snobilor, se cîntă și Debussy, după *Ruga unei fecioare*.

Este adevărat că Eminescu a pustiit teritoriul literaturii pe o suprafață de treizeci de ani pătrați după el. Este adevărat că toate rachetele luminoase aruncate în Tărie după el, au pierit în drum, ca niște chibrituri încercate pe păretele timpului, și cîteva au durat ceva mai mult, ca lumînărelele, stinse între ușa bisericii și Maica Precista din catapeteasmă. Dar sfîntul s-a crestat pentru todeauna în bolțile altarului: s-a isprăvit. În acești treizeci de ani trecuți niciunui poet nu i-a mai fost cu putință să-și facă vînt cu evantaliul înstelat al vîntului mare. Evenimentul Eminescu s-a iscat

fără aprobarea nimănuia, și lipsa lui de corespondent a stîrnit, la curci și la găini, țîfnă și oftică literară.

Un fapt artistic de dimensiuni cu atît mai enervante cu cît interesează cariera unui număr de păsări domestice mult mai încăpător decît pe vremea lui Eminescu, s-a pronunțat recent. S-au iscat două atitudini: una de acceptare și alta de tăgadă și de ameţeli, cu vărsături. Întrebarea dominantă a fost: Seamănă cazul cu cazul Eminescu? Seamănă mai mult? Seamănă mai puțin? Nu seamănă? Nu este? De ce să fie și cum s-ar putea?

A bătut toaca. E pe la cinci către seară. Găinile se duc încet la coteț să se culce.

INTELECTUALI ŞI MANUALI

Un prieten cititor, curios, răspunde printr-o scrisoare biletului nostru relativ la intelectuali și manuali. Pentru ce o deosebire, răsturnată în favoarea celor din urmă, și pentru ce lipsa dependenței servile a manualilor de intelectuali? Oare tonul social nu îl dă, în toate împrejurările, intelectualul? Şi nu trebuie să rămîie stabil și nemodificat acest raport dintre cele două « extreme » ale vieţii organizate?

Prietenul nostru este advocat și poet, de două ori intelectual, intelectualizat la extrem. Meşteșugul lui e Dreptul, preferința lui e literatura. În timpul proceselor, din care trăieşte, cele mai bune resurse ale lui, în momentele de generalizare şi de apel diagonal prin materia Codurilor, la prezenţele mari ale existenței, poetul se înfățișează întreg, făcînd abstracție de jurist. Dreptul și mai ales aplicările Dreptului în douăzeci-treizeci de rețete tìpice ale conflictului dintre vecini, l-au deprins cu toate elasticitățile și toate concesiile, derivate într-o unanimă generozitate, indiferent de nuanţa şi de calitatea culpei. Poezia l-a obişnuit cu încovoierile infinite ale gîndului, pregătindu-l pentru justificarea tuturor concepțiilor. Ins mai agreabil unei convorbiri private nici nu se poate. Ins mai incapabil pentru o reacţiune integrală e greu de găsit. Cazul lui, cel puţin pe jumătate, este cazul quasiunanimității intelectualilor.

Prietenul este înscris într-un partid politic cu autoritate, căruia îi face o cinste de două ori mai voluminoasă decît cinstea pe care o primește. Este chemat să apere persoane și situații displăcute și să susție vederi poruncite. Ca să le cîștige, el are nevoie de toate resursele de erudiție și de talent, forțate către scop. Dreptul îi slujește atunci ca să strîmbe conștient cumpăna într-un folos antipatic, și poezia aleargă la el, și-l sprijină să nu alunece din greșeală și să cadă.

Rezultate: O sporire a reputației lui și o legătură de vasalitate mai mult cu partidul. O micșorare a individualității lui de rezervă. Acceptarea oricărei împrejurări. Scuza oricărei măsuri. Cazul complect se manifestă atunci cînd intelectualul trece cu desăvîrșire dincolo de el însuș, întîi cu mîhnire și mai tîrziu cu transformarea acestui sentiment — pentru compensațiile obscure — în ură agresivă împotriva steagului sau culorilor subt care se angajase la început. După cum fonta, fierul și oțelul sînt modalitățile aceluiaș material, tratat la temperaturi variate și cu o chimie apropriată, tot așa între Pavel din Tars și Pavel creștinul, sau invers, stă o problemă de atmosferă.

Intelectualul e de origine, îndeobște, rurală. Ca să parcurgă drumul dintre opincă și pantoful de lac, el are nevoie de un călăuzitor care se arată la timp, odată cu prima dependență. Pantoful de lac, ciorapul de mătase, cravata cu un punct de mărgăritar și ceea ce urmează: postul de încredere, automobilul, apartamentul și apoi imobilul propriu în capitală; călătoriile în străinătate, căsătoria și cele ce urmează: pasiunile citadine — cele afișate și cele ascunse, — tranzacțiile sufletești, coarnele din teatru, teatrul etc. sînt un ideal. El permite părăsirea vitelor de acasă, evită pămîntul și bălegarul bătăturii, întunericul comunei, anotimpurile grele și toată sărăcia satelor,

de care și manuali și intelectuali fug din răsputeri, unii din prostie, alții din viciu. În ziua cînd intelectualul începe să miroasă a o picătură de violete pe batistă, puterea de primenire a lumii a pierdut un resort.

Timiditatea originii îl angrenează în mecanismul de jos, care treptat îl introduce, aservit, în angrenajul central. Manual el nu mai poate fi, și nu poate parveni să fie un aristocrat, un individ cu cîteva zeci de generații de stăpînitori în măduvă. La această școală au învățat toate generațiile ultimilor cincizeci de ani, — și stările colective au rămas intacte, așa cum le-a găsit momentul aruncării punții între mocofan și Stat.

De la aceste personalități de mare tiraj, care compun intelectualitatea generală, cine are de așteptat ceva? Zilele se aseamănă în perpetuitate, și bezna îngheață pe colibele țării. Să voiască din răsputeri, și un salt înnapoi e cu neputință. De la costum la suflet, totul s-a schimbat, și trăim fiecare din noi fenomenul absurd al suprapunerii a două timpuri ce nu se pot încăpea. Analfabetismul satelor coincide cu titlul de doctorat.

Manualul, țăran sau muncitor industrial, nu are legături cu epoca lui de oameni, fiind și prea numeros și lipsit de inteligența problematică a cotidianelor ambiții. Intelectualizarea lui, atunci cînd s-a putut produce, este practică și slobodă. Actele lui sînt armonice cu brazda cîmpului și cu motorul uzinei. El n-a inaugurat niciun contact cu educația politică și socială a victorioșilor zilei. Rupt, dimpotrivă, prin deprinderi și port, de lumea celor o mie, în care se intră în vîrful picioarelor și pe burtă tîrîș, el în orice ceas al timpului este nou și simplificat. Agrementele vieții nu-l obligă să ție la numărul anilor prea mult, și din plăcerile lui sexul nu-și dispută partea cea mai mare.

Aceste împrejurări vor deveni doctrină, iar cînd intelectualii manualilor şi manualii intelectualizaţi fără contingenţe cu epoca lor se vor înmulţi, domnia celor o mie încetează, suprimată prin fluviul liniştit şi adînc al conştiinţei manuale.

Educaţia noastră a fost greşită de cîteva zeci de ori, şi cea din urmă educaţie se determină acum, cînd constrîngerile sociale şi beneficiile independenţei personale, acceptate de conştiinţă cu simplicitate, sporesc intelectualizarea manualilor şi fac din oameni valori de echilibru şi din minte un auxiliar imediat al braţelor de la unelte.

LE STYLE C'EST L'HEURE

Toți cîinii sînt prevăzuți de natură cu o coadă, dar pe cînd unii o poartă subsuoară, ca țăranul dinaintea boierului căciula, alții, mai bine hrăniți, o duc ridicată ca o trompetă, ca boierul intrînd în casa țăranului cu pălăria în cap. Iată două stiluri, și în ambele intră cîte stiluri toate, ale cozii-n sus și între picioare. Coada-n jos merge pînă la Werther, și coada pe spate pînă la Buffon — și mai jos și mai sus.

Cuvintele capătă cînd un ìfos, gradat pînă dincolo de rezistența învelișului, care le cuprinde întinderea și sensul, cînd o uscăciune de piele cu mătreață. În sus, pleznesc de obezități variate, și-n jos cad anemiate. Unul poartă cuvintele pe tobă, altul în prafuri (la oră un vîrf de cuțit). Cele mai nenorocite sorți sînt ale cuvintelor goale în sus și-n jos, care se scarpină.

Buffon a zis « Le style c'est l'homme » și toată lumea crede, de o sută de ani, cu admirație, că Buffon a spus ceva foarte important și că ar fi spus chiar mai mult decît a spus. Decum cazi în generalizare, orice cuvînt transportă orice sens. Dacă aș zice « Stilul e omul », aș putea zice « Cum e turcul și pistolul » și « Unde dai și unde crapă », fără să ies din cugetarea lui Buffon. Marele Buffon n-a spus nimic. Tocmai îi era mintea foarte goală în ajunul recepțiunii lui la Academia Franceză, și el a dat drumul bășicii. A pus pe pupitrul Academiei un om de cauciuc scos din buzunar.

De o sută de ani păpuşa goală trece din universitate în universitate, şi toţi învăţaţii în înţelesuri ne-pricepute o sună la ureche şi spun: înnăuntru e ceva; în acest obiect mic este un încăput mai mare ca el.

Mă rog dumitale, pot pune şapte sute de grame într-un flacon de douăzeci centimetri cubi? În nicio sticlă nu se poate petrece acest fenomen; în sticla verbală şi literară totul e cu perfectă pu-tinţă. Prin prestidigitaţie, intră Mediterana într-un bulin — şi cîteodată interiorul cu galeriile şi ecou-rile lui ramificate e cu atît mai sonor cu cît e mai absent. Păpuşa lui Buffon e un dop, şi-n dopuri nu e nimic. Buffon a spus în realitate că omul are două picioare. Dacă picioarele au şi cîte cinci degete şi tot atîtea unghii, nu e vina lui Buffon.

Orişicum, stilul e mai repede împrejurarea decît omul.

Să vă povestesc o împrejurare trivială.

Sînt un om cît se poate de binecrescut, şi în convorbirile mele cu doamnele îmi aleg cuvintele care evocă albul, pasărea-ibis, umbra violetă, cerul albastru, nufărul şi toate articolele de toaletă ale unui stil care circulă între Chateaubriand (ce-lălalt) şi Scribe. Cu toate că doamnelor distinse, de cîte ori se găsesc în bună societate, ştiu că le plac anecdotele puturoase, mie mi-este cu nepu-tinţă să trec dincolo de myosotìs şi dincoace de heliantă. Mai mult; nici în singurătatea mea, acolo unde sînt stăpîn să mă pot purta cum îmi place, nu îndrăznesc să schimb culorile şi să în-locuiesc parfumele. În societatea doamnelor mi se modifică şi liniile surîsului, personalitatea mea psihică obţine ascuţiş, catifelare şi transparenţă. Zic « mersì » în loc de « mulţumesc », pentru că e mai pur, şi, ascultînd, gura mea devine guriţă,

se strînge în stil și lasă o scăpărare ivorie de dinte gentil aparent. Înnădușesc și zic că transpir. Mi-e foame și în loc de poftă de mîncare zic apetit. Acasă mi-aș sufla nasul, golindu-l complect: în societate mi-l șterg frumos și conserv.

Aceeaș atitudine o păstrez atunci și cînd mă găsesc, în societate, în pielea goală. Da. Am fost odată în cea mai bună societate în pielea goală (pe țărmul Mării, pe nisip). Eram singurul bărbat într-un cerc de tinere doamne, vă rog să credeți, chinuitor pentru buna ținută a tricoului meu, îngrozitor de ispitit să se deformeze. Toate varietățile care au compus epopeea, drama, tragedia, romanul cu toate consecințele lor, blonda cu ochii de peruzea, cafenia cu umerii drepți, oacheșa cu vișina sînilor cărămizie, roșcovana cu pielea lilială, erau de față, în linii vizibile, din albul cărnos al cerbicei pînă la călcîiul rotund ca piersica trandafirie. Lupul din sufletul meu își vîra, pot să spun, nasul, ca un săpun rece, care aluneca peste tot, pe dedesubtul vagilor obstacole de mătase, dar vocabularul meu era din ce în ce mai gătit cu ghiocei și cu reminiscențe polare. Eram ca o batistă de olandă căzută între borcane cu dulceață și cutii exotice cu raci — dar îmi mențineam cutele și textila.

S-a ivit însă un eveniment rău. Doamnele intrau în opinii artistice, literare și muzicale. Imediat totul s-a decolorat și cuvintele începeau să aibă aere farmaceutice, ideile veneau de vată, o atmosferă intelectuală de eucaliptus și de bomboane de tuse, o sensibilitate de gutaperci, o romantică libeluliformă și camforată strica și sînii, și obrajii, și buzele sensuale, și mînji voluptățile olfactive ale comitetului literar de pe plajă.

Cum ședeam într-un cot, mă aplecai la urechea vecinei mele celei mai seducătoare și-i șoptii:

— Paștele mătii.

Vecina mea se uită la mine, cu o aberaţie în privire, la care mă aşteptam. Zîmbetul meu virginal însă o făcu să se îndoiască, şi doamna se întoarse spre un alt grup din apropierea noastră. Ar fi preferat să creadă că şoapta sosea de mai departe. Mă apropiai din nou de urechea ei şi-i zisei încet:

— Paştele mătì.

Doamna se sculă de jos încruntată, îşi luă, cu nervi, bagajele şi plecă în mirarea celorlalte. Mă apropiai de a doua vecină şi repetai, în cuvinte, din ce în ce mai dezgustătoare, insulta mea literară — şi plecă şi ea. Repetai ocara de unsprezece ori, cîte doamne fuseseră întinse cu mine pe nisip, şi rămăsei singur cu Marea. . .

Stilul meu s-a ţinut deci intact atîta timp cît măgăriile sexului dulce puteau fi cruțate. O doamnă însă apreciase pe Flaubert, afirmînd că « scrie curăţel ». Îmi pierdui stilul şi adoptai un altul, fără să vreau. Te rog să mă ierți, dar vream să-ţi fac o demonstraţie contra lui Buffon.

Dacă vrei să ştii ce s-a mai întîmplat, îţi voi spune că, seara, am primit unsprezece provocări la duel din partea soţilor solidarizaţi, evident, cu senzitiva doamnelor bruscate. Provocările le-am acceptat la restaurantul select al localităţii, și domnii, ca să dea actului lor cavaleresc toată gravitatea solemnă a momentului mergerii la moarte, se îmbrăcaseră în costume negre de gală.

Eu am tratat Codul de Onoare după stilul adecuat: i-am stropit cu sifon.

EPISTOLĂ CĂTRE TIT

Dragă Copile, o să-ţi scriu acum cu tiparul. Este adevărat, după cum îmi aduci aminte, că am îndemnat pe toţi cărturarii, mici ca dumneata şi mari ca tatăl dumitale, să scrie, să capete curajul de a înfrunta călimara, cu preocuparea, din partea îndemnului, ca să existe o putinţă de selecţie întinsă.

Înţelegi fără greutate că un copac înnalt, ales dintr-o pădure liberă, e mai înnalt decît un pom ales pe bulevard, că înnălţimea fiind relativă cu pipernicirea şi cu ambianţa, un număr mare de vîrfuri dă mai repede vîrful cel mai înnalt cu putinţă, decît un parc de promenadă închis. Noi, în literatură, ca şi în politică, ne găsim într-o grădină artificială: cinci scriitori şi cinci bărbaţi politici remarcabili încheie toate prognosticurile noastre.

Dacă vrei să faci un guvern sau o publicaţie literară, trebuie să lucrezi cîteva zile cu creionul şi guma, şi zilnic să reintroduci treptat în lista de colaboratori pe toţi aceia pe care i-ai eliminat la început. Şi guvernele se aseamănă şi revistele se aseamănă — pentru că stocul de cinci e invariabil şi utilizat de toate formaţiunile noi şi vechi. Variaţia se face monotonie, şi viaţa literară, ca şi viaţa politică, devine — excludînd pe Cocò — un etern vals de flaşnetă.

Literatura are datoria să dea, ca şi politica, măcar două-trei personalităţi propriu-zis, anual.

Afirmative sau negatorii, aceste individualităţi, dorite neîncetat culturii româneşti, este nevoie să se ivească neapărat.

N-aş putea preciza dacă sărăcia în care ne frămîntăm se datoreşte naturii, dar ea vine, desigur, şi de la cultivarea în eprubetă închisă, cu dop, a vieţii politice şi literare. Somităţile bătrîne acaparează laboratoriile şi clocesc singurătatea unui ou făcut odată, înnăbuşit. Partidele politice nu sînt şcoli propice unei dezvoltări progresive, şeful exercită tirania omniscienţii, şi potenţa lui criticabilă şi limitată exclude veleitatea personalităţii, încurajînd manifestarea în subordine a mediocrităţii. Iar instituţiile, ca şi cincimile literare, muncesc din răsputerea invidiei mocnite şi a pericolului personal, la descurajarea tineretului apt.

Cocò a scris, dragă Băiete, că tineretul să nu aştepte să fie căutat de bătrînet. Impetuos şi nou, flăcăul să-şi facă loc înnainte.

Însă. . .

Însă nu vom cîştiga mult şi nivelul nu se va mişca din loc dacă tinerii vor fi mai proşti ca bătrînii. Se întîmplă că deşi dorinţa noastră împinge la luptă, valoarea e rareori fericit agresivă. Ascultînd îndemnul, s-au ivit în arenă luptători bombastici, cu aluri muşculate şi fără muşchi, cu atitudini fără conţinut, cu muzici fără de cîntec. Un trompet surdo-mut, suflînd într-o trîmbiţă fără limbă vibratilă, face toată mimica energică şi vitejească a trompetului valid, fără să se audă nimic. Spectacolul e comic al acestui trezitor imaginar de fulgere, antrenat într-o muzicalitate de mucava şi decorat cu stele de hîrtie de ciocolată.

Îndemnul nostru are în vedere timidităţile nejustificate şi valorile autentice ascunse. Dacă la o chemare cu goarna vor sări numai şchiopii şi ciungii, vînătoarea se traduce cu o gălăgie care

sperie vrăbiile și lasă să treacă mistreții. Și în acest îndemn vom stărui și la toamnă, cînd avem de gînd să călătorim cu cîteva conferințe de înviorare literară.

În ce te privește pe dumneata, dragă Copile, te-am întrebat dacă suferi sinceritatea și, răspunzîndu-mi afirmativ, ți-am dat părerea mea întreagă și sfatul să arunci condeiul, ca o unealtă de zadarnică tortură, și să te gîndești că frumusețile vieții nescrise sînt de multe ori, dacă nu întodeauna, mai mari și mai numeroase. Datoria față de intelect și de artă este să scrii într-un singur caz: cu talent. Lipsa acestui imponderabil, ce nu se poate înlocui cu pasiunile orgoliului și căruia nu i s-a găsit niciun surogat, este principial eliminatorie. Poți trudi, te poți minți, poți voi. Oricît ai crede că ți-ai înjghebat un exponent literar cu o formulă a derizoriilor slăbiciunii de judecată, rezultatul e mizer. Poate că din politețe și din necesitate să obții cîndva o mențiune în doi peri pentru meritul dumitale iluzoriu: din acest material inconsistent și străin nu poți croi un fir de punte peste gol. Poate fi ceva mai tragic ca situația de inexistență, la o vîrstă pînă la care te-ai măgulit că ai să-ți tai hlamidă dintr-o mătase absentă? Strecurat printre amabilități și insuficient fortificat într-un spirit critic onorabil, te trezești, Băiete, bătrîn și nul, pentru că nu ți-a ieșit la timp un om cinstit înnainte sau pentru că ai nesocotit o povață.

Ascultă-mă, dragă Băiete, rupe pana, ia o minge mare de piele, pune încălțăminte boantă și tricou și ieși în cîmp, unde se bate cu mingea. E agreabil și destul de literar, mai literar decît manuscrisele pe care ți le-am cerut repetate, ca să-mi repet ca un profesionist onest verificarea.

Cine nu se oprește la timp, va cădea în seria acelor bolnavi de-o veșnică agonie literară fără

să fi trăit în literatură, greţoşi fără să mănînce gras, rîioşi fără să-i scarpine, înfumuraţi fără văpaie, necăjiţi fără pricire, supărăcioşi de tot ce există, chinuiţi de ardeieri intelectuale şi de jărăgaiuri poetice, îmbătrîniţi la netimp, incapabili să scrie o propoziţie simplă, să se apere sau să atace în trei rînduri de proză, dezamăgiţi în ei înşişi dar vociferoşi, care sfîrşesc o carieră literară lamentabilă şi o viaţă tuturor împovărătoare, traducînd proverbe chinezeşti din limba franceză, ca un aşa-numit, mi se pare, Alexandru Stamatiade, prototipul categoriei.

Cît mai e timp, dragă Copile, fereşte-te să fii un cabotin, un maimuţoi, un ratat, pentru ca să nu te vezi silit, într-o seară pustie, de ploaie neagră, cînd bucuriile altora cîntă, petrec şi biruiesc, să te refugiezi în singurul loc unde te vei mai regăsi cu sufletul tău faţă-n faţă, şi să te spînzuri de cîrligul în care trecătorul precedent şi-a spînzurat bretelele şi nădragii şi ţi-a lăsat puţină hîrtie.

Smuceşte obsesia, scoală-te şi aleargă — şi fii sănătos.

OMUL EXORBITANT

Am cunoscut un om cumsecade, un om-document, din care un autor care umblă după heleştaie întinse, ar putea să facă un mare roman. Romanul mare se deosibeşte de roman prin aceea că unul e mai subţire şi cuprinde pagini şi coli mai puţine, iar romanul mare mai are calitatea că ocupă din itinerariul literar drumul cel mai lung, cu staţiile cele mai multe. El permite experimentarea unei idei şi a unui temperament, ales ca să domine volumul, tomul şi seria, în contact cu varietatea continuă a existenţei.

Omul meu cumsecade era un Don Quichotte al vocabularului, care nu se înfăţişa spiritului declamator decît în superlative. Viaţa trăia pentru el, ca pentru pisoi, numai în circulaţie şi în sărituri, şi obiectele cele mai paşnice prin natura lor, zvîcneau ca pasările prinse din zbor şi se aruncau în sus şi pieziş ca lăcustele. El nu putea să admită depănarea lentă a timpului şi îl silea să se rezolve în evenimente, secolul fiind considerat ca un ceaun în care fierbe ciorba o sută de ani şi dă singură spuma cu grăsime, care interesează.

O trăsură cu doi cai avea şase cai, pentru el, şi un surugiu orator, fluierător şi pocnitor din bice cu firul lung ca al undiţelor de peşte. Caii erau toţi armăsari, şi armăsarii ieşeau din Arabia de-a dreptul, ştiind şi cele trei dialecte, de la Golful Persic şi Eufrat, după vizitiu şi călăreţ.

Așezați în hamuri lungi, cu paftale de argint, armăsarii alternau ca jocul de șah, unul alb, unul negru, în zigzag — și surugiul purta mînuși de marchiz mușchetar, cu carîmbi albi, cusuți cu fluturi galbeni și argintii, ca să ivească în stră-lucire două nuanțe. La brîu de cașmir roșu, se arătau pistoale.

O casă era un domiciliu. Un domiciliu era o proprietate. O proprietate era un palat. Un palat nu se mai asemăna cu nimic decît cu Vaticanul, deasupra căruia se legănau, pe acoperișuri, grădi-nile Palmirei. Cîrciuma de pe apă, la care ducea o punte, era un cazino, și ceea ce era nițeluș mai răsărit din seria comună, devenea formidabil.

Ca să trăiască în ipoteza èlitei, omul meu saluta todeauna pe miniștri și pe generali, ale cărora biografii le cunoștea cu detalii neștiute de nimeni, de mărimea fenomenului. Vocea unuia se auzea din munți cînd se răstea din șes, altul știa pe dinafară istoria veche, nouă și contimporană, cu toate datele, și ținea minte pe toți autorii greci și latini, în toată opera lor, așa încît, dacă îi cereai versul o sută patruzeci și doi dintr-o lucrare poe-tică, ilustrul personagiu ți-l recita numaidecît, sau, mai bine zis, *stante pede*. — « Numaidecît » nu lovește așa cum lovește « stante » și pe urmă « pede ». — Cel mai mare om era acela care, salutat de el, răspundea cu pălăria coborîtă jos și ținută în mînă ca un disc de aruncat în văzduh.

Prefectul de poliție și primarul știau nu numai cîți locuitori are capitala, dar știau pe fiecare ins în parte, meseria fiecăruia și ce face fiecare la momentul dat. Mai tare decît ei era însă primul-ministru, și foarte colosal era regele, care cunoștea, pe cale mistică, printr-un dar ciudat, special regilor și împăraților, pe fiecare om din toată țara. Regelui puteai să-i pui orice întrebare, și răspundea imediat. De pildă: cîte mere se coc

și cîte se strică-n pom; de cîte ori se încrucișează firele ciorapului într-o păreche de ciorapi; cîte litere sînt într-o arhivă.

Cățelul omului meu, corcit din două simpatice dar elementare jigodii, se trăgea dintr-o familie engleză, și unul din strămoșii canini ai exemplarului miraculos se sinucisese, ca un om și mai mult decît un om, pe mormîntul Lordului Primar al orașului Londra, vîrîndu-și botul în pămîntul proaspăt și ținîndu-l așa, refuzînd să respire, pînă ce deveni cadavru. Cățelul lui vînează cerbii ca lupii și ar doborî elefanții ca pantera, dacă Cișmigiul ar fi o junglă. El zice « ham » în unsprezece feluri, cu unsprezece înțelesuri contrarii, din care cîteva interogative: « Să viu? », « Să mă arunc pe el? », « Să stau locului? », « Ce să fac? ».

Ați priceput că găinile omului meu făceau cîte două-trei ouă pe zi, și duminica cinci. Ouăle găinii aveau mărimea ouălor de struț. Puse la clocit, fiecare ou scotea o seminție de doisprezece pui, trei cocoși cu nouă găini, cîte trei găini de cocoș. . .

Dacă vrei să te faci romancier, dragă cititorule, urmează, deschide miezul, amplifică și scoate din călimară universul. Cel puțin va fi un roman adevărat, de imaginație exorbitantă, care se scrie și se citește cu agrement.

Închis cu un prieten în camera lui de lucru, amîndoi cu hainele zvîrlite pe marginea patului şi cu mînecile suflecate, ne-am pus în gînd să călătorim prin văzduhurile muzicale. Aparatul de radio e o cutie de lemn cu trei lămpi, două bobine şi un acumulator. Acumulatorul e slăbit din noaptea trecută. Prietenul lucrează de o jumătate de oră, şi eu îi dau o mînă de ajutor privind. Izbutim, cu două baterii mici, proaspete, dibuite într-un raft secret şi adaptate provizoriu, să fortificăm acumulatorul.

Două urechi de metal rece, îmbrăţişează urechile înfierbîntate. Prietenul a început să caute prin văzduh, mînuind două şuruburi dinţate la cutia cu bobine şi lampă, undele scurte care se potrivesc aparatului. Un fir electric ne leagă de pămînt, prin ţeava de apă din pivniţă, şi altul de cer, prin tabla acoperişului. Nu putem avea nici New York-ul, nici Londra.

Primele acorduri de harfă purced de la lămpile aparatului. Pocnetele repezite, ca descărcături de mitraliere, sînt, cu toată nuanţa lor de mister îndepărtat, de la tramvaiul electric care tocmai trece prin faţa casei. Voci prelungi şi tot mai subţiate sînt semne că am încăput între undele muzicale care saltă prin tăcerea şi noaptea de deasupra noastră. Între ele s-a intercalat un acompaniament de bas, la care s-a adăogat numaidecît un oboi, un flaut şi o serie de viori. Pocniturile

şi vaierele au slăbit. Ele s-au topit acum cu totul în orchestră. Şi o primadonă dă acum direcţie, cu o melopee prelung ţesută, şi înţeles, întregei orchestre.

Opera din Viena. . . Am intrat în finalul actului întîi, care ţine un sfert de oră.

Ropot de aplauze, cu slăbiri şi reveniri de intensitate, — desigur, lăsare şi ridicare de cortină.

Mă înfăţişez miracolului acum întîia oară.

Emoţia e lucidă. Retrăiesc sentimentul, atît de cunoscut dar atît de des chemat, al evadării.

Există deci, înnafară de palida şi vicioasa imaginaţie sau de trenul exasperant, care-ţi banalizează în timp intenţiile şi durerile, mijlocul ideal să evadezi. Nu mai există Fălticenii sau Băileştii, Ciupercenii sau Olteniţa, nu mai există nici Bucureştii sau Iaşii, cînd sînt vulgari, şi nici îmbîcseala uneori tragică a familiei sau profesiei. Decum cade seara, coperişul care te-a sugrumat ţi se ridică de pe creieri, şi dacă închizi ochii şi faci puţin lux cu minciuna, te poţi vedea în costum negru, într-un scaun la Marea Operă, aplaudînd *Walkiria* lui Wagner, cu marele lui emul, Richard Strauss, la pupitru.

Se poate locui, în acest timp, în orice colţ de provincie, în noaptea oricărei păduri, singurătatea oricărui munte, fără a pierde contactul cu marile oraşe. Independenţele, cu puternica lor coloratură de paşalîc, sînt ameninţate în însăş principiul lor de viaţă: izolarea leneşă şi stupiditatea tirană.

Undele fermecate stîrpesc toate provincialismele.

Am revenit acasă cu suflet superb! Aplaudasem la Viena deşi nu mă mutasem din Bucureşti!

Mă eliberasem, întîiul, de blestemul de care trei generaţii din neamul meu încercaseră şi nu izbutiseră să scape: oraşul mic din Orient.

EPISTOLĂ CĂTRE FILIMON

Un cititor din cînd în cînd colaborator, pune o chestiune drept, ca un stîlp, în mijlocul nevropatiei literare. Lampa din vîrful stîlpului arde fără să ştie cititorul; el o crede stinsă, accidental, şi cere curent. E de ajuns să sucim o dată întrerupătorul, şi lumina chestiunii sporeşte. Despre ce era vorba?

« Este adevărat, Cocò; să scrim, să scrim cît mai mulţi, ca să se aleagă din toate rîndurile cîte puţini. Dar cum se procedează ca să arunci îndoiala? Trebuie să te îndoieşti, sau nu? Cînd citesc unele pagini, îmi dau seama că niciodată, niciodată! foile mele nu vor putea să zboare pînă la ele. Anume autori mă disperă. Puterile lor nu sînt puterile mele. Să mai scriu? Mă întristează. Să nu mai scriu? Ceva mă-mpinge să nu mă opresc. Ce să fac? »

Cititorul nostru caută o atitudine pentru cărţi, ca să se poată fertiliza pe sineş. Preocuparea e necesară şi observaţia exactă. Cum se comportă un viitor meşter faţă de meşterii acceptaţi? Căci fiecare gen de activitate avînd o tehnică şi o morală, este nevoie ca şi scriitorul să-şi găsească mişcările semănătorului şi învoirea piezişe, la cel mai potrivit unghi, a faurului, proprie lui, pentru a căpăta cel mai bun randament şi convingeri.

Unii fac aşa: Contestă ceea ce-i obsedează, cu nădejdea agresivă, înfierbîntată, că suprimă o cauză, dar conţinînd satelizarea cu obsesia lui.

Tăgada procedează prin eliminări succesive: nu e grozav, nu e mare, nu e bun, nu e deloc. Nu e gros, cînd lucrul e subțire: era bine să fi fost gros. Nu stă băț, cînd lucrul este elastic: dacă era rigid devenea băț. Nu are trei picioare, cînd lucrul are patru picioare: cu trei ar fi fost elegant. De obicei, critica literatului incapabil consistă în afirmarea însușirilor ce lipsesc dintr-o lucrare literară, din pricină că aprofundarea calităților evidente este dificilă. Invers, tăgada, din aceleași insuficiențe de intelect, este afirmativă. Cerul albastru e albastru, lămîia e acră, bolovanul e tare — ceea ce se mai construiește și cu «prea»: prea acră, prea tare. Dacă ar fi fost cerul cu puțin mai puțin albastru, devenea acru, și o saladă de azur mai mergea.

Aceștia sînt și cei mai proști; și sînt fuduli. Totuș, valoarea poartă cu dînsa un accent care în secret le impune și lor și-i tortureaza — compensația aristocratică a Domnului tăgăduit. Toți liberii-cugetători s-au spovedit pe patul de moarte și au căutat, cernuți prin sitele neantului, o scăpare prin împăcăciune. E în natura stîrpiturilor să pizmuiască sănătatea și biruința. De la ele literatura, care ne interesează, nu așteaptă nimic, și lor viața, falsificată, nu le procură nici o plăcere. Nevestele lor sînt urîte, admiratoarele lor sînt chioare și bătrîne, mîncarea le cade greu, îi dor încheieturile, au ploșnițe, îi latră cîinii, se mută mereu de la adresă.

Dumneata ai să faci altfel. Ai să citești și ai să uiți și nu o să capeți mania comparațiilor; îmi închipui că ești inteligent, de-vreme-ce mi-ai pus întrebări inteligente. Scrierile bune te vor entuziasma, căci existența lor e justificarea dumitale de-a scri și deocamdată de a încerca. Pentru negustorul de șase părechi de ciorapi, colportați în cutie, firma unui negustor care s-a îmbogățit

din ciorapi e o încurajare. Opinie despre propria valoare să nu prea ai, ca să nu te împiedici numai de dumneata: lucrează și lasă-te-n pace. Îndoiala? Unde e dobitocul ideal, care nu se îndoiește niciodată? (Îți voi spune la ureche: e la Universitate.) — Dar o îndoială totală, fioroasă, de panică, e apanajul unui bolnav, pe care, în loc să-l bucure, sănătatea străină îl dezolează.

Însă un cult de beatificare, pentru scriitorii pe care îi crezi cu mult mai uriași decît sînt, din pricina prestigiului distanței, nu e higienic recomandabil. Nici ei nu și-au ridicat monumentul dintr-o singură dată, nici dumneata nu-ți croiești dintrodată și dintr-o singură ștofă, ghetele, pălăria, hainele și mînușile, ca un scafandru. Ei și-au făcut slava din bucăți și, cîteodată, un domn foarte ferches spiritualmente, nu a parvenit să se încalțe în timpul carierei și a murit ca un dandy, în redingotă bine călcată și în ciorapi. Prin literatură, ca și în jurnalul de mode, scriitori de cea mai bună firmă, umblă fără să vrea cu cravata întoarsă la ceafă sau cu pantalonul despicat, și unora, ireproșabili pe dinafară, le lipsește rufăria: genialitatea, atunci cînd le-a venit, i-a găsit în pat în pielea goală.

Dragă amice, nu-ți fabrica sorcove și găteli artificiale, nici fantome în camerele goale, ca să te înfricoșeze; teroarea, ca și autorăsfățul, n-are ce căuta la dumneata. Dacă te-ai hotărît să deosibești în rîul pe marginea căruia te-ai născut, și să numeri pietrele din fund, întinde-te cu simplicitate de pe țărm înlăuntru și, dînd uitării tot ce ai învățat și ai crezut, tot ce ți s-a făcut, și mai ales pe tine, alege apa cu acul și folosește-te de firul mișcător și instabil, cum se va putea. Cred că vei începe să fii mai mult dumneata decît alții, care, cu voie sau fără voie, ți s-au împletit, exact în momentul cînd te vei supune sineți totalmente

și cînd vei fi ajuns în mîinile-ți active o unealtă, singura unealtă potrivită pe mîinile dumitale. O preciziune indiferentă, de manometru, care la o locomotivă complicată indică exclusiv tensiunea vaporilor motori. În secunda lucrului început, în tot universul nu trebuie să se afle decît limba busolei căutînd înfrigurată punctul cardinal.

Lucrul tău nu poate să iasă prost, dacă ai încremenit cu totul pe el și te-ai stabilit în el. Lumea începe de oriunde, pretutindeni logică și egală și în toate moleculele ei autentică și plină. În sinceritatea neșovăitoare față de sine, stă tot secretul și culoarea operei de artă. Acum, dacă olăriile pe care le scoți din întuneric și le rînduiești pe raftul luminii, vor plăcea sau nu, e altă socoteală. În general, succesul e un fapt mai ușor decît împlinirea, și artistul care se caută și se realizează nu se mai poate gîndi la efect. Succesul e un fenomen de agrement și se gustă cu limba vie, ca dulceața, de către contimporani. Poate să fie prin fatalitate, sau poate să lipsească: e un preț de vînzare, o etichetă care se afișează în vitrină, calculîndu-se costul și beneficiul, după ce marfa e gata. Tu, fabrică și depozitează. . .

Prietenul nostru domnul Perpessicius se face ecoul unei invenții în formă de articol, a domnului Rebreanu, care, mînat de interesele cărților, complicate cu nevoile autorilor, propune soluția neașteptată a subvenționării cititorilor. Domnul Rebreanu trebuie să fi recitit de curînd fabulele lui La Fontaine, bănuim; căci numai subt influența unei asemenea experiențe, făcînd abstracție de documentele localizate, ai putea să adresezi lui Dumnezeu rugăciunea să îndoiască dentiția lupului și să frîngă oilor două picioare.

Președintele Societății Scriitorilor Români ar fi dispus să recomande Statului datoria de a dărui anual cîteva milioane, unor societăți de editură, jumătate bancare și jumătate politice, prevăzute cu sute de milioane de lei capital. Astfel, criza cărții — care nu există propriu-zis, — ar fi rezolvată, și mizeria scriitorilor, înregimentată teoretic la trustul editorial, nu ar mai avea nicio scuză. Cît privește sufletescul oamenilor politici, conducători ai unui Stat cultural, care are totul de așteptat de la sporirea la maximum a inițiativelor cu caracter, el ar fi împăcat, în blînda lui ipocrizie, că nu mai are de împrumutat scriitorilor niciun efort, decît al statuilor după moarte.

Domnul Perpessicius aglomerează calități multiple ca să se ocupe de ceea ce doare o bătătură de lux a domnului Rebreanu, care nu se poate plînge personal nici de criza cărților, nici de să-

răcia jalnică a editorului domniei-sale. Poet de nobilă atitudine, intelectual în toată accepția cuvîntului, cărturar savant și profesor de Stat, domnul Perpessicius este foarte chemat să discute totalul chestiunii. Așteptăm continuarea expunerii sale critice, din care poate că nu va omite pînă la sfîrșit mențiunea că subiectul, ales de domnul Rebreanu, a mai fost exploatat, în tăcerea fervență a presei, scrisă de scriitori însă orientată către probleme mai serioase, de cale ferată și de petrol.

O criză concretă a cărții nu s-ar putea spune cu jurămînt că există. În cîteva mii de exemplare orice carte se poate vinde, fără prea multă greutate, dacă o administrație oarecare s-ar ocupa sistematic de cărți. Suferim, și în industria cărții, de criză de oameni întîi, și de autoritatea incompetinței.

Criza de oameni. Nu s-a găsit încă ministrul românesc care să-și facă o îndeletnicire din examinarea problemei: carte și autor. Toate neamurile, vechi și noi, pînă la fineji și letoni, au consacrat un buget activităților literare. Noi am creat un Minister al Artelor, înglobat în teatru și operetă. « Casa școalelor », mai utilă decît un minister, a fost făcută plocon creierului mediocru și inimii închistată în seu a domnului Mihail Dragomirescu, care în materie de inițiative culturale, fiind prezident odată, votat și de subsemnatul, al Societății Scriitorilor Români, a înființat un tripou. « Casa școalelor » ar fi putut să fie organizație de desfacere, de expediție, de vînzare, de încasări și de control administrativ a întregii literaturi. « Casa școalelor » editează cărți, în mare parte proaste și în generalitatea lor antipatice, prezidate de gustul exclusiv al domnului Dragomirescu, sultanul instituției. Cereți să vi se dea voie să vă plimbați prin depozitele « Casei școalelor » și

relataţi ce aţi văzut. Locul domnului Dragomi-rescu putea să fie ocupat de un intelectual socotit, ca domnul Perpessicius sau ca domnul Alesseanu, nimeni nu s-a găsit însă atît de lingău ca titularul, şi cum oamenii politici stabilesc valoarea specialiştilor, numiţi de ei, în proporţie cu saliva entuziast cheltuită în linsoare, un ins independent este contraindicat.

Editura « Cartea românească » a pornit fără program. Nici domnul Rasidescu, nici domnul Sfetea, nici domnul Ioaniţiu nu s-au putut flata că ştiu să construiască pentru o carte cel puţin o copertă. Intraţi cu aporturi de registru în Societatea care le-a pus concurenţele de acord, fiecare din aceşii domni şi-a văzut de treabă, chemînd incompetinţele la lucru. O serie de simililiteraţi, fără circulaţie, ocupă biurouri de impiegaţi. Domnul Brătescu-Voineşti, descoperind în noua editură o tantienă în plus, utilă pasiunilor sale provinciale, s-a adaptat la tipărirea tuturor măgăriilor literare, în care o editură lipsită de opinie şi de estetică, îşi aventurează uşor capitalurile îngrămădite.

Editura « Cultura naţională », pornită larg, din mintea gesticulantă a unui bancher de rit mozàic, cu exagerare măgulit de înjghebarea unui anturaj boiernăşesc şi universitar, s-a împotmolit în marele întuneric. Absenţă tot de program. Era o editură care prin munificenţele fondatorului ei, putea nu numai să tipărească şi să lanseze scrieri de merit, dar să le provoace, angrenînd la maşinile ei activitatea tuturor scriitorilor, despre care măcar auzul, dacă nu inteligenţa artistică, ar fi putut oferi un criteriu. Putea să fie ceva mai lesne decît a contracta cu zece-douăzeci de scriitori cîte un manuscris anual? Desigur că latura comercială, care trebuia să se realizeze într-un colportaj organizat, a fost tot atît de puţin îngrijită, ca şi

cea artistică. Subsemnatul, care trece nu chiar printre cei din urmă scriitori glotaşi în literatură, îşi aduce aminte cum directorul editurii i-a propus, într-o zi de inspiraţii, să traducă în româneşte pe Rabelais, intraductibil măcar în limba naţiei lui actuală.

Un singur editor ştia şi a ştiut ce vrea: casa Ignat Hertz — şi el nu s-a plîns niciodată de o criză a cărţii şi de o lipsă de cititori. Apoi, meritului de a-şi cunoaşte lungul nasului, al acestei edituri, i se adaogă faptul comercial al unui colportaj excelent.

Nu trebuie totuş să omitem o iniţiativă, oprită-n loc din pricini politice răsturnate: « Fundaţia regele Mihai », fosta « Fundaţie principele Carol ». Acolo a fost şi mai este un om, care ar trebui foarte exact cîntărit, pentru ca opera lui să nu fie ruinată şi pentru ca valoarea lui excepţională să fie păstrată în serviciul literaturii. Acest om simplu, care aduce intelectualmente aminte figura lui Henri Fabre, faurul entomologiei, cu meritele recunoscute prea tîrziu, după consumarea integrală şi duşmănită a strădaniei lui, este domnul G. D. Mugur. El a izbutit odată să înflăcăreze tinereţea capricioasă a prinţului şi să o lege de idealurile culturale. Şi, a izbutit ceea ce nu mai izbutise nimeni, să alăture de activitatea « Fundaţiei » zborul celor mai antagoniste personalităţi. Ca în ceruri, după dezincorporare, la festivităţile instituţiei se întîlneau oamenii care se evitau pe toate celelalte tărîmuri. « Fundaţia » era teritoriul neutru al tuturora, şi nimeni nu va putea să afirme fără rea-voinţă intenţionat brutală, că între păreţii albi ai « Fundaţiei » n-au trăit momente care nu se mai trăiesc nicăieri în România. Incompetenţa a biruit, şi în undele ei grase a fost atrasă şi pînza unui navigator singuratic, pe care

ne-am obișnuit să-l socotim ca pe un franc erou de viață morală și de cultură. I-am rosti numele și ne temem să nu i se atribuie sentimentul, pe care îl relevam mai sus în sarcina răufăcătorilor culturali, al balelor omagiale. « Fundația » e destinată să fie împărțită între competințele de gimnastică și pirogravură ale unui domn general la pensie, și competința Ministerului de Instrucțiune, căruia îi aparțin victoriile « Casei școalelor ».

Pe tărîmul cărții și al librăriei, *plecînd de la autor*, este totul de făcut. Subvenționarea editorilor e departe de-a fi o soluție; e mai mult o dovadă că termenii problemei sînt ignorați.

Situația reală este următoarea. Scriitorilor le lipsesc editorii. Dacă zece scriitori au editura asigurată, ceilalți cerșesc tiparul, care nu li se acordă ușor și se leapădă de drepturile de autor. În bună ipoteză, nu putem ști dacă autorii cu editura avantajoasă sînt mai buni decît ceilalți. O soluție ar fi să li se tipărească celor aleși *după ureche* de către « Casa școalelor », obligatoriu. Această organizație nu are mijloace de răspîndire.

Nu putem fi decît partizanii unui mod de activitate cît mai apropiat de libertatea neștirbită, care condiționează sinceritatea operei literare. Credem că formula cea mai dreaptă și mai puțin riscată, în care Statul ar putea cheltui cîteva milioane *rambursabile* anual, ar fi sprijinirea editurii proprii. Un scriitor cunoscut sau necunoscut ar primi în hîrtie și tipar, pe facturile tipografului, colaborarea întreagă a unei organizații de Stat sau subvenționate, cum ar fi de pildă « Fundația regele Mihai ». Cazul scriitorului necunoscut ar fi certificat de o prefață semnată de un scriitor cunoscut. Comisiile și comitetele trebuiesc suprimate din drumul editurii.

Însă organizației i s-ar afecta puterile de vînzare și control cu o nuanță executivă. Organele sînt gata; trebuiesc numai întărite. Factorul poștal, care duce ziarele și revistele, martor permanent al distribuției, să încaseze pe abonatul îndărătnic. O singură mînă ar putea să expedieze totul, și librarii și depozitarii din provincie ar datora plățile unei singure mîini. Dacă se va intercala, cum este vorba, în Cod, un articol care asimilează depozitele de librărie și presă nelichidate, cu abuzul de încredere, ne putem aștepta, la inaugurarea, în marfa cărților, a raporturilor comerciale normale. Vehiculul administrațiilor de Stat poate fi pus întreg în serviciul neînsemnat al librăriei și presei. Organizația centrală va fi ajutată, evident, să facă legături cu toate comunele rurale, cu școlile, cu învățătorii, cu primăriile etc., în vederea unei librării locale, în casa unui notabil. Este greu de admis ca numai din acest contact, actualmente inexistent, cu cititorii, să nu se vîndă un exemplar dintr-o carte, într-o comună, asigurîndu-se fără sforțări un tiraj însemnat, numai la sate.

Rezultatul este cel căutat. Autorul, întîi autorul, va beneficia de legitimele lui drepturi de inventator și de realizator. Organizația centrală va intra în beneficiile ei legitime, iar Statul își va vedea rambursate milioanele împrumutate indirect. E un schimb de servicii corect și lipsit de umilință și nedreptate.

Prezintarăm o schemă. Ea poate să nu fie cea mai bună. Trebuie însă studiată, înnainte de a se lua hotărîri cu disprețul imperialist al îngîmfării și chefului biurocratice. Și trebuie invitat și autorul acestor însemnări preliminare la discuția ce ar putea să aibă loc odată pentru dezlegarea unei

probleme stupide şi enervante. Soluţiile sînt de găsit în sensul însemnărilor noastre.

Domnul Perpessicius repetă în derîdere o de-licată dorinţă a domnului Brătescu-Voineşti, de-a vedea pe scriitor profesînd o meserie, cum ar fi meseria domniei-sale de intendent al Camerei Deputaţilor şi de membru în cîteva zeci de con-silii de administraţie. Orice scriitor s-ar împăca fără multe nazuri cu atari perspective. De părerea că scriitorul ar fi preferabil să devie negustor, agricultor, industriaş ori lăcătuş, decît redactor la gazete politice de partid, sîntem neapărat şi noi. Însă domnul Brătescu-Voineşti e un scriitor-amator şi poate că, fără să ştim, domnia-sa e şi un pianist şi o modistă. Într-adevăr, geniul dom-niei-sale se manifestează atît de rar şi cu atîta economie, încît nu i se poate atribui profesiunea celei mai înnalte însuşiri dintr-ale domniei-sale. Pecînd ceilalţi, aproape toţi ceilalţi scriitori, şi-au făcut, de voie de nevoie, din repeţirea deasă sau continuă a unui act literar, ceea ce se poate considera, după concepţiile industriale cele mai eliminatorii, o profesiune. Este nu numai extrem de normal ca ei să trăiască din această profesiune, lipsiţi de agitaţia devastatoare à cîte trei-patru profesii contradictorii, care, în lupta pentru viaţă şi confort, îi privează de exercitarea funcţi-unilor intelectuale adecvate, dar şi necesar pentru maximul de randament calitativ.

Unui prieten al nostru, care nu fusese la şcoală şi care citise în dezordine foarte mult, îi căzuse în mînă, pe la patruzeci de ani, o traducere a *Scrisorii către Lucilius*, de Seneca. Cam tîrziu, el descoperise o carte, care plictisise cîteva generaţii de cincisprezece ani. Cititorul lui Seneca manifesta un entuziasm nemăsurat şi o naivitate de cea mai fragedă tinereţe, ironizat de toţi prietenii lui; se apucă să înveţe latineşte, şi la cincizeci de ani tradusese în franţuzeşte, aproape de pe manuscris, scrierile principale din literatura latină.

Trebuie să adaog că acest cititor tardiv al lui Seneca era un elveţian de meserie ceasornicar. El nu şi-a schimbat meseria învăţînd carte, ci pentru plăcerea lui deosebită a înfiinţat un curs de limba latină la cafeneaua din cartier, pentru lucrători, unul din cei mai silitori elevi ai lui Seneca devenind patronul cafenelei.

Trebuie să mai adaog că legea învăţămîntului, cu adevărat democratică, din republica lui Wilhelm Tell, permite promovarea cu diplomă, la orice vîrstă, a unui candidat care se prezintă la examenul de maturitate cantonal sau federal. Patria lui Jean-Jacques Rousseau şi-a putut acorda această instituţie de intelectuală aristocraţie, de care se pot folosi şi candidaţii străini. Posibilitatea de a intra în rîndul cărturarilor, fără frecvenţa liceului, dă claselor muncitoare o preocupare, a căreia înnaltă valoare socială nu a dezinteresat

pe bărbații de Stat elvețieni, în majoritate buni cărturari și onești cetățeni fără ifos.

Între clienții obișnuiți ai modestului restaurant al Crucii Albastre, unde ne hrăneam cu firimituri rămase din cei doi pești și cinci pîini, din pustia Betsaidei, era un curelar, care trecuse de patruzeci și cinci de ani. Lucrînd la Rotterdam, la Londra și la Paris, se întorsese acasă, la Geneva, ca să-și treacă examenul de maturitate și să ia o inscripție la Universitate. Îmi aduc aminte barba lui roșie și seriozitatea inteligentă a plăcutei lui convorbiri. Curelarul avea o idee nouă, documentată cu toate bibliotecile mari, ale orașelor în care lucrase hamuri și căpestre, despre temperatura pămîntului și răcirea polilor progresivă. Srisese cîteva broșuri și articole de revistă, dar simțea că îi lipsea autoritatea universitară, consacrată de o teză și de un juriu de savanți. Cred că acest curelar a devenit profesor la una din universitățile dintre lacuri și Alpi.

Am mai cunoscut un englez, care ca să înceapă să învețe medicina, și-a dat examenul de maturitate la vîrsta de șaptezeci și cinci de ani. Acesta fusese amploiat de cale ferată, avea cîțiva copii bărbați, din care unul profesor de universitate în patrie, și se stabilise în piscurile Elveției ca să se odihnească.

Între lectura-promenadă, pe care nici pe aceea noi nu o avem, după vîrsta de douăzeci și cinci de ani, și între lectura-studioasă, învățătura, e o deosebire. Aceasta de a doua e condiționată de un sens al tinereții și de o dorință de fertilizare, care înlătură scepticismul și ideile generale, născute din lipsă de activitate și « désoeuvrement ». Studiind ablativul absolut, un cetățean uită cu folos programul partidelor politice, incompetența organelor de Stat și succesiunile la guvern, derivat într-o preocupare de mare sănătate.

Mi-am adus aminte curata însuflețire studioasă, pe care nu am mai încercat-o de douăzeci de ani, dinaintea unui amfiteatru de tinereți ardente, la o lectură făcută luni în sala unui teatru, subt patronajul Ateneului N. Iorga. În textul meu era aproximativ o întrebare: « Este mai bine să avem mai mulți scriitori, sau mai puțini decît avem? ». Sala dete un răspuns substanțial: « Mai puțini ».

E un răspuns care trebuie meditat și amplificat. E, mi se pare, un punct de orientare caracteristic, echivalent cu o credință și cu o dragoste de studiu precisă.

POSTUL DE RADIODIFUZIUNE BUCUREŞTI

Cineva citeşte într'o cabină cu păreţii de catifea, dinaintea unei tabacheri de mătase. Dacă l'ai fi văzut acum cîţiva ani, gesticulînd cu convingere şi emoţie, în aceeaş cameră şi dinaintea aceleiaş cutìi, pe care poţi s'o iei în buzunar, ai fi crezut că te uiţi pe fereastra unui nebun.

E singur, pe scaun, la masă: o masă pentru pudriere şi cosmeticuri. E singur cu paharul cu apă şi manuscrisul. A intrat acolo, în camera de execuţie, şi s'a închis o uşă de cavou peste viaţa lui. A fost *anunţat*. Trebuie să înceapă. Cui anunţat?... Lămpile se sting, un semnal electric se aprinde şi se stinge, o singură lampă crepusculează palid manuscrisul. Patru păreţi, nimic mai mult, şi un individ. Şi o tăcere aristocratică, de morminte de regi. Aştepţi steaua călăuză şi trei magi din răsărit. Trece vremea, secunda e lungă, trebuie să începi. Ai vrea să fugi, ca un fum, cauţi un coş, un ventilator. Stăi peloc. S'a isprăvit. Ai început: « Doamnelor, domnilor ».

Doamnele nu's nicăieri, domnii nicăieri. Sînt, sînt, fii fără grijă. Uită'te la cutìa microfonului, pastile de oameni, oameni atomi şi electroni: e plină cutìa. Citeşte mai clar şi bagă de seamă: te sugrumi. O picătură de apă. Răţuşca gîtlejului a bălăcit puţin şi s'a înviorat. A scăpat un

punct nepunctat. S-a scămoşat un final de idee. N-ai ce face: continuă şi isprăveşte.

De jurîmprejurul tabacherii, pe o suprafaţă rotundă de două sute de kilometri, în sute şi mii de case, stă pe masa familiei cîte o cutie mai mare, cîte o ladă cu jucării de aţă şi sîrmă, şi cu lămpi. S-a învîrtit un lucru negru, ca un dop, şi vocea ta sugrumată şi manuscrisul tău citit au intrat în casele ascultătorilor, pe o pîlnie goală. Sînt doamnele şi domnii invizibili: vorbeşti cu ei. Măcar o bucurie: cititorul nu aude cine-l face dobitoc. Te opreşti: nicio observaţie. Bei apă: nu dă nimeni din picioare. Îşi schimbă auditorul scaunul: nu-l auzi.

Cutia minusculă e postul de emisiune. Lada cu lămpi e un post de recepţie. Tu vorbeşti, el te aude, aşa, anapoda, din aer. Fenomenul e radiofonia. Altădată mai puteai să spui: «te sărut», «te îmbrăţişez»; azi îi trimiţi o rază. Acest miez mic pascallan, cu centrul pretutindeni şi cu circonferinţa nicăieri a răsturnat totul, şi deacum încolo s-a pus să mănînce şi să digere. Totul merge la canal: prostia, trufia, timpul, spaţiul: la revedere. Molia electrică s-a încuibat în scumpele blănuri vechi şi le toacă.

Postul de emisiune din Bucureşti e o succesiune de saloane ale tăcerii profunde, capitonată cu velură. Studioul rezervat orchestrei e ca o catedrală a unei Învieri. Instrumente de nichel şi argint, ochi de metal, urechi cu voltaj, difuzoare, constelează firmamentul verde, în zările lui scoborîte. Cabinele sînt pentru cititori. Biurouri clare, ozon moral: o sănătate integrală se manifestează în acest hotel al tuturor intenţiilor, nădejdilor şi actelor reunite. Directorul acestui început de epocă e domnul inginer Cîrnu Munteanu, cu o figură de Jules Laforgue. Şi precurso-

rii epocii sînt alţi doi ingineri, domnii Marcu şi Lupaş, care au trăit epoca eroică a luptei şi a izbînzii cu orice preţ.

Iată o universitate care începe frumos, civilizat, conceput. Ştii tu, Cocò, că Postul de difuziune din Bucureşti poate să realizeze imensul vîrtej de inteligenţă, cultură şi sinceritate de care s-au ţinut atent deoparte, Academia, Şcolile, Ministerele, Instituţiile, Organizaţiile şi toate mişcările şi nemişcările de azi, de ieri, de alaltăieri şi de todeauna? Ştii tu că el poate concentra şi lărgi veacurile, aşa după cum strînge şi aruncă momentul şi întinderea? Bagă de seamă, Cocò; mi se pare că, de voie de nevoie, călcăm în ţară nouă, pe timpuri noi, şi că acum cade şi se sfărîmă scrumul care a împiedicat vatra să ardă.

Se adună anii, fără să prindem de veste, Cocò. Cîți ai tu, tovarăşe misterios? Tu ai ieşit din ou cu o figură înnainte de născare îmbătrînită. Încă de pecînd nu erai trăiseşi tu, cîteva veacuri?

Un vechi profesor de ştiinţe naturale, decedat la veac, mărturisea că te văzuse din copilărie, neschimbat, în parcul oraşului natal. Te apucase tot aşa şi tatăl lui, mort la nouăzeci de ani, şi moşul lui, adormit la vreo şaptezeci şi cinci. Împărţind cifrele cu trei şi luînd cîte două părți din fiecare, ca să lăsăm paternităţilor timp, tu ai avea, ia să facem socoteala... cincizeci şi cu şaptezeci şi cinci şi cu cinzeci... vreo sută şapte-zeci şi cinci de ani. Ştii, Cocò, că eşti feno-menal?

Nu te preface că nu înţelegi şi răspunde-mi, mai bine, cu cîtă vreme înnainte de aceste două secole, desigur întregi, te-ai născut? Cu cine eşti contimporan? Acum cincizeci de ani ronţăiai în grădina cu heruvimi a mitropolitului Calinic, care iubea călugării şi papagalii şi avea la Curtea lui zece arhimandriţi şi optzeci de cacatoeşi, de neamul tău. Arhiepiscopul Miclescu ţi-a dat să ciuguleşti din palma lui de fată-mare, seminţele uleioase şi să-ţi adăpi ciocul de melc în potirul lui de cristal. M-am plimbat prin Mitropolie astă-vară, prin parcul pustiu, cu potecile de ce-nuşe galbenă. În umbra cu miros de otravă

amară a copacilor bolnavi, m-am întîlnit cu o turmă speriată de porci, fără paznic, animați de duhurile scoase dintr-un « îndrăcit » din țara gherasenilor, acum douăzeci de veacuri. Pe zăbrelele punctate altădată cu verdele de papagal, am întîlnit piei proaspete de berbeci, întinse la uscat, după înjunghierea àgnețului pe jertfelnice, pe care se capătă un preț bun, în arginți.

Ai o mie de ani, două? N-ai văzut cumva și taci, botezul Domnului în Iordan și pe Ioan, desculț, ridicînd aghiasma din undă pînă la creștetul lui și stropindu-i-l, în răsăritul soarelui din pustiul pe unde rătăcea glasul mergătorului-înnainte?

Te alegeam stăpîn pe tine, Cocò, fără siguranța vastei tale longevități și fără influența ei asupra duratei noastre? Se adună anii, într-adevăr, dar felul nostru, de felul dreptății, adevărului și pietrei din pămînt, biruie îndelung. Decînd clădim noi încet și cîntînd, cîte turle și forturi de păinjeniș, cîte piramide mari de rumeguș, repede înnălțate pentru a se măsura cu clipa, nu s-au prăbușit? Pecînd urca lent catedrala noastră, la ale căreia singure temelii ne-am osîndit să muncim o vîrstă de om, s-au înnălțat repede în vînt schelele de mucava, rezistente pînă la cele dintîi șipote de ploaie. Unde sînt monumentele de hîrtie? Pe obrazele fardate cu sentimente pestrițe am prins adeseori, pe vremuri, șopîrla gurii a unui surîs de ironică anemie. Lespezile cu care zideam erau pe umerii noștri, și mai ales în pîntecul sufletului nostru, nevăzute. Iată-le fulgerate. Nu am ajuns cu ele pînă sus, dar călătorim în sus către turle și către semnul lor. Nu-i așa, Cocò, că noi nu puteam muri cu viermii laolaltă, pe șesul turtit, și că amețeala întunericului nu trebuie să ne cuprindă și să ne prăvălească decît din vîrf?

De Anul Nou, ţi-am cumpărat un mărgăritar şi ţi l-am atîrnat în cioc, cu un rubin înlăuntru, ca să sune şi să răspundă luminii. Cocò! Spune cititorilor noştri, care vor să dureze şi caută o izbîndă, să-şi puie în cheotoarea gulerului de la haină un papagal de metal și zmalțuri.

Nu te înfricoşa, Cocò; noi umblăm după nevăzuturi. Toate meşteşugurile noastre, slujite cu pensula şi cu condeiul, au strămutat în culoare şi cuvînt vechea preocupare. *Îl* simţi şi-*l* cauţi şi parcă-*l* găseşti — şi-*l* pierzi. El se strecoară printre uneltele noastre, ca undele prin ciur, şi totuş colaborează cîte o secundă cu noi, cît îl cuprinde bătaia de pleoapă a unei imagini şi cît licăreşte.

Literatura îl reeditează fără curmare. Cînd *seamănă,* cuvîntul, ideea, seamănă cu umbra din lucruri ivită prin cuvinte ca un mărgăritar imponderabil şi elastic, căruia cuvintele îi deschid poteci de alunecare. Literatura e bună atunci cînd seamănă cu neasemănatul, cînd se apropie de neapropiat. Frumos însemnează: este; însemnează: exact; însemnează: seamănă. Fiind un tărîm de materiale inconsistente, friabile, scrumate, gingàşe, literatura nu-şi vădeşte lăuntricul şi esenţialul cu înlesnire. Ca în catolicism, adeptul fără graţie, fără de har, nu înţelege; a înţelege este a fi văzut înnainte de a deschide ochiul. Pahidermelor criticii academice le lipseşte pasul delicat şi văzul interior şi se presupune că bivoliţa nu a văzut niciodată luna şi stelele, cu toate că bălăceşte pînă la coarne în argintul reflexului lor. Pe cale antropometrică s-a dovedit că buricul degetului are o fizionomie unică. Şi ramurile, şi dealurile, şi pietrele au o fizionomie unică, im-

perceptibilă pentru ochi. Diferența, neasemănarea, subt lentila lui Bertillon, indică o prezență și o asemănare cu absentul. . . Domeniul literaturii, al acestei literaturi care sugerează și evocă esențial, în frumusețile ei animate, un singur și acelaș lucru, scînteia de umbră, punctul de umbră, nevăzuturile tangibile și fără corp individual, e tot atît de vast cît oceanul sau o lacrimă din el.

Absentul este mai vizibil în fotografia portretului. Acelaș cap fotografiat de o sută douăzeci de ori în zece ore, de douăsprezece ori pe ceas, prezintă o sută douăzeci de portrete deosebite. Cu fotografiile Siguranței în buzunar, reproduse în mii de exemplare identice, agenții urmăritori ai unui bandit au putut trece zile întregi pe lîngă el, fără să-l recunoască. Nu este vorba de rotația luminii și de capriciul unui aspect variabil. La nicio oră din zi și din noapte fotografia nu seamănă cu fizionomia. Și nici individul mort nu seamănă cu el însuș, o secundă după ce a murit. Acelaș individ nu mai seamănă cu sineș la o distanță de un an, morțile aceluiaș ins fiind succesive și treptate. Nevăzutul variază. Fotografia reproduce liniile și materialele figurii pînă la numărul firelor de mustață: un punct rămîne în dosul fotografiei, nevăzut în obiectiv: asemănarea cu nevăzutul, care lipsește și din gravura precisă a muzicii pe placă, și din lexicon. Fotografia ucide germenul, stîrpește facultatea de fertilitate a imaginii, după cum rămîne impasibilă la parfumul unei flori.

Portretul executat de-a dreptul, de artist, după individ, în orice materie-primă și-ar alege, de la cărbune și culoare pînă la marmură și lut, *seamănă*. Nevăzutul e pipăit o secundă cu însușirea de a-l discerne, înnafară de corp și în interiorul corpului — și secunda e de ajuns. Nevăzuturile nici

nu suportă o insistență de copist. Portretul seamănă nu cu modelul; cu licăririle nevăzutului scăpărate în el. Meșterii vechi, cărora repețirea unei profesii de credință le-a dat sensul nevăzuturilor, obiectul obișnuit al religiilor, fotografice în materialitatea lor, ca și aparatele instantanee și de poză, nu putem spune de-a dreptul că au lăsat portrete cu asemănarea deplină a personagiilor alese, însă ele seamănă atît de mult cu nevăzutul lor particular, încît este sigur că semănau categoric și cu modelul.

Literatura fotografică face parte din marea lectură și din marea cultură. Prezența absentului nu se întîlnește într-însa, și cu practica ei rafinamentul de complexitate rămîne insonor. Doi mari scriitori, Victor Hugo și Zola, nu mai pot fi citiți: cazul lor e foarte numeros. E literatura de fabule și episodii care a fost digerată și se va absorbi cu totul în teatru; e literatura învățată, recomandată și imitată; literatura unei singure dimensiuni. Cartea evoluează spre tipul ei deosebit, al cernerii umbrei și al nevăzuturilor, și ceea ce se cheamă poezie, în care se cuprinde toată literatura de zămisliri, stihuri și proze, a intrat hotărît în domeniul ei. Aci podul s-a rupt, și cine dorește să sară, dintr-un sfîrșit într-un început, nu ajunge să puie picioroange, nici să se repeadă, și e nevoie să se întoarcă îndărăt sau să rămîie locului, enervat sau bleg. La Facultatea de Litere aceste lucruri nu se cunosc, dar pentru că un profesor inteligent le refuză cu sinceritate și necaz, iar altul, tîmpit, le tăgăduiește, nu înseamnă că literatura ține seamă de suferințele, de piedicile și de legile lor.

CULTURĂ ŞI CAPITAL

Adevărul actual incontestabil şi de circulaţie curentă este că toată munca românească stagnează şi dă un total general în scădere faţă de nivelul necesar. O singură muncă este în continuă şi mare creştere: a cărturarilor, incontestabilă, reală şi densă. Epoca de după război, caracterizată de o producţie agricolă nulă şi de capitaluri industriale vaste, nimicite de incapacitatea şi parazitismul marei majorităţi a consiliilor de administraţie şi a conducătorilor, străluceşte deplin pentru întîia dată în istoria culturală românească printr-o contribuţie originală şi nouă.

Însă în vreme ce munca intelectuală românească îşi face datoria, urmărind zi cu zi efortul de naţionalizare a noţiunilor şi sporirea capacităţilor de expresie ale limbii — o datorie aproape gratuită şi uneori materialmente şi individual păgubitoare, — o imensă clasă de activităţi, care exploatează natura vizibilă şi invizibilă a pămîntului nostru, cu o rentabilitate, din punctul de vedere al moralităţii obşteşti, exagerată, nu însoţesc nicidecum efortul intelectual. Rentabilitatea capitalului e protejată de tarife şi privilegii: munca intelectuală nu.

Puţine industrii şi negoţuri, graţie cîte unei individualităţi aflate din pură întîmplare la conducerea lor, « ajută », cum se spune, iniţiativele culturale, considerate de samsarii politicii şi ai dividendelor, în rangul cerşetoriei. Cerşetorie, pe-

jorativă după un concept de brute orgolioase, extrase din maternitatea gunoiului și a zmîrcului social prin operații de Bursă și fenomene de mimetism; căci vîrsta creștină și smerită a civili-zației admite cerșetoria, ospitalizarea, caritatea și sărăcia de bună-voie laolaltă, între dreptul aceluia care cere și datoria celui care a dat.

În general, marile mașini juridice și comerci-ale care împăduchiază pămîntul, apele, pădurile și munții, au idealul exclusiv de a produce exclu-siv beneficii și satisfacții în regiunea pîntecului și a orificiului de canalizare. Cu capital, ele fabrică alt capital, trecînd măgarii cu sacii în spinare, prin aurul avuțiilor gratuite.

Pentru ele lucrul artificial al unei simple con-venții, capitalul, este o materie-primă care se fecundează singură, un agent independent de aer, de minte, de valoare, de datină și de ideal. Îmi place omul de tijghea, care surîde de viața lui Beethoven și ia peste picior, peste piciorul lui cel mai lung din patru, activitatea cărturarului fără capital bancar. Îmi place mila teoretică și sumară a unui atare dobitoc pentru un om care gîndește, confruntînd substanța timpurilor și a ideilor. Lui i se pare că are un drept la viață mai mare, din pricina unui capital, furat de el, de patronii lui sau de părinții lui, decît celălalt, lipsit de capital făcut sau moștenit. El nu știe că văzduhul e plin de realități subtile și că peste proprietatea și mormîntul lui trece pe sus — pe dedesubtul stelelor, atinse de àripi, berzele lui Dumnezeu — cugetarea lumii de mai sus de veac — și această imagine îl face să glumească.

Stilul capitalului are un prestigiu orbitor pentru naivii și înfricoșații secundei trecătoare. El con-stituie o disciplină, confirmată de toți cîți nu o fac neputincioasă prin tăgada unei profesiuni de credință. Oamenii imitează mecanic: dacă se sus-

trag magnetismului inferior al lăcomiilor curente și se opresc un moment, făcînd un conac, prestigiul se dărîmă și stăpînitorii lui apar drept ceea ce sînt. Dividendele mari, dobînzile și capitalurile n-au fost în stare să facă să crească tînără și nouă o singură măsea cariată în gura unui bancher. Ele n-au acoperit o singură chelie și n-au redus o zbîrcitură din mutra unui maimuțoi fardat. Și n-au redeșteptat nu intelectul, născut letargic și întunecat, dar nici centimetrii de carne, de mortăciune puturoasă ai viciilor lui principale. Și n-au fost în stare să dea cel puțin, purtătorului de titluri de rentă, simpla pace casnică pe care plugarul o cunoaște. Nevasta lui, doamna, l-a înșelat cu vizitiul, și fetele lui s-au întovărășit cu putregaiurile mai recente, ca să treacă bubele și capitalul, din generație în generație, pînă la generația care le va crăpa și le va stoarce. Efortul intelectual al cărturarilor merge către această ultimă generație.

Dacă vechii boieri și domni căutau să se desfacă de averi inutil și vicios aglomerate, zidind mînăstiri, spitale și biserici, dînd adăposturi, ca Papii și prinții, cărturarilor, scriitorilor, zugràvilor și cioplitorilor în piatră ai sufletului nevăzut, adiat în turle cu clopote și în ogive cu cuiburi, acești culegători de păinjenișuri de lumină și umbră de pe lucruri, colaborau conștient cu manifestarea concret suavă a principiului misterios și prezent — și din sentimentul că sînt datori.

Degenerații acestei foste stăpîniri, stăpînitorii prin materie strictă, care au strîns facultățile complicate ale inteligenței la două singure precepte active, a cumpăra și a vinde, și la o a treia suplimentară, a furtului deghizat, nu se mai simt datori cu nimic.

Acestor potentați nesocotiți, care refuză obolul cuvenit, contribuția obligatorie muncii și

realizărilor intelectuale şi care au neruşinarea gravă să nu întoarcă intelectului o lăscaie din ceea ce le acordă, prin constrîngeri, ţărîna unde s-au frămîntat limba noastră şi speranţele, nu le va întinde nimeni pălăria la uşa bisericii, pe care nu o cunosc, dar pe uşa prăvăliei şi a domiciliului lor se va ivi un semn indicativ al neruşinării lor.

Ni s-a întîmplat ca Societăţi cu capitaluri grele şi firme extravagante să ne refuze un abonament de şapte sute de lei pe an, reclamat de o foaie literară, ca un drept al cărţii şi al talentului asupra capitalurilor desfrînate. E şi o abjecţie a inconştienţei, şi o insultă adusă supremelor preocupări. Se va răspunde acestei atitudini, publicînd în fiecare caz cifra aportului de turpitudine, de murdărie şi demoralizare, pe care Societăţile, indiferente la drepturile culturii şi la osteneala sacră a meşteşugarilor ei, o reprezintă. Şi nesimţirea va fi pedepsită cu biciul împletit.

Parcă, decedînd, mareșalul Foch a mai voit să comande o zi după moarte, și să le încaiere, necazurile aparent ațipite și urile nestinse ale Europei. O clătinare de arme s-a și putut auzi un moment, și fulgerul moral din 1914 s-a repetat cu prilejul unei discuții de cifre și experți. Zece ani de la război par zilele mici ale unui armistițiu pentru pregătirea unui alt război, care dacă se va isca într-o noapte de jazz, Apocalipsul va putea să fie definitiv încercat în paguba Europei.

— Mă interpelează din mormînt, zice Clemenceau. Îi voi răspunde.

Și bătrînul scriitor s-a și apucat să scrie cartea cu care va răspunde la toamnă, cărții aflată la tipar, a decedatului mareșal.

Pentru oamenii de arme și pentru politiciani, polemica marelui soldat defunct cu primul-ministru al războiului european, va avea însemnătatea ei cu totul deosebită. Cîteva lacăte care rămîneau tainic închise vor fi descuiate, și poate că documentele viitoarelor două cărți vor sluji la noile războaie dintre diplomați, ingineri și comandanți. Dar ele interesează strîns și literatura, prin persoana autorilor. Literații, care, la noi, sînt rezervați micului eveniment al cafenelei, s-au amestecat în calitate de factori determinanți în fenomenul războiului și al revoluțiilor ce i-au urmat. În Franța Clemenceau, în Rusia Lenin, amîndoi scriitori și polemiști de marcă, au condus

unul războiul întreg, și celălalt războiul social și experiența fără precedent a Uniunii Sovietice, despicate din războiul de pe Rin.

Pe scriitori îi interesează însă scriitorul Clemenceau mai mult decît războiul, pentru pilda lui de vitalitate și de spontaneitate continuă — și pe români în special. Acum doi ani, Pamfil Şeicaru, scoțînd ziarul *Curentul*, se declara calitativ intact și îndreptățit să participe la viața politică a presei, pe motivul că el și redactorii lui nu împliniseră încă patruzeci de ani. Exemplul ziarului său a fost imitat. Rînd pe rînd, toate generațiile mai apropiate de majorat și de țîță, au argumentat credințe, temperamente și valori, cu preceptul, rînd pe rînd adolescentizat, că n-au împlinit unii treizeci, alții douăzeci și cinci, și alții douăzeci de ani. S-ar fi părut că pe măsură ce ai fost mai puțin, pe atîta ești mai mult; ceea ce pentru plăcerea unei filosofii abstracte, vecină cu onanismul, este și adevărat; căci, vorba ceea, ca să facem vorbe, cel ce va fi încă nu este, și tot ce va fi aparține exclusiv celui ce încă nu este...

Credința tinerilor dinainte de patruzeci de ani, că după patru decenii de viață, mai mult sau mai puțin activă, omul se isprăvește, poate că e determinată de însușirea lutului de șes pustiu, care intră în compoziția celulei noastre. Cărămizile au rezistența variabilă a malului din care a fost pămîntul prăvălit în cuptoare, și, la munte, huma dă de la sine piatra granitică de-a gata, incoruptibilă în apa nămoloasă și pregătită de temperaturile misterioase ale timpului geologic. Dar sfiiala față de viață, parazitară în simțirea tinerilor mai vîrstnici, amețeala timpului trăit vremelnic trebuie să fie și efectul unei proaste orientări morale, de funcționari zoriți să atingă anii de pensie. În orice caz, este aparent sigur că bătrînețea vine de la inteligență și că facultatea noastră de

preț se încîlcește din lipsă de nerv. Longevitățile cele mai mari le dă Franța, și le dă în exemplare de intelectuali. Universitățile franceze sînt ocupate, la catedră, continuu, de vîrste, relativ cu noi, de bătrînețe. Francezul citește zi cu zi, fără acel sentiment, propriu nouă, de încremenire în opera proprie și de autoadulare, care te silește să pui prezentul și viitorul întreg în funcție de personalitatea dumitale mai mititică sau mai sporită. Idolatrie și tabù personal constituie o specialitate neoccidentală și face parte din mentalitatea civilizației asiatice, a pașalîcului pe viață și a imperialismului absolutist.

Noi nu citim. Nu citim, nu pentru că nu se vînd cărțile, căci ele tot se vînd, dar nu citim pentru că nu ne place și pentru că nu ne silim să ațîțăm curiozitatea inteligenței. O educație de satisfacții rapide și momentane, ciupite vieții, între două chiuluri, ne pregătește de copìi către veștejirea castităților intelectuale. Avem anual douăzeci de mii de studenți și în permanență cinci mii de cititori — cititorii noștri bătrîni, tot cei dinaintea războiului.

La o vîrstă cînd ai noștri au trecut cu mult dincolo de genialitate, primarul Lyonului, domnul Herriot, găsește frăgezimea intelectuală să scrie o carte despre Beethoven. La o vîrstă mai mare, mareșalul Foch moare într-o mare lumină sufletească de apus, tînăr în hotărîri și proiecte pînă în ziua decesului. Și, la o vîrstă de patriarh, Clemenceau scrie o carte, care va fi o carte neagră, vehementă și iute.

« Scriți, băieți » dacă vreți. Dar citiți negreșit și nu vă îngrădiți lecturile într-o eroare, într-un principiu sau într-un domeniu. Citiți de la toți și de pretutindeni. Țara noastră nu are ce face cu tineri îmbătrîniți; ei îi trebuiesc bătrîni, mulți bătrîni, însă tineri. . .

Am avut acum treizeci și cinci de ani un camarad de bancă, sfiios, delicat și trist, care creștea într-o lună cît noi într-un an. În fiece săptămînă, ca să vorbim cu el, întorcîndu-ne acasă de la școală, trebuia să ridicăm ochii cu un lat de unghie mai sus. Era în băiatul acela ceva care ni-l făcea cu deosebire simpatic, ca într-un dulap încuiat lucruri cunoscute numai de părinți.

Nu l-am mai văzut cincisprezece ani — și odată, pe neașteptate, ne-am salutat: el trecea în sus pe un trotuar, noi ne duceam în jos pe celălalt. Ne-am scos pălăriile și ne-am surîs pe deasupra cailor și trăsurilor. Fostul coleg se făcuse imens de înnalt, și lungimea lui se oprise într-o pălărie tare. Și de-atunci ne-am mai văzut de multe ori, tot așa, trecînd, salutîndu-ne și tăcînd, cu pauze între saluturi cîteodată foarte lungi, de cîte doi-trei ani. Ne întrebam, cînd silueta lui se strecura prin cîte un gînd: « Ce-o mai fi făcînd Bădilă? ». Și uneori ni se părea că ar fi murit. Și iar ne întîlneam, el trist și rezervat. Din fizionomia lui corectată de vîrstă veneau, ca în copilărie, ochii lui foarte mari și negri, cu lumina intactă.

Într-altă zi, ne-am întîlnit pe aceeaș parte a drumului, într-un cartier pustiu: alaltăieri. Nu ne mai strînseserăm mîna de treizeci și cinci de ani: am socotit împreună numărul anilor. Mustața lui Bădilă era albă. Trebuia să ne aruncăm unul asupra celuilalt ca do opii despărțiți de zăbrele

și de un corcoduș cu mărgelele coapte, repeziți după fructele de chihlimbar. Am stat locului: vocea lui nu se schimbase, dar în cuvintele ei se petrecuse un îngheț. Vorbele vechiului nostru camarad erau separate unele de altele, ca să nu se lipească, și învelite pe trei sferturi, ca bomboanele sticloase de glazură, în gulere încrețite. El a surîs mai puțin ca o domnișoară de la cassă, care primește prețul și dă un rest. Părea că vorbește de dindărătul unui vitrou chibzuit în culori cu vine de plumb.

O întrebare a lui ne-a mirat în secret și ne-a făcut o neînchipuită plăcere, tocmai cînd ne așteptam la banalul compliment pentru ultimul articol publicat:

— Mai cînți din vioară?... Bine cîntai din vioară!... Mi-aduc aminte, știi, bucata ceea, nu știu cum îi spune, care era extraordinară.

Nu am cîntat niciodată și nici din vioară. Colegul nostru de bancă ne cunoștea și nu ne putea recunoaște. El ne amesteca figura cu o realitate ce nu ne aparținuse, ca un timbru cumpărat, pus pe o scrisoare isprăvită, care merg la o singură destinație amîndouă.

— Mai cînt, i-am răspuns. Todeauna am cîntat.

— Știu, am auzit, răspunse prietenul nostru cu un oftat, din care putea să reiasă și regretul că și el a încercat să cînte pe vioară, și un omagiu pentru abilitățile noastre de violonist.

Și am mai schimbat cîteva păreri relative la criză și la timpul capricios al primăverii actuale și, cu o dragoste lină de oameni care se cunosc de aproape și s-au văzut mereu, ne-am despărțit pentru poate că alți treizeci și cinci de ani.

Ignoranța sigură și convinsă a camaradului nostru ne-a dat o adiere a simțirii de mare puritate și frăgezime. Subit, s-a făcut vremea sul și s-a strîns de-a-ndaratele, pînă la marginea începută

— şi ne-am văzut copii, răsfoind pe Jules Verne şi pe Robida, aruncînd mingea-n părete şi prinzînd-o-n mîini, zburînd ca iereţii, pe nisip, cu braţele întinse. Iată primul om pe care-l cunoaştem şi care nu ştie că scrim, că am făcut versuri şi proză, că unii ne acordă drepturi literare şi că alţii ni le refuză, ca şi cum această marfă i-ar ţine bani şi le-ar primejdui un capital asociat. Iată un om care citeşte şi care nu ştie nimic despre noi. Această suavă sensaţie n-am mai avut-o de un şir de ani, decînd, cumpărînd săptămînal raţe, găini, rogojini, tărîţe şi oale din Obor, ne cunoşteau toţi negustorii şi ne salutau cu « Domnule Popescu ».

Poezia omului e imaginea pe care şi-o contraface inconştient. Dacă i-am fi spus lui Bădilă cine sîntem şi prietenilor din Obor că nu eram arendaşul heleşteului din Colentina, i-am fi dezamăgit, luîndu-le în răspăr o noţiune. Cel mai fericit dintre poeţi e Dumnezeu, care lucrează într-ascuns şi al căruia portret nu s-a tipărit în nicio revistă, niciodată. . .

M-ai întrebat şi dumneata, Băiete, simţindu-te, crezi, oarecum determinat să scrii, cum trebuie să începi. Adică vrei să ştii cum începe întîi să scrie un scriitor care şi-a cîştigat un nume oarecare, căci încă nimeni nu ţi-a lămurit într-o carte meşteşugul lui.

Trebuie să ştii că întrebarea precisă supără ca o insultă, şi că autorii de literatură te vor lua peste picior cu ferocitatea breslei faţă de începători. Un scriitor e îndeobşte un înfumurat şi un individ destul de mediocru. Oglindit exclusiv în platoşa lucie a trufiilor lui, el crede că « mai mare » ca personalitatea lui îngîmfată nu este niciuna, şi lumina soarelui îi slujeşte ca să-şi frece ziua oglinda. Specia ridiculă parcurge toate generaţiile, de la cele cu ghebă pînă la sugacii mici de tutun.

Un scriitor are un început, fără îndoială, care începe în fiecare zi. Cînd îi dispare stîngăcia faţă de sineş, cînd nu se mai scoală în picioare la bătaia în fereastra lui a unui mugure de gînd, trebuind înflorit şi miruit cu rod, scriitorul şi-a pierdut frăgezimea, suavitatea lui rîncezeşte, zîmbetul s-a transpus în rînjet, şi urzeala morală, întreagă, lăbărţată, curge pe scheletul lui sufletesc, ca zdrenţele unui năvod, prin care scapă peştele de aur şi luna. . . Din răscoacerea individualităţii, strecurată de la sfială la cinism, de la idilă la

lupanar şi la cabinetul medical, nu mai este de aşteptat nimic.

Literatura-în-viaţă este în bună parte un cimitir de cărţi şi reviste, aşezate pe lat, ca pietrele de morminte, printre buruieni şi lăcuste, cu o inscripţie funebră pe copertă. Nu-ţi pierde niciodată, dragă Băiete, naivităţile şi tèmerile delicate, şi nu-ţi fie ruşine cu ele: e marea sigură avuţie a unui artist. Şi să nu-ţi închipui că omul poate să fie dublu, şi artist şi porc, şi selenar şi mocirlos, că poate fi spurcat în aer şi divin pe hîrtie. Cel care poate să afecteze două sensuri în contrazicere şi nu în prelungire, nu e un artist, nu e un poet, nu e măcar bărbat: e o corcitură de două corcituri căţelite în atitudine literară. Trebuie să te simţi fericit cînd scrii, împărtăşindu-te cu trupul şi sîngele miracolului din mister, tîlmăcit în pasul cuvintelor, în luminişul cuvintelor, în reflexul cuvintelor ascuns.

Nu uita că atunci cînd gîndeşti şi cînd scrii, cînd împăinjeneşti ipotezele şi icoanele cu vorbe, alese pe firul lor întreg şi încrucişate la timp, nu uita că tu te rogi, şi că fără rîvnă şi fără văpaie nu poate să fie nici rugă nici rug. Aşa să începi, virginal, cu adevărat şi simplicitate, stropit cu aghiasmă de luciole.

Dragă Băiete, eu am primit, la foiţa mea, multe spovedanii, cu stihuri şi fără stih, în care m-a făcut să tresar tocmai ivirea cîte unui răsărit pe cîte o papură depărtată, şi o lumină într-o picătură de cerneală. Dar am aruncat la coş, cocoloşind, un orgoliu în deşert agresiv, o grimasă neizbutită, o infatuare proastă, din manuscrisele cîte unui autor, care nu mai era demult la niciunul din începuturile unui scriitor, destul de greoi ca să nu se ştie urca în Carul Mare şi destul de vulgar ca să contemple stelele cu pantalonii descheiaţi. Toate lucrurile vieţii sînt sfinte. Viaţa e zidită,

pardosită și învelită cu catapetesme și cu odăjdii, și tu, de cîte ori purcezi, fie către viață, fie către vis, abstracția albă a vieții, faci o intrare în Ierusalim, și măgăreaţa care te duce calcă pe purpură și pe ramuri de finic.

Începutul tău să fie cu cărbune sau cu tibișir, cu negură sau cu zare, ca al unui copil care zgîrie piatra cu un ocol de arșice. Pune-n pana ta lucrul ce cade atunci, o surcea sau un mărgăritar, și du-te cu pana pe marginile lui, pînă unde te duce: și să iasă ceva din pana ta, care să fie puțin mai mult ca surcica și puțin mai puțin ca mărgăritarul. . .

REVISTE MICI

Revista e o formă expresivă a preocupărilor de un moment, revista reprezintă mai puţin decît cartea, dar mai mult decît ziarul. Ca nişte pasări în Mare, apropiate de un ţărm către care pluteşte corabia, revistele vestesc un continent. Nu mai pluteşte nimeni şi nu mai doreşte nimeni o grădină nouă pe o coastă încă nedescoperită? E vorba de revistele mici, de rîndunele, nu de şoimii vînători de peşte. Unde sînt revistele mici şi de ce nu mai apar? — revistele de literatură, de idei, de cîte şi mai cîte mărfuri ale fanteziei.

Marile, clasicele, îmbătrînitele reviste lunare, cu tendinţa de a deveni trimestriale, semestriale şi anuale, ca praznicele împărăteşti, apar, obosite, incerte, dezidealizate. Aroma lor de dulapuri foarte vechi, cu costume ce nu se mai pot purta, întristează. Ele se mai luptă cu memoria, ele mai cîntă pe nişte viori ce nu se mai aud: arcuşuri de lînă pe strune de bumbac, făcute vată pentru urechi, ca să nu mai fie perceptibilă nici suvenirea ultimului horcăit.

Reviste tinere, nu sînt reviste tinere şi nici nu doresc să apară. La ce reflectează tinerii, cărora le-a mai rămas o pană la chivără şi o lavalieră în geamantan? Pantofii cu zimţi şi cu tălpi de argint nu se aud sunînd nicăieri. Poeţii au pus papuci; idem prozatorii. La naiba, băieţi! aţi îmbătrînit cu toţii?

Era un timp cînd publicul se plîngea de prea multe reviste. A venit și celălalt timp, cînd publicul se plînge de lipsa lor. Nimic? nimic? Un an fără reviste e ca un cîmp fără flori și albine. Ce s-a putut întîmpla? Ați ajuns atît de serioși, băieți, încît nu vă mai atrage decît volumul în cîteva tomuri? Nu vă mai necăjește nimic? Nu vă mai face veseli și iluzioniști nimic? Toată vlaga voastră rămîne exclusiv așternută între examene și odaie, între odaie și cantină? Nu mai iubiți? Nu mai urîți? Nu vă mai înșelați? Ați căpătat acea definitivă certitudine, care imobilizează pămîntul în dealuri și face bradul și gorunul direct lemn de construcție, fără ramuri, fără teci, fără umbră? Două generații n-au dat nimic decît imitatori. E prea puțin.

Au apărut cîteva reviste, care nu mai sînt scrisorile de protest ale unei vîrste, trimise vîrstelor mari: reviste politice, revistele oamenilor politici care au mai fost și care vor să mai fie — calculate, greoaie, combustibil rece mult și văpaie pe drojdii, atîta cîtă trebuie ca să ție fumul în horn.

Chioșcul așteaptă. Veniți, reviste, reviste mici, nedisciplinate, agitate; veniți, tăgăduiți, scandalizați. Tifla voastră originală nu se mai ivește în drumul nostru, și e rău.

POLITICA ŞI LITERATURA

I

De la Vasile Alecsandri pînă la domnul Ion Buzdugan, deputat, poet şi om aşa de cumsecade, raporturile dintre literatură şi politica de Stat s-au menţinut variate. Mai miniştri, mai deputaţi şi senatori, scriitorii au fost îndeosebi ziarişti, ca numitul Eminescu. Salariaţi ai cîte unui boier plictisit, cu accese de activitate, sau ai cîte unui om politic de parvenire şi parvenit, la scriitori aleargă de preferinţă politica de opoziţie, în căutare de afrodiziac.

Cîtă vreme marele bărbat de Stat stă pe portofoliu, complexele lui facultăţi guvernează: « Acum guvernez! ». El este în plină funcţiune şi os neliniştit din ţara lui. El vede poporul, judeţele, minorităţile, confesiunile, ordinea legală şi, însuşirea lui de căpetenie, inteligenţa, se altoieşte pe toate inteligenţele şi se modalizează, ca un mugure de mare nobleţe, pe soiurile de arbuşti: « Astă-vară la Crăciun, mîncam mere dintr-un prun ». Absorbit furtunos de acţiunea lui, care concentrează, controlînd, toată orînduiala Statului. cu echilibrul fixat precis pe falanga degetului arătător, bărbatul de Stat în funcţiune uită, ba, ceea ce-i şi mai probant, refuză să plătească şi abonamentul revistelor literare primite. Ziaristul necesar în aceste momente, în aceste luni, în aceşti ani de mare temperatură, este reporterul informaţiilor mici, însărcinat cu hotelăria şi cu

tapajul pe calea ferată, plecări și sosiri, *din* și *în* sau *de la* și *la* București.

E literatura în consistență spălăcită a ministrului din guvern. Ea se plătește cu o funcțiune fără prezență, cu o sinecură plăcută, cu înscrierea de mai multe ori pe lună a ziaristului în statul sergenților de stradă și al măturătorilor cu cotiga basculantă pe două roți.

Chiar dacă a tachinat o muză, a versurilor sau a prozei, în ceasurile lui literare de opozant, titularul întreg sau fracționar al unui departament, șef-de-cabinet sau director-de-cabinet, nu mai pune mîna pe pana de aur. Permanent chemat între datoriile care-l constrîng de pretutindeni, și între primul-ministru izolat la domiciliu, automobilul lui, picioarele lui, capul lui umblă simetric pe cîteva poteci și în zigzag. Un ministru mai tînăr, însă plin de o mare valoare personală, destul de discretă, lua în fiece dimineață « contact » cu șeful guvernului, din epoca lui. O oră întreagă, cel puțin, toată suflarea știa că ministrul stă în contact dimineața cu președintele, ca să puie la cale, pe departamente, programul unei zile în curs; un contact pe latura întreagă și pe lat, ca al echerului, răzimat și mobìl pe teu. Contactul era totuș mai divers decît și-l putea închipui alergătorul. Ministrul cel tînăr ținea să-i servească celui mai vîrstnic cafeaua cu lapte cu mîinile lui, — și pe cînd șeful mai căsca și mai exprima din consecințele unui principiu, vasalul topea zahărul, amestecînd cu lingurița în pahar, ca într-un clopot de capre, tăia cozonacul sau tencuia felia de pîine cu unt și o ducea la pat. O țigare e gustoasă după cafeaua cu lapte: i-o aducea de pe biurou, i-o aprindea.

Ca miniștri, literații propriu-ziși nu au făcut pentru literatură ispravă. Ei s-au aflat în situația

unui prieten, care refuzînd să aducă servicii oamenilor necunoscuţi, regretă că nu poate înda-tora pe prieteni, ca să nu fie suspectat. « Dacă mă voi ocupa de literaţi, o să aud mustrarea că lucrez pentru breaslă. » Din ce soi de logică scot aceşti sensibili proba comòdei laşităţi a unei soco-teli timorate, este destul de greu de ghicit. Indi-ferenţi faţă de adversari, pe care nu-i pot suferi, ei cad în nesimţire faţă de prieteni pentru că-i iubesc.

Literatul ministru se depărtează cu hotărîre de ai lui, ca să nu pară boem, şi forţează intrările unei lumi din care nu face parte naturală, ca să complacă cercurilor închise, unde naşte intriga şi se produc sezoanele politice. Această lume îl primeşte todeauna numai pînă la tacîmul pregă-tit la masă, şi literatul ministru, devenit hibrid, dezancorat din ţărmul lui, rămîne fără liman, închipuindu-şi totuş că mai trăieşte. Fără să fie literat, un ministru cunoscut, cu servilisme remar-cabile faţă de Domnii mari şi de Doamnele bine-născute şi purtînd cîte un nume levantin, păstrat intact sau transformat, a dat, bietul, pe brînci ca să se apropie de tainiţa lor. Obişnuit cu limbi mai puţin muzicale, el a făcut sacrificiul să înveţe şi franţuzeşte la o vîrstă înnaintată, amestecînd tonuri şi elemente din regiunea Ciucului, în noul său dialect, şi prezintînd cadouri în atitudinea unei politeţi şi bune-creşteri de vizitiu. Eram, îmbrăcat negustoreşte, odată, pe un coridor de vagon, în spatele unui viitor ministru, un multi-milionar, înconjurat de un viespar de ademeni-toare siluete feminine regăţene, jumătate din publicul călător fiind nevoit să călătorească în picioare. Viitorul ministru, greoi la minte, cu limba înnămolită într-o cugetare lentă şi cleioasă, voia să facă desigur curte, şi fetele se lăsau pe salteaua inteligenţei lui într-adins, înţelese să-l

zeflemisească. Am tras cu urechea două ore și, impresionat de inaptitudinile intelectuale cît și de falsa bună-creștere, prostește lingușitoare, a ministrului, am fost silit să mă strămut, descurajat, scîrbit, în capătul opus al coridorului ocupat. Simțeam o îmboldire tenace să iau pe viitorul ministru de ștofa pantalonului și să-i dau drumul în nisip, pe fereastră.

Literații miniștri se comportă în felul de pe vremuri al literaților simpli, poftiți la Palat, unde regina a trebuit să facă de aproape cunoștință cu un stil de animal neprevăzut. Ei sau afectau poza visătoare, destinată să farmece, observată de regină într-o fotografie, care a determinat-o să renunțe la șezători literare, sau bîlbîiau slugarnici, cu umerii scoborîți pe șolduri, sau evoluau într-o camaraderie de chelneri. Grav și meditativ cînd urcă scările ministerului, ministrul literat se zăpăcește dinaintea telefonului sunat de o casă boierească și, confundînd perspectivele și uitînd protocoalele, crede că vorbește de-a dreptul cu stăpîna, dînd sărut-mîna de repetate ori servitoarei din casă, pecînd, amuzată și cu psihologie, stăpîna ține urechea la un al doilea receptor.

Idealul ministrului literat este să-și renege obîrșia și imaginile covîrșitoare ale unei juneți, petrecută între « birtul economic » și berărie, imagini care, orice ar face, sînt mai tari și au lăsat în hainele sufletești ale vechiului consumator evoluat, mirosul de sos și lătură al meselor cu mușamalele jupuite. Lui i se pare că originea literară devine o fracțiune din cinism, și de cîte ori aduce vorba de un coleg întîrziat într-un meșteșug, fără rentabilitate, ministrul zîmbește, ca de o eroare ce a fost și a lui, dar a trecut.

Parlamentarii literați, fără portofoliu și numai cu ghiozdan, au fost cu mult mai numeroși ca

miniştrii. Ei n-au ridicat vocea niciodată în folosul breslei, nesimţindu-se cu o vocaţie reală şi solidară implicit cu semenii lor; ba literaţii sînt categoria parlamentarilor care a tăcut întodeauna sigilată la gură, mărginită să trăncănească din palme.

Omul politic în general, şi cel cu literatură în bibliotecă şi cel cu manuscris în cutiile biuroului, autor intermitent de vagi epigrame sau de oareşicare sonete, se găseşte încă la concepţia poetului necesar flămînd sau, în cazul cel mai aristocratic, la tipul scriitorului amuzant, pus cu tine la masă. Din vremea Papilor şi a Prinţilor cultivaţi, care au ştiut să ţie la Curtea lor un artist şi un bun meşteşugar şi au provocat puterile lor să se exprime, a rămas la cîţiva colecţionari de cărţi şi tablouri onorabilul sentiment al stimei şi al unei datorii, aproximativ. Erau timpurile nedemocratizate, în care stăpînul nu cerea, în schimbul minimului de confort, artistului nimic pentru sine, însă totul pentru satisfacţia spirituală. Ideea de salariu, achiziţie democratică ieşită din sistemul metric, cu opt ore de muncă pentru manual şi cu douăzeci pentru intelectual, totuş neplătit proporţional, a desfiinţat raporturile dintre valoare şi compensaţii, cifrate înnainte la cîntar şi, pe vremea ceasornicului de soare, pe cadranul instabil al imponderei; privilegiul a fost scos din contabilitate odată cu mila, cu caritatea şi cu dezinteresul procentual. Că este un progres din punctul de vedere al capitalului şi al proletariatului, care-şi dispută progresele cu el, pare incontestabil; dar s-a pierdut un sens, s-a pierdut o facultate, o serie de posibilităţi strict creatoare au căzut în mocirlă.

Artistul şi-a căutat întodeauna un stăpîn, politica lui găsindu-şi stabilitatea gîndirii şi a ins-

pirației în legăturile dintre boier și slugă, mult mai adecuat obiectului preocupărilor într-altfel esențiale, decît dreptului muncii și al flămînzirii legale, care cuprinde, pe lîngă schimbul imateriei cu materia, un teoretician și un economist. Artistul preferă infinit dependența materială către un prinț, un stareț sau un prelat, cu prețul independenței artistice, și nu are să se felicite de camaraderiile de pură politețe și ipocrizie ale miniștrilor față de cetățeanul egal în falsificare cu el. Iată însă că transformîndu-se ființa socială a scriitorului cu pensula, cu pana, cu dalta și cu mistria, meșteșugarul cuvîntului, care construiește mobilier exclusiv sufletesc și nu poate vinde nimic vizibil pentru pereții de var ai omului politic, scos din formula servitutei și cerșetoriei lui, a fost înlăturat de la beneficiile salariului și de la minimum de schimb prin salariu. Pentru scriitorul român, prădat sistematic, cu consimțămîntul autorităților, de produsul brut, real și sigur al muncii lui, dar neîncetat așezat în fruntea culturii, fără să ceară, nu există nici dreptul de a-și căpăta salariul pe care singur și l-a plătit.

Scriitorii din Parlament se socotesc că și-au pierdut legătura placentară cu clanul și evoluează către un tip superior, asemănători în ascendența lor cu cățelușul curtezanei, care, dormind pe canapeaua stăpînei, se identifică în toate cu ea, pînă la bomboane și fard, urînd și disprețuind pe cîini și dulăi, pentru ipoteza că el a intrat într-o fază de om și de miliardar. Un autor cu multe volume foarte vîndute, căpătase un rost politic într-un partid, în care se înscrisese cu cîteva ore mai nainte de-a fi pus pentru întîia oară jobenul și de-a fi încăput în Parlament. Într-o singură zi, la mandatul de înfățișător al neamului românesc, i se adăogaseră niște consilii de administrație dintre cele mai bine întreținute.

A fost cu neputinţă să schiţeze o cît de ştearsă atitudine de colegialitate literară cu grosul con⸗fraţilor, de dinafara politicii, ca să nu⸗şi indispuie editorul, ca să nu lase să se creadă la guvern că el ar mai putea suferi de vreo nemulţumire — şi pentru că i se făgăduise şi un portofoliu de ministru. Dacă guvernul nu cădea pe neaştep⸗tate, domnul confrate ocupa un departament. Cazul literar se întinde numai pînă aci; dacă l⸗am spori cu detalii şi am mai spune că, după o tăcere imobil placidă, relativă la confraţi, ministrul care îi făgăduise să⸗l facă şi pe el ministru, a fost unanim şi feroce atacat şi acuzat în toate chipurile menite să degradeze pe un adversar, şi că el a tăcut şi atunci, ca în Parlament, n⸗am face⸗o decît ca să animăm o pagină de realităţi şi moravuri.

Pe toată linia, an de an şi zi de zi, breasla scriito⸗rilor a fost trădată de toată lumea, şi politică şi literară.

Renunţînd la toate condiţiile de nuanţă care fac opera de artă cu putinţă, în cea mai favo⸗rabilă dintre expresiile ei diverse, reţinem, aşa⸗dar, condiţia nouă, industrială. Fără să fim cîtuş de puţin partizanii unei vederi care face din manuscris o marfă şi din artist un fabricant, alte criterii totuş nu ni se permit. Unicul pe care sîn⸗tem constrînşi să⸗l acceptăm este criteriul curent, şi clasificările impuse trebuiesc adoptate şi pentru scriitori. Ar fi aproape o abdicare să asimilezi meşteşugul subtil al scrisului cu o profesiune, dar el a devenit o profesiune. Odată porniţi de⸗a lungul sensului, trebuie să⸗l parcurgem pînă la capăt şi să facem negreşit din manuscris obiectul unei profesii întregi, ca să nu riscăm să rămînem dincoace, în amatorism şi la pianină. Dacă ai roşit, ezitînd să răspunzi: « Sînt scriitor », cînd cineva te⸗a întrebat: « Ce eşti? » şi ţi⸗ai dat seama

că nu ești nimic, decît un cercetător de penumbre și un răscolitor de stele, acum ești nevoit să-ți cauți o stare în această îndeletnicire. Toată lumea te cunoaște scriitor, te felicită sau te înjură ca scriitor; pomenindu-te, zice: scriitorul. Nu mai e nimic de făcut. Apoi documentul străinătății, unde pe lîngă autorii cei buni, care trăiesc civilizat din manuscrisul lor, numeroși mediocri literari au « pignon sur rue » și « roulent carosse » pe socoteala exclusivă a lipsei lor de vocație. Și unde mai punem documentul istoriei, statui de scriitori și arbori genealogici cu tidve în furcile coroanei, de scriitori? Dar sfîntul manuscris al Sfintelor Scripturi, nu hrănește el, de cîteva mii de ani, zeci de Biserici oficiale și de schisme, un cler opulent în toate organizațiile sacre și atîtea dinastii, autorizate numai de pergamentul florat al copistului de slove? Literatura își revendică amîndouă Testamentele, din care, complectate cu Homer și cu povestirile Șeherezadei, cu cincizeci de povestiri europene și cu douăzeci ale pieilor galbene, își face albia de intrare în literaturile recente.

În stil capitalist și democratic, scriitorul este un industriaș pentru că dă materie-primă industriei tiparului și alimentează comerțul de librărie, unde cartea se vinde laolaltă cu celelalte articole, utile existenței, aparate fotografice, plăci de gramofon, scule optice, pantaloni de sport și geamantane, manufacturate de niște poeți și prozatori aplicați pe metal, sticlă, cauciuc și piele. Împotriva atîtor similitudini și evidențe, Statul, căruia îi place titlul de Stat cultural, se amestecă numai în industria petrolului și a spirtului, a tutunului și a zahărului, reglementează fabricația berei și alcoolurilor, selecționează oile, porcii și armăsarii. Ca și cum, în general, ar fi mai apropiați moralmente de unele din aceste rase domesticite, mi-

niștrii nu simt pentru scriitori acelaș interes. Statul nu știe să le ceară nimic, ca să nu le dea nimic. În deriziune, un guvern le-a dăruit o lege a proprietății literare, furată de primul depozitar de ziare și cărți, în văzul și cu aprobarea tuturora; și însăș această lege, care ar fi putut să fie chibzuită într-un fel anumit, a fost compusă pe texte străine, de către o comisiune de parlamentari amatori de literatură, așa cum se scrie în redacția unui ziar ilustrat un manual de moșit după lexicon, cu foarfeca și guma de lipit. Nu vom zice că scrisul nu este protejat ca industria de hîrtie. La o protecție a Statului nici nu ne-am putea aștepta pentru o industrie și o negustorie ale căreia acțiuni pur sentimentale nu pot fi cumpărate nici de bancheri, nici de familiile cu blazoane desprinse din heraldica medievală. Proprietarii hîrtiei, necunoscuți publicului cititor, care îi salută pe alte drumuri decît acelea ale culturii, nu vor consimți nici ei, indirecții beneficiari adevărați din literatură, nu o vînzare pe prețul de cost al materialului, pentru scriitori și editori, dar nici un preț egal cu prețul străinătății. Au fost miniștri care făgăduiau cu vehemență, în opoziție, ieftinirea hîrtiei; parveniți la guvern, li s-au șoptit în ureche numele adevăraților deținători ai majorității acțiunilor, și, înfricoșați de obiectivități pîn-atunci ignorate, au făcut tot ce-au putut ca să uite făgăduielile date cu ușurință. Ne puteam însă aștepta la o asociere a Statului cu interesele scriitorilor, cărora, Statul, servitor al aceleiaș limbi și al aceluiaș popor, ca și scriitorii, le putea da sprijinul unei legi speciale, garantînd corectitudinea legăturilor cu negoțul, un sprijin plătit cu impozite exagerate.

Literatura nu are a se felicita de raporturile cu politica, în nicio formă, și poate că e cel mai

bun început. E de nădăjduit că solidarizaţi progresiv mai strîns unii cu alţii din punctul de vedere profesional, care trebuie să excludă deosebirile de şcoală, de temperament şi vanităţi, şi progresiv mai conştienţi, scriitorii vor ajunge să se organizeze şi să-şi dobîndească singuri o situaţie distinctă, înnafară de partidele politice şi de luptele lor. Ei trebuie să se înfăţişeze direct publicului, ca meşteşugari şi ca artişti, evitînd intermediarul unui partid, şi munca lor se va rezuma în efortul de a înmulţi mijloacele de legătură cu poporul satelor şi oraşelor, ca nişte deputaţi sufleteşti, ce sînt, ai codrului, ai pămîntului şi ai limbii româneşti. Încercarea de a strînge pe scriitori pe un punct întărit, strict profesional, într-o organizaţie defensivă, a dat de cîteva ori greş, din pricina unora din ei, angrenaţi în gazetăria politică sau prinşi în cleiul cîte unui partid. Se va reînnoi însă încercarea oridecîteori se va putea, pînă la constituirea unui prim nucleu cu viaţă şi mişcare independentă. Adversarii sînt destul de numeroşi ca să nu fie nevoie de o activitate susţinută, — şi cel dintîi adversar de doborît este sentimentul indiferenţei culturale al oamenilor politici.

II

Gravă indicaţie pentru eficacitatea naţională a partidelor noastre politice în general: niciunul din ele nu are stabilit un program cultural. Din întîmplare, un ministru joacă o piesă de teatru sau publică o epigramă, ţine o conferinţă, rosteşte un discurs literar, adică o compoziţie învăţată pe dinafară, în care *pentru că* e pus la locul lui, şi verbul *fac* funcţionează gramatical exact. Din întîmplare, alt ministru emite un program pentru

reforma acelui învățămînt, grație căruia într-un an trec toți elevii fără nicio repetență, și în anul următor cad șaptezeci și cinci la sută din candidați. Zece ani bacalaureatul are opt clase și trei despărțăminte, și alți zece ani îi pică una, rămînîndu-i unice șapte. În prima serie un ministru bagă de seamă că școlarii nu știu să scrie, și face o reformă mulțumită căreia ei uită să citească. O promoție a parcurs în opt ani studiile primilor patru, și altă promoție acumulează, în șapte, eforturile a cincisprezece ani. Miniștrii se zbenguiesc de-a mingea culturală, învățămîntul merge tîrîș, profesorii participă fără voie la sport, și candidații prind mingea de cele mai multe ori în gură.

Observație în treacăt, experimentată timp de un an și jumătate, în redacția unui mic ziar literar, al nostru. Cele mai bune manuscrise din miile ce s-au primit au fost ale studenților politehnicii și ai învățătorilor de țară; apoi, ale magistraților și advocaților — și, în sfîrșit, ale studenților în Litere și ale profesorilor din programul literar. Un director foarte aspru în materia bacalaureatului, la liceul pe care îl guvernează, ne-a trimis o dată un manuscris, nepublicabil chiar după retușă și cu mult inferior manuscriselor cîtorva elevi ai lui, publiciști. Care-i scopul unui sistem de învățămînt? Să se promoveze elevii? Să-i « trîntească »? Ori să-i facă apți nu numai să asimileze, dar mai ales să asimileze atît de adecuat și de armonic, încît să poată reproduce în expresie proprie noțiunile cuprinse? Se întîmplă că școlari cu o frecvență mediocră și cu studii mai puține bat la linia acestui final pe școlarii mai învățați.

Este de discutat punctul geometric din care să pornească starea de cultură a unui popor ca al nostru, surprins de iuțeala istorică fără o tra-

diție a cărții și cu o majoritate zdrobitoare de anal‑fabeți. Trebuie început de la adult, prin metodele vii și sprintene, care interesează o minte coaptă, hotărîtă să nu primească decît esențialul și cu‑loarea clară — sau de la copil? Ministrul care se lasă încurcat, din pricina jilțului de specialitate, în atari probleme, tratează chestiunea de la *bébé:* ia copilul și‑l îndoapă ca să se facă mare. El soco‑tește că dacă în loc de o mie de școli (podină, zid și acoperiș) am putea să avem douăzeci de mii de școli, în cîțiva ani toată lumea va fi știutoare de carte. Școlile clădite n‑au însă învățători, care se fabrică mai greu decît cărămizile, și, pe de altă parte, începute, cîteva mii de școli rămîn neispră‑vite din lipsă de fonduri. Ici un părete, dincolo temelia, dintr‑o școală s‑a realizat cîteodată nu‑mai latrina, țara e plină de aceste schițe neten‑cuite, în satele plugarilor fără mălai. Acum vreo patruzeci de ani, Academia Română a început un dicționar al limbii românești, care n‑a trecut de litera B. Ca la toate lucrurile pornite infantil de la început, de la element, monumentala lu‑crare va fi gata exact peste două mii de ani, cînd este probabil că și poporul nostru, în întregime, va ști să citească *Arhondologia* lui Sion.

Poate că într‑o concepție propriu‑zisă a învăță‑mîntului, Statul întreg, și nu doar cîte un ministru, din cîte un partid politic, trebuia să participe la despăduchierea de analfabetism — așa‑zisa acti‑vitate extrașcolară, propusă de Haret, întinzîn‑du‑se pretutindeni, la sate și orașe, cu sprijinul obligatoriu al tuturor cărturarilor, la toate gradele învățăturii. Advocații, inginerii, arhitecții, me‑dicii și toți funcționarii de Stat și particulari tre‑buiau orientați către scopurile de cultură, dîndu‑le sarcina, poate profetică însă foarte practică și simplă, de‑a învăța cititul pe cîte un număr de analfabeți. Lungile seri idioate ale provinciei își

găseau o însufleţire şi o utilitate, şi îndatoririle claselor cultivate între ele strîngeau oarecum legăturile rupte ale solidarităţii sociale — iar opera şcoalei, împlinită pe metode inteligente, era complectată de opera liberă culturală.

Căci un popor ca al nostru nu poate să fie tratat individual şi anarhic, ca o lume în decadenţă de idealuri şi ţeluri, adresîndu-se cui îi place şi cui poate primi, cu ce ne cade la îndemînă, lăsînd o èlită intelectuală să se dezvolte în stare de sălbătecie şi lăsînd-o în proces moral cu timpul şi cu societatea ei. Èlitele noastre, strict individualiste, nu sînt utilizate subt nicio formă afară de constrîngerile judiciare, militare şi fiscale — şi noi ne dezvoltăm, înnafară de el şi împotriva lui, într-o luptă fără sens a individului cu Statul.

Nici după un război care ne impune o recrudescenţă de forţe şi un tictac sufletesc colectiv precis, metodele vechi ale indiferenţei nu s-au schimbat. Guvernele sînt încă puteri individualiste fără contact practic cu populaţia, şi turnurile de ivoriu ministeriale s-au înmulţit în orizontul lărgit, ca nişte geamii încuiate ale unui rit misterios. Democratismul se produce subt forma lui negativă şi hibridă a unor partide politice, mărginite să combată alte partide, fără să aducă un aport de realităţi şi creaţiuni. Parlamentul constituie un spectacol politic fără consecinţe, ia vacanţe dese, parcurse în automobil; Consiliile de Miniştri apar în ziare; cîte trei sărbători cu o zi lucrătoare între ele se rezolvă în patru sărbători, omul politic fuge ca un şcolar la verdeaţă, şi organizaţia întreagă a Statului se lichidează într-o continuă preocupare de chiul. Lucrările trec din toamnă în primăvară, amînate de festivităţile Crăciunului, de Bobotează, de 24 ianuarie; trec după Paşti, sînt întrerupte de călduri

tropicale și rămîn pentru toamnă, cînd ciclul reîncepe. Tot ce dorește mai arzător omul po-litic în Stat este impreciziunea, și, pentru că el este haotic, își închipuiește că Statului și poporu-lui li se potrivește o viață de haos, atunci cînd haosul nostru se învecinește, spre trei fruntarii, cu concretizări dîrze și cu activități disciplinate.

Ultimul război a introdus în practica războa-ielor noțiunea națiilor armate. Niciun publicist de specialitate nu se mai sfiește să scrie, cu liniște demnă de întreprinderi mai omenești, că războiul următor, condus de chimie, va porni prin uciderea populației civile, a bătrînilor, a fe-meilor și a copiilor. E-o achiziție a ultimilor zece ani, și întrecerea laboratoriilor însărcinate să asa-sineze din ceruri popoarele, de unde vine ploaia și fertilizează lumina, consistă acum în a se găsi gàzele și fumurile care vor putea înnăbuși o sută de mii de oameni în minimum de timp. Nicio-dată Statul nu a fost mental mai obligatoriu con-fundat cu poporul ca acum. Guvernele noastre n-au nimic de făcut subt această comandă?

Un ministru vorbește alegătorilor la Cluj, și un deputat îi convoacă la Caliacra. Dezbaterea e de cel mai trist randament. Oratorul înjură pe toți care l-au precedat și exaltează pe posesorii mo-mentani ai Puterii. Atîta lucru e prea puțin; minis-trul și deputații ar putea să rămîie, fără primej-die, acasă. Poporul așteaptă, pe întregul teritoriu al țării, orientări și explicații în viața economică și intelectuală. În șaptezeci de județe optsprezece milioane de oameni vor să știe de ce este sără-cie într-o țară bogată; vor să știe cum se va găsi o îndreptare, vor să afle ce-i rămîne fiecăruia de făcut pentru ca totalizarea privațiunilor și a opintirilor să dea în cel mai scurt moment cele mai sen-sibile foloase. Îndemnul la muncă, pe care îl aș-teaptă plugarul, nu vine de nicăieri, ca să răz-

vrătească marea descurajare a brațelor lui încrucișate. La seceta periodică se adaogă lăcusta și omida politică. Săteanul nu muncește, nu citește, copiii lui mor, satul e trist, coliba e murdară, vitele lui, niște fantome de Apocalips, se leagănă în văzduh. Domnul ministru a obosit și se duce pentru treizeci și cinci de zile la Saint Moritz sau pe Coasta de Azur. În zece ani, nu s-a schimbat nimic.

La răstimpuri, se ivește cîte-o elucubrație de de alienație mintală, care paralizează toate așteptările și nădejdile de circumstanță. Ieșind din materia timpului cu totul — analfabetism, maladie, mortalitate, mizerie, — un ministru visează să sece bălțile cu cîteva miliarde, ca să adaoge plugarilor un pămînt, care, scos de timpurile geologice din apă, rămîne anual nemuncit. Sau se unesc trei gîrle și se construiește un port de Mare la Predeal, sportmenii putînd să aleagă între ski și plajă, după preferințe. Nu ne mai vorbiți de șosele.

Ceea ce cruță pelagra, tuberculoza și bacalaureatul, este îndreptat către cele patru universități, cu o frecvență anuală de peste douăzeci de mii de studenți titrați anual. Metodele de învățămînt impun diplomaților, pînă la căpătarea pergamentului definitiv, o tensiune intelectuală care-i sterilizează pe vecie. Literatura ar trebui să-și sporească an cu an contingentul ei de cititori. Din douăzeci de mii de noi cărturari nu ar fi absurd să presupunem că o minoritate de două mii de inteligențe cititoare cade anual în folosul literaturii. Nimic mai fals. Din douăzeci de mii de titrați anuali literatura nu cîștigă niciun cititor, niciunul! Media cumpărătorilor de cărți este staționară la cinci mii.

Trebuie să recunoaștem că din punctul de vedere al desfacerii cărților, numărul cititorilor reprezintă un coeficient de mizerie, însă un coefi-

cient orişicum; şi mai trebuie să recunoaştem că vehicularea cărţilor, care ar cădea în sarcina unei organizări cu sprijinul netocmit al Statului, nu se face de către nimeni, librăriile editoare nici îndrăznind, nici putînd să răspîndească scrierile în regiunile fără biblioteci: cărţile circulă în o-raşe. Însă nu-i mai puţin adevărat că Universi-tatea, care a săturat mintea de carte, în loc să o incite, omoară curiozitatea intelectuală a libe-rilor profesionişti titraţi anual. Librăriile noastre nu cunosc genul de cititor care parcurge zilnic cărţile noi, orice s-ar putea întîmpla în timpul zilei lui de lucru — şi care zilnic citeşte cel pu-ţin un ceas înnainte de a se culca. Amănuntul vieţii are o putere biruitoare mai mare decît fra-gedul lui simţ de curiozitate. După zece ani de profesorat, de pledoarie sau de medicină, ai de-a face cu un perfect analfabet, ca acel Tudor de la noi, dintr-un sat, care, destul de inteligent to-tuş, făcuse şase clase primare în capul promoţiei, păscuse vitele doi ani şi nu mai ştia să iscălească. În doi ani nici proprietarul, nici arendaşul, nici preotul, nici învăţătorul, nici jandarmul nu-i pu-sese în sacul din vîrful bîtei o carte de citit.

Curiozitatea intelectuală, cînd există, găseşte cale să se manifeste de la distanţă. Agronom, silvicultor sau judecător, aruncat la marginile lu-mii, cititorul are la îndemînă poşta, ca să ceară librarului din oraş cărţile trebuitoare.

S-au pus multe speranţe de către scriitori în feluritele partide politice, care au reclamat gu-vernarea ţării pentru ele, de la război încoace, în numele unui gros de idei, mărginite cu starea culturală. Orice acţiune politică inspirată din-tr-alte surse decît cele strict ale Bursei şi ale beneficiilor pentru sine, reprezintă o stare cul-turală, un efect al meditaţiei, al măsurii şi al spe-

culației comparative. Speranțe deșarte, speranțe înșelate!

Ultima experiență o fac scriitorii cu partidul politic cel mai popular, național-țărănesc, iscat dintre cărturarii Ardealului, catolici, și învățătorii Vechiului Regat. A fost o crîncenă dezamăgire în ziua cînd s-a văzut că noului partid, chemat la guvern, îi lipsea un program cultural. În declarațiile lui s-a vorbit de mine, de petrol, de zahăr, de miliarde, însă de o viziune culturală, nicidecum. Ba noii guvernanți nu sînt în curent cu nimic din ceea ce s-a lucrat în literatură și în pictură, păstrînd reminiscențe muzicale, odată cu ariile fluierate, din operetă, o artă consimțită îndeosebi de sensibilitățile Transilvaniei. Un ministru de marcă, învățător, s-a mărturisit față de un grup de scriitori care s-au dus să-l vadă, că guvernul nu s-a gîndit, în materie de cultură, decît... la reforma administrativă — și în inteligența lui, totuș vie, se petrecuse confuzia scriitorilor de literatură cu scriitorii de gazete (lipseau scriitorii de vagoane). Nimeni n-a fost mai caracteristic surprins că limba românească este o limbă minunat literară, ca ministrul învățător.

Va putea cineva să explice acestor soiuri de personagii, personagiile politice, că literatura este un act cultural, că a scri este un meșteșug și conferă o profesiune cu drepturi sociale? Va putea să asocieze activitatea lor cu activitatea literaturii, în vederea unei asigurări de muncă și a unui permanent progres? Va putea să le ceară concursul, de care răspîndirea cărților are nevoie, civilizata difuziune a publicațiilor cu contrapondere a ei, recuperarea cheltuielilor pierdute? Le va putea cere, cu așteptarea legitimă că măsura va fi înțeleasă, o legiferare a raporturilor asasine dintre autori și librari, autori și depozitari? Ar pricepe acești oameni politici rostul unei biblio-

teci în fiece sat, alimentată automatic cu cărțile autorilor de literatură? Improvizarea în sate a cîte unui nucleu de librărie, organizat la școală, la biserică, la primărie sau la cooperativă? Pot ei să acorde reducerea pînă la costul materialului, a transportului cărților și a corespondenței dintre librar și editor? Pot ei să reglementeze încasarea abonamentelor la ziare și reviste prin factorul poștal care le-a distribuit?

Guvernul, care a spulberat multe așteptări, pare să aibă, în schimb, un program de eliminare a literaturii din cultură, păstrînd din rîndul cărților numai abecedarul și manualele de aritmetică simplă. A corespuns mai mult sau mai puțin chemărilor lui, Ministerul Artelor a constituit dovada unei intenții și un instrument pentru viitor: acest minister va fi în curînd desființat. Iar proiectul de însănătoșire financiară a țării, elaborat acum a doua oară, după ce primul proiect s-a vădit în șase luni fantezist, prevede anularea celor patruzeci de carnete de tren, acordate de guvernele trecute, Societății Scriitorilor de literatură...

III

A fost un timp, care a durat pînă-n zilele războiului, de pseudoamiciție între politică și literatură. Miniștrii recrutîndu-se mai mult dintre advocați și oratori, ale cărora afinități cu literatura s-au remarcat întodeauna, și advocații recrutîndu-se din categoriile proprietărești ale clasei conservatoare, Statul a găsit adeseori, la masa ministrului, pe scriitorul de versuri licențioase și epigrame. Pe atunci prețul unui ospăț cu piepți de curcani aduși de la moșie și cu raci de Mare, importați în plină mobilitate, de la Paris, cu stridii și șampanie, nu trecea peste cinci lei de cap

de poet. Amfitrionul, încadrat într-o atmosferă similiclasică de Mecena, posibilă, măcar în aparență, într-o epocă de mari mizerii şi latifundii, rîdea ca un arbitru literar, gîdîlat de lichelismul cîte unui versificator. Scriitorul era plasat imediat înaintea lăutarilor, pentru că putea să vorbească la urechea stăpînului franţuzeşte — cu mai mult sau mai puţin accent meridional.

La o întrebuinţare a scriitorului, ca şi azi, în democraţie, nu se gîndea nici în epoca aristocratică nimeni. Duiliu Zamfirescu a fost un diplomat din pricina stării lui, produsă de podgòrii, şi nu pentru că a scris cîntece în gustul « La Palermo-n Monreale sînt păduri de *portocale* » — iar Barbu Delavrancea ocupa o funcţie importantă datorită calităţii lui de advocat şi de politician. Caragiale nu a fost utilizat pentru că era un scriitor în înţelesul de azi, de specialitate profesională. Ca şi Gherea, el deschidea restaurante și cîrciumi, trăind agitat între tijghea şi masa de lucru. Mai demult, Eminescu, pentru care nu s-a găsit o mie de lei într-un buget, fusese redactor rîndaș la un cotidian.

Scriitorului întîrziat la masa boierului, pînă ce acest personagiu, plictisit şi de mîncare şi de literatură, se ducea să se culce, străbătînd căscînd un coridor — i se da drumul cu homar în burtă, în infinit, ca să-și aleagă locul cel mai apropiat pentru trecerea nopţii, între Şosea şi Cişmigiu. Dacă artistul se stima pe sineş, prefera să spele vasele la un birt, ca sculptorul Brâncuș; însă stima de sine a intelectualului nostru, cînd nu este sinonimă cu îngîmfarea, fiind inexistentă, « boemul », cum i s-a zis, într-o zi de ipocrizie entuziastă şi de consolări, continua să-şi frecventeze stăpînul și să se simtă aproximativ satisfăcut că ciupeşte, înnaintea căţelului de la bucătărie, din ospăţul unui boier admirat pentru averile lui.

Abia Georges Diamandy, Morțun și Radovici — boieri în toată puterea cuvîntului, trecuți în vilegiatură prin socialism, [. . .] — au căutat să asimileze pe scriitor cu o calfă de bărbier, justificat la drepturi și poate că și cu un rol social. Socialismul terminîndu-se repede, prin întoarcerea șefilor vitregi în clasa lor naturală, scriitorul a rămas orfan, ca și pînă la socialism, ca și pînă la război, ca și după. Singurul lucru cîștigat în folosul scriitorului, ca o aptitudine, ca o activitate utilă, a fost înființarea Ministerului Artelor, un organ suplimentar al Cultelor și instituție cu sens pentru teatru, operă și o expoziție plastică anuală. La Arte s-a recunoscut, în sfîrșit, existența unui animal, a căruia secrețiune acceptată consistă în a elucubra idei, imagini și comparative. Cîțiva scriitori au fost luați în slujba ministerului, și din bugetul Statului s-a rupt cîte ceva, foarte puțin, pentru spurcarea unui număr de scriitori cu cîteva mii de lei, rezervîndu-se sumele mai mari scriitorilor prin aproximație, și cele mari detot domnilor actori.

Probabil că dacă Paderevski, muzicant, ales președinte al Poloniei după război, și Georges Clemenceau, scriitor, nu autorizau o luare în considerație a meseriașilor de la noi, Ministerul Artelor, pe cale de a se desface, nu ar fi fost înființat.

Dar făcînd socoteală cîți scriitori, indiferent de însușire, sînt puși să lucreze conex cu priceperile lor, vedem că ei sînt foarte puțini și că opiniile lor în conducerea unor autorități, din care fac parte, n-au niciun crezămînt.

Am propus odinioară ca scriitorii, iarăș indiferent de însușire, să fie utilizați de Stat, tocmai în vederea de a li se procura un minimum de confort material, compatibil, poate, cu o producție mai bună, în orice caz mai regulată și mai puțin amenințată

de surprizele sălbăteciei unei libertăți funeste. La cincisprezece ministere aproximativ, la nu știm cîte primării și prefecturi și autorități diverse, se pot găsi, presupunem, cel puțin o mie de posturi de redactori, pentru de șase ori mai mulți scriitori decît sînt. Redactarea unui raport, a unui comunicat, a unei informații sau ordonanțe constituie încă, de cele mai multe ori, o mare rușine, din pricină că nu e controlată de un scriitor. Legile, expunerile de motive, regulamentele suferă de obscurități datorite incapacității de expresie a « forurilor competine », mîndre în a ofensa limba, inteligența și gramatica elementară.

O producție de literatură oficială recentă a fost nota Ministerului de Externe român, către guvernul ungur. N-am contesta că ea a fost, poate, controlată de unul din ziariștii grupați într-un serviciu al ministerului; însă ea se vede, cît de colo, de cîte beteșuguri profesionale a suferit în timpul redactării. Să nu ne supărăm: unanimitatea calităților bune nu aparține unui singur funcționar, fie el ministru, și colaborarea diverselor contribuie la o ținută.

S-a vorbit, cu o ciudă explicabilă, de limba românească scrisă în provinciile alipite, afișe, convocări și firme ridicole, și excesiv de iritante. O poliție a literaturii care circulă și strîmbă limba în toate manifestările comerciale — de la anunțul ziarelor indignate, pînă la reclama zugrăvită — nu s-a făcut. De ce nu se face? Dar a scri corect românește nu e obligatoriu nici în București. Orice industrie, Bancă, prăvălie, poate lansa cînd îi place un text dezonorant pentru o limbă care a dat dovezi de frumoasă și armonică ductilitate. Scriitorii nu ar avea niciun rol în măsura obligatorie ca toate textele publice să treacă prin controlul lor? Toate autoritățile au nevoie de redactori, și în primul rînd Camera și Senatul,

prevăzute cu deputați, senatori și stenografi, însă fără niciun scriitor, însărcinat să elimine paraziții retorici de pretutindeni, unde se găsesc; căci orice s-ar zice, antipatică și amestecată, colecția *Monitorului oficial* este un moment al Statului și servește în ziua istorică următoare. Nici la tipografiile Statului n-au loc scriitorii. Un mare număr de ani a funcționat la direcția imprimeriei din capitală un domn gras și violent, care a jucat în cărți cîteva zeci de milioane. Unicile lui calități erau că domnul se trăgea dintr-o familie de protipendadă și că i se zicea în intimitate Bébé sau Tòtò. De jurîmprejurul lui o sumedenie de briganzi, din aceia care intră, cînd vor și unde vor, cu pălăria în cap, au furat serii de milioane, și dacă am calcula numărul scriitorilor care au murit de foame în timpul cît, mai multe guverne, tari în moralitate și severe în administrarea principiilor, au facilitat înnavuțirea escrocilor autorizați, s-ar vedea că nu pornim dintr-un spirit de castă ridicul, cînd cerem să fie intercalați scriitorii, ca niște elemente utile și necesare, — și oneste, — în mașina Statului, cu profesiunea lor.

Condescendențele nu au lipsit însă neapărat. Un ministru parvenit la guvern, a recompensat cîteodată pe cîte un scriitor, deznodat în munca unui ziar de opoziție, scos pe datorie și cu redactori neplătiți. Un mandat de deputat, un consiliu de administrație, o călătorie de studii, pentru a se raporta guvernului, la întoarcere, cîte becuri electrice slujesc la Copenhaga pentru luminarea pe stradă a unui cîrd de o mie de oameni, sau cu ce preț se vinde făina de talc la Madrid. Căci oamenii politici, și din guvern și din opoziție, se mențin încă la concepția sclavajului și a serviciilor personale, neputîndu-se degaja de placenta individuală, pentru a înțelege rostul pro-

fesional. Pentru ei un scriitor nu înseamnează ceva decît în numele lui şi al intereselor lui. Scriitorul nu reprezintă, de pildă, voturi şi o putere de antrenament cu lipici pentru votanţi. De aceea un ministru care citeşte şi preţuieşte, aşa-zicînd, cărţile, va prefera constant, unui scriitor cu însuşiri necesare, pe un fabricant de cărămidă, care bate în alegeri şi a brigandat la drumul mare: nici nu e de stat la îndoială.

O conştiinţă vagă a situaţiei au avut unele guverne, ca acel guvern liberal care a înfiinţat aşa-zisele premii naţionale. Acuzat că nu-şi găseşte o concepţie culturală, i-a venit o idee bancară şi a înscris la fondurile pierdute ale Statului, cum fac întreprinderile industriale pentru presă, o sumă de trei sute de mii de lei anual. Dau unui pictor, unui scriitor de versuri şi unui scriitor de rînduri neîntrerupte, cîte o sută de mii lei, şi am isprăvit împăcarea cerului cu trei lumînări. Şi, evident, hotărîrea nu a sărit departe de minte. Criteriile premiilor naţionale au fost politice, amicale sau milostive. Drept vorbind, este şi incomod să cauţi un merit pur, şi acest efort cere o abstracţie şi o chintesenţiere de care toate puterile epocii noastre reunite se vădesc fără capacitate. Rezerva de generozitate, capitalul comun care constituie solidaritatea pe dedesubtul cuvintelor, atitudinilor şi diferenţelor, a generaţiilor şi individualităţilor succesive, s-a cheltuit în bacşişuri şi arvuniri: cassa e goală, sufletul e pustiu.

Politica, este drept să notăm, s-a preocupat de scriitori şi într-alte forme, alegînd între scribi pe cei mai puţini calificaţi şi consacrîndu-i conferenţiari, ataşaţi la autorităţile cele mai neaşteptate. În contul Ministerului de Război, timp de ani de zile, plătiţi individual cu zeci de mii de lei pe lună şi cu întreţinerea pe picior adecuat, în provinciile vizitate, călătoreau în ţară o cantitate

de confrați, dintre cei mai nuli și agramați, trimiși să unifice sensibilitățile și să dea provinciilor uimite, modele de inteligență și de sintetizare. Ne-am întîlnit cu ei prin orașe, unde ultimul auditor de conferințe era cel puțin de o sută de ori mai informat și mai deștept decît conferențiarul — și nu o dată obrazul ne-a roșit. Ei se bucurau la centru de o autoritate absurdă, și au fost ofițeri superiori care aveau nevoie de protecția acestor siniștri analfabeți. Primăriile și însăși Căile Ferate aveau asemeni agenți de cultură, care treceau înaintea inginerilor, funcționarilor de specialitate și oamenilor de experiență.

Preferința oamenilor politici pentru lichele pe de o parte și pentru proști pe de altă parte, este unanim cunoscută, și desigur că nu politicii în toată puterea sînt cei chemați să abroge stupiditatea din forțele motoare ale Statului nostru — și s-ar putea ca necesitatea ei să covîrșească pe todeauna proprietatea lor de discernămînt. Ceea ce este foarte trist este că èlitele se nasc încet: dar este totuși îmbucurător că o èlită sporește, cu încetineala ei, orișicum. Țara aceasta nu este lipsită de energie răzleață, în stare să-i prefacă spiritul și să-i stabilească ponderele și zăcămintele morale; sînt pretutindeni, în toate tîrgurile țării, personalități sigure, mai bine conformate decît toți oamenii publici cunoscuți, favorabile înviorărilor depline. Izolarea lor în cercurile locale și în atmosfera țării, mai permite ridicarea din nimic, din gunoiul politic, a cîtorva noi piedici viitoare la așteptările unor intelectuali, printre care se găsesc și scriitorii. Cărțile și presa, rău vehiculate cum sînt și poate că într-adins, devreme-ce niciun guvern nu voiește să le organizeze circulația, vor sfîrși, probabil, prin a isca în ei nevoia unei întovărășiri, unei apropieri — și în ziua cînd acești prizonieri vor fi laolaltă

două sute, va sfîrşi o eră neapărat, pentru ca timpul să fie reconstruit omogen, din toate materialele incompatibile de priceperea calfelor zilelor de-acum.

IV

Am înţeles — nu este aşa? — în politică pe oamenii politici şi în literatură pe oamenii care o fac, pe scriitori. În cincizeci de ani de convieţuire, aceştia din urmă, ca breaslă, au rămas cu totul înnafară de cetate; un ghetto naţional într-al şaselea etaj hotelier. S-a băgat de seamă de la început: nu e vorba, în repetatele noastre însemnări, de cazurile individuale ale scriitorilor înrudiţi, din neamuri, cu un partid politic, cu un om politic, sau ale scriitorilor care au satisfăcut o necesitate politică de un moment. Sînt şi cazurile minore: scriitorii miluiţi. Toate aceste cazuri adunate nu constituiesc decît o situaţie de care scriitorul roşeşte. Terorizat de o nevoie, el cere sau se lasă, cum zice substanţial ţăranul, « mînjit ». Nimeni nu e dator să moară.

Se urmăreşte dreptul categoriei, dreptul de tacîm, către care scriitorii n-au făcut un singur pas, decînd cereau pomana într-un joben boieresc. E penibil de constatat absenţa simţului de solidaritate profesională, materială, a scriitorilor înnainte de toate. Pecînd manualii toţi, în bresle şi sindicate, şi-au construit o concepţie şi au cîştigat măcar dreptul de-a se examina nemulţumirile lor, atunci cînd izbucnesc, intelectualii, mînaţi mai mult de o pervertire slugarnică a sentimentului decît de o trufie a ignoranţei, nu au fost în stare cel puţin să se alăture şi să stea de vorbă, la invitaţia unora dintre ei.

E interesantă superbia celor mai puţin însemnaţi dintre literaţi, în faţa unei doleanţe de corp.

Scepticismul lor afectat, incapabil să pună în plan o problemă, care îi interesează pe toţi, se urcă la cauze şi pastişează atitudinea filosofului, ironizînd sforţarea de colectivizare a oamenilor din meşteşug. Cu un romantism de flaşnetari, ei citează personalitatea, ca şi cum ar fi inventat-o şi ca şi cum i-ar copleşi: individualitatea suferă, scade într-o organizare pe breaslă. Ea se simte prostindu-se, dacă luptă laolaltă cu hotărîrile breslaşilor adunaţi. Pe scriitorul a căruia individualitate integrală trebuie păstrată neştirbită, îl întîlneşti însă cu sufletul întins ca o mînă invalidă. El nu diminuează decît prin vecinătatea camarazilor lui.

Oamenii politici sînt mulţumiţi că au de-a face cu o categorie socială activă mai puţin, pentru cele patru operaţii politice elementare ale văzului lor guvernamental, şi scriitorii rumegă mai departe, într-o tihnă vastă.

Scriitorii fac parte din noţiunea nedelimitată a « intelectualilor ». Ce este un intelectual nu ar fi lesne de spus dintrodată. Intelectualii sînt o modalitate profesională care cuprinde şi pe profesori, şi pe medici, şi pe ingineri sau advocaţi, însă, într-un fel, dincoace şi dincolo de profesiunea lor. Profesioniştii se intelectualizează cu începere din momentul în care, inadaptaţi în stricta profesiune, ies dintr-însa şi, cu bagajele intelectuale speciale, trec într-o expectativă frămîntată, de discuţii, de critici, deziderate şi cumpăniri, vecină cu speculaţia literară liberă, sau pugilează pe schemele ei. Din punctul de vedere universitar şi al clasificărilor oficiale, categoria imprecisă a intelectualilor pare ridiculă, şi poate că şi este, cu atît mai mult cu cît originea intelectualităţii poate să fie doctoratul, dar cîteodată şi cursul primar. O apă duc şi fluviile, şi rîurile, şi pîraiele, şi Marea, dar apa ia numele volumului şi albiilor mai

adînci, mai repezi sau mai agitate. Între profesionistul intelectual și « intelectualul pur », adică acela care vine de unde știe el și se manifestează după norme personale în hidraulica activă culturală, sînt deosebiri și de terminologie, dar și de spațiu. Se zice *un heleșteu* și se zice *o mostiște*.

Intelectualul e un ferment și o pricină de agitație cerebrală, și intelectualii sînt acele fracțiuni vorbărețe, certărețe și gîndărețe, care, risipite în toată provincia, cum pot, întrețin cum se pricep, dar îl întrețin, un gust de neplăceri, de gîlceavă și de dospiri intelectuale reale. Viața tuturor funcționarilor de Stat, de la dascăl la magistrat, se poate materializa, și în capitală și mai ales în provincii, pînă la insignifianță. Partida de poker devine un țel cotidian și un ideal al vieții întregi, ca aperitivul. Funcționarii care scapă de acest dezastru, găsesc o adiacență cu intelectualii localității, și, orișicum, viața se colorează cu o activitate, fie numai verbală, și cu o activitate cerebrală, bună și pentru rezoluții eventuale. Scriitorii ratați sau în plină individualizare, fac parte din această intelectualitate: a necesității, dar a nerentabilității. Și nu e un fenomen banal și fără însemnătate socială acela care determină neîncetat deplasarea profesională și menținerea unui satelitism al luminii culturale, pretutindeni.

Un exemplu de intelectualitate, de asemenea intelectualitate, este Blaise Pascal. Mare matematician, el și-a făcut un ideal din a demonstra pe Dumnezeu, nu prin « geometrie », cum a scris, ci prin reflexiune — și alt ideal din combaterea jezuiților, proclamînd jansenismul. În *Provincialele* și *Cugetările* lui, Pascal a fost un scriitor, un ziarist, un intelectual, declasat din toate clasificările academice și vărsat în singurătatea mînăstirii Port-Royal, unde în zilele noastre el ar fi scos o foaie de informații politice, literare și

economice. Cantemir a fost un intelectual. A fost un intelectual Gheorghe Panu. Dar Take Ionescu a fost un mare advocat. A fost încă un intelectual Ghiță Rădulescu (Arhibald). E un intelectual reporterul din « ultima oră » a ziarelor. Eminescu a fost un intelectual, ca și Caragiale, însă Alecsandri și Maiorescu nu au fost intelectuali: unul a fost poet oficial, și celălalt profesor. Domnul N. Iorga e un intelectual din pricina activităților care turbură și întrerup linia sacerdotală a verticalei academice; domnia-sa putea să nu învețe carte, și era un intelectual. Un intelectual este domnul Paul Zarifopol.

Într-un moment istoric, care trîmbițează subit o veleitate, toți « intelectualii » aceștia se găsesc de acord și pot încadra un eveniment de structură nouă, cu atît mai bine cu cît evenimentul, în materialitatea lui, a fost mai puțin preparat. Partidele politice pregătesc, atunci cînd pot și cînd durează, intelectuali, definiți pentru aparatul Statului, mișcat de un buget. Intelectualul nedefinit, materialul posibil și adecuat la infinitatea nevoilor vieții colective, se iscă singur, neobservat în spațiul Statului și neglijat ca pulberea plutitoare între constelații, din care rotația universală construiește planete încă neclarificate.

Aceste èlite stagnante, au și meritul actual de-a da neîncetat din plazma lor exuberantă valori artistice, pe care dezvoltarea clasică armonică a culturii le reține și le intercalează. La revărsarea mare a răsăritului poți participa suindu-te și pe scara mare de gală, și din moschee, dar și din plopii în care te-ai urcat cu primejdia de-a te prăvăli înnapoi, la fiece încrucișare de crăci. Un Stat modern, o societate modernă, moderne cu înțelesul celei mai întinse informații experimentale, are datoria, împotriva formelor împietrite sociale, de proveniență veche, să cugete la toate

materialele care descompun și recompun viața, din respect pentru viață și activitate, și independent de principii, de blocuri de idei, de realități străjuite cu legiferări și oprite din evoluția lor biologică. Intelectualitatea presupune și o independență a individului, inconștientă, față de stratificarea încremenită a bunului social, o evadare continuă din mormintele în care te îmbie să intri dragostea și hodina, învelindu-ți lent și la netimp osemintele cu nămoluri grele.

Politica îi aservește continuu pe intelectuali, și aceștia scapă continuu din rețelele ei. Lupta de agresiune este însă dăunătoare. Este o datorie culturală ca randamentul elementelor creatoare din intelectualitate să fie cît mai complect și mai repede asigurat, ferind pe individ de-a fi sfărîmat de greutățile aglomerate ale vieții lui contradictorii.

Post-scriptum: În căminul domniei-sale din Sinaia, ridicat în fundul șes al unei văi de piatră, am avut prilejul să vorbim cu domnul Dobrescu, primarul Municipiului București. Nu am cunoscut pe acest advocat decît din injuriile care plouă peste toate activitățile sale, cu bolovani și spurcăciuni, și din ironiile și epigramele, mai slabe decît rezistența primarului, servite de presa politică. « Procurorul umanității », cum i s-a zis în derîdere, e un gospodar, nu numai plin de intenții, ceea ce se întîmplă cu fiecare om politic, mare și mijlociu, neputincios să facă intențiile fapte, dar și executor, și rapid executor. El împlinește tipul politic și social, așteptat înnaintea războiului în Franța și numit de către domnul Aristide Briand « realizatorul ». Nu căutăm să-i aducem nici un elogiu, îl exprimăm în obiectivitatea strictă. De altfel, această mare însușire do-

rită tuturor oamenilor politici, trecerea aproape mecanică și imediată de la gînd la lucru, i-o recunosc, cu un început de nedumerire, și adversarii cei mai legitimi ai noului primar.

Dintre toți miniștrii legați de cultura românească printr-un portofoliu de specialitate, încă nici unul nu a știut limpede și precis ce vrea și ce trebuie să facă, ținîndu-se fiecare într-o filosofică depărtare. Cei mai șireți și mai mediocri dintre ei au vorbit despre datoriile de jertfă ale cîtorva generații, în vreme ce imòbilele inexplicabile ieșeau pe toate drumurile, automobilele din București atingeau cifra de cincisprezece mii exemplare, buchetele costau mii de lei la masă, și somptuoase mobiliere ocupau apartamentele cîte unui pîrlit, pînă în ajun, de profesionist antrenat la buget. O moștenire neașteptată, niște averi ce nu fuseseră cunoscute, ale nevestei, se iveau ca niște fericite eclipse, traduse în case mari, în vehicule și în conforturi englezești. La unele ministere se improvizaseră fonduri de construcții pentru micii funcționari, care dau clasei intelectuale un mare număr de sclavi descurajați: fondurile au fost repede repartizate între cîțiva directori-generali, care la o avere deja făcută adăogau cîte un credit cu unu sau cu doi la sută. Atari scandaluri se petrec zilnic subt ochii noștri, invitați de severitățile Statului organizat să-și lase pleoapele, poetic, în jos. Cartiere întregi au fost construite după una din rețetele indicate, sau după amîndouă, amestecate. Că fără zguduiri și violențe s-a pierdut, din pricina evidențelor, care n-au nevoie să fie demonstrate, sentimentul autorității și toată disciplina socială, acest lucru, începutul indiferenței și al unei stări de spirit rău prevestitoare, nu este remarcat cu toată gravitatea lui de către guverne, sprijinite fals pe intervenția Puterii organizate. Iar oamenii răspun-

zători, fie prin absența lor din mișcarea socială, fie prin prea stăruitoarea lor prezență în miezul evenimentelor, simțindu-se că intră într-o epocă de panică universală, vor cu drept cuvînt o dictatură. Neavînd dibăcia să împiedice acuplarea gorilei apocaliptice cu fecioara speranței, nici inteligența, nici dragostea, cîțiva oameni politici vor să provoace un avort tardiv, pentru excluderea monstrului viitor, într-un ceas cînd nu se știe dacă va supraviețui muma măcelărită.

Domnul Dobrescu aflasem că are cîteva gînduri interesante pentru clanul declasat pe care fără voia noastră îl reprezintăm; și trebuie să mărturisim că oridecîteori am avut știrea sau impresia că un om de la conducere poate să facă ceva pentru colectivitatea noastră, nu am ezitat să-i cerem o întrevedere, ca un deputat al maladiilor profesionale, autorizat de simpla emfază a nădejdilor, formulate în numeroase articole și aluzii literare. De cele mai multe ori am plecat decepționați: omul cu care stam de vorbă bătea cîmpii sau se înfățișa extrem de aproximativ. Scriitorii mai trebuiau să aștepte zece ani, cincizeci de ani, o sută de ani, pentru ca să capete dreptul de a trăi după o normă comună, permisă. Trebuie să constatăm că domnul Dobrescu nu vrea capodopere nemuritoare. Domnia-sa vrea să realizeze, foarte simplu, un « Credit al intelectualilor ». Nici nu se poate o instituție mai potrivită cu demnitatea unui intelectual, și care să excludă mai radical parazitismul artistic și literar. În credit, sprijinul financiar, acordat, evident, cu o dobîndă redusă la minimul cheltuielilor de funcționare, colaborează cu efortul celui ce se împrumută și produce faptul existenței stricte, fără distrugătoarea pierdere de vreme în combinații, subvenții și cerșit. Un scriitor poate fi ajutat de credit să-și scrie și să-și tipărească o

carte, să-și facă o gospodărie, să inițieze orice ispravă în vederea unui profit.

Tipul sprijinului eficace îl constituie nevoia domiciliului propriu. Orice om plătește o viață întreagă o chirie, care în zece sau douăzeci de ani îl poate face proprietar, dezvoltînd capacitățile lui de muncă și acuratețea lui familială. Dobînzile Băncilor noastre, menite parcă să devasteze viața în loc să o multiplice, se opun oricăror organizări a unei colaborări productive. Un intelectual așezat ca posibilitate de plată cel puțin pe realitatea chiriei pe care oricum o plătește, este un subiect social productiv și un client sigur pentru creditul inteligent. Să nu-i cerem creditului decît inteligență; și nu o are. Căci prevederea socială nu intră în atribuțiile lui decît silit, prin măsuri de autoritate, și dezvoltarea progresivă a civilizației și a confortului moral și material într-o țară, nu preocupă capitalul.

Legea Loucheur dă muncitorilor francezi, împiedicați de la un comunism imediat satisfăcut în revoluție, putința de a deveni proprietari, pe baza salariului de uzină sau biurou, printr-o contribuție derizorie de cîțiva franci săptămînal. Capitalul plătește munca săptămînal sau chenzinal, în toate țările: de unde concepția medievală și absurdă, la creditul românesc, ca o proprietate să ia ființă numai pe baza unei prime investiri individuale, echivalentă cu cîțiva ani munciți fără cheltuială de salariu? În regimul salariului, care-i regimul actual, echitabil, nu se poate realiza valoarea unei investiri importante, decît prin escrocherie și furt, lăsînd deoparte comerțul și industria, producătoare de capitaluri pe altă bază, a restricțiunilor vamale. Comerțul, îndeosebi, contribuie numai prin impozite forțate la viața strict materială a bugetului, iar la viața culturală și a Statului și a populației cu nimic; ba fraudele

fiscale, care după măsurile continuu înnăsprite ale autorității sînt o regulă comercială, produc și ele două feluri de capital imoral: numerarul exagerat al întreprinderilor și avuția instrumentelor.

În legea Loucheur, guvernul care a realizat-o era solidar deopotrivă și cu viața actuală, împovărată după război, și cu viitorul culturii franceze — ferită de o răsturnare afară din cale de funestă, mai intelectuală și mai inteligentă la popoarele dispunînd de o situație materială cinstită, — dar și cu tradițiile culturii franceze. Oamenii politici francezi știu ce au de păstrat și de apărat în timpul duratei guvernului în care muncesc. Numai oamenii noștri, atît de lacomi și de exclusiviști în principiu, să n-aibă nimic de apărat în irespectul lor unanim față de poporul și de cultura acestei țări?

Domnul Dobrescu ne-a exprimat lapidar conținutul ideii de mai sus. « Ne conduc negustorii, zicea primarul. E momentul să ne conducă intelectualii. »

Domnul Dobrescu are mijloace materiale foarte bine găsite pentru înființarea numitului credit al intelectualilor, care va reprezinta o etapă serioasă în viața culturală. Deocamdată, fondurile de propagandă pentru atenee, conferințe, domnia-sa le-a scos de la primărie și le-a încredințat rectorului — recte: domnul N. Iorga, — ca să le ferească pe viitor de jaf. Primarul socotește că fondul creditului și ajutoarelor cu împrumuturi va putea să se cifreze în primul an la cincisprezece milioane lei. Primarul merge mai departe chiar decît îi e gîndirea, acceptînd ca sumele împrumutate să fie, într-o proporție oarecare, chiar pierdute. Pierdute nu vor fi în niciun caz, afirmă domnia-sa cu înțeles.

E de nădăjduit că domnul Dobrescu va fi lăsat să lucreze slobod. Teritoriul căruia se adresează

preocupările sale este neumblat, populat de o lume care îl așteaptă și bogat în făgăduință. Credem că primarul este omul de inițiativă, chemat să facă ceva pentru intelectuali, singura clasă pentru care nu s-a făcut niciodată nimic și care este lipsită de orice resursă socială.

De fapt domnul Dobrescu agonisește pentru partidul politic național-țărănesc o adeziune sentimentală, pe care și-ar fi putut-o asigura liberalii, dacă nu profesau, încă din vremuri, un dispreț deosebit pentru intelect și intelectuali — și mai cu seamă averescanii, calificați pentru cîștigarea intelectualității prin domnul Goga, un intelectual de cea mai sigură valoare. Adevărul este că dintre toți intelectualii — au fost cîțiva — parveniți la o stare oficială însemnată, domnul Goga este singurul care, departe de a-și uita trecutul și aducîndu-și aminte de vechile camaraderii și colegialități, a sărit în sprijinul scriitorilor și artiștilor cu toată generozitatea unei inimi permanent caldă. Însă cu toate că a fost acordat în incomparabil mai mare măsură, față de trecut, sprijinul domnului Octavian Goga a fost iarăș individual, izolat, privind cazul în parte, și nu cazul tuturor intelectualilor, puși într-o regulă de viață de Stat sau semioficioasă. A fost un timp cînd domnul Goga a voit să mai aștepte, și, pînă la rostirea unui nou moment, momentul oportunității s-a isprăvit.

Se pare că și pentru o șansă și pentru cealaltă, realizarea va fi a naționalilor și a țărăniștilor, prin domnul Dobrescu, cel mai depărtat factor politic de atribuțiile departamentelor culturale. Partidul care își va asigura aderențe strînse cu intelectualitatea va ține în mîna lui sistemul nervos al populației întregi.

Ediția *Bibliei* mele nu are mai puțin de o mie o sută pagini îndesate, tipărite cu o literă cît bobul de mei. Opt părți din zece cad în *Vechiul Așezămînt,* și două în cel mai recent, abia de două mii de ani... Un număr de generații și de scriitori au participat la întocmirea, pe norme de simplicitate, a celei mai frumoase dintre cărți. Cu mia ei de pagini cititorul a parcurs-o de cîteva ori, fără să se simtă nici oboseala lui, nici învechirea unui text, proaspăt necontenit și suav. Cărțile scrise la feștila opaițului de undelemn și seu, împărtășesc, cu rugăciunea rostită la lumînare cu fum, o putere, pe care în manuscrise electricitatea a descompus-o.

În povețe scurte și în episode momentane, ale momentului etern, se petrece toată mia de pagini a *Sfintelor Scripturi.* Atunci cînd timpul pleca încet și se ridica la coliba cărturarului ca un munte; cînd era mai vast și mai gratuit, povestirile și cîntările se făceau ca florile, mici. Pagina devine capitol și roman și succesiune în volume de roman, tocmai cînd vremea începe să lipsească și lectorul citește cu atît mai lung cu cît îi este timpul mai instantaneu, admițînd că el le citește, într-adevăr. Se stingea candela? Trebuia schimbată iasca? *Psalmii* au fost scriși numai noaptea, între cîte două pîlpîiri de văpaie de unt?

« Din Egipt ai zmuls o viță, ai gonit neamurile și ai sădit-o, și făcîndu-și loc de jurîmprejur,

ea și-a înmulțit rădăcinile de-au umplut pămîntul înlăuntru și au umbrit cu ramurile munții, ca niște cedri ai lui Dumnezeu, pînă la Mare, și cu puieții pînă la rîuri.

De ce ai rupt zăplazele viei, pe care drumeții o despoaie de ciorchini? Mistrețul o rîmă și o roade, iar dobitoacele cîmpului au rumegat-o. Dumnezeule al oștirilor, întoarce-te la noi» (*Psalmul 80*).

În original psalmul are tocmai douăzeci de stihuri și poartă titlul de *Psalmul lui Asaf*, scris pentru meșterul psalților. Auzul cui ar putea să ostenească vreodată citindu-i-se această frumusețe simplă și ușoară, care cade pe lîngă ureche ca o ninsoare de salcîmi?

Psalmul 51, scris chiar de către rege, la sosirea proorocului Natan, e cîntul umilinței. El poate fi ascultat așa:

« Fie-ți milă, Doamne, de mine, îngenunchiat la bunătatea ta. Trece-mă cu vederea și uită-mă cînd mă împleticesc în drum. Spală-mă, curăță-mă de păcat. Căci am greșit și știu, păcatul meu stîndu-mi neclintit dinainte. Am păcătuit împotriva ta. M-am bucurat pe neplacul tău. Știu. Osînda mea va fi și mai dreaptă dacă tu mă vei mustra mai puțin. Sînt născut în fărădelege și m-am zămislit în muma mea cu păcat. În fundul inimii tu vrei să șadă adevărul: străpunge-mi-o cu înțelepciunea ta.

Clătește-mă în isòp și voi rămîne alb. Clătește-mă și voi rămîne mai curat ca zăpada. Adie-mă cu bucurii și zîmbete, și oasele-mi sfărîmate se vor aduna pentru joc. Privirea ta ia-o de la păcatele mele și o strămută. Suflă peste pulberea mea. Pune, Doamne, în mine, o inimă neîncepută și un duh nou. Nu mă arunca din mînă și nu te scoate din mine. Înveselește-mă cu gîndul că am scăpat și dă-mi sprijin bunavoință.

Mă voi duce să-i învăţ cum trebuie să umble, pe cei care ies de-a curmezişul drumului tău, şi oamenii cu păcate se vor întoarce la tine. Am ucis: iartă-mă de sînge. Limba mea va povesti mila ta. Doamne! dezlipeşte-mi buzele ca să te laud. Ţi-aş fi adus jertfă dacă ai fi voit, însă ţie nu-ţi plac vitele înjunghiate. Jertfa plăcută lui Dumnezeu e inima frîntă. Doamne! tu nu treci peste o inimă frîntă şi mîhnită. »

Scriptura, luată de orişiunde şi ocolită orişicum, începe ca zarea, pretutindeni, şi ca drumurile, de unde porneşti. În vremea becului electric asemenea literatură nu se găseşte decît la poeţi. Scriitorul de o mie de pagini a uitat această factură veche şi se organizează pentru început şi sfîrşit, în obiecte intelectuale pline, groase şi totale, şi cartea lui trăieşte cîteva ediţii. După cîte zece ani de literatură recentă deschidem *Biblia*, care se vădeşte exasperant de tînără şi nouă. Toate lămpile se sting: uleiul lunii durează.

Dacă scriitorii ar citi mai puţini « romancieri » şi mai des şi mai devreme *Vechiul Testament* cu *Psalmii* şi *Noul Testament* cu parabole şi *Apocalips*, regele Davìd ar fi în stare să devie şef de şcoală al unei literaturi, lucrată în sfeşnice, în icoane, în potire şi olărie străvezie, cu meşteşugul din basmele copiilor şi din mătasea şi porţelana galbenilor din Tibet, contimporanii soarelui palid din timpul profeţilor şi cărturarilor hebrei.

Ar fi însă permis să se dorească, în urma transcrierilor de învăţat şi de artist ale părintelui Gala Galaction, care împlineşte actualmente cumplitul chin al trecerii *Vechiului Testament* în limbă românească, zădărnicit periodic de autoritatea jevritoare şi pizmaşă a celui mai bine salariat dintre prelaţi, o deslușire printre texte şi peste texte, a celor o mie o sută de pagini de *Biblie*, naţiona-

lizată într-o versiune care să despice sensul și să-i scoată miezul crud. Căci, cu toate traducerile incolore care au bagatelizat frumusețile strict incomparabile ale cărții celei mai mari din bibliotecă, *Scripturile* încă nu fac parte din lectura curentă nici a literaților noștri, probabil din pricina intervalelor obscure dintre cuvinte și rînduri, păstrate cu o sfințenie numai bisericească, indiferentă limbii. O versiune viitoare a *Bibliei* românești, descumpănind atomul rigid al radicalului ideii și stricînd coheziunea blocurilor textuale, va trebui să libereze gîndul de convenție și timiditate și să facă elastice lespezile verbale, pentru o utilitate literară efectivă.

Psalmistul trebuie îndemnat să învețe să scrie cu creionul... Modelul l-ar putea da tîlmăcirea protestantă a pastorului calvin Louis Second, scrisă zi și noapte timp de șaizeci de ani.

Traducerile românești de dinaintea părintelui Galaction pierdeau sensul, totuș precis într-un contur, al psalmilor, între original și efortul de interpretare. Ideea se ramifica în întuneric, făcea coarne, imaginea prindea ceață și se scămoșa cu mucegaiuri didactice. Amorul de specialitate al învățatului, devine o calamitate pentru limbile cu sensuri evaporate ale timpurilor vechi, și omisiunea unui « căci » din text, neechivalat în versiune, dă inteligenței, înfășurată în pîsle, suferința reumatismului cerebral. Toți savanții trăiesc în tragedia lui « este », a lui « fiindcă », a punctului și a virgulei, bacilii sensului clar și al tîlmăcirii.

Cu o pasiune mai puțin remarcabilă pentru ființa detaliului și orientat exclusiv pe axul sentimentului și al noțiunii, rămîne loc pentru o reproducere a fabulei fizice și sufletești în modul minor, vulgar, și totuș foarte artistic, al povestirii curente.

Politicii şi scriitorii noştri naţionalişti, din categoria acelor naţionalişti care acordă originii lor incerte, precăderi şi un sînge analizat, neasemuit cu niciunul altul şi mai presus de omogenitate, au cu toate acestea, sau din aceste prìcini, o părere artificială despre popor. În genere şi tacit, ei socotesc pe săteni todeauna proşti, şi, comparativ cu personalitatea lor de conducători, judecători şi apostoli, nişte proşti fără pereche. Ţăranul trebuie tratat în toate privinţele ca un minor bolnav al sufletului şi intelectului, incapabil să priceapă şi să simtă. Ţăranul, pe care ciocoiul l-a numit o brută, ia în ochii naţionalistului profetic înfăţişarea unui animal care trebuie adaptat la civilizaţie pe încetul. Dintr-o idee, ca din tutun, anume părţi nu sînt pentru ţăran; pentru ţăran trebuiesc făcute literaturi şi ştiinţe speciale. O limbă specială ţăranului i s-a şi croit, limba pe care ţăranul o numeşte păsărească, vorbită de lingviştii chinuiţi ai votului universal. Dacă ne adresăm săteanului înnafară de un calapod naţionalistic, facem o crimă culturală. Ţăranul are numere de cap şi greutăţi fixe pentru minte. Nu vă atingeţi! Creierul ţăranului aparţine Universităţii şi Facultăţii de Litere. E monopolizat. Ceri audienţă la el prin secretar.

Profesorii naţionalismului se cred chemaţi înainte de toate să-i înveţe cîte ceva pe ţărani, care nu ştiu nimic. Neavînd ce să-i înveţe nou,

din timiditate, ei repetă necontenit patru-cinci lucruri, pe care țăranul le tot aude de cincizeci de ani. Aplicată la viața sătenilor, Universitatea le vorbește exclusiv de preot, icoane, pămînt, vaci, de Mihai Viteazul; îi sfătuiește cum să facă mămăliga și să o taie. Universitatea începe todeauna de la mămăligă și terci. De la arestarea pe vremuri a unui inginer care distribuia țăranilor Constituția, pînă azi, concepțiile surtucarilor s-au schimbat numai în fond.

Îndată ce ai publicat o povestire care nu cuprinde staulul, idila de la fîntîna cu cumpănă, strachina, țolul, naționalismul îți interzice să scrii, datoria literatului fiind să scrie cu țărani pentru țărani, și țăranii neputînd să rămîie ce sînt decît prin exploatarea intensă a bălegarului local. Cum s-o gîndi săteanul și la altceva decît la ceapă și la Dumnezeu, se strică, își pierde naționalitatea. Universitarii noștri fac tot ce pot ca săteanul să nu se simtă în Europa, și intelectul lui să nu se clatine dintre veacuri. Petrolul, automobilul, mitraliera, avionul, binoclul, cinematograful, trenul, electricitatea—sînt agenți de înșelăciune. Tot păsatul e mai bun. Ceea ce se poate admite ca mecanică utilă la țară este ceasornicul de la primărie, care nu umblă. Dacă n-ar fi fost instrucția militară, săteanul nostru nu afla niciodată pe ce lume se găsește, și, după literatura ce i se oferă, el ar fi rămas în eternitate un viteaz care înfruntă mereu istoria și bate pe toată lumea. Deplasarea militară, armamentul, orașul, i-au despăduchiat sufletul invadat de colonìi de mucegaiuri.

Medicul a pătruns cu foarte multă greutate la țară, și nu am putea afirma că și astăzi el este prezent, plătit cum se găsește și lipsit de leacuri și unelte. Linia ferată e destul de depărtată de țară, și însuș drumul, șoseaua, care era un bun învățător, s-a împuținat și s-a rupt.

Naționalismul universitar nici nu ia contact cu țăranul. Nimeni dintre oamenii cu carte nu se duce să-l învețe carte direct, de la om la om. Ei se satisfac pe calea presei, citiți cîteodată de orășenii agasați de ifosele sentimentale și dezideratele « pentru popor ». Votul universal pune lichelele electorale în tren și automobil și, din cînd în cînd, într-adevăr, țăranii sînt adunați la întruniri, ca să afle că toți oamenii care fac politică și doresc țării un progres mai sigur sînt sau pungași, sau bandiți, sau vînduți cîte unei străinătăți.

Țărănimea este un abstract în numele căruia își permite să vocifereze în capitală oricine binevoiește să pară pasionatul inspirației verbale. Cunoaștem învățați care fac cîte zece lungi călătorii costisitoare pe continent, pentru ca la întoarcere să ne legene cu laude în vederea cheltuielilor viitoarelor călătorii. La țară însă ei nu ies nicicînd, admirînd pe sătean de la distanță. Atunci cînd universitățile și școlile secundare, cu miile lor de profesori și zecile lor de mii de școlari, ar putea măcar trei luni pe an să lucreze la informarea pozitivă a țărănimii, toată lumea pleacă în străinătate. Absenteismul latifundiului a trecut la cărturari, și cu cît e mai sărac, sărmanul, cu atît cărturarul fuge mai des de țara lui, pe care o vrea fericită și o adoră.

Este cărturarul de vre un folos poporului din care s-a născut? Poporul continuă să rămîie singur și să trăiască izolat ca în vremea invaziilor, a domniilor străine și a ocupațiilor militare. Fiecare domn își face însă acasă o cameră țărănească, opincile, iile, bètele, donițele, oalele au devenit decorative, de pe urma sentimentului intuitiv că sîntem străini de țărani, compensat prin transportarea în copie a mobilierului țărănesc în gospodăria noastră. Din acelaș sentiment ne-am pră-

pădit douăzeci de ani după boii lui Grigorescu, și acelaș sentiment ne face să iubim folclorul, muzica țăranului acasă, la București. Toate a‑ceste platonisme ne dau conștiința că ne facem teoretic datoria.

I s‑au trimis țăranului cîteva categorii de agenți de contact. Preotul nu se ocupă de țăran. Învă‑țătorul prea puțin. Prefectul habar nu are, cu gîndul la teatru și la Calea Victoriei. Jandarmul aduce țăranului regulamente. Perceptorul vine cu toba. Proprietar nu mai e. Tot ce vrea magis‑tratul este să se mute mai repede în capitală. Vlădica stă la episcopie. Universitatea călătorește cum am spus. Cu țăranul rămîne cîrciumarul. Și pelagră ici, tuberculoză colo, sifilis între ele. Statul are douăsprezece ministere la București. Idealul consistă în a‑ți iubi puternic poporul în fiece zi, cu condiția să nu‑l vezi niciodată.

Noi, în București, iarăș nu facem mai mult decît să ne îngrijim să trăim singurateci, însă cît mai bine, cu cît mai mult belșug exclusiv pentru noi. Țara, văzută din București, este un cîmp de afaceri pentru afiliații partidelor politice. Pă‑durile țării, minele, apele ei sînt chibzuite zilnic în combinații cu un capital căutat. Concesii, au‑torizații, Societăți, acțiuni — se mai capătă o piele, se mai jupoaie una, în beneficiul cîte unui grup de oameni mai mult sau mai puțin politici. Poli‑tica e un meșteșug de a căpăta aptitudini pentru meșteșugurile cele mai opuse unei similitudini de meșteșug. O tranzacție de benzină procopsește un doctor în medicină, un actor, un spiritist, un arhitect și o cucoană care ocupă două camere la hotel.

Se ivise acum cîteva luni o împrejurare, care constituia tot o afacere de cîștiguri rapide, fără pricepere tehnică nici profesiune, dar suscepti‑bilă de utilități practice imediate. Radiofonia la

sate putea să suplinească deocamdată absența cărturarilor din sat. Nu s-au dat comisioane suficiente, de n-a putut să izbutească fiecare comună să aibă un aparat de recepție? Cine ne-ar putea lămuri? Postul cel mare de emisiune a fost instalat. Pentru cine? Pentru a cînta sîrba în Europa? Pentru a transmite continentului muzica țigănească și romanțele franceze cîntate pe țambal cu acompaniament?

Ca să se filtreze poporul întreg prin școală și să ajungă tot românul cititor, e trebuință, după ritm, de vreo două-trei sute de ani — și încă nu a învățat decît să citească. Cum toată cultura vie, aplicată popoarelor, are scopuri practice, ar fi fost nevoie de o cultură eminamente materială. Bătrînii, laolaltă cu vîrstnicii și cu tinerii, trebuiau cîștigați, în folosul național, la civilizația mijloacelor de muncă și viață. Îndemnurile, pildele, organizațiile sînt operă de școală atunci cînd copiii au găsit în casa părintească un minimum de confort. Adulții nu sînt chemați la viața Occidentului și agrementelor lui. Mentalii naționalismului integral, renunță mai bine la electrificarea, pietruirea și canalizarea satelor, decît să adopte un țăran în peizaj fără căciulă și fără ițari, alergînd pe motocicletă și cu gloabele, în căruța fără arcuri. Ori pitoresc, ori mor! La țară totul e pitoresc două zile, cît trece baciul cultural prin cîteva sate, și prima obiecție pe care o are politicul din București la țară este următoarea: « Ce fericit e țăranul! și ce dobitoc e că nu-și înțelege fericirea ». Fericire cu bube, cu mortalitate, cu praf în gură, fără apă, fără baie, fără cămin sănătos, fără pat. Țăranul e dobitocul nostru literar.

E, prin urmare, o literatură a poporului, pe care poporul nu o poate citi, fiind fără înțeles, și o literatură așa-zisă modernistă, probabil din nevoia de a preciza că dacă în această literatură

este vorba de lucrurile de la țară, ele se înnădesc și cu stări sufletești interzise țăranului, arestat în coaja mămăligii. Școala naționalistă concepe săteanul ca un tub digestiv prevăzut cu o tărtăcuță, care simulează capul, și o traistă marsupială, încăpătoare pentru procreație. Faptele literaturii se petrec sănătos, pe o suprafață lină, întinsă pe o dimensiune unică, fără perspectiva, planurile, confuziile și frumusețile lor împletite. Corpurile plate, capetele plate, pentru descriptiv plat; sufletul ar fi imaginea corpului văzută din dos, o foaie cu două pagini, a doua albă. Pe asemenea teren evenimentul vine turtit, roata se mișcă țeapănă, solidară cu carul, înțepenit la rîndul lui cu animalele țepene. Această literatură se aseamănă cu pictura naturalistă a copiilor, care prind muștele în mijlocul hîrtiei îndoite și apasă netezind.

Îndată ce i se ghicește un suflet, țăranul devine supărător. Proorocii întîrziați peste limita originalității ieftine, știu ce vor cînd acuză literatura nuanțelor și a succesivului în adîncime, de anarhism și demoralizare: elasticitatea inteligenței și varietatea judecății uzează și dizolvă.

Ne-am îndemna să relatăm, despre inteligența prostului de țăran, o experiență concludentă, pe care o poate repeta cu înlesnire cititorul. Aflîndu-ne, acum vreo doisprezece ani, la un conac boieresc din Argeș, unde, recunoaștem, sătenii reprezintă cea mai bună calitate de inteligență românească, am chemat opt săteni, care se nimeriseră cu carele prin apropiere, și le-am citit literatură din cei mai reputați scriitori orășenești de literatură țărănească: e o particularitate a culturii din capitală ca pe de o parte chelnerii să vorbească radical, iar scriitorii să se exprime în volapük rustic. Invitații bucureșteni se deosebiseră în două tabere, cei mai mulți argumentînd

cu « sănătatea » literară, iar cîțiva socotind că săteanul nostru pricepe și altă literatură.

Ca niște aristocrați ce sînt, într-adevăr, țăranii noștri din Argeș s-au simțit numaidecît la ei acasă în conac, și în figura lor de gali, cu mustățile roșii mari, domnii și doamnele din București, urmăreau încordarea atențiunii ochilor și munca interioară. Cele mai multe pagini ale scriitorilor pentru țărani au lăsat pe ascultătorii plugari indiferenți. Începuserăm să descoperim pe fețele lor o politicoasă poftă de căscat.

Pe neașteptate, le-am citit *Din negurile vremii* de Eminescu. Oamenii s-au mișcat o dată. Le-a plăcut ca un covor frumos și au surîs. Supremă și tragică experiență: le-am citit din *Les Fleurs du mal*. Uitînd că erau și cîteva doamne de față, sătenii au admirat, după rit, cu o înjurătură, și ne-au rugat să le mai citim.

SPINI DE HÎRTIE

1928 — 1929

Domnul Brătescu-Voinești e un mare scriitor pentru că, citindu-l, oamenii de o înnaltă inteligență și de o strălucită cultură varsă lacrimi.

În *Adevěrul literar și artistic*, domnul I. Suchianu, care știe tot, permite cîteodată vîrtejului rotativei să-i răpească reflecții condescendente, neglijențe miloase și sentințe aparent zeflemisite, însă definitive pentru futilul joc al literaturii.

Numărul din urmă oferă și o lege critică, redusă la forma ei lapidară și chintesențială, ușor aplicabilă și lesne de controlat.

« Cred — scrie autorul — că simplitatea și moralitatea fondului fac azi pe mulți scriitori postbelici să strîmbe din nas cînd li se vorbește de domnul Brătescu-Voinești și să găsească banale bucățile sale. Dar puțin importă. Am văzut oameni de o înnaltă inteligență și de o strălucită cultură plîngînd la citirea unor bucăți ca *Întuneric și lumină;* și desigur o să mai fie și alții care vor face la fel. Acesta e singurul lucru care importă... »

Faptul că autorul pune trei puncte la sfîrșit nu însemnează că ideea continuă într-un număr viitor. Punctele includ toată ironia și totodată tot adevărul scurtat, care putea să devie lung, însă absolut. Că nici nu se poate discuta caracterul secular al adevărului domnului Suchianu, arată de la început cuvîntul cu care pornește. Domnul Suchianu a zis « Cred », adică: « S-a isprăvit »; adică: « S-a judecat ». Toată chestiu-

nea este cum o iei din loc, ca şi la automobile — şi *cred* însemnează numaidecît a patra viteză, adică priza directă, superlativul.

Din citatul de mai sus învăţăm două noţiuni: cunoaşterea cu nasul şi legiferarea cu pupila. Nasul strîmb este efectul unei literaturi de valoare, nepricepută însă de proprietarul nasului respectiv; nimic nu împiedică această grimasă revelatoare să fie în strînsă concordanţă cu lipsa, în alte cazuri, de calităţi a literaturii ce o provoacă. Plînsul constituie totuş apanajul incontestabil al literaturii autentice. Şi nici nu este de mirare: vezi hreanul, vezi ardeiul, care au comun cu literatura autentică o tărie specială. Cititorii care au plîns la citirea domnului Brătescu-Voineşti, domnul Suchianu nu raportează că ar fi strănutat, lucrul de la sine înţeles, între plînsul intrensesc şi extrensec fiind tocmai diferenţa dintre o boia şi o cerneală.

Domnul Suchianu, care precizează atît de exact criteriile, exagerează însă în ceea ce priveşte numărul partizanilor integrali ai metodelor domniei-sale artistice. Cînd domnia-sa scrie « Am văzut oameni de o înnaltă inteligenţă şi de o strălucită cultură plîngînd », nu numai că se mărgineşte să-i vadă mulţi fără să-i fi relevat vreodată pînă azi, dar domnia-sa se smereşte excesiv. Adevărul adevărat este că nu există oameni de o înnaltă inteligenţă şi de o strălucită cultură. Unul singur există: domnul Suchianu.

Cît despre plînsul domniei-sale, din el nu se poate scoate un argument pentru toţi autorii. Domnul Suchianu plînge suferind cronic de guturai şi de o afecţiune a conjunctivitei datorită lecturii intensive.

Se înşeală cel ce crede că se face literatură numai la Academie, la Teatrul Naţional şi la Siguranţă, şi că Prefectura Poliţiei se lasă mai prejos. Împlinind zece ani în funcţia domniei-sale de simpatic dictator al sergenţilor de oraş, domnului general Nicoleanu i-a fost dat să-şi audă elogiile compuse cu stil.

« De la Saita, parcurgînd galeria portretistică a foştilor prefecţi, din care se desprind luminoase figurile cneazului Moruzzi, blîndului Emil Petrescu, Mitilineu sau a meticulosului şi subtilului intelectual ce a fost prefectul Corbescu — personalitatea generalului Nicoleanu va ocupa de-a pururi locul de cinste. »

Dacă îi ura: « Să trăiţi, domnule general! », oratorul s-ar fi simţit diminuat. Ar fi interesant de ştiut cum construieşte el cuvîntul « mulţumesc » şi din cîte crăci.

Societatea de difuziune radio-telefonică are în sfîrșit un comitet de conducere, pe care și-l dorește de cîțiva ani. Prezident: Domnul P. Gusty, reprezintînd colecțiile Institutului social. Domnul Alesseanu de la « Casa școalelor ». Domnul Brătescu-Voinești, care își înmulțește funcțiile cu una, reprezintă Ministrul Cultelor, adică Bisericile. Domnul Emil Giurgea: mulțumită domniei-sale radiofonia românească a făcut progresele de pînă acum: cinci autorizații și patruzeci de mii de posturi clandestine. Domnul Alexandru Mavrodi, reprezintînd ziarul *Viitorul* și revista *Democrația*. Doctorul Ștefan Bogdan, din partea medicinii nasului, gîtului și a urechii. Domnul profesor Hurmuzescu. Domnul comandor Boerescu, reprezintant al navigațiunii pe timp favorabil. Domnul Rădescu. Domnul inginer Pitulescu, reprezintînd pe domnul general Văleanu. Domnul Ludovic Dauș, traducătorul lucrării *Salambô* de Flaubert (a nu se confunda cu pușca de salon). Domnul Victor Iamandi: surîde cînd grăiește. Domnul Ion Buzdugan [. . .]. Director-general: domnul Munteanu, *ingìnere* al domnului Băicoianu, de la Banca Națională. N-au reprezintanți: Vatra Luminoasă, Societatea de Protecție a Animalelor, Muzica militară, Asociația contabililor și alte instituții.

Domnul C. Dimitriu, ministru al Comunicațiilor, unul din amatorii cei mai pasionați ai mu-

zicii de cameră (cu *c* mic), a ţinut categoric ca Societatea de Difuziune radiofonică să înceapă să cînte în timpul guvernării sale. Cu acest prilej domnia-sa le-a servit muzicanţilor profesionişti şi o surpriză tehnică neaşteptată, comparabilă, după afirmaţiile specialiştilor, cu descoperirea contrapunctului. Se ştie că exista de mai nainte *do bemol* şi *do diez*. Domnul ministru C. Dimitriu a găsit o modalitate nouă a acestei note: pe *do vlecel*.

[. . .] Toată lumea care a luat parte la adunare este, natural, de acord să recunoască marile meritemuzicale ale ministrului, însă nu şi imensele sale cunoştinţe electronice.

Dar a mai spus ministrul ceva; şi anume: comitetul să nu-şi ia rolul în tragic şi să se puie pe lucru. Alţii vor lucra: în comisiuni, în subcomisiuni şi-ntr-alte ramificaţii divizionare.

Alo! Alo! Radio Bucureşti. *A căzut în gîrlă,* romanţă de Leon Alcalay.

A RĂBĂŞI, RĂBĂŞIRE

Atacînd în primul articol al revistei *Scrisul românesc* ideea Statului cultural, domnul C. Rădulescu-Motru scrie că « Atît Statul cît şi cultura sînt cuvinte *răbăşite* ». Cuvîntul care exprimă această acţiune veche a Statului şi a culturii este însă cu totul nou, şi credem că domnul Rădulescu-Motru îl întrebuinţează cel dintîi în faza culturală în care ne aflăm. Ce înseamnează *a răbăşi?*

După aspectul grafic, cuvîntul *răbăşit* se descompune în două cuvinte distincte, în particula *ră*, rostire românească a repetitivului *re* (*re*-iau, *re*-vin, *re*-dau) şi în cuvîntul de bază, pe care nu-mi vine să-l rostesc cu voce tare, mărginindu-mă să-l citesc cu ochii şi cu gîndul. Prefixul arătînd că acţiunea verbului se produce de cel puţin două ori, eventual de trei-patru-cinci ori pe rînd, dacă separăm verbul de particula domnului Motru, constatăm că acţiunea verbului se produce o singură dată, indiferent de modulaţiunile în semitonuri sau de scăpărarea ei bruscă într-un ton întreg. Teoriile pure şi dezvoltate voluminos şi muzical, cititorul *curios* le va găsi în *Enciclopedia* domnului Petoman, cel mai răbăşitor artist de music-hall, care înlocuia o întreagă orchestră cu sonorităţile insului său sintetic.

Dar tot nu am prins sensul exact al cuvîntului *a răbăşi*. Un moment! A răbăşi un cuvînt, este a nu-l pronunţa cu buzele gurii, gura mărgi-

nindu-se să repete, nu să răbășească. Acțiunea răbășitului trebuie să aparție altui aparat decît aparatului bucal, dacă, într-adevăr, acel aparat știe să rostească, fără eliziuni și apostrofe, cuvinte ca *Stat* și *cultură*. Care-i aparatul, ne putem poate închipui, dar este mai bine să așteptăm lămuririle domnului Motru, inventatorul sugestivului cuvînt, și care va trebui, pe lîngă o comunicare la Academie, să publice și o monografie ilustrată ieftină, în cîteva sute de mii de exemplare, destinate culturii generale. Totodată ne permitem să ne adresăm simțului de gramatică și de limbă al savantului, cu întrebarea dacă înnafară de forma *a răbăși*, a cuvîntului său, nu ar fi de studiat și forma *a răsbăși*, care ar indica o răbășire ridicată la cub și un superlativ.

Totuș nu pierdem nimic anticipînd și căutînd a scoate sensul adevărat al cuvîntului *răbășite* din chiar contextul domnului Motru, complectîndu-i citatul și explicînd pe domnul Motru prin domnul Motru. Savantul nostru scrie: « Ce vrăjitorie face că aceste două vorbe ⟨Stat și cultură⟩, care prin ele înseși, luate separate, sînt ca niște flori vestejite, care prea des mutate din sacsie, au pierdut culoarea și *mirosul*, împreunate fiind să dea un mănunchi care atrage, ba chiar pasionează lumea prin farmecul lui. Atît Statul cît și cultura sînt cuvinte *răbășite*. » Cu alte cuvinte, în concepția domnului Motru, *a răbăși* este a nu mai avea miròs, este a fi avut totuș miròs, un miros astăzi inexistent însă treptat, un mìros care va fi fost la un moment dat foarte tare, sau mai puțin tare, slăbit în orice caz prin durată.

Ne temem acum că, scriind *răbășite*, domnul Rădulescu-Motru a voit să dea curat pe românește un cuvînt franțuzesc, *rabâchées*, nemulțumit de rostirea lui anterioară, *rabașate*, românească numai prin aproximație. Ambițiunea e legitimă și culturală și ea ne învață că un cuvînt străin, strămutat

în vocabularul nostru, devine perfect românesc, dacă punem pe fiecare literă *a* o căciuliță întoarsă.

Cum rostește domnul Motru, de pildă, cuvîntul *contrabas?* Probabil că domnia-sa lasă liberă prima literă *a* și întoarce căciula pe a doua.

Cît privește alte două cuvinte din textul citat, în *sacsie*, domnul Motru vrea să fie regional și oltenesc, iar în « două vorbe, care prin ele *însăși* » preferă gramatica domnilor Schulder și Berger; și nu cutezăm să-i facem nicio... imputoare.

Nu pot să fiu decît violent cu astfel de bandiți, ascunși ca păduchii în consiliile de administrație, pe care le spulber. Cînd am pus mîna pe condei, am înțeles să răcnesc, să biciuiesc, să znopesc și de aceea am exterminat și exterminez. Să nu mă facă pîrțotina masculină boșoroagă să mă răpăd odată și să-i rup mustățile, căci atunci îl mușc de nas și-l scuip cu muci cu tot, în Dumnezeul măsii. Ca un turbat mă voi arunca și, zgîlțîind stîlpii telegrafici și rozînd cu măselele din garduri și din zăbrele de fier, mă voi antrena astfel, să-l sfîșii, pe el și pe ai lui, de burtă, și să mă înfășor cu mațele lui puturoase ca să mă zmucesc din ele și să le rup.

Pornind la lupta sfîntă, făcînd acest mare organ de publicitate, la baza căruia am pus toată averea mea de cîteva milioane, cîștigată numai Dumnezeu știe cu ce sudori, nu m-am împăcat degeaba cu Chichifor Trainic, care mă porcăise cu cîteva săp-tămîni înainte: ideal lîngă ideal, am izbutit ca să curățăm politica de căcăcioșii de otrăvuri. Să tre-mure porcii în groapă și să dîrdîie gheșeftarii, pun-gașii, fleoarțele financiare și toți șantagiștii, tero-riștii, bestiile, de furia noastră, dezlănțuită cu gîr-baciul de vergele. Ai priceput, cititorule, blegule, care rabzi toate? Sau faci cunoștință cu mine? Că iau trăsura și un dric după trăsură și vin la tine acasă, de te bat și te și îngrop. Să nu cazi în raza vizuală a ochiului meu magnetic! Atît îți spui, bagă-ți mințile în cap și citește-mă regulat.

Danfil Fleicaru

IDEILE DOMNULUI BRĂTESCU-VOINEȘTI

Sărbătoritul literelor românești a scris un articol! Prosternați-vă, popoare, și trîmbiți îngerești sunați: Domnul Brătescu-Voinești a mai scris un articol! Mai puțin; fiind tare ocupat, a scris o scrisoare. Marele nostru povestitor a găsit ideea *Biletelor de papagal* bună, și acum concurează cu Cocò, săptămînal. Într-un an domnul Brătescu-Voinești va scrie cincizeci și două de scrisori, care vor reflecta cugetarea domniei-sale politică și socială și principiile literare.

Domnul Brătescu-Voinești nu este un risipitor, nici un dezorganizat: este un concentrator și un sintetic, semănînd cu radiul: un miligram extras din două sute de vagoane de blendă. Într-o scrisoare, domnia-sa pune ce a gîndit zece ani și ceea ce alți muritori de marcă nu gîndesc un veac întreg. Marele literat s-a oprit la stilul epistolar, pe care l-a mai redus; o singură carte poștală este de ajuns ca să dea o supraesență — și cugetarea domniei-sale se îndreaptă rapid, adică încet, către timbrul poștal. Peste o altă treaptă a evoluției, domnia-sa se va subția pînă la cinci vocale unice, drept vocabular, și în cele din urmă va bate cu degetul ca pendula și cu talpa piciorului, ritmul gîndirii, pe scăunel. O literă va avea unsprezece mii opt sute douăzeci și cinci de sensuri, și cu cinci vocale, ca niște simțuri, marele prozator, dispensîndu-se de ceea ce vulgul numește stil, va cuprinde toată cugetarea și expresia ei.

Ultima scrisoare a vastului nostru în adîncime autor, este adresată unui profesor care poartă un nume de județ, după cum domnia-sa poartă unul de comună — fericită comună! — : Voineștii au scris Mehedinților. Scriitorul a fost întodeauna un sentimental (nu costă parale), un dulce (vine bine la buze) și un blînd (nu supără pe nimeni) și, cum bine spune singur, un optimist (merge cu toată garnitura: ochiuri pe spanac). Domnia-sa crede că e bine să nu fie rău, însă că nici așa rău detot nu este după cum se spune: baza filosofiei sale. Desigur, lucrurile trebuiesc îndreptate, însă dacă te gîndești mai bine nu se poate spune că sînt strîmbe, ci prea puțin aplecate — și să știți că este cine să le netezească. Scriitorul nu are nicio grijă, și nimeni nu trebuie să-și facă spaime. Domnul Brătescu-Voinești admiră dinainte pe cei care vor îndrepta. Domnia-sa e optimist. Credea și domnia-sa pe vremuri că relele sînt mai multe, dar s-a înșelat. După o experiență de șaizeci de ani, cît au durat erorile sale, s-a ivit un eveniment: fetele de la Mogoșoaia i-au făcut cadou o minge, ca să se joace cu ea în Cișmigiu, și băieții de la Colintina i-au adus o bășică de cauciuc roz în care sufli și care țiuie ca un pitpalac. Această din urmă muzică i-a fost dăruită ca să cînte în literele române și să impresioneze. Cum să mai fii trist și amărît după așa dovezi de îmbunătățire a genului uman? Ce reforme, ce zguduiri, ce revoluții mai așteaptă omenirea, după ce domnul Brătescu-Voinești a primit de la un admirator un drîng?

«Mai bine nici nu se poate. Sînt optimist. Problema chiriilor pentru mine e dezlegată: stau

gratis la Cameră, într-un confort de o sută de mii de lei pe lună. Primesc o leafă de cîteva zeci de mii peste, și mai încasez vreo douăzeci și cinci-treizeci de salarii, după putință; nu sînt pretențios, sînt sentimental. Și sînt optimist. Ce vreți? Așa mi-e firea și așa e lumea, bună, dulce. Te pup, frate Mehedinți. »

IAR A SCRIS DOMNUL BRĂTESCU-VOINEȘTI

Sîntem confundați și retractăm. Domnul Brătescu-Voinești nu e un autor infecund. A mai scris patruzeci și trei rînduri pe o coloană opt din coala numărul șase, cu litere aldine, al patruzeci și patrulea rînd fiind ocupat de numele autorului. Proza academicianului nostru nu e mai lungă decît o telegramă, însă e a treia operă literară a domniei-sale de la întîi ianuarie, decînd a mai publicat și două scrisori — și sîntem abia la finele lui martie. Cu vacanța Paștilor, pe curînd; cu vacanța de vară și cu vacanța de Crăciun, cînd orice surmenaj intelectual merită răgazul unei reparațiuni, să nu uităm că mai avem nouă luni de activitate literară, în care autorul poate să mai scrie încă trei-patru scrisori.

Pînă în anul de față domnului Brătescu-Voinești îi lipseau subiectele, problema cea mai aspră pentru un scriitor neînvățat să utilizeze decît un vocabular de șaizeci de cuvinte, începînd cu *pentru* și sfîrșind cu *bunătate*, și nefamiliarizat cu ideile și spurcata lor invențiune. Domnul Brătescu-Voinești urmează calea sănătoasă a inspirației, anecdota și faptele diverse, și nu i-a mai căzut domniei-sale demult, în viața mediocră pe care o duc contimporanii, avîntați cu singura inteligență și nuli în gesturi fizice impresionante, un subiect. Abia în 1928, anul actual, i-au dăruit fetele dintr-o comună rurală un băț de trestie cu coinac și undiță în vîrf, pentru spe-

riatul broaştelor din Mostiștea, și bățul a intrat numaidecît în literatura universală. De două zile un alt nou subiect solicită gramatica și punctuația marelui scriitor. Apelul M. S. Regina pentru binefaceri.

Ca să arate pînă la evidență treapta mare artistică pe care a închiriat-o în literele românești, domnul Brătescu-Voinești semnează după regină și complectează gîndirea ei cu ceea ce discreția augustei doamne a scăpat din vedere să puie în text. Neavînd prilejul de-a iscăli lîngă Eminescu, care a avut nerăbdarea să moară la netimp, — și după ce a crezut că era suficient să iscălească lîngă domnul De Herz, la care a renunțat, domnul Brătescu-Voinești semnează lîngă Coroană. Dacă nici asemenea certificat nu este convingător, și dacă nici acum nu vom adopta în religia noastră literară descălecarea domnului Brătescu-Voinești, însemnează că sîntem afară din cale de obraznici și pretențioși.

DOMNUL EFTIMIU LA PARIS

Agenția Rador anunță Europei, care va trebui un moment să uite comemorarea lui Ibsen la Oslo, că « teatrul de avangardă Albert I a dat ieri seară reprezintația generală a piesei de teatru *Fantoma celei care va veni*, scrisă de domnul Victor Eftimiu. Domnul ministru Diamandy, împreună cu întreg personalul Legației române, a asistat la reprezintație, care a avut mare succes. »

Nu se precizează dacă, afară de domnul Diamandy și « întreg personalul », a mai asistat cineva. De succes nu mai poate fi vorba. A avut succes domnul Eftimiu la București, unde publicul e mai pretențios și unde e cunoscut și prețuit la valoarea-i certă, cum să nu aibă succes la Paris, unde nu-l cunoaște decît Legația?...

Nu înțelegem însă trădarea domnului Eftimiu, care ne preferă Parisului, și ambiția de a figura acolo în avangardă, cînd în București preferase o viață întreagă și se simțise atît de bine în ariergardă. Să fi simțit că miroase a decadență și să fi fugit la Paris pentru a-și dărui mediocritatea de care prinseseră de veste chiar vechii săi admiratori, bărbierii și profesorii universitari?...

Și ce principiu să-l fi dus tocmai la Paris?...

Dacă s-a gîndit la distanța în linie dreaptă spre Apus, piesa domnului Eftimiu ar fi trebuit reprezintată în Vandeea sau, dacă mergem și mai departe și ne-ncumetăm să trecem oceanul, în Mexico. Ecoul succesului, transmis prin telegra-

fie fără fir în țară, ar fi crescut cu numărul kilometrilor. Dacă s-a gîndit la numărul locuitorilor, după legea că unde sînt oameni mai mulţi sînt şi proşti mai mulți, domnul Victor Eftimiu ar fi trebuit să-şi reprezinte creația de avangardă la Londra sau la New York, nefiind cu putinţă o convocare a ambelor oraşe.

Nimeni nu s-a gîndit totuş să-i sugereze domnului Eftimiu gîndul cel adevărat, care i-ar fi creat sigur şi repede gloria pe care o doreşte şi de care totuşi e scîrbit: reprezintația la înnălțime. Pe Mont-Blanc nu se putea fiind frig, dar lucrul ar fi fost cu putință pe acoperişul catedralei Notre-Dame din Paris, sau pe turnul înclinat de la Pisa.

Şi mai cu seamă nu s-a gîndit nimeni să-i sugereze ideea banală — dar salvatoare — că oriunde şi-ar reprezinta piesele, în California sau în Kamciatka, la Polul Nord sau la Polul Sud, pe Pămînt sau în Sirius, domnul Eftimiu va rămîne de-a pururi domnul Eftimiu.

PALAVRAGEALĂ ŞI PALAVRAGII

La orice oră din zi şi din noapte, în orice sat, tîrg şi oraş din România, se ţin azi conferinţe. Femeile care au izbutit să scape din gineceu, ţin conferinţe. Ţin conferinţe bărbaţii care n-au izbutit să intre în gineceu. Miniştrii ţin conferinţe. Conferinţe ţin şi cei care vor să fie miniştri. Ţin conferinţe cofetarii, fetele de măritat, docenţii, elevii şi vardiştii.

O asociaţie de idealişti şi-a luat însărcinarea de a conferenţia la sate, cu idealul ca şi ţăranul, după rînitul grajdului şi mulsul caprelor, să ţie conferinţe.

Nimeni în ţara asta nu vrea să mai tacă.

Fetele şi băieţii şi-au vîrît cărţile în geantă şi se-nghesuie în banca oblică din amfiteatru să asculte cum un coleg rezumă bîlbîit o nuvelă care se găseşte neted în trei file dintr-o carte. Soţia s-a pregătit trei ore ca să piardă două ore într-o sală în care a auzit pomenindu-se din cinci în cinci minute numele lui Shakespeare, în loc să citească însăş, în camera capitonată cu tăcere, *Visul unei nopţi de vară*. Soţul prepară o conferinţă asupra lui Tolstoi şi e foarte amărît că numitul autor a scris în ruseşte (limbă imposibilă) şi că la gestul larg de încheiere a peroraţiei, manşetele se aruncă singure afară din mînecă.

Supunîndu-ne de la început spaţiului măsurat care ne transformă kilometrul în centimetru iar cîmpul de flori în strop de parfum — în riscul de

a ne pierde simpatiile milioanelor de conferenţiari, denunţăm conferinţa ca pe o măsluitoare a culturii. Conferenţiarul spune todeauna banalităţi, iar ascultătorul se agaţă mai lesne de mustaţa decît de « concepţia » vorbitorului.

Recomandăm formula şi expresia lapidară. Înapoi, la carte şi condei!

Mihalache Dragomirescu, plictisit de aceste vechi unelte de cultură, şi-a scos Institutul la Ateneu, unde conferenţiază de zece zile asupra lui Ibsen. . .

Mai e nevoie de altă dovadă pentru a se înţelege isanitatea palavragelii încruntate?

Pentru slăvirea momentului inaugurării de la Bucium a « Bisericii Neamului », un Comitet vizitat de îngerul poeziei a hotărît să aducă și defilarea cu marșul silabelor din strofe. Toate ziarele au publicat chemarea Comitetului către poeții de talent și iubitori de patrie, dînd în apel și cîteva informații istorice și geografice (voievodatele munților Făgăraș etc.). Gîndul cel bun al Comitetului trebuie sprijinit, și Cocò îndeamnă pe toți colaboratorii săi să se inspire și să concureze la cele cinci premii, unul de cinci mii, altul de două mii, și trei de cîte o mie de lei, sume pe care el nu le va putea plăti, de la sine, atît de curînd.

Poezia și artele în genere, sînt materiale foarte ciudate. Ele nu se pot acomoda prea ușor cerințelor generale, chiar cînd aceste cerințe sînt naționale și obștești. Ideea concursului poetic, la greci bunăoară, se explica prin faptul că grecii, erau, fiecare în parte, în stare să concureze pe Aristofan și Euripide. La noi, concursul poetic are, credem, o sorginte administrativă. Dar dacă licitația, care este un principiu sacru în contabilitatea publică, are menirea să caute prețul cel mai convenabil, în poezie acelaș principiu se prezintă cu picioarele în sus: cere prețul poetic cel mai mare.

Închipuiți-vă că în Franța, în timpul cînd trăiau și Victor Hugo și Lamartine și Vigny și Baudelaire, guvernul ar fi pus la concurs un subiect

național. Ce socotiți că s-ar fi întîmplat? Ar fi concurat toți institutorii și toți șansonetiștii, iar Hugo, Lamartine, Vigny și Baudelaire, ar fi scris poema. . . după decernarea premiului.

Căci poeții mari nu vor să concureze, în nopțile trudnice, decît cu ei înșiși.

În condițiile în care Comitetul român oferă premiile, Cocò știe mai dinainte cine va cîștiga sumele, și-i încurajează să nu ezite.

În Țara Românească sînt azi în viață trei-patru poeți mari, al căror talent e recunoscut. Cît mai e timp, ce ar fi ca numitul Comitet, în locul licitației anonime, să se adreseze acelor trei-patru poeți, cărora să le comande cîte o poezie (plătită una sută mii lei)?

Cu siguranță, fiecare din ei ar scri o poezie de supremă valoare; de n-ar voi, și tot n-ar putea altfel!

Iar Comitetul ar scăpa și de pacostea de a mai alege, adică de a da greș.

La Cluj nu mai apare nicio gazetă. Cenzura a izbutit să facă întuneric desăvîrşit. Nu ştim dacă prefectura, din spirit de solicitudine pentru osîndiţii de acolo, afişează pe uşă sau la poartă ultimele evenimente: cutremurul din Grecia, suprimarea tiparului în America, ghilotinarea ziariştilor în Franţa şi confiscarea cărţilor în Germania... N-am priceput niciodată folosul real al presei — spunem asta ca să dovedim cenzurei imparţialitatea noastră — şi deci nu vedem nici folosul real al suprimării sau înnăbuşirii ei.

Nu numai gazetele din oraşele de provincie, care au un număr restrîns de cititori, dar gazetele zise « mari », din capitală, ating doar o pătură superficială de locuitori. Credem că nu există în România nicio gazetă care să aibe un tiraj de o jumătate de milion de foi — la *optsprezece milioane* de locuitori. Politica nu se schimbă cu o ediţie specială, aruncată pe Calea Victoriei, cu veşti oricît de perfide, iar în oraşele de provincie apariţia sau dispariţia unui ziar e mai puţin însemnată decît căderea unei frunze în pădure.

Aceasta e realitatea în ţara noastră.

Dar gazeta tipărită are o altă însemnătate: e o producţie, o industrie. Mii de muncitori, manuali şi intelectuali, trăiesc în această atmosferă de plumb, de fulgere şi de nervi. Fabrici de metalurgie, de celuloză, de hîrtie şi de culori se sprijină pe aceşti stîlpi de marmură de-un ceas.

Toate legile țării, inclusiv Poliția și Jandarmeria, care sînt legile cu revolver și tesac, apără prestigiul instituțiilor și ordinea de fapt.

De ce suprimarea unui adversar de umbră, care atacă doar cu vînt și biruie în abstract?... De ce la Cluj șomajul total al atîtor muncitori, a celor mai nobili muncitori? Pentru că lucrează pentru bucuriile, atît de puțin costisitoare și atît de necesare, ale sufletului?...

Guvernatorii din Cluj, speriați de corpurile de armată ale literilor de plumb, se cred energici trăgînd hîrtia de subt literă... Energia se poate vădi în chip mult mai efectiv: tipărind, tot la Cluj, o gazetă nouă, cu un tiraj care să bată tirajele tuturor ziarelor din oraș launloc, cu titlul în culori și reproduceri după maeștri Renașterii — care să se vîndă cu o centimă mai ieftin, și biruința va fi sigură și definitivă.

N-are guvernul din Cluj banii necesari? Să facă o subscripție publică. Ziarele din Cluj, sîntem siguri, vor subscrie cele dintîi pentru gazeta oficială! *Biletele de papagal* se-nscriu de pe acum, cu toată suma realizată din vînzarea lor pe o lună la Cluj.

V-a căzut în mînă vreo carte editată de « Casa Școalelor »?... În librăria românească blazată de maculatură, maculatura Statului a izbutit totuș să producă greață: librarii ar expune mai curînd o mătură, decît o asemenea carte. Cît socotiți că se cheltuiește pentru astfel de tipărituri, anual?... Atîtea milioane cu cîte s-ar putea cumpăra anual cinci tipografii. Cine supraveghează năvala manuscriselor? Un comitet literar numit de un ministru, bărbat exclusiv politic. Arendășia ține cinci ani, iar membrii comitetului papă cel puțin două treimi (și bine fac!) din fonduri.

Cine prezidează această masă? Ați ghicit: intestinul gros literar al domnului Mihail Dragomirescu, și-i singura neplăcere a ospățului ale căreia feluri de bucate delicioase capătă toată aroma și gustul vecinătății.

Faptul că o seamă de scriitori, tineri și bătrîni, înnaintează manuscrisele, spre a fi examinate de acest industriaș de fecale în serie, se explică prin reaua-voință și nepriceperea celorlalte edituri, care preferă să cultive și să spolieze mediocritatea cititorilor, și prin tristul mister care totuș silește greierii nemîncați să rămîie și nedormiți, veghind noaptea la înflorirea cuvintelor.

Ultima ședință a comitetului « Casei Școalelor » a fost sinistră. În fața poltroneriei căcănarului universitar, care pentru bani n-a voit să publice din Shakespeare decît traducerile din franțuzește ale

soţiei sale căcănăriţa, anii trecuţi, iar anul acesta n-a reţinut decît manuscrisele aspiranţilor roind în jurul mirosului profesional, ceilalţi membri au fost siliţi să treacă la invective ţigăneşti. Banul zmuls cu toba ţăranului, meseriaşului, neguţătorului şi funcţionarului a fost vărsat în labele unse ale unui Dragomirescu, spre a edita operele familiei.

Eforturile domnilor E. Lovinescu, M. Ralea, Jean Bart şi alţii n-au ruşinat dobitocia prezidentului, care a fost lăsat singur. Speriat brusc de singurătate, a strigat: « Ca să vă fac pe plac şi ca să nu ziceţi că nu sînt obiectiv, trec pe lista publicaţiilor, dacă or mai rămîne ceva bani, şi pe alde Perpessicius, Celarianu, Davidescu. . . absolut lipsiţi de talent ».

Partidul liberal, acuzat că face numai Bănci, Societăţi pe acţiuni şi Tancrezi, s-a recunoscut vinovat şi, înnainte de moartea lui Ionel Brătianu, a jurat, într-o solemnă întrunire la « Eforie », să şteargă amintirile, intrînd în fază culturală. Deocamdată îi rămîne meritul, de care beneficiase şi pîn-atunci, de-a fi împroprietărit, pretutindeni unde literatura se mărgineşte cu bugetul, pe cel mai caracteristic idiot al epocii, şi, într-adevăr, cel mai lingău.

PĂUNUL GENIAL

După ce ridiculul personaj pe care, pentru stîrpirea bunului-simț, Statul l-a urcat pe o catedră universitară, onorîndu-l cu vreo cîteva sute de mii de lei pe an și un milion pe deasupra, a fost disecat și înfățișat cu toate măruntaiele, ne-am pus întrebarea, obiectiv: Prin ce se caracterizează Mihalache Dragomirescu?...

O veche sete după comicul natural (poate din pricina unei melancolii iremediabile, înnăscute) ni l-a făcut pe acest inimitabil August cel Prost al literelor române, simpatic demult. Dar ce lucru curios: simțirea noastră a fost înșelată. Toate hohotele de rîs, pentru care-i eram recunoscător, Mihalache nu le iscodea, săracul, din mintea lui. Dumnezeu nu l-a făcut nici măcar August cel Prost de la circ. Hazul venea, de cele mai adeseori, de la minciună. Individul e un farseur.

Toate momentele grandioase ale secularei sale cariere, da, intelectuale, Mihalache le-a furat și le-a jucat din nou. Acest păun, îngreunat de pîntec și îndurerat de lipsa unei splendide cozi multicolore cu care să umilească cocoșii, rațele și luna plină din ograda literaturii române, își împodobea în fiecare an secunda guriță stearpă, cu o majestuoasă pană, pe care o recunoșteai.

Pe apele culturii române pluteau senin *Convorbirile literare*. Dimpotrivă, a venit și Mihalache, din milioanele de numiri, posibile, inedite, cu *Convorbirile critice*. Prestigiul *Convorbirilor* era es-

camotat, precum galoşii « Tretorn » sînt concuraţi cu succes de firma « Tritorn ». Pe nesimţite, toată seriozitatea unui Maiorescu strălucea, pen- tru neştiutori, în coada unui Mihalache.

În literatură, din nenorocire, diploma cu note nu dă drept decît la o catedră şi un salariu, nu todeauna la gust. Un băiat care căra sacii în portul Giurgiului, s-a aflat mai tîrziu că era Emi- nescu. Publicul ştie acest lucru. El preţuieşte min- tea şi sufletul scriitorilor nu după leafa pe care le-o plăteşte patronul sau Statul. Dar Mihalache năzuieşte după o glorie sigură, înnafară de vici- situdinile preţuirii populare. În ce crede popo- rul orbeşte? În ştiinţă. Ştiinţa a făcut trenuri, seruri şi patefoane. De ce n-ar avea şi critica prestigiul ştiinţei?... Să fie şi literatura, deci, o ştiinţă, şi criticul, doctorul ei. Mihalache s-a de- cretat astfel şi el doctorul ştiinţelor literare, pe care le-a catalogat ca pe o mineralogie, şi unde, cercetînd cu mintea lui pe Shakespeare, Ibsen şi Cervantes, dă reţete cunoscute în ultimul timp numai de domnul Talaz. Că reţetele lui sînt extrase din cadavre, iar cei vii, încăpuţi pe mîinile lui, devin de nerecunoscut, e altceva.

Conu Mihalache, la Seminar, a voit să se în- făţişeze ca doctorul Cantacuzino în Laborator.

Nemulţumit cu Seminarul, unde se spunea că profesorul are drept de viaţă şi moarte asupra elevilor, a creat un Institut pentru toţi iubitorii de literatură — dar unde vin, tiranizaţi, toţi stu- denţii înfricoşaţi, de la Seminar.

De cîţiva ani Institutul a devenit atît de comic, chiar în ochii celor care-l frecventau şi care, de rîs, plecau, ţinîndu-se cu mîinile de pîntec, încît, alături de el, Mihalache Dragomirescu a creat o « Academie ».

Academia se vede deposedată de toată spiritua- litatea ordonată şi veche pe care-l cuprinde acest

cuvînt, spre a împodobi instinctul de împăunare al unui anus cerebral compromis de aproape o jumătate de veac de producție nedezmințită.

Dar experiența cu Institutul a servit la ceva. Temîndu-se că la Academia lui vor candida, de teamă, tot numai elevii și asistenții, legați ombilical de filosofia mihalachistă, păunul a recurs la un șiretlic. Spre deosebire de Academie, pe care o solicită discret toate valorile adevărate, « Academia » domnului Mihalache solicită ea pe viitorii membri. Și cum s-ar putea ca înnafară de domnul N. Rusu, bas cantabil, să nu primească nimeni onoarea de a figura pe creasta posterioară a Criticului, în statutele publicate ale « Academiei », se prevede că vor fi numiți membri acei scriitori pe care-i vor recomanda Maestrul și lefegiii săi — chiar dacă scriitorii vor refuza, cu scandal, atare descalificare.

Un scriitor, informat de proiectul grandios al Împăunatului, a întrebat:

— De ce nu deschide domnul Dragomirescu și o lăptărie?...

Lăptăria există. E în dosul statutelor.

O întreține Ministerul Instrucției cu vreo cîteva milioane.

E adevărat că porțiile cele mai grase le înghite tot Maestrul.

Cu strîngere de inimă am citit plîngerea bresłaşilor condeiului că guvernul, peste un text de Constituție, i-a dat pe mîna oamenilor de arme care stăpînesc în Bucureşti. Toţi ziariştii care, altfel, purcezînd în certuri personale, se demască, au fost uniţi în glasul lor de protestare.

S-ar putea ca acest cotidian care apare în două petale să nu plîngă şi el, alături de marile cucurbitacee, măcar după ce li s-a dat confraţilor drumul din închisori?

Incontestabil, guvernul îşi plăteşte luxul unei greşeli al căreia mare defect e că nu foloseşte nimănuia. Publicațiile româneşti plutesc pe o undă a opiniei publice superficială. Adîncurile națiunii nu sînt scormonite de niciun condei, şi vor rămîne intacte, cel puţin o jumătate de veac. Jocul de-a « opinia publică », pe care toţi oamenii politici inteligenți îl cunosc, de ce vrea guvernul, fără nicio pricină alta decît enervarea, să-l ia în serios?...

Cred oare domnii Duca şi Tătărăscu, războindu-se cu bieții scriitori de ziare, că publicul va pierde vechea lui convingere în calitatea sigură a inteligenței de care dau dovadă în împrejurări de guvern mai grele?

Deci: Jos cenzura!... Ea nu are ce să cenzureze. Tot ce scriu ziarele româneşti e perfect anodin, iar efectele absolut inexistente.

Şi totuş, o întrebare se insinuează între rînduri: de ce un om inteligent e enervat de condeie

înmuiate în cerneală cu apă? Nu cumva acel om, acei oameni inteligenţi cunosc presa?...

Căci aci pare să fie adevărul.

Nicăieri presa n-a avut un rol mai precis de împlinit ca în ţara noastră lipsită de opinie publică. Presa este singura opoziţie. De o jumătate de veac, în România, presa a avut sarcina să rostească în faţa guvernelor adevăruri pe care nimeni dintre oamenii politici, din opoziţie, nu le putea formula fără a se acuza. Cine nu ştie că foşti prim-miniştri care n-aveau curajul să vorbească în faţa Parlamentului, vorbeau prin pana unui ziarist? Care român nu ştie că menirea gazetei e să « combată »?...

« Combat » gazetele noastre?... Desigur! Violenţa lor de azi nu mai cunoaşte nicio margine. Sînt ziarişti care confundă toate noţiunile, ca pe vremea recruţilor de veselă memorie, deosebind stîngul după paie şi dreptul după fîn.

Efectul violenţei lor nu e mai puţin nul. Pentru că cele mai combative pene sînt toate de la miniştri, daruri de zi onomastică. Sîntem hotărîţi să dăm afară din mijlocul nostru miniştrii care, ieri colegi, vor să fie azi călăi... Există vreo gazetă în Bucureşti, în redacţia căreia să nu fie cel puţin *trei redactori* în relaţii mai mult decît amicale, personale cu anumiţi membri ai guvernului? E vre un director de gazetă care să nu ştie acest lucru, şi care, lăsînd « omul să trăiască şi el », să nu caute să stoarcă avantaje de orice natură, pentru gazetă?... Nu fac redactorii « rotaţie », odată cu rotaţia guvernelor?

Se mai găsesc tineri literați, acreditați în numele artei și gîndirii pe lîngă marile cotidiane comerciale și politice, care să-și istovească forțele în a ironiza în foiletoane întregi opera literară a domnului Victor Eftimiu. Oricît de grea e vacanța, lipsită de subiecte senzaționale, nu-i mai e îngăduită nimănuia lipsa de gust de a spinteca, fie și abstract, cadavrele rămase în urma luptei. Cadavrul poate deveni victimă, iar viteazul asasin, odios.[...]

E drept că domnul Victor Eftimiu nu se dă bătut, ca vechiul său camarad de litere, domnul Radu Cosmin. Călătorește la Paris, de unde a băgat de seamă că vine gloria atîtor bucureștence (neținînd seama că Elvira Popescu și Alice Cocea sînt *într-adevăr* frumoase) și, ca un chibrit ud, nu mai ia foc nici acolo, prin redacțiile frecventate, nici aici, unde e clasat. Cîte un speriat director de teatru provincial, ca domnul Victor Ion Popa, mai reprezintă la sfîrșitul stagiunii o eftimiadă goală de sens ca o ciorbă lungă; cîte o gazetă de București, care nu înțelege persecuția de către scriitori a unui coleg « deștept și simpatic », publică pe două lungi coloane, necesare viitoarelor turnee, darea-de-seamă extaziată a unui « cronicar teatral », funcționar la o primărie din provincie. Dar ce mai pot face toate acestea pentru punerea pe picioare a unei paiațe care s-a dove-

dit definitiv de stambă și al cărei lemn a fost complect mîncat de « succese »?...

De la o glorie goală la un neant perfect, e mai puțin de un pas. Domnul Victor Eftimiu l-a sărit demult.

De-acum înnainte, pentru a feri aerul de miazme și putrefacție, tineri care veniți cu o cultură și un ideal, lăsați pe Victor Eftimiu în liniștea morții lui literare definitive.

E un subiect falit. Dumnezeu nu i-a dat nici înfățișarea hîdă și nu i-a îngăduit nici acțiunea profund imbecilă a unui Mihalache Dragomirescu, cel mai grandios monument de gunoaie intelectuale pe care le-a adăpostit vreo universitate.

Victor Eftimiu e un subiect trist. În deplinătatea forțelor lui fizice, nu înțelege cum de a procreat și procreează, mintal, vechituri și lepădături.

Nu-i ajutați slăbiciunea: lăsați acasă talgerile, chiar cele insultătoare.

Înmormîntați-l în tăcere, elementul care mistuie complect mediocritățile cele mai periculoase, și să trecem la adevăratele probleme pe care vremea le pune culturii românești.

Trebuie să fi fost — căci nu mai este — în casa părinţilor ei Ileana, Ilenuţa, fetiţa pe care liceul din Tecuci o preschimbase în « Elena » şi în « dom- nişoară ». Această Ilenuţa s-a sinucis. Nu dintr-un « amor nenorocit », cum se pretinde la gazete şi la mahala; nici dintr-o neînţelegere cu părinţii, cum se-ntîmplă de-atîtea ori. « Domnişoara Elena » s-a sinucis scîrbită de fiinţa ei mică de lalea, de capul ei ca o petală de nu-mă-uita, îngrozită — căci Ilenuţa rămăsese repetentă.

A căzut acest pai bălai cu spicul numai floare. În dimineaţa miraculoasă a miilor de copii care se ivesc la orizontul vieţii — unde e Ilenuţa?... Cine o va mai ţine minte pe Ilenuţa?...

Dar acum, după ce am rămas în urma ei noi, oamenii maturi care am pedepsit-o şi am ucis-o, să ne-ntrebăm în umbră, ca să nu audă ceilalţi copii, de ce a rămas Ilenuţa repetentă?... Care sînt aritmeticile, geografiile, ştiinţele naturale atît de grele, de au copleşit puterile minţei şi au umilit într-atît sufletul ei cîntător de copil?...

Programul analitic a fost mistuit în acelaş an de un milion de elevi, din toate unghiurile ţării, care, dacă ar fi rămas repetenţi, n-ar fi avut sen- sibilitatea să se ucidă. « Domnişoara Elena » a avut această nobleţe, care osîndeşte toate pro- gramele. Repetenta care a înţeles atît de profund că trebuie să rămîie « repetentă » pentru todeauna,

să nu fi înțeles o biată carte făcută pe mintea a un milion de eleve?...

Se vorbește printre profesori de « lenea » copiilor...

Nu există copil leneș. Aceste două cuvinte se-mpărechează numai într-o minte de pedagog. Lenea începe tîrziu, odată cu chelia și salariul. Copilul e un erou de fiecare ceas și un geniu creator de fiecare clipă. Ce putem cere, deci, de sufletul Ilenuței?...

Suprimarea examenelor?...

Nu!

Eliminarea repetenței?

Cîtuș de puțin! Un singur lucru însă, firesc: aplicarea examenelor și repetenței profesorilor. Un examen la intrarea în școli — la liceu, la universitate — și apoi la ocuparea unei slujbe, e îndestulător pentru elevi. Dar trebuie lăsat repetent și apoi eliminat de la catedră și trimis la bresle sau la bucătărie și spălătorie, profesorul sau profesoara care nu vor fi izbutit să utilizeze energia fără păreche a copiilor-elevi. Toate celelalte reforme în școlile secundare, sînt înșelătorii.

... Dar Ilenuța nu mai e ca să afle că n-a fost nici leneșă, nici proastă. Ea doarme, cu chipul rușinat, în sicriul pe care bunica, proastă și repetentă și ea, aninase un buchețel de lămîiță.

DUPĂ EXAMENE

Ni s-a făcut amar, înregistrînd în timpul sezonului examenelor de fine de an și de școală, cîteva sinucideri. A fost cazul acelei fetițe, dintre altele, care, sfiioasă de zgomotul focului de armă, ca de toată larma unei vieți artificializată prin sudorile didactice ale făcătorilor de programe și de ghicitori, și-a dat o moarte mută, prin spînzurătoare. Copìi care doresc să moară: ce perversiuni de magistri, vrăjmași ai vieții și vampiri, ne-au putut gratifica pe noi, copìi de plugari și nepoți ai muntelui, ai holdelor și ai pădurii, cu starea sufletească a dezgustului de flori și de lumină, la vîrsta prepeliței și a bobocului de rață?

Căutam un timp, ca să asistăm la examenele copìilor acelor muncitori răbdători, care așteaptă de la o generație mai bine pregătită timpuri mai bune și mai civilizate pentru țară. Căci aveam de gînd să confruntăm, într-o serie de note, școlarii între ei și școlarii cu profesorii lor. Amînăm cu cîteva luni sau cu un an și ne mărginim la observații de distanță și de exterior. Cît despre valoarea și ridicolul tragic al « manualelor » celor mai multe, puse vraf pe masa redacției noastre, vom căuta să dăm seamă cititorilor noștri mai curînd. Părinți, școlari și prieteni dascăli ne-au aprovizionat cu o întreagă bibliotecă de modèle extravagante, datorite unor autori din învățămînt, ale cărora opere cu vînzare silită și sigură

produc, urîte, antipatice, scrise prost, încîlcite și prezintate haiducește, cît o fabrică de automobile.

Din întîmplare, am participat într-o sală a liceului « Gheorghe Lazăr », de lîngă Cișmigiu, din mahalaua noastră, la examenul clasei a șasea reală— și mai precis, la împărțirea premiilor. S-a făcut deprinderea bună ca elevilor asociați prin meritul sforțării și al inteligenței cu cartea, să li se dăruiască pentru vacanță o seamă de cărți, care intră în educația extrașcolară a viitorilor profesori, advocați, ingineri, arhitecți, ofițeri, medici, artiști. O lectură concordantă cu gradul de inițiere intelectuală atins, perfecționează fără constrîngere, în tăcerea cîmpiei și în ecourile naturii libere și calme, funcțiunea facultăților, avivate de studiu și orientate de pedagog.

Iată lista cărților dăruite unui elev eminent, a căruia compoziție de literatură, scrisă în limba franceză, a slujit, în cursul anului al șaselea de liceu, la aplicarea în două lecții, a unui program administrat de un profesor eminent. Transcriem titlurile și înfățișăm cărțile, în număr de șapte:

1. V. Alecsandri: *Trei convorbiri cu Napoleon III*. Publicație întocmită de D. Munteanu-Rîmnic, profesor. No. 2 din Biblioteca școalei secundare. Ediția III. Broșură prezintată prost. 39 pagini. 5 lei. Copertă strîmbă, înfățișînd cu o sinistră lipsă de gust un cap mîzgălit cu albastru.

2. Mihail Mora (Don José). *Filme. București-Atena. Note de călătorie cu prilejul căsătoriei principilor moștenitori*. 192 pagini, format de carte. 12 lei. Citàm ceva:

« Domnul Pavelescu se agită. Cine este domnul Pavelescu? Un simpatic funcționar superior al C.F.R. — are titlul de subdirector, — atașat

special pe lîngă casele regală şi princiară, pentru călătorìi. Deşì om cu stare şi deşì ar avea dreptul să se retragă, domnul Pavelescu, de optsprezece ani devotat familiei regale, ține s-o servească pînă la sfîrşitul vieții. »

3. *Cincizeci de ani de la proclamarea independenței 1877—1927. Documente istorice.* — Autor: domnul Stelian Popescu. Documente: Portretele m.l. regele Carol, regina Elisabeta, regele Ferdinand I, regina Maria, principele Mihai, I. C. Brătianu, M. Kogălniceanu, C. A. Rosetti, generalul Cernat, I. I. C. Brătianu, Stelian Popescu. Discursuri, mesajul regal. Clişee înfiorătoare, 68 pagini pe hîrtie de ambalaj. 12 lei.

4. Schweitzer-Simonnot: *Deutsches Lesebuch. Deutsche Kulturgeschichte in Wort un Bild.* Carte veche, roasă, jerpelită, cumpărată de la anticar.

5. Gr. Florescu (?): *Arcul de triumf al lui Constantin cel Mare.* 80 pagini splendid de urîte. Fără preț marcat.

6. Gh. N. Munteanu-Bîrlad, profesor. *Galați*: Cu 35 vederi în text, harta ținutului şi planul oraşului. Capitole: Bănci, Cooperative. Viitorul economic al Galaților. Agenții de vapoare. Canalizare. Abatorul etc. Acest ghid inutil e cartea cea mai prezintabilă din toate, are 202 pagini şi costă numai 70 lei.

7. *Calendarul ziarului « Universul ».* Nu o să mă credeți. Nici nu insist.

Mai lipsesc din darurile de premiu: tariful birjarilor din Bucureşti, o listă de bucate a unui restaurant central şi un afiş al Teatrului Național.

Pînă a discuta, într-altă zi, acest dureros caraghiozlîc, să felicităm pe directorul liceului « Gheorghe Lazăr », domnul Alexandrescu, profesor de limba latină, pentru remarcabila domniei-sale personalitate.

Primim la redacţie o publicaţie, care pare să fie un organ, cum se zice, al Societăţii Clerului Ortodox. Pînă în ultimul timp organele de care dispuneau, cu un tiraj demn de admiraţie, înfăţişătorii Mîntuitorului, erau limitate la cureaua de pe abdomen şi se găseau acumulate în partea de jos. De la autonomie încoace, li s-au adaos organele de publicitate. Clerul nu vrea să mai grăiască exclusiv cu anatomia inferioară, simte nenevoia să dea afară şi pe sus.

E lesne de înţeles că nu preoţii, puşi să scrie şi mai cu seamă să iscălească, au interesul să facă risipa somptuoasă a unui ideal dat la tipar. Ei nu ar avea ce să apere afară de Hristos şi de drepturile sufletului la atenţia de fiece zi a Bisericii, şi o luptă a clerului ar avea ca prim obiectiv scoaterea din digestie şi consumaţie a clerului superior. Cu noile mijloace de care dispun epàrhiile după autonomizare, episcopii şi mitropoliţii pot să-şi plătească luxul referenţilor culturali, plătiţi pentru o strălucită incapacitate şi o presă regională, care dacă nu asigură un spor dintrodată al virtuţilor generale, garantează măcar un număr de abonamente egal cu numărul preoţilor din epàrhii.

Revista *Apostolul*, de pildă, a Mitropoliei din Bucureşti, ţine seamă de toate daniile şi pomenile, notează beneficiile la cassă ale mînăstirilor şi binecuvintează în fiece număr sumedenie de binefăcători în folosul materialităţii Bisericii, care,

firește, nu este de lepădat (fără joc de cuvinte), însă absoarbe toate preocupările redactorilor, recrutați, s-ar crede, din contabili și remizieri. Afară de portretul, aproape în mărime naturală, al prea-fericitului patriarh Miron Cristea, într-un an de zile, decînd ne sosește foaia Mitropoliei, nu am întîlnit în rubricile ei niciun alt argument. Neîndoios, patriarhul e un bărbat de toată frumusețea, totuș, poate că singură prezența preasfinției-sale nu mîngîie îndeajuns pe cititor de lipsa știrilor din Cele-mai-de-sus.

Publicația primită la redacție e alta. Ea inaugurează întrucîtva genul agresiv și polemic. Un preot Econom, își ia sarcina să intre în heleșteul cu broaște și înnoată cu barba vîrtej — dacă nu cumva o fi un popă tuns după jurnal — ca să le gonească.

Nu am putea spune că înnotul părintelui nu prezintă interes; dimpotrivă. Părintele vine pe apă numai cu o mînă, și în mîna cu care își face loc printre lotus și batraciene, ține un făcăleț, ca să plesnească, eventual, cîte un mormoloc la fața undei. Foarte bine, părinte. Ce, numai civilii să se priceapă la război și numai ei să facă gazetărie? Să le arătăm noi și una și alta. Îmi place, părinte Iconoame, franchețea cucerniciei tale și mă pasionez după felul independent cum pui chestia Bisericii, care e proprietatea noastră privată (particulară), a clerului. Voi, civilii, să tăceți din gură și să vă vedeți de treabă. Aduceți prescuri, lumînări și sărindare, și gata: nu vă mai amestecați. Noi ne-am apucat să croim o aristocrație și în curînd vom ieși călări și cu suliți. Pute Biserica? Ce vă pasă vouă? Noi o mirosim, și ne place: plătiți.

Acum, vezi, sfinția-ta, poate că ai mai multă dreptate decît socoți. Se poate ca părintele Si-

medrea, pe care îl aperi, să fie mai bun decît mulți din colegii lui de arhierie. A tras, mi se pare, odată, o palmă unui colonel, așa, din gre⸗ șeală; vina era a colonelului: nu venise în uni⸗ formă. Putea să⸗i umfle și fălcile și să calce și cu picioarele pe colonel: era un colonel la pensie. Dacă nu ar fi fost pensionar, colonelul se putea întîmpla să bată măr pe prea⸗sfințitul și să ră⸗ mîie cu barba prea⸗sfinției⸗sale în mîna dreaptă, cu care se închină. Dar, mă rog, dacă ne gîndim bine, cîți cîntăreți și paracliseri nu mănîncă bă⸗ taie de la noi, chiar în altar și dacă nu sînt coloneli, tot sînt măcar sergenți, căprari sau sol⸗ dați proști. Ne⸗a ținut cineva de rău? Ferească Dumnezeu!

Să mă ierți, cinstite părinte, eu știam un epis⸗ cop, care cînta foarte frumos, Dumnezeu să⸗l ierte — și avea și el un nărav boieresc. În pauzele liturghiei, obișnuit să nu⸗i stea degetele fără de lucru, el și le rătăcea prin scobiturile nasului, și cînd erau mai umede, și le ștergea de sfîntul an⸗ timis, cu eleganța cu care își ascute ciocul găina, după ce a mîncat mălai cu verdețuri tocate. În ceasul acela de sfiială obștească față cu divini⸗ tatea Tainelor, totul era sfînt la episcop, bineîn⸗ țeles și scuipatul nasului, ca să⸗i zic cu o vorbă ocolită; întocmai ca la sfinția⸗ta, părinte Iconoame, care nu primești să luăm în deșert numele puroiu⸗ lui episcopesc și, ca de Domnul Domnilor, in⸗ terzici să se vorbească și să se scrie de ei fără frică și pătrundere dumnezeiască.

Dar dacă prea⸗sfinția⸗sa Simedrea nu are, zău, după mine, o vină de luat în seamă — ce a fă⸗ cut prea⸗sfinția⸗sa? — a tras o palmă unui colo⸗ nel: închipuiește⸗ți că domnul colonel era copil, că încă nu ajunsese colonel, că era să devie co⸗ lonel în viitor: ei, nu poți cîrpi o palmă unui copil? — se schimbă detot chestiunea cu alții. Și

prea-sfîntul Simedrea e vinovat, dar într-altfel: e vinovat de vinovăţia tuturor arhiereilor din Sinod. E vinovat că suferă înlăuntru Sinodului pe episcopul Buzăului, că îşi împărţeşte autoritatea cu el, că iscăleşte cu el dimpreună pergamentele prestigiului Bisericii româneşti, fără să-l ia de braţ şi să-l arunce din sala de şedinţe a guvernului bisericesc, pe treptele de piatră în jos.

Ascultă-mă, părinte. Atîta vreme cît Biserica noastră păstrează la direcţia ei sufletească pe un episcop Ghenadie Niculescu, fii onest, stai deoparte — şi închide fleoanca. . .

Articolul *După examene* ne-a pricinuit și un curier semnificativ, și cîteva vizite agreabile, și o vizită contradictorie. Domnul profesor Alexandrescu, directorul liceului « Lazăr », însoțit de un ghiozdan și de o scrisoare, a binevoit să ne onoreze colivia, luînd loc lîngă Cocò și gustînd cu un sens expert din semințele lui de roșcovă tari.

Conținutul ghiozdanului l-am cunoscut îndată, în fața chiar a savantului proprietar. De capacitatea scrisorii, care era un răspuns la articolul lui Cocò, nu am putut lua cunoștință decît după plecarea autorului.

Cititorii cu memorie își aduc aminte despre ce fusese vorba. Liceul « Lazăr », reputat ca o școală secundară din cele mai serioase din țară, a dăruit școlarilor premiați din clasa șasea reală — un an înnainte de universitate — următoarele cărți (recapitulăm): O broșură comercială cu un extras istoric din Alecsandri; — Un volum de Don José, autorul filmelor fotografice din ziarul *Universul;* — O broșură comercială de domnul Stelian Popescu, directorul ziarului *Universul;* — O carte de citire nemțească, într-un hal care ne-a făcut să credem că era cumpărată de la anticari; — O broșură despre Arcul de Triumf al lui Constantin cel Mare; — Un ghid al orașului Galați, dat fiind, probabil, că toți absolvenții liceului, imediat după publicarea rezultatelor de examen, se

duc în bloc, cu primul tren, la Galați. — În sfîrșit, calendarul ziarului *Universul*.

Nu e nevoie ca să fie cititorul covîrșitor de informat. Dînd laoparte volumul domnului Mora (Don José), singurul cu ținută de carte și prezintînd un interes literar, restul e oarecum gunoi.

— Le-am căpătat, ne-a obiectat domnul director Alexandrescu.

— Noi, dacă le-am fi căpătat, le dăruiam lui Dobrică, rotarul tipografiei, i-am răspuns domnului director.

Înnainte de toate, nimeni nu dăruiește, nimănuia, o carte care să nu poată să fie ținută în bibliotecă. Broșurile menționate nu pot fi păstrate, din pricina indecenței materialului lor, decît în pod, afară, repetăm, de volumul filmelor, aproximativ prezintabil. Ele sînt variantele grafice ale *Micului Dor* și ale *Visului Maicii Domnului*. Cît privește materia tratată în aceste broșuri, ea se adresează, pentru reconfortul vacanțelor, unei categorii de elevi, care, după recomandările unui alt domn profesor, un eminent profesor de istorie, domnul Grigore Niculescu, de la acelaș liceu, au citit în timpul clasei a șasea scrierile lui Schurè, cărțile lui Merejkowski și *la Philosophie de l'art* de Taine. De la Taine la domnii Stelian Popescu, Gr. Florescu, Munteanu-Bîrlad și la opera *Almanahul « Universului »*, oricît le-am recunoaște talent și un stil de pilde literare mari, este o distanță.

Domnul director Alexandrescu ne-a scos din ghiozdan — am indicat mai sus că purta un ghiozdan — o carte mare, ni se pare *Luchian* de domnul Virgil Cioflec, cu șaizeci ilustrații.

— Pe aceasta ați lăsat-o afară din listă, ne-a dojenit domnul director Alexandrescu. E șase sute de lei exemplarul.

— Într-adevăr, nu ne-a fost semnalată, — am răspuns, — și exemplarul pe care îl avem noi e marcat două sute lei.

După plecarea vizitatorului nostru am verificat. Premiații căpătaseră și acest volum frumos, care totuș nu suprimă din listă cărțile și broșurile precedente. Am citit și răspunsul domniei-sale, adus pentru publicare. Răspunsul nu-l putem publica. Nu-l publicăm, întîi, pentru motivul motor că e prea lung. Al doilea, pentru motivul grafic că e prea mare față de spațiul nostru extrem de mic. Al treilea, pentru că... nu ne-am fi putut închipui ca un profesor de limba latină și un director de mare liceu să scrie, să scrie *azi*, cînd avem o limbă literară cu atîtea miezuri și măduve, mai rău decît elevii săi din cursul inferior. Avem între elevii mai mari ai acestui domn profesor doi colaboratori, de la care ne vedem în penibila necesitate de a-l ruga să ia cîteva lecții.

Vrem să fim politicoși, desigur, dar avem și un rost, ne închipuim și l-am probat, de control intelectual. Este nepermis ca profesorul unei limbi, de la care copiii învață rostirile clare și lapidare ale inteligenței, să se apere ca un plutonier de jandarmi și să ceară ca apărarea să i se tipărească într-o foaie care dă zilnic dovezi de preocupări de expresie, selectează și înfățișează rezultate.

Dacă adăogăm că domnul director Alexandrescu nici nu a putut înțelege punctul de vedere în care ne-am pus examinînd lista cărților domniei-sale de premiu; că la o problemă de educație domnia-sa răspunde cu o rubrică de contabilitate. indicîndu-ne cum a cumpărat cărțile, cît a dat pe ele sau de unde le-a obținut gratuit, cititorul va avea dreptul să se mire că din șapte generații, cîte se găsesc adunate laolaltă într-un liceu,

subt influenţa spirituală a unui atare rector, se mai pot păstra individualităţi şi inteligenţe intacte. Şi de mirarea lui se înnădeşte mirarea noastră, că asemenea directori indicaţi pentru dormitoare, mai sînt cu putinţă în învăţămîntul preuniversitar.

Mii de scuze.

NU SE CITEŞTE?

Domnul Victor Eftimiu, într-un studiu profund şi stilizat, aşa cum îi e în fire să cugete şi să scrie, împărtăşeşte printr-un ziar de seară opiniile sale asupra cărţii. Nu se citeşte! oftează domnul Eftimiu. Mărturisirea aceasta, ţinînd seama de unde vine, ar părea într-adevăr îngrijorătoare. Dacă nici acest autor vulgar nu mai place, cu trandafirii săi de hîrtie colorată şi personagiile sale de pandişpan oriental, cauza scrisului românesc, desigur, e definitiv pierdută.

Că nu se citeşte, domnul Victor Eftimiu se-nşeală. Pricina pentru care nu se citeşte cît ar trebui, domnul Victor Eftimiu nici n-o bănuieşte. Criza economică... lipsa de numerar... dobînzile mari... camarila bancară... toate acestea sînt locuri-comune înhăţate de stilul de gazetă, ca muştele pe care cîinele, toropit de căldură, le-nghite cu ochii închişi, fără să-şi dea seama ce a-nghiţit.

Se citeşte imens — nu însă literatură românească. Cărţile din Franţa şi Germania, în primul rînd, se desfac la Bucureşti, Iaşi, Craiova, Brăila, ca la orice librărie din Paris sau Berlin. Toată lumea a plecat la Mare sau la munte cu geamantanele de cărţi. Scriitorii străini, chiar cînd uneori nu sînt mai talentaţi decît scriitorii români — şi de cele mai multe ori sînt! — vin cu prestigiul limbii europene în care scriu şi se-nfăţişează într-o carte care este un deliciu pentru

ochi și mînă înnainte de lectură, și o podoabă pentru bibliotecă, după.

Cartea românească e scrisă în aproape unanimitatea cazurilor (trebuie să exceptăm cinci-şase scriitori la două sute cincizeci cîți are S.S.R oficial înscriși) de indivizi lipsiți nu numai de talent şi gust literar, dar chiar de o cultură generală la nivelul bacalaureatului de azi. Acei cinci-şase scriitori de talent, de gust şi de cultură, sînt căutaţi și citiți, iar unele opere, cu toată monstruozitatea hîrtiei şi tiparului, au ajuns la ediții necunoscute pînă acum literei românești.

Cartea în România, în *unanimitatea absolută a cazurilor*, e tipărită, cusută, legată și conservată de parcă ar fi destinată direct serviciilor de ambalaj sau closetelor. Scriitori de talent sau fără, editorul român pe toți îi zugrăveşte pe ochi, pe trup și pe mădulare cu aceeaş păcură infectă de maşini de treierat și îi scoate astfel în piaţa publică, spre a vrăji și ispiti cu ei pe cumpărători, obişnuiți cu talentul unui Jack London, unui Paul Valéry, unui Joseph Conrad şi cu edițiile unor « Insel-Verlag » sau « le Sagitaire ».

Domnul Victor Eftimiu nu cere tarif vamal protecţionist, precum avem pentru parfumeriile din ţară, proaste, deşi poartă numele marilor fabrici din Paris. Are dreptate. Romanele, piesele şi poeziile sale vor găsi oricînd numărul suficient de imbecili care să asigure autorului și editorului un tiraj convenabil. Scriitorii cu un pic de conştiinţă n-au cerut ocrotirea cărţii românești, pentru că ei, *din principiu,* nu pot fi pentru ocrotirea javrelor, născute în tîrgurile noastre, și împotriva spitz-ilor de zăpadă și plini de spirit, numai pentru că vin de pe alte tărîmuri și din alte moravuri.

UN PROFESOR SUPERB

Întrebat asupra bacalaureatului, împotriva căruia ne-am rostit ca împotriva celei mai crunte barbarii exersate de oameni maturi asupra unor copii care n-au decît inferioritatea vîrstei, un profesor secundar a dat dovada supremei inteligenţe: el s-a eliberat de orgoliul profesional, care prosteşte todeauna, şi a vorbit răspicat şi definitiv.

Profesorul declară de la început că bacalaureatul e o loterie. Faptul se confirmă, înnafară de rezultatele absurde care vor să arate că două treimi din tineretul unei țări e tîmpit, și de fenomenul că elevii cei mai bine pregătiți și înzestrați cu inteligență de èlită, nu se pot lipsi de umilirea de a cere, în ascuns, comisiei o protecție de care n-au nevoie.

Materialul pe care un candidat la bacalaureat trebuie să-l memoreze e atît de vast, declară mai departe profesorul nostru, *încît nici membrii comisiei n-ar putea răspunde, dacă nu sînt de specialitate.* Iar în ceasul în care elevul izbutește, bunăoară, să răspundă, la istorie, la chestiunea *Înfrîngerea politică a lui Richelieu în Anglia,* el ştie exact cît profesorul său cînd şi-a dat examenul de capacitate, şi elevul poate cere, prin urmare, nu să i se acorde bacalaureatul, ci *o catedră de istorie în învățămîntul secundar!*

Și, ca încheiere, minunatul profesor afirmă: « Să se desființeze bacalaureatul, pentru că este *barbar, imoral, antipedagogic și antipatriotic* ».

Nu vi se pare că în această negură de prostie, răutate şi aviditate, declaraţiile de mai sus, ale unui profesor, luminează problema complect?...

Examenele de fiecare an sînt *un rezumat* — profesorul le transformă într-o *sentinţă*, cînd sentinţa ar trebui să-l lovească pe el, deoarece elevii ca să înveţe vin la şcoală, şi dacă nu învaţă înseamnă că profesorul nu i-a putut instrui. Examenele de bacalaureat, examenul examenelor, pare o sinistră imitare a unui procedeu sportiv dus la absurd: un copil care, antrenat timp de opt ani, a izbutit să străbată cincizeci de kilometri pe zi, să-l pui în anul al optulea să străbată într-o zi de opt ori cîte cincizeci de kilometri — « materia » celor opt ani de studii!...

N-a pierit raţiunea lucidă în corpul profesoral: Se mai află cîte o minte superbă.

Să trăieşti, domnule profesor Petre Haneş!

COLONELUL CULTURAL

L-am văzut azi într-o fotografie de grup cultural. Erau vreo optzeci de capete, sprijinite pe vreo douăzeci de trupuri, ca un final de revistă pe patru rînduri și ca o reprezintație de circ de adio, cu toți caii și călăreții aglomerați într-un număr compact.

Rîndul întîi al personajelor fotografiate era vizibil pînă la papuci, și celelalte trepte creșteau din umerii și din cefile primului rînd, marcat în mijloc de volumul unui colonel care și-a cîștigat tresa de general în serviciul culturii.

O bunătate pe care a produs-o războiul și o întreține pacea, este colonelul cultural. Numeroși colonei au căzut dintrodată în transă culturală, urmînd, într-un fel, convertirea Sfîntului Ignațiu de Loyola, care, rănit într-un asediu din Spania, și-a descoperit în pat o misiune religioasă. Ignațiu era, mi se pare, soldat prost: cu cît mai vîrtos va face față exigențelor intelectuale un ofițer superior, un colonel!

Există, e clar, o vîrstă culturală a colonelului. Bravi comandanți de regimente, care nu rupseseră în timpul unei întregi cariere de iscălituri încă o peniță, s-au văzut însușiți, pe dată ce s-au îmbrăcat în sacou, cu darul de a da directive și de a lua comanda noilor preocupări. Dacă un dobitoc de civil se simte în stare să dea învățături unui public care iese în oraș fără bilet de

voie, ce va putea face un colonel, cînd se va sui pe o tribună?

Momentul fusese un moment avantajos. Trecerea din infanterie în cultură, s-a făcut cu aprobarea anotimpului, ca toamna, cînd chefalii, parveniți la maturitate în baltă, se întorc în mare, ca să devie, probabil, moruni și foce. Toată lumea a fost de acord că așezămintele existente, ca și cele proiectate, nu puteau să fie conduse decît de colonei. Generalii nu se pricepeau, iar maiorii nu parveniseră încă la suprema dezvoltare. Chipiul de colonel a dat, subt un guvern de ordine, șaizeci de prefecți și o sumedenie de călăuzitori. Cultura intelectuală fiind, apoi, complectată, colonelii rămași fără civili disponibili, găsiră plasamente în cultura fizică. Dacă momentul ar fi durat și colonelii s-ar fi înmulțit peste măsură, nici culturile nu se lăsau mai prejos și, alături de numeroasele Societăți care aveau de scop înnălțarea omului, s-ar fi vădit nevoia extinderii înnălțării. Un preot avea odată un gîscan care cînd se auzea strigat pe nume (Costache!), venea de oriunde s-ar fi găsit, în zbor planat, către vocea stăpînului.

Toți am fi dorit să avem asemenea agremente, și perfecționarea palmipedelor, cu care am fi fost mulțumiți să schimbăm cîteva idei culturale, cîteva principii, pe baza unui ideal de viață comun, nu se putea obține, ca și pentru alte ființe cu fulgi sau numai cu păr, decît într-o organizație subvenționată și condusă de un colonel de rezervă. Dacă vreți să știți, nici însuș Cocò nu putea să fie ceea ce a devenit după război, fără cultivarea elementelor științelor militare. Educația lui rămîne cu totul imperfectă fără învățarea pe-de-rost și recitarea cu voce tare, a « Regulamentului asupra Serviciului Interior pentru toate trupele », și *Biletele de papagal* nu ar fi putut să

apară dacă redactorul nu se impregna de arta poetică din acel articol 658 (Titlul 19, Capitolul 50) care zice: « Stilul în corespondenţa de serviciu trebuie să fie cît se poate de concis, dar lămurit ».

Revistele literare cele mai bune sînt opera postbelică a mai multor colonei energici. Ele au permis reproducerea pe hîrtie velină şi cromo a majestăţilor lor în toate numerele apărute, încadrarea chipurilor auguste cu chenare bogate, şi publicul lipsit de frecventarea Coroanei a putut să înveţe pe dinafară şi să deosibească, din o mie de semnături autografe, cum iscălesc regii şi prinţii. Ion I. C. Brătianu, care o viaţă întreagă a refuzat să pozeze la fotograf, s-a fotografiat într-adins pentru revistele de subt direcţia coloneilor, din profil, din trei părţi şi din faţă, ca să-l cunoască cititorii. De aceea se poate spune fără exagerare, în istoria civilizaţiei noastre, că Renaşterea românească începe odată cu înmulţirea pe mîneca tunicii a tresei groase cu trei trese suprapuse subţiri.

Cam acestea fuseseră reflecţiile banale ale lui Cocò, contemplînd azi o fotografie, în centrul căreia, ca dedesubtul unei figuri gimnastice de piramidă, stă civil un general-colonel. Ceea ce-l izbise pe Cocò era însă o fracţiune dintr-un colţ a grupului cultural. În cămaşă de sportmen se ivea un artist dramatic cunoscut, şi pe pieptul artistului se odihnea, strînsă de aproape, a cincisprezecea soţie legitimă a dramaticului. Ochii, lungi ca nişte migdale şi cerniţi cu un iris gigantic, se răsturnau amoros şi extatici pe sînul, simţit dedesubtul cămeşii, al marelui comedian, care nu mai are cincizeci de ani, încă de vreo cinci.

E-o atitudine totuş culturală; căci, în loc de-a schimba cincisprezece amante, membrul Socie-

tății culturale din clișeu, s-a condus ca un bărbat conștient, trezit la marea cultură, căsătorindu-se de cinșpe ori și divorțînd de paispre'ce. Ignoranța favorizează concubinajul și nașterea copiilor bastarzi, chiar dacă nu se nasc decît în principiu, pecînd căsătoria, mulțumită Ofițerului stării civile și Ministerului cununiei, îl stîrpesc.

Această intrare în legalitate era cu neputință fără prezența, în secolul nostru, a colonelului cultural.

În ajunul răscoalelor din 1907 și în ajunul împărțirii pămîntului între țăranii care de milenii îl muncesc și-l apără, înflorise în orașele României o literatură idilică și rustică. O scriau orășenii, cărturari firavi, disprețuiți de boierii în slujba nesigură a cărora se aflau. Țăranii n-au putut afla că de dragul lor se urzise o concepție de artă, o morală și o politică, decît tîrziu, după ce, stăpîni pe pămînt, au început să-și trimeată copiii la orașe, cărturari la rîndul lor.

Dacă idealismul țărănesc, făurit la oraș, își are o explicație pe care nu e locul s-o dezvoltăm aci, n-am înțeles de ce a rămas — și stăruie să rămîie — tendința la cărturarii orășeni, emancipați și ei, să facă din țăranul de azi, proprietar de pămînt, un literat. Se pare că zelul de propagandă culturală la sate e atît de mare, încît școlile primare și cele mijlocii sînt neîndestulătoare pentru setea de idei a țărănimii.

Profesori de toate categoriile, pînă la cele mai înnalte, oameni politici și scriitori cu slujbe mari oficiale, se adună în comisie și lucrează la transformarea definitivă a plugarului în om de cultură.

Să nu fim răi înțeleși: Comisia nu urmărește îmbunătățirea corpului didactic rural, nici înzestrarea și îmbogățirea școalei rurale cu material didactic, nici pregătirea unor abecedare, cărți de citire, aritmetici și caiete de desen — toate tip model. Aceste nimicuri, prevăzute în activitatea

zilnică a unei Direcţii din Ministerul Instrucţiei, nu interesează Comisia idealistă, ale cărei ţeluri merg mult mai departe şi stau mult mai sus.

Idealul urmărit, şi prin realizarea lui se va ajunge la culturalizarea deplină a sătenilor inculţi de azi, e ca plugarul să aibe de-a pururea nevoie de o carte literară scrisă şi tipărită de domni talentaţi din Bucureşti. Ionică, mergînd cu oile pe munte, să aibă în desagă, alături de bucata de mămăligă, şi *Tebaida* domnului V. Eftimiu, tipărită în zece milioane de exemplare de « Casa şcoalelor », iar Mărin, în vîrful carului cu fîn, să citească Mariei, obosită de muncă, fabulele domnului Vasile Militaru, trase în optsprezece milioane de exemplare. La mulsul vacilor, Măndica să închidă ochii şi să recite din domnul Mircea Rădulescu, iar la arat, dimineaţa, înainte de răsăritul soarelui, nea Stan — deşi poetul, în Bucureşti, doarme dus — să declame din *Şesurile natale* ale domnului Nichifor Crainic.

Nu, acest ideal e ridicol şi el n-a fost realizat niciodată, în nicio ţară agricolă. Ţăranul şi-a făcut şi îşi face cîntecul şi poezia lui, de care orăşenii uneori iau cunoştinţă cu uimire. Ţăranul nu vrea să cunoască — pentru că nu le înţelege şi le dispreţuieşte — poezia şi cîntecul de la oraş, chiar cînd se prefac şi vor să se schimonosească ţărăneşte.

Tot ce putem face pentru ţăran — *căci altceva nu se va putea face niciodată* — e să nu-l mai batjocorim, să nu-l silim cu jandarmul să fie şi literat, după ce l-am silit să fie om politic, şi să-l lăsăm aşa cum l-a sortit Dumnezeu, între boii, luncile şi holdele lui.

ALO! ALO!

Ce glumeț a tradus într-o zi de viață și pace, cuvîntul german care ne încurcă pe toți? Cine a înzestrat limba românească, făcută pe noțiuni clare, cu vorba « kultur », necunoscută înnainte de 1914, cînd se înjghebase o realitate culturală fără cuvinte și titluri? S-a importat lampa și nu se știe cu ce combustibil arde, și fiecare din contimporanii gravi ai lui Cocò, și-a pus o salivă inflamabilă pe fitilul încă nou. Cine aduce lampantul adevărat și cine chibritul?

Este cultură tiparul? Imprimeriile scot plicuri, facturi și registre. Este cultură apariția foilor și revistelor preocupate de valoarea manuscrisului și a limbii? Foile sînt consacrate politicii și disputelor dintre guvern și opoziții, iar revistele, aproape inexistente. Este cultură cartea? Cărțile de literatură apar, și la o lume de cincisprezece milioane de locuitori se citesc puține (înnainte de toate, pentru că Statul refuză toate sugestiile menite să împărecheze munca literară cu vehiculul simplu și ieftin al administrațiilor de Stat). Dar este cultură numai o parte din cultură, cea mai masivă, literatura?

Dacă înțelegem bine, și s-ar putea să nu înțelegem îndeajuns, cultura ar fi o activitate informativă intensă, în toate domeniile, urmată de rezultatele asimilării ei. Și cea mai bună cultură ar fi aceea care s-ar distribui mai repede și ar rodi mai curînd. Pînă deunăzi, fusese imaginea,

care a înviat cu cinematograful. La imaginile vii, s-a adăogat cuvîntul viu și ideea directă, rostită la microfon. În zece ani, toate centrele continentale și naționale, afară — și sistematic — de România, au instalat stațiuni de emisiune, de unde inițiativele vorbesc de-a dreptul cu regiunile și popoarele.

Poate că în viitor mijlocul de-a primi știrile, informațiunile și impresiile, se va ieftini pînă la gratuit. De pe acum, un post de radioreceptor costă foarte puțin, și dacă încă fiecare cetățean nu-și poate plăti un post la domiciliu, cinci asociați îl pot cumpăra și pune unde le place. La data în care ne găsim, fiecare școală sau primărie rurală din largul țării ar trebui să aibă un post de recepție semioficial. Cu cîteva mii de lei cheltuiți o singură dată, un sat întreg poate să asculte cum cîntă în timpul nopții și cum vorbesc Anglia, Franța, Germania, Italia, Rusia, Suedia. Viena, Pesta, Stambulul se manifestează la o simplă deplasare de buton. America poate conversa cu Otopenii, de cîte ori vor binevoi Otopenii să o cheme la aparat, sucind o clanță, învîrtind un dop.

Acest singur gigantic lucru, de-a pune pe orășean și sătean în legătură permanentă, nu numai cu percepția și cu idealurile economice ale financiarilor mediocri, dar cu viața universală a Pămîntului, tradusă în ceea ce este mai lesne de înțeles, în cîntece, sporește individualitatea ascultătorului și i-o încadrează în civilizația mare. Concertul de seară devine o preocupare, individul se simte mai liber, mai fericit, oricărei condiții sociale ar robi suferințele lui. Ascultătorul intră în problema nouă a construcției, a electricității, învață puterea și conducerea energiei, capătă noțiuni de fizică, chimie și matematici, cunoaște realitățile geografice, reține orișicum cîteva cuvinte

străine, care îi îmbogățesc intelectul și vocabularul. Prinde gustul cunoașterii, la dovada că există o mare și variată cunoștință de căpătat, și unde se așează un post de radio, vin, progresiv, gîndirea și cărțile, și piere beția de alcool. E forma cea mai facilă a culturii: amatorismul.

Dar în cei zece ani care au trecut în neant pentru români, a cărora limbă nu se aude în văzduhul Europei, circulat noaptea de toate națiile în ceea ce au mai fin, trebuia întemeiat un mare post de emisiune în București, pentru ca românii să asculte în limba lor învățăturile cărturarilor români, sfaturile practice, lecțiile de istorie și de mecanică, descripția invențiunilor, descoperirilor și a muncii uriașe, din cele două emisfere, de veghe zi și noapte în uzine, în laboratorii și biblioteci. Deocamdată, postul de emisiune ar fi răspîndit în țară conferințele, prelegerile, lecturile, cursurile interesante din școlile mari, liturghia duminicală, corurile, teatrul, Opera și Filarmonica. O dată pe zi, s-ar fi citit informațiunile diverse ale telegrafului, s-ar fi comunicat tuturor provinciilor prețurile mărfurilor și ale materiilor-prime. Pînă azi, toată lumea ar fi știut cu mult mai mult decît află cu greu din auzite, și poate că și situația noastră materială ar fi fost alta cu totul.

Guvernele întîrzie dintr-o teamă care există numai la noi. La noi persistă, după război, acelaș bun-plac de pașalîc al unora mai proști decît noi, învățați să atîrne viața și activitatea unui popor de voia unui capriciu și a unei organizații de incompetențe și nazuri. Budapesta vorbește cu glasul de electricitate cel mai puternic din Europa Centrală. Vorbește Viena. Vorbește Moscova. Vorbesc Belgradul și Zagrebul. Vorbesc Balcanii și vorbește Constantinopolul. Noi sîntem muți.

Introducerea radiofoniei s-a făcut boierește. Cîteva mii de privilegiați în toată țara au dreptul suplimentar să deprindă pasul dansurilor americane, comandat de orchestra de Stat a orașului Viena. Ceilalți se vor instrui la gramofon.

Vă mai amintiţi felul de a vorbi al Cronice-lor? . . . Căci ele sînt *vorbite*, după timpul lor, că uneori vezi şi ochiul care se-nchide şi gestul mîinii cînd a luat sfîrşit ideea. Era felul de vorbă al boierului şi al ţăranului.

«. . .era secuii în mare primejdie de a pieri, şi ar fi pierit de n-ar fi sărit însuş Ştefan în mij-locul turcilor, cari acuma se sumeţiseră cu bi-ruinţa şi n-ar fi dărîmat arìpele lor prin minunata putere a ostaşilor lui şi aceştia încă mai toţi erau proşti şi muncitori de pămînt. Pentru care bi-ruinţă, Ştefan nu s-a mîndrit, ci au postit patru zile cu apă şi pîne. . . »

Poate voiţi să vă daţi seama şi de stilul ţăra-nului moldovean de azi, înnobilat de vot obştesc, de discursul domnului ministru în campania elec-torală şi de gazeta partidului?

Iată o parte din plîngerea lui I. N. Grecu, din comuna Matca, judeţul Tecuci, către Judecătoria de Ocol, împotriva şefului de jadarmi:

. . . « Domnul şef abuzează de autoritatea lui şi ne pune cu documente într-o inchiziţie ome-nească. El dictează, el ordonă în care caz noi sîntem nişte oameni anulaţi. Am observat drep-tul cuvenit cu vitele noastre şi în schimb domnul şef m-a ameninţat cu lovituri şi insulte la drep-turile mele ca cetăţean şi om în care timp m-a înjurat cu ameninţări autoritare ale Statului.

Atenţiunea este că şeful de post s-a prezintat armat în contra mea și a familiei mele...»

Documentul e autentic şi ne-a fost comunicat de un om de legi.

Adevărul e că nici bărbaţii noștri politici, şi îndeosebi cei foarte ambiţioşi, nu lucrează într-altfel de stil!...

MUTUL DE LA RADIO

Aţi intrat vreodată într-un sat, stingherit departe de linia principală?... Drumurile desfundate duc prin mijlocul ogoarelor, iar dacă-ţi iese-nnaite o pădure, trebuie să deshami în margine, pînă se face ziua să găseşti poteca. Dacă ai nimerit în sat, numai lătratul cîinilor e semn omenesc. Colibele s-au destrămat în noapte, iar flacăra şi focul ţin de blesteme şi vrăji.

Decum se lasă întunericul, toate oraşele din preajma României îşi vorbesc cu undele fermecate. România e mută, ca un sat cu luminile stinse.

Radio român, în zilele noastre, a luat locul mutului de la manutanţă. Există şi nu l-a văzut nimeni. Încasează taxe şi nu vorbeşte.

Am ascultat, în ultima duminică după-amiaz, o conferinţă în limba poloneză, una în limba cehă, una în limba germană şi una în limba ungară. Polonezii, cehii, germanii şi ungurii din România s-au putut socoti în ţara lor. Noi am făcut sforţări, în România, să fim germani. Deasupra României au vorbit toate glasurile, înnafară de cel românesc. Şi în timp ce armatele noastre, pe jos, bat mii de kilometri, de la o frontieră la alta a ţării, s-o apere, armatele streine năvălesc pe sus, prin văzduh, şi ne invadează cu simfonii, cuvîntări, recitări şi viori irezistibile.

Un bun prilej a avut totuş zilele trecute Radioul român să-şi semnaleze existenţa şi să poată

cere, fără rușine, birul unor unde trimise de alții: Concertele simfonice ilustrate de Enescu. Radio român a și vestit că duminică, la ora unsprezece înnainte de amiaz, concertul de la Ateneu va fi transmis întregei țări și orașelor din streinătate care ne cîntă gratuit, în fiecare seară. Într-adevăr, exact la ora unsprezece înnainte de amiaz Radio român s-a prezintat și în sfîrșit a anunțat:

— Alo!... Radio P.T.T. Concertul simfonic de la Ateneu, anunțat azi pentru ora unsprezece precis, nu va mai fi transmis, din pricini independente de voința noastră.

...Noroc că la aceeaș oră, după ce am transmis mutului de la Radio român cîteva felicitări specific naționale și profund familiale, Budapesta ni se oferea cu două rapsodii de Liszt, la piano și viori.

Un ziar din Buzeu, *Reporterul*, publică un ar-ticol despre *Cazul p.s.s. episcopul Buzăului*, sem-nat de un alt apărător, al doilea, al îngerescului episcop. Domnul Ioan Măgură, din Galați, își pune toată firma subt iscălitură, pentru ca lipsa domniei-sale de argumente să fie echilibrată de titlul de « Doctor în Drept ». După o aluzie din articolul domniei-sale, autorul pare trecut de vîrsta discuțiilor și ajuns la o stare sufletească venerabilă, împăcată și cu *pentru* și cu *contra*, care permite facerea dulcețurilor morale de toamnă.

Tonul apărătorului, ținut în vagonul existenței, între cald și frig, nu entuziasmează pe episcop, și nici pe detractori nu-i face să sufere. E un exemplu onorabil despre ceea ce se numește nici prea-prea nici foarte-foarte, a soluției de mijloc, a unui spirit de perfectă academie pe divan, cu ciubuc, care începe cu elogii aduse adversarului și sfîrșește cu laude pentru împricinat, mîngîind cu o mînă pe unul și cu cealaltă pe al doilea.

Aproape că nici nu avem de gînd să reținem din proza domnului « doctor », considerabil de lungă și de egală, obiectul, pe care îl înfășoară cu trei coloane de ziar — și dacă facem o men-țiune de articolul domniei-sale, este mai degrabă dintr-un sentiment de admirație literară, decît cu intenția să i ne împotrivim. E multă vreme de-cînd căutăm pentru manualul nostru de stil și compoziție, care se învață în liceu, un citat ca-

racteristic despre posibilitatea de a scri citeţ, cu un vocabular ales, despre lucruri importante, fraze corecte şi paragrafe, cu un conţinut unanim inofensiv. E războiul în dantele, preconizat ca o politeţe supremă şi care consistă în a se invita părţile mutual să tragă întîi, în vederea să nu se facă bubă şi ca luptătorii să lege o pace, înainte de a se fi rănit, la bodega cea mai apropiată.

Există un gen de-a scri, analog scrisului grafic cu aşa-numita cerneală simpatică, rîndurile fiind invizibile la temperatura odăii şi ideile începînd să se ivească după ce textul a fost încălzit la gura sobei. Autorul se menţine într-o atitudine amabilă, de perfectă bună-creştere, şi ca să-l determini să devie vioi şi să-şi iasă din meşteşug, trebuie, de pildă, să-l iei la goană cu o coadă de mătură şi să-l nimereşti. Partizanii acestui stil mănîncă supa şi beau paharul cu apă, pe şoptite, ca să nu se audă oribila sorbitură şi nepermisul înghiţ. Nu se servesc niciodată cu mîna, intercalînd între pîine, prăjitură şi zahăr un instrument, o ţeapă cu furci sau un cleşte elastic, şi la tot organul, ca să evite consecinţele, adaogă o aplicaţie a ştiinţei, o învăţătură, un principiu, o generalizare.

Să nu se creadă că talpa de « crep », adoptată după război, ca să amorţească pasul şi să înnăbuşe zgomotul rupt al călcîiului trîntit pe piatră, nu are o pricină psihologică reală. Ea deghizează la picioare frica de responsabilităţi din cuget şi împrumută planetei, construită cu lespezi şi cu glonţ, o moliciune artificială, pentru umbletul de lup moral al omului recent, preocupat să calce neauzit şi nevătămat.

« Doctorul » din Galaţi face parte din acea generaţie de oameni cumsecade, care evită în vorbire cuvintele prea româneşti, stabilindu-se la un

nivel de exprimare româno-anglo-francez, ca dicţionarele de buzunar, utile în căutarea vorbelor, şi neutre în obţinerea expresiei. Nu ştii, cînd se întîmplă să găzduieşti un asemenea musafir, ce caută el prin apartament şi dacă îi este cumva foame sau doreşte cumva să urineze: pentru ambele împrejurări el zice: « Vă rog, v-aş întreba ceva, dacă nu vă supăraţi, însă întîi vă rog să-mi spuneţi că nu vă supăraţi, căci nu aş voi să vă supăr cu nimic ». Musafirului i s-a rupt breteaua de la nădragi şi ar dori să aibă un elastic suplimentar.

Ei rostesc afectat *corent*, ca nu cumva cuvîntul *curent* să evoce imagini şi situaţii, şi cuvintele care nu pot eluda silaba supărătoare, sînt abandonate. Cuvintele proprii, ca *zeamă, scuipat, bale* şi *muci* devin *suc, spută, spumă* şi *secreţie,* sau toate: *lichid.* E o aristocratizare către insemnificativ, şi în idei şi în atitudini. Fenomenul din Biserică, studiat din ce în ce mai mult de intelectualii civili, care se substituiesc forţat şi oportun spiritului de autocritică lepădat de şefii Bisericii, e rezultatul aceleiaş evoluţii: depărtarea, progresiv agresivă, de sensurile proprii şi primitive. Faţă de episcopul Buzeului, domnul Ioan Măgură, care bănuim că nu este un pseudonim de « doctor în Drept », estomacat de limbajul nostru, singurul în obiect, ar fi dorit să utilizăm vorbe de puf şi mingi de aer suav, umflate cu pompa de azur pneumatic.

Genul de insignificaţie a dat în istoria politică un mare prototip activ, în persoana din nefericire defunctă a bătrînului Gheorghe Cantacuzino, fostul prezident al fostului partid conservator. Încins de-a curmezişul plastronului în marele cordon, terminat subt scurtătura fracului cu o mare funtă roşie diamantină, zvelt în pîntecul lui, moderat de o centură pe dedesubt, vertical pe par-

chet ca o sobă de faianţă şi captivant purtător al unei părechi de favoriţi spălate curat şi frizate cu pieptenele în detaliu, Gheorghe Cantacuzino putea să vorbească un ceas întreg un mare discurs, care semăna cu deşirarea şi înşirarea la loc, pe mosor, a unui fir de aţă de cîţiva kilometri, alb, uniform şi corect, uniform şi alb, uniform, alb şi corect. . .

FOIȚĂ

Ziarul *Cuvîntul*, care și-a asigurat constanta direcție politică a unui defunct, nu refuză nici mortăciunilor un azil generos.

Acum cîteva zile, a intrat în biuroul nostru, pecînd ne făceam corecturile, strigoiul convulsiv al unui personagiu clorotic, spîn și turtit, necunoscut, care, numindu-se « Stelian Mateescu », a bolborosit ceva neînțeles, într-un acces cu înnecăciuni și, înnainte de a-l fi putut ajuta, a fugit.

Am bănuit că aveam de-a face cu o victimă călcată de cauciucurile unui automobil, halucinată de dureri, în căutarea Eforiei Spitalelor, care internează în serviciile ei diversele beteșuguri. Redacția noastră ocupînd un local în palatul Eforiei, bolnavul se putea să nimerească, din eroare, la noi, și am trimis repede servitorul după el, ca să-l orienteze.

Servitorul l-a găsit în redacția ziarului *Cuvîntul*, producîndu-se cu crampe, într-o diaree sanghinolentă. Și — elegant și boier — domnul Gongopol îl ștergea la locul cuvenit, blajin, cu mînușile sale *beige*.

Îmbătrînind, Georges Clemenceau s-a ascuns undeva, într-o grădină de zarzavat din provincia lui, ocupat să cultive gulii și ridichi. De cîteva ori mare bărbat al Republicii, prin scris, prin vorbire, prin revolte, prin guvernări și prin război, el a evitat din răsputeri gloria adevărată, pe care a meritat-o în toate răscrucile dificile ale unui veac, trăit aproape întreg și dus în linie dreaptă între două puncte precise. Visul fiecărui burghez francez este să-și agonisească cinci sute de metri pătrați de pămînt cu o casă și să trăiască viața, pe care « Tigrul » a învățat-o de la ei, de la poporul lui întreg, simplificat în acest ideal. Cît privește pe Briand, acest al doilea prim bărbat de Stat al patriei franceze visează un heleșteu în care să pescuiască, și bătrînețile lui și le petrece încă dinainte de-a le fi început, cu o undiță în mînă și cu o țigare subt mustăți.

Noi n-am avut, dacă nu ne înșelăm, conducători de calibrul acestor doi bărbați, care au întocmit o epocă și o lasă altora să îngrijească de ea. În guvernul actual avem poate miniștri mai inteligenți decît Briand și mai fenomenali decît Clemenceau: îi privește și-i felicităm. Ce vor face ei mai tîrziu, vom vedea, și sînt probabilități că se vor isprăvi la datorie, în cabinetul cel mare sau cel mic al departamentului respectiv. Primul zburător peste Alpii italieni a fost peruvianul Chavez, care, scoborînd la Domodossola,

a murit: medicii au declarat că aviatorul murise încă din aer, cu mîna pe volan, sufocat de un gol ivit în aerul muntos. Poate că din miniștrii noștri care mai trăiesc, unii au murit de anul trecut, fără să știm, și poate că mulțumită numai inerției, obișnuința le mai mișcă picioarele și le mai deschide gura, ca să rostească princìpii de pe lumea ceealaltă, reuniți în consilii, suprave-ghiate de ochiul grecului Lukian, autorul unor *Dialoage* din ziua de apòi.

Oamenii noștri publici și funcționarii militari și civili care au cuprins odată, în mînuși, un crîmpei de autoritate, nu mai primesc moartea benevol, și totuș, deja morți la netimp, ei împie-dică refluxul vieții și refuză să se dea în lături după ce, bine, rău, și-au consumat viața de o se-cundă într-un bec luminos. Cu deosebire, foștii ofițeri superiori, pensionari, și foștii miniștri nu se împacă îndeajuns cu destinul.

Sînt generali și coloneli, care pînă la război nu s-au distins afară din cale în cazarmă și nici afară din cazarmă, iar în război au făcut ono-rabil puținul pe care l-au putut. Nicio veleitate nu turburase mintea lor atîta timp cît a funcționat normal și satisfăcător în interesul serviciului in-terior. Ei n-au vorbit niciodată și mai ales n-au scris nicidecum; poate chiar că bănuiala, de pură fantezie, că seara, la biuroul lor, ei au putut să facă altceva decît socoteala ovăzului și inventa-riul harnașamentelor, i-ar fi supărat, înnaintea răz-boiului, ca o acuzare. Ordonanța, popota, solda, absorbiseră toată energia lor administrativă de oa-meni bravi și respectabili, care n-au descoperit nici turbina, nici cauciucul, nici sfoara de îm-pachetat.

Scoși la pensie, acești oameni cumsecade și-au descoperit adevăratele lor însușiri de declin. Ui-tînd cîte trese poartă la chipiu un căpitan, uitînd

numărul de la casă, ei și-au adus însă aminte că poporul românesc este lipsit de cultură, și urcîndu-se cu scaunul pe spinarea cailor lui Apolon, și cam tremurînd din coapse și din genunchi, ei s-au îndesat să ia comanda unui meșteșug făcut pentru alții. E caracteristic că pecînd un mare învățat și cel mai autentic se ferește să participe la comitete și consilii, foștii generali și foștii colonei se întrunesc grămadă ca să îndrepte știința de carte și intuițiile, discută și propun, dezvoltă și combat și cad de acord. Unii scot ziare culturale, reviste culturale, alții strică ceea ce cu mari greutăți au parvenit să improvizeze oamenii chemați prin profesie și experiență la o activitate propriu-zisă. Niciunul nu se mulțumește să fie pensionar, și fiecare vrea să fie de o sută de ori peste ceea ce poate și nu.

Spectacolul acestor oameni de ispravă, care se învîrtesc de zece ani prin toate bugetele și n-au fost în stare să realizeze decît începuturi de vorbe și fragmente de intenții încă neformulate, e dăunător. Domnule general! Domnule colonel! Vă roagă publicul, stăruitor: slăbiți-l cu competința.

De curînd, la o adunare municipală culturală, a plouat cu pensionari din armată, care nu și-au adus aminte că locul lor era nimerit la o manevră, la o conferință militară și chiar în cîteva consilii de administrație, bine remunerate. Ei nu veneau ca ascultători, au venit ca niște îndrumători și ca niște pedanți. Din pricina unui fost general cu baston de vișin și înrudit cu familia Brătianu, agenții mișcării culturale municipale au fost nevoiți să se preocupe exclusiv de facerea metaniilor corecte, de laudele excesive, de omagii și discursuri ținute în genunchi, în atitudinea văcsuitorilor de ghete.

Domnule general, nițică bunăvoință. Viața poate să fie încă dezmierdătoare. Un hîrleț, o greblă și o

stropitoare nu costă prea mult; vă putem reco-manda un magazin, unde se vinde ieftin un model ca pentru copii. E cît se poate de plăcut: zgîriați fără să vă aplecați prea mult, cîte puțin, pămîntul și semănați conopide. Va ieși măcar pătrunjel, și tot e un rezultat; pecînd, vedeți, dincolo nu iese nimic, și dincolo împiedicați lumea să muncească și să-și păstreze un rezultat cultural: demnitatea.

Avem, în sfîrşit, socoteala curată, oficială, a activităţii profesorilor români pe ultimii opt ani. Bacalaureatul de anul acesta a dus la dezastrul a şaizeci şi trei la sută din elevi. Este un rezultat definitiv şi complect. Activitatea profesorilor secundari, adică aceia care creează media intelectualităţii, a fost nulă. Căci, desigur, cînd au căzut şaizeci şi trei dintr-o sută, restul a trecut fie mulţumită norocului, care a şoptit elevului răspunsul, fie neatenţiei comisiei, care a crezut că elevul e un savant.

Din 1920 deci, decînd « bacalaureaţii » de azi se pregătesc de examenul final, în învăţămîntul secundar a bătut pustia şi inconştienţa. Toate campaniile culturale care se pornesc de literaţi, de ziarişti sau de domni care pipăie terenul pentru viitoarele salturi politice, se dovedesc fără obiect şi deci suspecte de a suge bugetul printr-un pai cultural, adică înzestrat cu prestigiu. Cultura purcede de la cartea de şcoală înnainte, deci dincolo de abecedar şi mult mai departe de cartea de limbă română a domnilor Mihalache şi Adamache. Cultura cu ignoranţă unanimă dovedită oficial, e o aberaţie demnă de activitatea lui Rică Venturiano, eternul entuziast şi ideolog al vidului.

Înnapoi la şcoală!...

Profesorilor trebuie să li se ţie o cuvîntare în Bucureşti, adunaţi urgent la Arenele Romane, de către ministrul lor, care să le atragă atenţia că fiind asasinii copiilor ţării româneşti, sînt, în acelaş timp,

asasinii culturii, în numele căreia se risipesc lefuri de sute de milioane, chiar în anii în care țăranii muncitori de pămînt și creatorii de pîine se usucă de foame pe țărinele sterpe.

Pomenitu-s-a în oștire ca la sfîrșitul anului de exerciții trei sferturi din soldați să fie declarați « repetenți », să li se ia pușca și să fie aruncați afară din cazarmă ca « nepregătiți »? Ofițerul e *dator* să-și facă soldații, iar cînd nu izbutește cîte unul, acela e într-adevăr un idiot, fapt de care vine să se convingă însuși generalul de divizie. Cine a dat profesorilor dreptul de a insulta și anula înșiși, declarînd « repetenți » elevii pe care aveau tocmai datoria să-i instruiască pînă la gradul unei medii culturale?... Cum de e posibil ca fiece oră, care în viața copilului e o părticică de destin, să fie nu umplută cu sucul învățăturii, ci « examinată »?... De unde au luat acești oameni puterea de a comite crima lor de fiecare zi, cu seninătate, asupra miilor de suflete care vor constitui viața matură de mîine?...

Și cînd se vor elimina, în sfîrșit, din învățămînt profesorii care vor fi provocat mai mult de doi nepregătiți într-un an?...

POPA ÎN LIBRĂRIE

Un prieten, iubitor de cărţi rare şi de ediţii de lux, după ce, bunînţeles, s-a convins că zalele de aur îmbracă într-adevăr o fiinţă spirituală princiară, s-a întors de curînd de la Paris.

A văzut Opera Mare, Luvrul, Moulin-Rouge, semnalizatorul automat pe bulevarde, pentru automobile, Versailles şi Tuilleries... Nimic nu l-a uimit însă ca înşiruirea de lăzi încărcate de cărţi a anticarilor de pe cheiurile Senei. Nu, nu cărţile rare, exemplarele unice, cu marea lor valoare documentară, niciodată inferioare costului, oricît de ridicat.

Prietenul nostru a fost uluit de un spectacol ciudat, cu totul strein ochilor săi din România: de-a lungul cheiului a văzut un şir de abaţi, în rasa lor severă şi tichia intelectuală în creştetul capului, răsfoind ore întregi şi citind în picioare cărţile anticarilor. A controlat: acelaş fenomen l-a întîlnit şi în marele librării. Şi prietenul lămurea:

— Vezi dumneata, la noi, un popă în librărie?... Am venit de la Paris cu o convingere: că preoţii sînt, prin definiţie, slujitorii spiritului. M-a costat destule parale, şi a trebuit să călătoresc cu trenul trei zile şi trei nopţi dus, şi trei zile şi trei nopţi întors, dar am aflat!... Popa e un scriitor şi un cititor. El trebuie să aibe o aversiune înnăscută pentru materialităţile vulgare, chiar cînd sînt suave şi se împletesc cu principiile vieţii. Profesionist al Spiritului, al Duhului, care cu o mînă pierdută în noap-

tea din apus, cu cealaltă furată de noaptea din răsărit, ni se înfățișează numai în ceasurile alese, ca o legănare melancolică de luceafăr, de unde a luat popa vigoarea să rămîie la considerațiile metafizice din jurul sarmalelor, la sistemul complicat al murăturilor, la varietatea inepuizabilă a porcului tăiat și metamorfozat în pod?... Dumneata ai văzut vre un popă în librărie? Ce rîzi?... Ți se pare subiect de caricatură sau de revistă de vară? ... Eu aș propune o despărțire a Bisericii de Stat! Sînt convins că trei sferturi din popii noștri s-ar face cîrnățari sau ar deschide bodegi, pe care deocamdată le sfințesc și le inaugurează...

Am crezut că trebuie să intervin pe lîngă prietenul meu indignat.

— Nu mai propune o despărțire a Bisericii de Stat ca să readuci pe slujitorul Spiritului la Spirit, că a mai propus-o cineva.

— Da? Cine?

— Tudor Arghezi.

— Și rezultatul?

— Ministerul Cultelor a declarat la cel dintîi prilej, care a fost apropiat, că nici prin gînd nu-i trece să comită o atare nelegiuire, iar autorul ideii a primit prin poștă o categorie specială de înjurături porcoase complicate — ai ghicit: de la un popă...

Un tînăr cu fața aprinsă de întîile aspre mîngî-ieri ale vîntului cu ace, a dat buzna în redacția *Bi-letelor de papagal*. S-a lovit întîi de o nedumerire: două mese la care lucrau, asaltați de hîrtii, reviste și corecturi, doi domni, la fel de încruntați. Nu s-a descumpănit că a supărat întîi pe domnul de la ad-ministrație. Dimpotrivă, se îmbogățise cu o sigu-ranță: cellalt domn era de la redacție...

Tînărul avea nevoie tot de administrație: la co-lecția *Biletelor de papagal* îi lipsesc ultimele trei nu-mere, care s-au pierdut, probabil din pricina poș-tei...

Papagalul care la unele corecturi ține locul lui Cocò, suferă de manie psihologistă. A cercetat deci pe tînărul cu numerele lipsă asupra cauzelor, pen-tru a da de urzeala lui sufletească.

— Nu se poate să le fi pierdut, dacă zici că ești abonat...

— Sînt abonat, domnule administrator, dar nu sînt eu, e frate-meu.

— Atunci numerele de care vorbești le-a primit fratele dumitale, ca și pe celelalte.

— Nu, eu le primesc și pe alea care vin și pe alea care nu vin... Că să vedeți: e abonat frate-meu, dar le plătesc eu, adică frate-meu le primește și mi le dă mie, de trei ori pe săptămînă.

— De ce nu dai adresa dumitale?... N-ai mai avea nicio încurcătură.

— Ba tocmai atunci aş avea încurcătură, că nu le-aş mai primi *Biletele* deloc! Că la noi la Seminar, în dealul Mitropoliei, ni s-a spus că n-avem voie să citim *Biletele de papagal*, că înjură de Dumnezeu și de toţi sfinţii, chiar pe Dumnezeu şi pe înnalți prea-sfinţii episcopi şi popi. Încolo avem voie să citim orice: *Universul, Veselia, Pardonul* — chiar şi *Tiribomba*. Un băiat din sat cu mine, tot seminarist și el, primeşte *Tiribomba* regulat, a şi scris şi poezii acolo, și împrumută revista oricui, chiar şi domnului pedagog, și nu-i spune nimeni nimic.

— *Biletele de papagal*, zii, nu e voie...

— Neam!...

— Atunci dumneata de ce le cumperi?...

— Cum să nu le cumpăr dacă în ele găsesc gînduri despre Dumnezeu şi despre sfinţi şi despre episcopi?! Dacă mă fac popă, ce să citesc dacă nu şi cele bune şi cele rele despre ce mă doare pe mine? Mai bine gîndul cel nedrept şi rău care să deştepte gîndul cel bun, decît nimic...

— Bravo, tinere!... Şi ce-ai găsit rău în *Bilete de papagal?*

— Despre Dumnezeu n-am găsit nimic rău, dar am găsit despre unele mărimi ale Bisericii, care se porcesc în numele lui Dumnezeu.

— Şi te-ai înfricoşat?... Nu vrei să te mai faci popă?...

— Ba deloc! Eu tot popă mă fac, ca să îndrept măcar cu un semn, de mi-o ajuta Dumnezeu, cîte semne stricate or mai fi...

— Vrei să scriu cuvintele astea ale dumitale într-un număr din *Bilete de papagal?* Poate ţi-or da voie să primeşti de-aci încolo şi să citeşti ziarul...

— Scriţi, cum nu... Dar în *Bilete de papagal* tot degeaba scriți, că nu e voie să le aducă nimeni în

Seminar. Încercați mai bine să scriți întîi în *Tiri‑bomba* — atunci or vedea. . . Seară‑bună și mulțu‑mesc frumos, domnule administrator. . .

Și vîrîndu‑și numerele bine păturite în sîn, semi‑naristul lui Iisus cel adevărat a scoborît scările în noapte. . .

Am povestit cîndva, într-o notiță, că un dement febril, prezintîndu-se în biuroul nostru şi recitînd în faţa serviciului de expediţie, care nu a priceput nimic, un discurs incoherent, s-a pus fără motiv pe fugă şi s-a refugiat la ziarul *Cuvîntul*, baricadat în privata lui literară.

Ziarul ucenicilor de cugetare politică şi de elevaţie morală ai regretatului inginer Titus Enacovici, sînt binevoitori cu excrementele de toată natura, indiferent de organele prin care s-ar manifesta. Ei s-au stabilizat chiar într-o gîlceavă cu un « capot englezesc », pentru o uncie de cantaridă nupţială.

În notiția în chestiune, care a relatat un fapt divers de diaree patologică şi pomenea pe domnul Gongopol, monseniorul tuturor virtuţilor acumulate într-un bărbat suav şi aristocratic, nu a răspuns. Sînt prudențe cu sens şi care deslușesc o ambiguitate. Domnul Gongopol răspunde după o lună de zile, subt pseudonimul de « Sandu Tudor », care mi se pare că e corect.

Dementul înfrigurat, manifestat atunci în biuroul nostru, era, într-adevăr, însoţit de un tînăr scrofulos, care prezinta o particularitate în anatomia nasului şi a gurii, ceea ce-i da o expresie şi o dificultate de a se exprima, de puşculiță. Se clătina ceva, ca o limbă, în interval, dar nu putea să iasă. El se silise să ne ceară scuze un sfert de ceas, pentru tovarăşul lui, şi neparvenind să se rostească, a prefe-

rat să tacă, o acţiune care i-a luat, ca să şi-o exprime, tot un sfert de ceas. Ne-aducem aminte şi de costumul lui, căci ceremoniosul personaj ţinea în mînă o pălărie laminată, fără fund, ca un capac, de cîntăreaţă spaniolă, şi purta şalvari mexicani. Între cusătura mediană a nădragilor şi buzele lui, existau coincidenţe bizare, la fiece silabă nerostită decît în intenţii, corespunzînd o zmucitură a călcîiului, din fese, şi un pocnet în gîtlej.

Acest prost e un ortodox. El apără teoria unui ortodoxism, a cărui filosofie, ivită la prăbuşirea clerului întreg, ca o sticlire de vitraliu sfărîmat, printre rùine, nu va fi el cel dintîi ca să o căpătuiască. Dar în nestare de a bolborosi, măcar în scris şi fără gramatică, un argument, ortodoxul înjură. El speră că a elucidat o problemă de putregai, de timp şi de suflet, batjocorindu-mi părinţii.

Ce să cred eu despre directorii şi redactorii unei gazete care pot lua orice lucru în deşert şi se pot învoi cu atari atitudini? Că, soţi, ei îşi vînd nevestele? Că, părinţi, îşi violează copilele? Că, idealişti şi creştini, se masturbează dinaintea icoanei Născătoarei de Dumnezeu, sau că-şi astîmpără luxuria în mormîntul maicii lor?

În ajunul alegerilor, nu e fără interes să amintim tentativa de acum aproape o sută de ani a romancierului popular Al. Dumas-père de a deveni reprezentant al naţiunii. Manifestul electoral al scriitorului, oricît ar părea de fantastic, rămîne foarte semnificativ. Iată-l:

« Către muncitori!

Îmi pun candidatura pentru un scaun de deputat. Vă rog să-mi acordaţi voturile dumneavoastră. Iată titlurile mele:

Fără a socoti şase ani de învăţătură, patru ani de notariat şi şapte de biurocraţie, am lucrat timp de douăzeci de ani cîte zece ore pe zi, adică şaptezeci şi trei de mii de ore. În timp de douăzeci de ani am scris patru sute de volume şi treizeci şi cinci de drame. Cele patru sute de volume tipărite în cîte patru mii de exemplare şi vîndute a cinci franci volumul, adică pentru unsprezece milioane opt sute cincizeci şi trei de mii şase sute franci, au produs:

Culegătorilor	264 000	franci
Maşiniştilor	525 000	,,
Papetăriilor	683 600	,,
Legătorilor	120 000	,,
Librarilor	2 400 000	,,
Misiţilor	1 600 000	,,
Comisionarilor	1 000 000	,,
Poştei	100 000	,,
Cabinetelor literare	4 580 000	,,

Desenatorilor	28 000	franci

Fixînd salariul zilnic la trei franci, omul avînd trei sute de zile lucrătoare, cărţile mele au plătit timp de douăzeci de ani salariul la 1629 de persoane.

Cele treizeci şi cinci de drame jucate cîte o sută de ori fiecare, una peste alta, au produs şase milioane trei sute şaizeci de mii franci, precum urmează:

Directorilor	1 400 000	franci
Actorilor	1 250 000	,,
Decoratorilor	210 000	,,
Costumierelor	149 000	,,
Proprietarilor de săli	700 000	,,
Tipografilor	60 000	,,
Muzicanţilor	157 000	,,
Săracilor	630 000	,,
Afişajul	80 000	,,
Figuranţilor	350 000	,,
Pompierilor	70 000	,,
Lemnarilor	70 000	,,
Croitorilor	50 000	,,
Lumînărarilor	525 000	,,
Măturătorilor	10 000	,,
Societăţii de asigurare	60 000	,,
Controlorilor	140 000	,,
Maşiniştilor	180 000	,,
Coaforilor	93 000	,,

Dramele mele au dat existenţa timp de zece ani la trei sute şaptesprezece persoane; dacă triplăm cifra pentru restul provinciei avem o sută patru persoane, şi dacă adăogăm birjarii, şefii de clacă, şaptezeci, avem un total de o mie patru sute cincizeci de persoane.

Dramele şi cărţile, în mijlociu, au dat deci de lucru la două mii o sută şaizeci de persoane. În cifra aceasta n-am trecut plagiatorii din Belgia şi traducătorii din Spania şi Italia. . . »

Firește, Al. Dumas-père n-a fost ales!...

Concurentul lui cel mai serios a fost Paul de Kock, care și-a pus candidatura cu următorul manifest:

« Cetățeni!...

Am mult mai multe drepturi să fiu ales deputat decît cetățeanul Alexandre Dumas. Se laudă că a dăruit douăsprezece milioane de franci editorilor, librarilor, șefilor de clacă.

Fleac!

Eu am scris în interval de douăzeci de ani șaizeci și trei de romane. Nu exagerez socotind că fiecare roman a produs un milion.

Total: șaizeci și trei de milioane.

Călătorii care vin la Paris și nu pleacă înnainte de a-l fi văzut pe Paul de Kock, au plătit omnibuzelor patru milioane opt sute de mii de franci. Nu mai pun la socoteală cheltuielile prințeselor ruse, care au venit anume pentru mine la Paris.

Nenumărate femei, ale căror nume le trec sub tăcere, dar ale cărora adrese am toată libertatea să le divulg, mi-au cerut fotografia, iscălitura și o șuviță de păr. Calculați sumele pe care le-am pus astfel în circulație... Eu nu mă laud că am dat de mîncare cîtorva mii de tipografi — eu am hrănit inima și spiritul Franței cu cele mai sănătoase doctrine filosofice și literare...»

Să amintim oare că n-a fost ales nici Paul de Kock?...

Voturile poporului le-a cucerit un tînăr advocat, fiul măcelarului din circumscripția electorală!...

Și ca să revenim la ale noastre:

Pe actualele liste ale guvernului național-țărănesc, cîți scriitori figurează?...

Ni se va răspunde: cîți au figurat și pe listele fostului guvern liberal.

Exact!...

« Plus ca change, plus c'est la même chose... »

De la întîi noiembrie aerul e liber și Bucureștii au intrat în . . . concertul european. Respinse ani de zile, insistențele au izbutit să spargă păretele din urechea Statului. În fiece zi, de două ori, de la cinci la șapte și de la nouă la douăsprezece, postul de emisiune Radio-București vorbește și cîntă, ascultat de stațiile de primire, pînă acum în majoritate clandestine. Statul s-a convins că radiofonia nu-i știrbește prestigiul și că un amator de radio nu e neapărat un « element primejdios ». Acum el se miră singur de ce a rămas din linia continentului cu șapte ani înnapoi. Asta era radiofonia? întreabă Statul. Ce credea el și ce-a ieșit!

Dacă Statul are un auz perfecționat pînă la perceperea ocării, el a putut afla din microfonul Societății de Radiodifuziune, în sfîrșit încurajată și de el, cîteva adevăruri nu tocmai menite să-l măgulească. Conferențiarii și inginerii, în aplauzele multe ale amatorilor, i-au sărit cu ciocul în cap.

În vreme ce postul cel mic își face cum poate datoria, se instalează postul mare, acela care va permite cuvîntului și ghiersului românesc să fie auzit de foarte departe, dincolo de graniți. Peste mai multă sau mai puțină vreme turnul de unde și rotogoale va fi zidit, și vorbitorii noștri, cu o voce de zei tunători, vor fi în legătură instantanee cu țara și continentul.

De cîteva ori Cocò s-a plimbat de jurîmprejurul templului de sticlă, în care sta închis domnul Giurgea, cu vizibilă preocupare de gîlceavă și iritat pe

măsură ce spațiul devenea mai surd. Domnul Giurgea, acuzat că a ținut radiofonia prizonieră, e un personagiu liniștit și lapidar, pe care nu-l impresiona nimic ilegal, și aparatul de radiofonie era o cutìe ilegală și liberă de purtat subt pelerină numai cu certificat. Un adult, în lipsa tatălui său din existență, era îndatorat să ceară un bilet de bună-purtare subcomisarului din cartier, care trebuia să afirme pe răspunderea iscăliturii că amatorul nu întîrzie niciun termen din chirie, că și-a plătit pînă la zi impozitele la Stat și Comună, că e un consumator entuziast al produselor Regiei, cu atît mai dorite cu cît scot fum mai puțin, și că nu s-a plîns niciodată, nici în scris nici verbal, împotriva niciunei autorități. Cînd își lua, cu multe greutăți, atestatul, amatorul avusese vreme să se înrudească sufletește cu subcomisarul și să-l considere ca pe un al doilea părinte.

Domnul Giurgea sosise din streinătate. O primă codeală și stîngăcie: domnul Giurgea stătuse într-un sanatoriu ca să-și repare un surmenaj îndelungat. Privirea domniei-sale, de colonel francez din colonìi, mai păstra melancoliile palide ale ostenelii nervoase și o umbră din Alpii pe unde fusese. Să crezi că te lupți cu un autocrat dîrz și să te găsești prezintat unui domn sfiios, cu o energie pur teoretică, în mîna feminizată de contactul cu norii și cu întristarea, este ca o precipitare din Infern. Văzîndu-l în carne și oase, pe dictatorul spațiului și al eterului, Cocò s-a simțit cuprins de o rușine disperată, silit să suporte ochiul calm al dictatorului, ca un cărbune aprins în palma întinsă.

« Iar am scrîntit-o, și-a zis Cocò. Așa îți trebuie. »

Conversația a fost, negreșit, civilizată, politicoasă și agreabil distantă. Împăratul aerului era blajin și simpatic. Cauzele de întîrziere, șchiopătare și nehotărîre nu aparțineau, în cariera radiofoniei, acestui temperament. Cine a fost vinovatul? Statul. Te

rog nu cerceta în dosul acestui monument insonor. Statul poate să fie cine ştie ce, dacă te vei apuca să-l descînţi « melc, melc, codobelc, scoate coarne boiereşti ». Te poţi aştepta să iasă te miri ce şi cum. Lasă moluscele în pace. Pricina a fost cîştigată, staţiunea de emisii radiofonice funcţionează. Ce mai vrei? Vreau o staţie mai mare. O vei avea. Mai vrei ceva? Mai vreau să nu aud postul cel mic din Bucureşti în substanţa tuturor posturilor din Europa. Uite, cîntă italieneşte un tenorino de la Opera Română; el cîntă extraordinar de frumos, dar aş prefera să nu-l aud. Mă duc la Viena: tot el cîntă. Pornesc la Breslau: îl aud. Mă mut la Varşovia, la Kattowitze, la Praga, la Roma, la Kosice, mă ridic pînă la Tuluza — în zadar, sau e prilejul să spunem: de-a surda. Pas cu pas, kilometru cu kilometru, meridian cu meridian, tenorul se ţine după mine. Fostule dictator al bolţilor dintre stele, ţi-a mai rămas un pumn din autoritatea trecută: arde-i, te rog, o palmă ştiinţifică tenorului şi opreşte-l să cînte: scurtează-i unda detot, « coupez-lui le sifflet ».

Se pare că domnul Giurgea nu ne-a spus că autorizaţiile cu certificat nu se mai acordă de către un comitet de Curte cu Juri, ci de către primul oficiu poştal, pe formular — şi probabil că nu ne-a spus nimic precis din ceea ce constituie secretul domniei-sale profesional. E foarte probabil că numai antena sensibilităţii noastre, educată şi complicată în universul electronilor (nişte vibrioni şi spirocheţi ai magnetismului), prin joasă şi înnaltă frecvenţă, ne-a pus pe urmele intenţiilor adevărate ale regelui de peste curenţi. De la Radio te poţi aştepta la orice vrei, chiar la ghicirea formalităţilor de împlinit, aflate în stare de mister în capacitatea de gîndire a Ministerului Comunicaţiilor.

În orice caz, Cocò a plecat de la domnul Giurgea pocăit şi obsedat de ideea să-i scoată din caterincă un bilet.

— Voi, intelectualii, spunea la o bragagerie din Calea Victoriei Cocò cel Verde, nu aveţi în capitala voastră nimic din ceea ce se cheamă o atmosferă, şi suferiţi cumplit de lipsa unei educaţii profesionale. Fiecare profesie pare să înceapă cu generaţia ei şi cu fiecare individ al generaţiei, fiecare an însemnînd un debut al lumii, repetat. La ce tradiţie faceţi aluzie cînd vorbiţi, cînd scrieţi şi cînd ocărîţi? Dacă n-ar fi militarii să constituie un clan, un corp, spiritul de succesiune al meritelor şi al generaţiilor ar fi cu totul inexistent la voi şi totul nu s-ar putea lega prin nimic şi s-ar desface an de an, ca norii.

Dacă observaţi, voi aţi rămas nomazi şi pribegi. Formele de civilizaţie, Statul, Comuna, Şcoala, Biserica nu au schimbat sufletul vostru primitiv şi sălbatec. Oraşul nu v-a impresionat, suferinţa nu v-a iscat contemplativi, moartea nu face parte din preocupările voastre de continuare şi de durată. Voi umblaţi mereu cu Vicleimul şi cu Steaua: în obiceiul acestor meşteşuguri artistice este să se evite; dacă se întîlnesc, trebuie să fie bătaie, ca să rămîie din doi adversari fără motiv, un singur Irod. Civilizaţia voastră civilă nu dă pildă de rînduială şi de grup decît abia în disciplina partidelor politice.

Cum? Numai un interes limitat şi definit este în stare să vă adune laolaltă şi să vă ţie temporar adunaţi? Băgaţi de seamă, băieţi, voi sînteţi bolnavi de

o stranie lingoare, sau, ceea ce e şi mai rău, sînteţi atinşi de rîie ţigănească. Vindecaţi-vă, mă.

Totuş, anual, zeci de mii de titraţi ai Şcolii au intrat în viaţa socială. Pe unde intră ei şi unde rămîn, de nu se cunoaşte? La ora prînzului îi găsim strînşi la cîrciumi şi bodegi; e singurul loc de concentrare şi stimul, pe care şi-l alege ştiinţa de carte, după o sforţare de cincisprezece ani de studii?

Unde sînt copiii de pe vremuri, cei mai aplicaţi, tinerii care făgăduiau, începătorii cu bun început? Universităţile voastre sînt ca nişte gări cu o singură uşă către peron. Staţi un ceas grămădiţi la ghişeul de bilete, vă împingeţi, vă ghiontiţi şi vă călcaţi în picioare: peste cinci minute, cu biletul în buzunar, nu vă mai vede nimeni. Categoriile voastre nu mai au nicio adresă, indivizii voştri nu se mai găsesc nicăieri: o mare moartă, de asfalt, vă înghite anual şi vă pierde. Ieşiţi la suprafaţă un moment, nămolul vă recucereşte, şi nivelul totuş nu e sporit defel: unde v-aţi pierdut, totuş, căci lacul în care vă scufundaţi are o margine cunoscută, redesinată de creioanele noastre în fiece zi.

Unealta cu care noi încercăm nivelurile de două ori pe an, primăvara şi toamna, e gingàşă însă precisă: cartea. Dăm drumul cărţilor la şase luni de de zile o dată, cărţile zboară din arca noastră, plutesc deasupra undelor grele, încremenite, pînă la confinele lor cu pămîntul şi se întorc obosite. Intelectuali ai tuturor meşteşugurilor care au nevoie de minte şi de cugetare, voi nu aveţi coteţe de cărţi, biblioteci. Singurele voastre coteţe sînt cele bătrîneşti, obişnuite, cu găini, pentru mîncarea de la prînz.

— Îţi aduci aminte, zice Cocò cel Roşu, că pe vremea noastră se citea tot atît de puţin, sau mai bine zis, nu se citea cu desăvîrşire deloc. La clubul nostru socialist, din strada Doamnei, veneau muncitorii oraşului, controlaţi de poliţie,

ca să afle și ca să citească. Intelectualii actuali, cititorii, sînt rămași de la noi. Voi nu ați adus cărților niciunul nou și necunoscut. Cum am făcut, cum n-am făcut, noi am dat un rezultat.

— Mie mi se pare, zice Cocò nr. 1, că toată lumea care învață carte la noi, își pierde cumpătul și se diformează. Ceea ce se petrece cu orașul se petrece identic și cu țara. Țăranul cu știință de carte se deștărănește fără să se orășenească, rămînînd la periferia socială. Cel mai interesant aristocrat este, în mare, săteanul analfabet și, în mic, urmașul cărturar al cîtorva boieri din mijlocul cetății. Ceea ce rămîne, pentru administrația civilizației, nu prezintă interes.

— Ce ne facem atunci, Cocò?

— Mă întreb și eu, Cocò.

În colivia lor cu două leagăne de sîrmă, ei s-au sculat entuziasmați ca de o idee nouă, și amîndoi s-au apucat să țipe, ca niște disperați:

— Trăiască analfabetismul!

N-am fi crezut să găsim, la unul din misticii tineri, atît de curînd, cum spune el însuş, « metoda strictă a exerciţiului mistic ». Descoperirea, extrem de pre-ţioasă pentru noi, profanii şi neiniţiaţii, se află în ul-timul număr al revistei *Gîndirea*. Articolul revela-tor se numeşte *O călătorie fantastică prin Siberia ini-mii* şi e scris de domnul Paul Sterian.

De fapt, descoperirea nu e a domnului Sterian, care nu practică încă metoda şi ne-o recomandă nu-mai călduros, ci a unui « pelerin rus » care a plecat la drum « prin glaciala Siberie ».

Redăm întocmai rîndurile cele mai de seamă ale domnului Sterian, ca, rezumînd, să nu alterăm. Un călugăr bătrîn sfătuieşte pe pelerin:

« Sfîntul Simeon Teologul cel Nou spune în car-tea *Dragostea virtuţii:* Aşează-te singur şi tăcut. Apleacă-ţi capul, închide ochii, răsuflă lin şi închi-puie-ţi că priveşti în inima ta. Adu la inimă toate gîndurile duhului tău. Răsuflă şi spune: „Doamne Iisuse Hristoase, miluieşte-mă". Rosteşte aceasta a-bia mişcînd buzele, sau spune-o în duhul tău. În-cearcă să îndepărtezi toate celelalte gînduri. Fii li-niştit, fii răbdător şi repetă-le cît de des poţi. . .

Pelerinul rosti rugăciunea aceasta de trei mii de ori pe zi, apoi de şase mii de ori. Timp de o săp-tămînă — mărturiseşte pelerinul — repetai în coli-ba mea singuratecă rugăciunea lui Iisus de şase mii de ori pe zi; nu-mi păsa de nimic, nu dădeam voie celorlalte gînduri care mă asaltau, nu mă gîndeam

decît la un singur lucru: să execut literal ordinul bătrînului. . . »

Domnul Sterian urmează:

« Şi mai mult; bătrînul călugăr îi porunceşte pelerinului să repete rugăciunea de douăsprezece mii de ori pe zi. . . », şi pelerinul repetă de douăsprezece mii de ori pe zi, bătînd şi cîte şaptezeci de kilometri pe zi pe jos prin « glaciala Siberie ».

Rezultatul se ghiceşte lesne: amorţirea trupească a tuturor facultăţilor trupeşti şi tîmpirea deplină a tuturor facultăţilor mintale!. . .

Domnul Sterian însă crede altfel: « Metoda aceasta duce la o descoperire minunată: trupul şi sufletul nostru sînt o necontenită rugăciune. Fiinţa-ne, fără să ştim noi, este *templul zeului.* »

Se poate — şi nu voim să contrazicem, întrucît sîntem departe de gîndul de a experimenta metoda « pelerinului rus » din « glaciala Siberie ».

Dar adoptăm întrutotul părerea domnului Sterian cînd cere ca « tinerii ortodoxi şi ortodoxizanţi să se oprească mai mult asupra acestei metode şi experienţe mistice ».

Căci vai!. . . niciunul din « ortodoxii » colaboratori ai *Gîndirii* n-o practică: nici domnul Bădăuţă, nici domnul Busuioceanu, nici domnul Cizek, nici domnul Mircea Eliade, nici domnul Petre Marcu-Balş, nici domnul Cezar Petrescu, nici domnul Tudor Vianu şi nici măcar domnul Pamfil Şeicaru!...

Iar domnul Nichifor Crainic, teoreticianul curentului ortodox, care ar trebui întîiul să dea pildă, preferă să lase altora « metoda », nu refuză însă, — dacă luăm aminte la faţa sa jovială, — mesele copioase la « Leul şi cîrnatul », nici nu se gîndeşte să bată, ca « pelerinul rus » şaptezeci de kilometri pe zi prin « glaciala Siberie », ci năzuieşte doar, ca un ascet, la un fotoliu de secretar-general în actualul guvern, mulţumindu-se pînă la urmă şi c-un scaun de deputat. . .

DISPUTĂ CU ARHANGHELUL GAVRIL

. . . Şi în noaptea în care, cu penele albastre zbîrlite de somn, fugeam de basmele adevărului şi căutam pe cele ale minciunii, atît de odih-nitoare şi cu atît mai fermecătoare, a descins din ceruri Arhanghelul Gavril, fulgerînd pe dinain-te-mi o sabie de lună cu tăişul ca o lucire de diamant.

— Pasăre nelegiuită, baptistă dacă nu mozàică!... Ce-ai făcut?. . . Aruncat-ai crăci întregi de spini în grădina prietenilor mei, închinătorii ortodocşi ai Maicii Domnului!. . . Apucatu-te-ai, meschin, să-i cauţi la arătarea feţii şi să-i găseşti graşi, măsuratu-le-ai cingătoarea şi ai aflat că multă ştofă engle-zească intră-n pantalonii lor, bănuitu-le-ai chiar gîndul cel mai ascuns, şi i-ai trădat că, uitînd de lăcustele Sfîntului Ioan din pustie, vor să fie secretari-generali, şefi-de-cabinet şi deputaţi ai guvernului. Te-ai mirat că nu se bat cu frîn-ghia udă singuri, şi nu ţin postul nici în Vinerea Mare!. . .

Ce-ai vrut să arăţi?. . . Că nu e gîndul lor orto-dox şi sînt numai mucenici de cîlţi şi de var, ca la teatru şi-n vitrine?. . .

Căci aşa se şi cade!. . . Nu s-a pomenit general care să poarte raniţă şi să adape calul. Comandan-tul suprem al oştilor stă în cort, ocrotit de tunuri şi păzit de gărzi, şi el citeşte numai harta şi mişcă steguleţele strategice. Niciun astronom nu se mută în Aldebaran, sau în Liră, sau în Ursa Mare: ci

numai de la ocheanul lui de lucru socoate greutatea, iuţeala şi metalele celorlalţi sori.

De ce te-ai răzvrătit cu o pretenţie nemaiîntîlnită, i-ai ocărît, ai făcut glume, de au rămas bieţii ortodocşi români amărîţi şi ruşinaţi unul în faţa celuilalt?...

Dar m-am scuturat în pene de nepricerea Arhanghelului, şi zburînd drept pe ascuţişul sabiei, pe care m-am oprit, ţinîndu-l bine-n ghiare, am răspuns:

— Prea-sfinte Arhanghele Gavril, bine ai făcut că ai venit şi la o pasăre nelegiuită ca mine, să-mi încînţi ochii, auzul şi miròsul cu faţa ta de lapte şi vorba ta cu aromă de crin, dar în cer, pesemne, nu aveţi o Facultate de Litere unde să se predea şi filosofia... Află dar, prea-sfinte, că disciplina etică nu se supune aceleiaş legi cu celelalte discipline, ştiinţifică şi estetică. Nu e nevoie să zbori în Lună, de bună seamă, ca să vezi că e piatră stearpă, nu e nevoie să ucizi pe Abel ca să cînţi pe harpe remuşcarea lui Cain, dar nu e cu putinţă să crezi în Dumnezeul, Fiul şi Sfîntul Duh şi să înjuri de Maica Precista, şi nu se poate să propovăduieşti ortodoxismul numai pentru alţii, iar tu să practici lăcomia, beţia, orgoliul şi preacurvia.

Du veste-n cer, prea-sfinte, la ceilalţi îngeri supăraţi pe moţul meu de papagal suferind de o manie, denumită pe Pămînt logică, şi spune-le că etica, în cuprinsul căreia trăiesc toate religiile, cere — dacă vrei să fii crezut şi dacă nu eşti un şarlatan — să începi însuţi să te supui poruncilor ei, să mori pe cîmpul ei de luptă, să te urci în Luceafăr şi în Lună...

— Aşa cere etica?...

— Da, atunci cînd nu se numeşte « politică culturală » pentru sate şi mahalale...

— Şi ortodocşii pe care-i învinuieşti de minciună nu se-nchină niciodată?...

— N'aş putea spune asta. . . Se'nchină! Dar nu la icoane. . . Mai mult pe la acele icoane calde şi moi purtate sub şale şi care pe româneşte se numesc. . . — dar nu'ţi mai spun!. . . — ale oamenilor politici, în ajun de a veni sau după ce au venit la guvern.

DOMNUL MEHEDINŢI ŞI LUMEA VIZIBILĂ

Pentru că, oricît de mică, foiţa noastră este cotidiană, şi oricît de voit inactuală, într-un punct atinge o actualitate, un gen de actualitate, pe jumătate azi şi pe jumătate mîine sau ieri, ne intră oarecum în intenţie şi în mijloace, dacă nu chiar în competinţa totală, înregistrarea analitică a faptelor de ieri ivite azi cu tendinţe de mîine, între marginile vieţii şi literaturii.

Acest preambul scurt ni-l solicită aşa, pe scurt, un articol de direcţii morale apărut în ziarul *Universul*, singurul organ în care, în momentele grele ale Naţiunii şi Statului, consimte să-şi lepede, din cînd în cînd, cîteva raze din nimbu-i, un elev politic al domnului Stelian Popescu, domnul Simion Mehedinţi, profesor, geolog şi biciuitor al vremilor de faţă. Domnul Mehedinţi era autorul unui pamflet, pe timpurile cînd pamfletul împrumuta, de la volumul compact al Bugetului anual, un caracter de viguroasă perenitate şi încă nu se strecurase în literatura românească, al unui pamflet intitulat *Popeştii partidului liberal.*

Domnul Stelian Popescu nu face parte din aceşti Popeşti, întrucît — à tout seigneur tout honneur — a fost numai un colaborator, cu merite vaste, incontestabil, însă numai un colaborator. Însuş domnul Mehedinţi a fost, ni se pare, un Popescu, înnainte de-a fi luat numele unui judeţ, după exemplul lui Anatole France, care şi-a însuşit numele ţării lui întregi; însă un Popescu excepţional, din acei Popeşti,

cu dreptul de a trece din sferă în nomenclaturile geografiei.

Domnul Mehedinţi are specialitatea de-a ataca exclusiv problemele înnalte şi de a nu se amesteca în tribulaţiunile secolului decît atunci cînd a găsit în dosarul abstract o chichiţă şi trei cuvinte ce i se par noi şi pe care le topeşte (era să facem o prostie şi un calambur şi era să zicem: le popeşte) într-un articol cu titlu de arc-de-triumf sau de cimitir. Articolul domniei-sale se cheamă cam lung, dar se cheamă *Cum va fi ziua de mîine?*. Scris azi şi gîndit în eternitate, el bombardează viitorul, participînd de la mai multe timpuri deodată, ca un timp gramatical grecesc şi ca zodiacul.

Afară de atitudinile domniei-sale de profet inofensiv cu prezentul şi eliptic cu oamenii lui reprezintativi, cu care anume este elegant şi stilistic să nu ne războim, ca nu cumva să-i provocăm la o polemică precisă cu primejdii, domnul Mehedinţi e autorul unui manual de geografie, opera domniei-sale definitivă şi lapidară. Ea îi produce anual, ca să-i păstreze intactă cugetarea şi personalitatea, din vînzarea în şcolile secundare, atît cît nu au rentat poeziile lui Eminescu tuturor editorilor lui de pînă azi, plus Creangă şi Caragiale... Ceea ce însemnează că, deşi infect, prezentul care ne prepară un viitor detestabil, e destul de darnic cu marele îngreţoşat naţional, într-un timp cînd munca intelectuală intensă şi continuă şi anemiantă, abia răsplăteşte pe un muncitor, de două ori pe zi, cu blidul de linte. Poate că în marile noastre dureri impoderabile, care ne permit să recriminăm împotriva contimporanilor, ieşiţi cu armonia şi dizarmoniile lor din lumea noastră solidară cu sineş, uniformă şi încet ascendentă, argumentul abundenţei materiale nu trebuie lepădat. Mai ales că domnul Mehedinţi dispune şi de un confort cît se poate de agreabil, într-o casă

proprie, acoperită toată vara cu o iederă atrăgătoare peste olane.

Dar vedeți, domniei-sale nu-i ajunge ce are și ar mai vrea ceva. I s-a dat cîteodată și acest ceva, altceva, și nici atunci nu i-a ajuns. Ciorapii de mătase care lipsesc din garderoba nevestii frînarului dintr-o stație de Bărăgan, și spectacolul la Opera Română, iau, la bărbați de textura morală complicată a domnului Mehedinți, forme superioare. Singurul fotoliu în care s-ar simți mai bine profesorul de geografie, ar fi poate al dictaturii, dacă scaunul de ministru al Învățămîntului a rămas inaccesibil. Într-adevăr, acuratețea cu barbă tunsă și ochelari a savantului calvinian, s-ar acomoda. în portret, cu o rigiditate, în care stilul de pieptănare cu dinții întregi și egali, de o didactică torturată și de o expresie artificială mercerizată, și-ar găsi o dată pe an corespondențele de vocabular într-un ucaz cu detalii.

O analiză sumară a articolului prim, de mari directive, al domnului Mehedinți e instructivă.

« Cum va fi ziua de mîine? » e o întrebare care supără « pe unii ». (Între noi fie zis, în această formă încîlcită nimeni nu și-a pus niciodată întrebarea. Și ea n-are nimic supărător, fiind cea mai admisă dintre preocupări. Domnului Mehedinți îi trebuia un început de articol și nu l-a știut face. Cuvintele « pe unii » arată pe cei pe care și i-a ales în intenție autorul, pe care ar dori să-i zgîriie dar nu îndrăznește, dară pe care îi lichefiază într-un flacon pus deoparte. Pe acești « unii » nici capul nu-i doare.)

Uite ce zic străinii despre Statul nostru, scrie profesorul de geografie, citînd. Dar uite și ce vor răspunde « publiciștii »: că « de la străini » să luăm noi învățături? (Publiciștii niciodată n-au refuzat învățăturile străinilor, obiecțiunea e falsă, generată tot

de acea neştiinţă de a conduce un articol, fals început şi fals continuat, printre cuiburi vagi de vagi idei.)

Şi, numaidecît, sentimentul orgolios al autoîn‑credinţării: « Recunoaştem că obiecţiunea e formi‑dabilă ». (Închipuire şi vid.)

Şi atac în ceaţă: « unii meteci ». (Cuvîntul « metec » e luat de‑a dreptul, nud şi puerilizat, din limbajul polemic de presă, francez. El nu exprimă aci nimic şi mai ales nu defineşte nimic. Cine sînt metecii? Oamenii pe care ar vroi, desigur, să‑i suprime domnul Mehedinţi, dar de intrarea cărora în arenă, se sfieşte şi‑i lasă nepre‑cizaţi. Prompt să numească pe numele întreg oame‑nii pe care îi laudă, bărbatul nostru acoperă cu cît mai multă pîslă figura oamenilor pe care ar dori să‑i provoace, preferînd să dea cu praştia, ocolind gea‑murile, în văzduh.)

Apoi imitaţii triste, făcute să gondoleze şaga în‑tre doi peri: « în fruntea Statului Major *este cine este* » şi « a făcut pe ataşatul militar englez Thom‑pson *să spună ce a spus* ». Vreţi spirit sadea? Dom‑nul profesor Mehedinţi dă şi asemenea mostre: « coterîi şi cocoterii politice » (lamentabil!) şi: « ne înşelăm pe noi înşine cu *parigorii* electorale şi *alte mijloace de a camufla* realitatea » (« alte mijloace »! — şi « a camufla »!).

Avem de‑a face cu o mare personalitate, proba‑bil, care vrea mult, dar poate foarte puţin. Ce vrea ea, desigur se vede, însă nu interesează. Pe contim‑porani îi interesează un intelect numai după ce poate. Ce poate cineva se vede: în scrisul lui.

Domnul Mehedinţi ar fi normal să se excludă sin‑gur dintr‑o luptă în care războinicii nu obişnuiesc să participe garantaţi că nu li se întîmplă nimic şi a‑provizionaţi cu muniţia dopurilor de şampanie tra‑se. Factura domniei‑sale intelectuală, sîcîită de lec‑

tură, nu e compatibilă cu o nefericire morală, iar nefericirea-i economică e demult rezolvată. Nici din osul lui Pavel din Tars, nici din celula lui Diderot domnul Simion Mehedinți nu s-a ivit. Pentru cazul domnului Mehedinți, francezul a zis: « il veut péter plus haut que son c. . . ».

Biletele de papagal s-au ocupat de cîteva ori de revista *Gîndirea* și de credințele ei.

De bine de rău, aceste credințe se puteau discuta și nimeni nu putea fi făcut răspunzător de o prejudecată care, dacă altora a rămas de-a pururea închisă, aceluia care o îndrăgește îi deschide grădinile toate ale visului și speranței.

Toate aberațiile sînt raționale dacă le privești dintr-un singur punct, precis, al desfășurării lor, și toate contradicțiile se echilibrează dacă izbutești să duci cele două tirizii subt zodiacul unde se cumpănesc.

Sînt însă fapte care n-au justificare decît într-un viciu de caracter. Aceste aberații sînt odioase. Ele seamănă cu furtul și sînt înrudite cu escrocheria.

Pe cine a căutat să impresioneze domnul Nichifor Crainic cînd a instituit acèle conferințe ale *Gîndirii,* al căror ideal se tîrăște în băltoaca celui mai abject personalism?... Știm că toate eforturile sale « culturale » prin articole de ziar în atenția directă a guvernului nu i-au succes — cum se zice ardelenește. Domnul Maniu n-a aflat de ele. « Vraful de documente » pe care-l anunța domnul Crainic pentru « promovarea culturei în sînul masselor » a rămas să fie înfățișat altui guvern.

Pînă atunci, domnul Crainic, refuzat de guvern, și-a mobilizat colaboratorii revistei *Gîndirea* spre a-i înfățișa ca un adevărat partid de scriitori. În țara noastră semidoctă, oamenii politici, atît de dibaci de

obicei, au o adevărată spaimă de oricine ţine un condei în mînă.

Sînt întrebări mari care plutesc deasupra lumii, aduse de veac. Multe din revistele, conferinţele şi cărţile din alte ţări şi de la noi, caută pe întuneric răspunsul timpului.

Grupul *Gîndirii* ar fi putut, cu « ortodoxismul » lui, fie şi silnic, pe care i-l cunoaştem, să dea cîteva răspunsuri, prin conferinţe, publicului românesc.

Domnul Crainic a preferat să lucreze mai concret. Sistemul duce la rezultate mai pipăibile. Toţi colaboratorii *Gîndirii* vor conferenţia la « Fundaţia Carol », unul despre altul [. . .].

Şi dacă nici după aceea domnul Iuliu Maniu nu va acorda domnului Crainic un subsecretariat, vom avea o dovadă sigură că ţara se află « la marginea prăpastiei ».

PĂRINTESCUL PLAGIAT

Cu toate că suficient de impertinente, generațiile ieșite din scutecul școlii secundare după ultimele ploi, fără să justifice facultatea obrăzniciei, simpatică atunci cînd poartă scînteie și vînt, par puțin simțitoare la scrupulul cel mare, al originalității. De un an, decînd apar, *Biletele de papagal* au iscat cel puțin cincisprezece imitații cunoscute. Din toate provinciile ni se trimite la redacție cîte o foaie lungăreață ca a noastră, al căreia format aparține impertinenței noastre personale. Încă nimeni nu îndrăznise să abordeze publicul cu un ziar care reprezintă a șaisprezecea și a treizeci și doua parte dintr-un ziar, în cazul cel mai favorabil. Cu împotrivirea tuturor camarazilor consultați, *Biletele de papagal* au apărut și au avut succes. Singurul lucru care poate fi imitat mai cu greu.

Desigur că din punctul de vedere al foii noastre apariția altor foi asemănătoare pe margini, nu ne face plăcere. Capriciul devenind o modă și unicul devenind comun, încercarea noastră capătă perspectivă și ea poate ajunge și pentru alți confrați mai tineri, ba și mai tineri și încă prea foarte tineri, un vehicul al expresiei individualităților fără tipar. Nu ne displace afară din cale nici fapta brutală de a reedita după noi foaia noastră fără cuvenita politețe a unei scrisori de înștiințare: această scăpare din vedere trebuie lăsată nu pe seama literaturii, care nu scuză totul, ci exclusiv în sarcina educației. Unii din acești papagaliști s-au achitat totuș de civilități cu un moment mai tîrziu, după apariție, și am ți-

nut socoteală de acest salut întîrziat. E interesant îndeosebi cazul unui colaborator și prieten literar, care ne-a despuiat, ca să ne dovedească admirația lui, și de titlul *Cucu*, destinat de noi unei foi pentru copii. Multe imitații ne-au fost comunicate de cititori și circulă epidemic. Cea din urmă ce ne sosește face calendarul literar pe anul 1928, foarte scîrbită de valoarea lui, și din exces de discreție omite să pomenească numele foii imitate, apărută în anul bilanțat.

Ce-i această radicală incorectitudine la un tineret așteptat, și ce-i mai ales această sete de mediocritate, grefată monstruos pe un corp sufletesc înfumurat? Este posibil ca o tinerețe declamatorie, fixîndu-și obiectivele peste capetele timpului, să nu poată zbura în evoluțiile ei, nici cu voie nici fără voie, dintre picioarele generațiilor anterioare și să spînzure de șireturile ghetelor tocite în silexul experienței? Atît pot să dea copiii și nepoții noștri: maimuțăreala pe dos a temperamentelor și imitația servilă a faptelor literare? Cum? Ei n-au eroismul de-a căuta stele încă nerăsărite, pe drumuri neașternute? Ei n-au învățat din frămîntarea vădită de scriptura noastră, disciplina crîncenului efort personal și ridicarea la nivelul luminii prin strictă propulsie individuală? Sînteți atît de săraci, băieți, și atît de goi, ca să vă satisfacă azi o imitație verbală și mîine o imitație formală? Onoarea voastră nu vă impune fiecăruia un chip original de atac, pe toate laturile, al misterului de exprimare? Vă mulțumiți să roadeți chibriturile și țigările fumate? să purtați pălăriile cocoloșite, panașul pus la pod și florile veștede la butoniere?

Generație nouă, ipotezele tale sînt sterpe și tinerețea ta e îmbătrînită la netimp. Nu se poate. Sculați, Feți-Albi! Treziți-vă, Feți-Frumoși! Zburătorul a zvîrlit în mare un luceafăr de Boboteaza ideii. În talaze, după el! Și-aduceți-l cîinește pe uscat.

SERENISSIMA

Rugăciune pe brînci la domnul N. Iorga

> « *Găsim o literatură anarhistă de demoralizare — literatura* Biletelor de papagal — *care de multe ori duce chiar la premii naționale.* » — N. Iorga

Mă apropii îngenunchiat și sfiios de picioarele Idolului Domniei-Sale. Atîta lucru poate să-mi fie permis. Zece ani am dat tîrcoale ca să mă tîrăsc către cureaua încălțămintelor Sale. Îi atîrnă șireturile și nu aș vroi să se împiedice în ele. Persoane corpolente au alunecat pe-o coajă de portocală, spărgîndu-și bunătate de cap.

În ședința de joi a Camerei, în care este deputat, domnul Iorga a înjurat *Biletele de papgal*. De la un semizeu, în incinta unui laboratoriu de legi, o înjurătură face cît un elogiu. Nu m-am așteptat la atîta atenție. E o ședință, vorba Domniei-Sale, istorică, din care fiecare își oprește ce-i aparține: Leul, partea lui, stabilizarea — iar Cocò, insulta domnului Iorga. Și sînt constrîns să răspund, căci accesul crescendo ar putea să meargă mai sus, și cînd va înjura *Biletele de papagal* în Sorbona, cu accentul domniei-sale parizian, Papagalul meu n-ar mai avea nimic de făcut, gîtlejul lui neputîndu-se rosti în două limbi. Al domnului Iorga, ca al ceasornicului descreieratului Baudelaire, vorbește limbile toate.

Cum l-au putut indispune atît de tiranic *Biletele* mele, încît să nu se poată lepăda de o greutate sufletească aiurea? A fost ales cîmpul parlamentar.

Aveam rămas de la domnul Iorga un sentiment delicat la extrem. Din închisoare, unde cîțiva ne-am socotit întemnițați pe nedrept, i-am adresat, într-un decembrie cumplit, o scrisoare. Camarazii mei au socotit că fac o nebunie. Cum scrii dumneata, mă țineau dînșii de rău, unui om, pe care l-ai clevetit subt iscălitură, cîțiva ani la rînd? Tocmai de aceea i-am scris, le răspundeam eu: am intuiția că « Iorga » e mai aproape de inima noastră decît prietenii caracterizați.

Încă nu trecuse, mi se pare, săptămîna, și domnul Iorga a venit să viziteze, cu primul Parlament de după război, penitenciarul. Era acolo Ion Slavici: nu a întrebat de el. Mai tîrziu, l-a scuipat pe bulevard. A întrebat de « Arghezi » și a voit să stea de vorbă cu el. Îmi aduc aminte hohotul de rîs al domnului Iorga cînd profesorul a dat cu ochii de un bondoc. Își închipuia, în iconografia Domniei-Sale, că el era înnalt, că purta barbă lungă și că era veninos. L-a întrebat de două ori dacă el era individul cerut.

Îmi mai aduc aminte ceva. O foarte omenească strîngere de mînă, pe care mi-a dat-o într-adevăr cu toată inima, a durat, nedesclеștată, tot timpul dialogului dintre învățat și captiv. I-am pus în cîteva șoapte gîngăvite suferința și revolta camarazilor mei, iar în șoapte, corespunzătoare, domnul Iorga și-a strecurat turburarea și speranțele sale. Nu vă ascundeți, domnule Iorga: erați emoționat. Mi s-a părut că în dreptul ochilor mei umezi se umeziseră și ochii dumneavoastră. Și, la despărțire, dumneavoastră v-ați dat seama că țineați mîna goală ridicată în frig, și eu mi-am dat seama că în mîna mea, de-asijderi ridicată, țineam mînușa dumneavoastră de lînă... A fost o emoție împărtășită. Domnul Iorga a surîs, eu m-am închinat — și după cîteva zile camarazii mei și sluga dumneavoastră erau puși în libertate.

Domnule profesor, emoţia mea durează şi va du-ra întodeauna. O singură amintire împarte poezia mea sentimentală cu amintirea dumneavoastră: un buchet de micşunele, pe care, tot la închisoare, mi l-a adus un necunoscut, în uniformă şi cu « Mihai Viteazul » la cheotoare. Aveam în guvernul care ne arestase prieteni aparent adevăraţi: ei ne-au felici-tat la ieşire. . .

Am rămas cu acest sentiment, domnule Iorga. Tăbărîţi cu tălpile pe mărgăritarul uitat în închi-soare, el va putea cu greu să fie sfărîmat.

De atunci încoace m-am simţit înlănţuit de amin-tirea mea, şi niciodată, afară numai, poate, de vreo aluzie inocentă, nu am mai putut scri nimic despre domnul Iorga. Să-l fi bîrfit, era abject; să-i fi cernut parfume şi tămîie de jurîmprejur, era abject. Am sperat să preţuiască gingăşia şi discreţia sentimen-tului meu. Ca un cetăţean de-rînd, i-am trimis de toţi sfinţii Niculae telegrame; i-am trimis cartea mea, *Cuvinte potrivite*, cînd a apărut — şi îmi pu-neam de gînd, că atunci cînd puii cocoşilor mei vor ajunge găini, să-i trimit şi cîte-o duzină de ouă proaspete pe zi. Nu demult, « Ateneul Iorga » m-a invitat să ţiu o conferinţă şi mi s-a spus atunci că au cerut conferinţa studenţii din « Ateneu » cu a-probarea domnului Iorga.

Nu aş fi citit conferinţa mea, a căreia substanţă tăgăduieşte şcoala literară a domnului Iorga, dacă nu găseam primul moment potrivit cu eleganţă, pentru a-i aduce profesorului un omagiu în amin-tirea vizitei din închisoare. Pentru a mulţumi în pu-blic lui Nicolae Iorga, conferenţiarul şi-a improvi-zat o imagine a. . . meşteşugului literaturii. Iată tot adevărul.

Paralel cu atari manifestări, domnul Iorga, care se controlează puţin, emitea altele. Nu am dorit să le înţeleg. S-a necăjit foarte, şi a scris-o, căci scrie şi vorbeşte iute, că un profesor dintr-o comisiune a

bacalaureatului a pus, anul trecut, unui candidat întrebarea: « Care-i mai mare polemist din doi, Iorga, sau Arghezi? ». Nu eram prea vinovat de conjuncția dintre două nume. La Universitate, în cursul de literatură al domnului Ion Bianu, domnul Iorga a vorbit agresiv împotriva *Biletelor de papagal*. În sfîrșit, iată *Biletele de papagal* intercalate cu o intenție strict calomnioasă într-un discurs al domnului Iorga la Cameră.

De astădată sînt silit să iau atitudine — și o iau. Oricît aș dori să-i plac, nu pot prinde cu gura scuipatul domnului Iorga, din aer, să-l beau și să mulțumesc. Micul ziar, care poate supăra fără odioasă calomnie, e creația mea integrală, e proprietatea mea nediscutată. Teritoriul meu îngust mi-l apăr împotriva latifundiarilor care vin din presa mare ca să mi-l spurce. L-am găsit pe Domnul Profesor, cu bretelele pe brațe, gata să mi-l îngrașe cu ingrediente ce nu-s pe gustul meu: E un detaliu care vine destul de comic, în desen, venerabilei sale bărbi.

E-adevărat că ziarul meu mi l-am inventat și făcut singur, fără partid, fără amici politici, fără sprijinul cultural și estetic nici al guvernelor, nici al domnului Aristide Blank, ale căruia mari generozități unii conducători profetici și antisemiți ai neamului, le-au cunoscut și le-au disprețuit, după întrebuințare. Domnul Iorga, necăjit de douăzeci și patru de ori pe zi de ingratitudinea epocii care nu-l poartă zilnic, de acasă la Universitate și înnapoi, pe zece spinări de negri cu evantalii și cămile, îmbrăcat în violet și roșu, este cel dintîi pîngăritor de merite și de eforturi. A fost un moment de timorare generală cînd idolul domnului Iorga exercita toate cele douăzeci și cinci-treizeci de dictaturi ce-i puteau fi atribuite lui Pic de la Mirandolla: momentul s-a isprăvit. Monumentul Domniei-Sale nu poate porunci tuturor vînturilor, și încercările de-a recuceri timpul de-a-ndaratele dau greș.

Autorul *Biletelor de papagal* nu are, desigur, geniul incomensurabil şi unanim al domnului Iorga. N-a avut o tipografie nici la Bucureşti, nici la Văleni; prietenii nu i-au făcut cadou măcar un palat în Bucureşti, iar Societăţile, Băncile şi Partidele politice, variate, nu l-au subvenţionat nici cu zeci de milioane, nici cu sute de mii, pentru purtarea strălucirilor luminii integrale peste ţări şi mări, oridecîteori prezenţa lui Cocò ar fi devenit indezirabilă la el în ţară. Dimpotrivă, domnul Iorga e profesor universitar, academician, şef de partid politic, proprietarul unui mare ziar foarte important; a fost la Sorbona, la Roma, la Madrid, la Stockholm, deputat cultural al României. E mare orator. E mare autor dramatic, mare poet cu mare memorie, mare prozator, istoric uriaş, glorie universală şi a scris o mie şi unul de volume, fermecătoare ca o mie şi una de nopţi. Îi mai lipseşte ceva domnului Iorga, ca să se străduiască bietul Cocò să i-l dea? O statuie călare va avea, încă din viaţă — şi poate că şi un portofoliu de prim-ministru.

Pînă una-alta, *Biletele de papagal* vor continua să apară cum le taie capul, fără să-şi caute inspiraţiile în *Neamul românesc* şi în mapa domnului Iorga. Ni se afirmă din preajma domnului Iorga că l-a enervat portretul domnului Tzigara-Samurcaş, pe care şi l-a ales adversar în domeniul etnografiei şi al monumentelor istorice. Ne pare rău. Portretul era exact şi sincer ca şi paginile de faţă.

E tot ce s-a putut răspunde deocamdată mai inofensiv, mai anodin şi mai puţin regretabil domnului Iorga.

EDITORII APAŞI

În cartierul caselor clandestine din preajma Poliţiei, există o casă de editură. Întinsă pe cîteva etaje şi posedînd un coş de fabrică, o lege facilă pentru şobolanii secreţi şi palizi ascunşi în pîinea scriitorilor, pe care o mănîncă şi o fecalizează, i-a permis să-şi compuie firma cu numele lui Eminescu. Poetul nu are încă un volum demn de piscul lui, dar sinistrele hiene, îmbrăcate în fantoma poetului, au atelier de literatură şi au strîns cu ea averi. Zilnic degetele acestei uzine de hîrtie maculată mîzgălesc gustul public cu amprentele lor şi, de la origine pînă în tîrgurile ţării, depărtate, stă permanent proaspătă o cărare ramificată de suspecte scurgeri de buţi. Absconsă şi anonimă, această literatură se scoate noaptea şi se răspîndeşte noaptea; pe o parte excremente, pe altă parte contrabandă.

Ani de zile, a intrat hîrtie şi au ieşit fascicule şi broşuri. E o literatură făcută de muţi care fură literatura streină, strică organizarea cărţilor, şterg numele autorilor, transpun ilustraţiile, elimină şi înlocuiesc personagiile, dînd un surogat, fără respect de autor. O redacţie asimilată cu dactilografia copiază, încropeşte mansucrisele, fără răspunderea niciunui gir literar, şi maşinile reproduc. Sub titluri scoase din astronomie sau din prospectul ilustrat al magazinelor-bazare, se cerne şi se grămădeşte cel mai interlop material. Acest lucru însemnează, de bună seamă, treptat, a scri, a edita, a citi şi a propaga cultură. . .

Confratele nostru Feld, un distins matematician, care a fost jefuit cu forțarea ușilor și spargerea biurourilor, de această casă de editură, unde își instalase o revistă și o redacție, a expus la Parchetul de Ilfov, mult mai pe larg decît o putem face noi, în ce consistă activitatea editorială a casei, cuibărită în mormîntul lui Eminescu. Pentru a i se răpi contractul iscălit chiar de către hoți, acești răufăcători l-au tîlhărit după toate regulile efracțiunii cu asasinat, și bietul om a fost mulțumit că a putut scăpa, din mijlocul lor, cu buzunarele sfîșiate, însă neîmpușcat.

Publicul brigandat în așteptările lui intelectuale a sfîrșit prin a pricepe ce-i dă o editură, pe care o pune la index. După dispariția unei ticăloșii săptămînale în douăzeci de pagini, o a doua insanitate literară ilustrată nu mai e în stare să acopere, pe lîngă cheltuielile somptuoase ale unor cîrpaci deveniți milionari, destinați într-o lume normală să măture halele de pește, decît în parte bugetul editurii. Într-o seară de supreme chibzuieli, acești negustori de naivitate minoră și de pornografie s-au transformat ocazional în editori de literatură și, recurgînd la numele domnului Liviu Rebreanu, pe care l-au pus pe un afiș colorat și în capul unei firme, au deschis un ghișeu suplimentar. Revista lor literară săptămînală era chemată să robească un nou ciclu de scriitori, de data aceasta cu nume cunoscute, la casa de prostituție literară, prezidată de simbolul suferințelor marelui sfînt al literaturii românești.

Din foaia visată a ieșit un număr, numărul unu. Cititorii au înțeles și s-au abținut. Din douăzeci de mii de exemplare trase s-au vîndut patru sute. Noua întreprindere a briganzilor a fost un dezastru. Și al doilea număr nu a mai apărut. . .

E o pedeapsă, și sensul ei este evident. Cititorul nu mai tolerează apași ai editurii: vorbita criză a

cărții este de căutat aci. Cititorul s-a hotărît să nu ierte în cîmpul muncii literare decît pe producători, pe înșiși plugarii acestui cîmp. Și pînă a-i alunga pe falșificatorii spirtului metilic și din literatură, cu bastoane și pietre, ceea ce se va întîmpla într-o bună zi negreșit, nu cumpără și refuză.

LIBERTATEA PRESEI, O FICŢIUNE

Desfiinţînd starea de asediu, guvernul domnului Iuliu Maniu a proclamat reintrarea în legalitate ca unic scop, aproape revoluționar, al luptelor politice, de la război. Era un scop, şi scopul devenise un ideal: domnii Banghereanu şi Ficşinescu nu fuseseră altădată osîndiți în bună regulă pentru că răspîndeau la ţară, printre proştii de ţărani, o broşură care cuprindea textul pactului constituțional? Căci guvernele noastre sufereau încă de pe vremuri de o pudoare internaţională paralelă cu o neruşinare de ordin intern. Era necesar ca streinătatea să ştie că avem o Constituţie de libertăţi, dar, dimpotrivă, ea nu funcţiona în ţara pentru care fusese înfiinţată.

Reintrarea în legalitate era o întoarcere la Constituție. Cînd domnul Octavian Goga, ministru de Interne în cabinetul generalului Averescu, confisca un ziar, capitala se afla încă în starea de asediu, şi confiscările se petreceau la lumina zilei. Se confisca pur şi simplu un ziar din ordinul ministrului de Interne, și nici guvernul, nici organele destinate să-l confisce nu tăgăduiau. Subt guvernul liberal următor, ziarele au fost obligate să se prezinte cenzurii. Bună, rea, măsura pornea de la guvern, care nu tăgăduia cenzura, ci avea curajul frumos, dacă nu şi just, să o afirme trebuincioasă.

Azi, nu mai e cenzură. Nu mai este decît o mare dragoste teoretică pentru libertăți. Sînt doar la guvern două partide care au luptat cu îndîrjire și bărbătește pentru recăpătarea libertăților de presă. Ca

un omagiu datorit acestei a patra puteri din Stat, care seamănă atît de mult cu rostul unei a cincea roţi la căruţă, guvernul a făcut din gazetari deputaţi, deputaţi nu numai ai naţiunii, în sfîrşit reintegrată în drepturile constituţionale, dar şi ai Presei (a se citi cu P mare). Şi cu toate că nu mai este cenzură, este cenzură; o cenzură de cea mai tristă expresie, cenzura mută şi surîzătoare.

Nu facem aci generalizări necontrolate şi nu emitem elucubraţii în vînt. Pe lîngă ceea ce se cheamă un autor, subsemnatul este, din întîmplare, şi tipograf. Subt numele lui neliterar, el are încredinţată conducerea unei tipografii, care tipăreşte, pe lîngă ceea ce s-ar putea să placă, şi comenzile ce se ivesc. După tarif, el acceptă şi o sută de cărţi de vizită, şi o revistă, şi o carte, şi un ziar, şi un carnet de chitanţe. Odată ce clientul prezintă un manuscris şi plăteşte un acont, tipograful execută, fără să ceară clienţilor acte de identitate şi fără să-i supuie unui interogatoriu relativ la preferinţe, la credinţe şi la forma de guvernămînt ce li se pare clienţilor mai eficace. Societatea anonimă, proprietara tipografiei, plăteşte taxe, impozite, salarii şi vrea să facă, dacă se poate, industrie şi nicidecum politică, o specialitate care se profesează fără capital şi pentru care nu e nevoie decît de reclamă.

Un domn foarte amabil s-a prezintat subsemnatului, în ajunul Paştilor, în biurou, cu dorinţa expresă de a-i vorbi la ureche, ca la telefon.

— Domnul X vă roagă să-i daţi corecturile ziarului *Înainte*, al căruia numărul patrusprezece se tipăreşte la dumneavoastră, zise vizitatorul.

— Cine-i domnul X? Proprietarul ziarului *Înainte?*

— S-ar putea să credeţi una ca asta?! *Înainte* e un ziar comunist, iar domnul X e domnul ministru X, de la Interne.

— Aveţi o hîrtie?

— Nu se dau hîrtii în *asemenea cazuri*, răspunse vizitatorul.

— Ziarul în chestiune nu-mi aparține mie, ca să dispun de corecturile lui, și pe de altă parte nu sînt numit, la postul ce ocup, de către Ministerul de Interne. Luați-o vă rog direct. Duceți-vă alături, în atelier, unde cred că veți găsi pe redactorii ziarului, pe care domnul ministru, nerăbdător, dorește să-l citească înnainte de apariție, și cereți-le corecturile lor. Sînt singurii competenți să hotărască și mi se pare normal să nu cereți tipografului un lucru care aparține altora. Sau dacă, eventual, Siguranța are în atelierul nostru vre un agent secret, cum se găsesc din abundență și în presă și chiar în literatură (vezi și *Universul literar:* I. Foti), faceți-i un semn...

Cum a procedat sau nu vizitatorul, corecturile cred că i-au parvenit domnului ministru, care, dacă ne amintim exact, înnainte cu cinci luni și înnainte de-a ocupa importantul domniei-sale post actual, era un vehement acuzator al cenzurii și un incendiar orator al libertăților sugrumate.

A doua zi, ni s-a prezintat alt domn, de la Poliție.

— Domnul prefect vă roagă să treceți pe la Prefectură.

— În ce chestie? întrebăm.

Agentul nu știa prea clar. Am înțeles că era vorba de chestia chestiei și ne-am dus la Prefectură. Între timpuri, zăbovisem cîte puțin prin atelier, ca să vedem cine erau personagiile primejdiei politice momentane. Trei băieți timizi, și n-am putea să afirmăm că antipatici, se arătau foarte îngrijorați că apariția ziarului lor întîrziază.

— Dumneavoastră sînteți redactorii ziarului *Înainte?* întrebarăm.

— Da noi, răspunseră tinerii. De ce ne întrebați? întrebară ei cu un accent intențional.

— A! nimic. Vream să știu.

La Prefectură am fost întrebați dacă ziarul s-a tipărit.

— Nu s-a tipărit, din pricină că am avut altceva de lucru, dar se va tipări.

— Acest ziar nu trebuie să se tipărească, ni s-a răspuns.

— Sîntem tipografi, am răspuns, la ordinul clientelei noastre; nu sîntem oameni de Stat și nici bărbați politici.

— Dacă se va tipări, ziarul va fi confiscat la ieșirea din tipografie.

— Acest lucru putea să fie făcut automatic.

— Dar dacă nu s-a tipărit, să nu se mai tipărească.

— Clienții au acontat lucrarea și mai e un rest de șaizeci la sută de plătit: cine-l plătește?

— Desigur că Ministerul de Interne.

Era o generozitate gratuită. În trei miliarde deficit de la întîi ianuarie pînă azi, e de bănuit că figurează cu cîteva lăscăi și libertățile asupra cărora se revine cu taină, și cu lei. Puteam, nu e vorbă, să căpătăm și un supliment și să ne alegem și cu o leafă.

— Dați-mi, vă rog, un ordin scris, ca să le pot arăta clienților un document.

Funcționarul superior, care nu era însuș prefectul, începu să scrie un ordin și se opri la jumătate, în punctul în care trebuia să-l motiveze. Funcționarul era plictisit. Se găseau în biurou mai mulți funcționari tot atît de plictisiți că trebuiau să slujească de mască unei personalități de mare democrație, care se ascundea. Ridică telefonul din cîrlig și ceru lămuriri la Siguranță. Siguranța emise părerea că nu trebuie dată hîrtie.

— Nu putem da ordin scris, răspunse funcționarul contrariat — și, cocoloșind hîrtia începută, o aruncă la coș.

— Dar ordin verbal îmi puteți da? Îmi trebuie o împuternicire față de clienții mei. Trebuie să le

pot comunica precis, nu motivul, care nu mă interesează ca tipograf, dar autoritatea de unde vine ordinul. Le pot spune: Domnilor, Poliţia mi-a interzis să vă tipăresc ziarul?

Reprezintantul Poliţiei căzu, parcă, de tipogra-
Ieşind din Poliţie, ne îndreptarăm către acord.
fie, covîrşiţi de povara unui mare sentiment de ruşine. Cum? Guvernul poate în acelaş timp să apere libertăţile în Parlament şi să le desfiinţeze la Poliţie? După un curaj manifestat timp de zece ani, în opoziţie, psihicul lui se poate acomoda cu temerea de a-şi publica măsurile argumentate cu o voinţă lapidară? Ce fel de omenie mai înfăţişează el după cinci luni de guvernare? Tertipul ne-a lovit în cap de-a dreptul şi nu-l putem ascunde. Din acest guvern fac parte o valoare certă ca ministrul de Justiţie, domnul Iunian, şi o conştiinţă activă ca ministrul de Agricultură, domnul Mihalache. La poliţie aflarăm că în ultimele zile au fost confiscate şi desfiinţate, cu metodele de mai sus, alte patru sau cinci ziare.

Atari mijloace, utilizate de un guvern « democratic », demoralizează. Dar se pare că ţara noastră începe să aibă dreptul de-a nu se mai aştepta la nimic şi se resemnează pentru orice fel de surpriză.

Ba tot atît de caracteristic este faptul celălalt: presa nu ştie că libertatea ei este condiţionată de situaţia de a fi guvernamentală. Niciun ziar nu a pomenit de confiscările din ultimele zile. Este infinit de tragic ca libertăţile politice să ajungă să fie apărate de o foaie literară şi de un crîmpei de ziar.

DE LA UN EXAMEN DE LICENŢĂ

Domnul profesor Basilescu se bucură de realitatea celor două mari specialităţi ale domniei-sale: e profesor de Economie Politică şi autorul Bucureştilor-Noi. Profesori de această Economie sînt în Europa mai mulţi, însă ziditori de cetăţi şi fundatori de urbe, afară de Creatorul, care a făcut totul din nimic, sînt în toată istoria lumii puţini. La început, între Chitila şi vechii Bucureşti, înfiinţaţi de un mare cioban de oi, era Cuvîntul, şi Cuvîntul era la domnul Basilescu. Dacă ar fi fost un simplu Vasilescu, poate că profesorul nu izbutea să facă un continent.

Cocò a putut să asiste la ultimul examen de licenţă, dat dinaintea Bucureştilor-Noi, reprezintaţi prin persoana ctitorului lor. Întrebările cele mai variate şi mai ştiinţific fanteziste au alternat cu un spirit de observaţie în materiile Dreptului, care întrece tot ce s-a văzut.

O întrebare: « Cine-i reprezintantul lui Dumnezeu pe pămînt? », a întrebat domnul profesor Basilescu. Candidatul ar fi fost determinat să răspundă: « Domnul N. Iorga » — sau Papa, magnus pontifex; ceea ce, se ştie, este acelaş lucru. Candidatul s-ar fi înşelat. Nu. Reprezintantul lui Dumnezeu este Legea. Acum, precizarea e indiferentă, legea drumurilor, legea jandarmeriei, legea chiriilor, Codul Penal, Codul Civil şi al cîtulea volum din Codul Hamangiu ediţia II. Legea în marele ei înţeles general de *Lex*. Toate volumele laolaltă, care cîn-

tăresc unsprezece kilograme, cu scoarţă flexibilă roşie.

O altă întrebare: « Cine a pus pe profesor pe catedră şi pe studenţi în bănci? ». Dacă Luther avea prezenţa de spirit să o afişeze între marile lui propoziţii, care au hotărît Reforma, episcopatul catolic ar fi rămas tot atît de mut ca şi candidaţii la licenţă ai domnului profesor Basilescu. Candidatul, simţindu-se că ameţeşte, nu a ştiut cine a pus pe profesor pe catedră şi graţie căror merite mari, şi a tăcut. Răspunsul era simplu şi semăna cu oul lui Columb, după cum însuş domnul profesor Basilescu seamănă la fizic cu Amundsen: « Legea ». Cu alte cuvinte, pe profesori, ca şi pe ţari, îi unge profesori Dumnezeu, care este Legea. Se vădeşte pentru toţi studenţii care nu cunosc arborele genealogic al domnului Basilescu, originea domniei-sale divină, domnul Basilescu fiind şi fiul lui Dumnezeu şi tovarăş pe din două (şaizeci şi opt la sută pentru domnia-sa) cu Sfîntul Duh.

A treia întrebare, scoasă din tezaurul plastic al profesorului, trebuia cîntată pe vioară şi jucată în bănci. Domnul profesor Basilescu a preferat să o formuleze oratoric: « Calul pe care e aşezat Mihai Viteazul, ce picior are ridicat în aer? ». Întrebarea nu lăsa nimic de dorit. Totuş, candidaţii au rîs, socotind că ştiinţa confinează aci cu humorul, şi că domnul profesor Basilescu intrase în domeniul micului amuzament. Eroare gravă, domnul Basilescu era în momentele cele mai serioase ale specialităţii domniei-sale: Piciorul ridicat în aer, al calului de bronz al lui Mihai Viteazul, fusese stîngul.

Întrebarea a patra era de ordin astral: « Dacă luna ar fi proprietatea candidatului, — a întrebat marele economist, — ce-ar face candidatul cu ea? ». Un candidat, impresionat de marele aparat ştiinţific al domnului profesor, a răspuns: « Aş parcela-o ».

Răspunsul acestui candidat nu a satisfăcut, cum era şi de aşteptat, în totul, simţul de aprecieri şi de măsuri al profesorului, care, simţind, în sfîrşit, deşi cu mari eforturi de conştiinţă, sublimul domniei-sale ridicul, a tuşit, a strănutat şi s-a mişcat pe scaun, dedesubtul căruia se ivise un picior invizibil, stîngul sau dreptul, este egal.

O propunere respectuoasă: Ministerul de Instrucţiune nu găseşte nimerit să asiste la examenele din Universităţi, subt aspectul unei comisiuni de medici alienişti?

Rectorul Universității din București și-a luat funcția în primire cu un program în care au fost prevăzute și căile ferate. *Viitorul* ne informează că domnia-sa a cerut ca trenurile să fie prevăzute, pe lîngă vagoane-restaurant și vagoane-de-dormit, cu vagoane-biblioteci. Domnul rector e todeauna original.

După un accident recent, în care au murit atîți soldați, propunerea domniei-sale pare să fie mai repede umanitară decît culturală. S-a gîndit domnul rector că dacă trenul era capitonat cu vrafuri de cărți, păreții ar fi fost mai elastici și căderea călătorilor între șine și subt roți mai puțin vătămătoare. Inovația nu pare cu totul nepractică, și, într-adevăr, dacă în dreptul fiecărei ciocniri s-ar afla cîte o librărie, de preferință o librărie « Pavel Suru », s-ar sfărîma librăria, și călătorii ar scăpa intacți. Hîrtia în volum, foaie peste foaie, exemplar peste exemplar, este și un izolant și un amortizor: e de mirare că acest material, potrivit și cu filtrarea plăcută a temperaturii exterioare, nu a fost utilizat încă la construcția vagoanelor.

În ce privește partea doua a chestiunii, lectura, cartea poate fi folositoare, în tren, la vagonul-de-dormit, sliping-car-ul fiind plin de zgomotul și de murmùrele osiilor, care împiedică o ațipire liniștită și o trecere ușoară din trezvie în somn. Sînt anume cărți care echivalează cu un calmant fericit, fără inconvenientul drogurilor, vătămătoare pentru sto-

mac. Cărţile ar fi apoi grupate pe clase, ca și călătorii, și ar corespunde și concepţiilor politice, care prevăd înţelesuri și capacităţi de pricepere variate, unele pentru miniștri și deputaţi, altele pentru contribuabili; unele pentru liberali, altele pentru averescani, naţionali sau « democraţi ». Din vagon mai lipsea un material, care fusese odinioară introdus: apa. Ce are-a face! Și cîteodată dispare și din clasa întîia lumina, care în clasa treia nici nu se pomenește. Mă rog, dacă biblioteca ar fi pentru această ultimă clasă, cînd ar putea să slujească? Dar nu e vorba de clasa treia și de proști, unde călătoria se face la opaiţ, ci de clasele întîia și a doua, unde pasagerii care citesc își mai iau și de acasă cîte o carte în geamantan. Sau bibliotecile vor fi menite să răspundă altui scop, și anume necesităţii de hîrtie, care de asemeni lipsește din tren? Ce dorește precis domnul rector? Sau domnul rector își exprimă numai pasiunea domniei-sale abstractă pentru bibliotecă?

S-ar părea, poate, mai actual să avem în trenuri lumină electrică în toate vagoanele — și în cele de clasa treia, — ba pare și mai actuală nevoia de vagoane. Domnul rector a făcut ideea în tren, în compartimentul domniei-sale de parlamentar. Dacă, luînd cu sine un jandarm, ca odinioară, cînd se aventura prin sate în căutare de documente, ar putea să pătrundă într-un vagon de clasa treia, unde nici călătorii clasificaţi nu pot intra decît anevoie, amatorul nostru de oameni și de cărţi ar vedea cîte cinci inși încălecaţi pe un metru pătrat de vagon, neputincioși să doarmă, necum să citească. Iar în celelalte clase, rectorul ar găsi, afară de compartimentul domniei-sale, călătorii pe coridoare. Mă rog, pentru cine va fi biblioteca?

Dar însăși biblioteca este o aproximaţie nedefinită, căci, de pildă, în limba românească nu există decît un autor pentru toate genurile, domnul rec-

tor însuş; restul e nul. Ori e voba de o bibliotecă organizată exclusiv cu operele domnului rector? Înnafară de vagon, în plină libertate, publicul s-a arătat idiot în ceea ce priveşte opera domnului rector, faţă de care s-a păstrat rezervat.

Domnul rector s-a cam învăţat să arunce glumind praf de aur în ochi. Este de ajuns să ceri vagoane-biblioteci, sau trebuie să şi motivezi folosul acestor biblioteci? Rectorul stă foarte des în tren cîte patru-cinci zile, pînă la Paris şi Madrid; plugarul însă călătoreşte numai cîteva ore, şi silit, grăbit să scape teafăr din învălmăşeală.

Dacă rectorul ar ţine cu orice preţ mai mult la răspîndirea cărţilor decît la originalitatea spirituală a propunerilor, în loc de a cere biblioteci în vagoane, în automobile, în trăsuri şi la răscrucea drumurilor, domnia-sa s-ar asocia unor idei într-adevăr practice şi simple, pentru a împinge cartea către adevăraţii ei cititori, idei care au fost de numeroase ori expuse şi care se află în circulaţie de ani. Căci cu trecerea ce-o are la toate guvernele, asemenea idei ar putea să fie mai uşor îmbrăţişate.

Domnul rector nu iubeşte cartea, nici literatura altora, nici pe scriitori; cum nu iubeşte pe nimeni. Domnul rector iubeşte însă ideile.

P.-S. Ziarul *Dimineaţa* explică a doua zi mai lămurit intenţia domnului rector. Domnia-sa nu vroia să facă lectură în trenuri, ci librării pe roate, pentru vînzarea cărţilor mai rapidă (în trei ore Bucureşti—Braşov). Deci articolul de mai sus e, să zicem, neavenit.

O SCRISOARE CĂTRE BADEA ION

Bade Ioane, mi te plîngi. Nu ești singurul care-mi trimite din fundul unui județ o scrisoare de jălanii. E una din plăcerile lui Cocò adevărate, să descleșteze slovele simțitoare ale cititorilor lui necunoscuți. Întrucîtva, bade Ioane, ne-am cam ales: noi vă scrim *Biletul* nostru zilnic, și voi îl citiți cu bunăvoință și cîteodată ne scriți și voi cîte un *belet*. . . Nu avem sute de mii de cumpărători de hîrtie de împachetat, dar ne citesc cîțiva și ni-s de ajuns. Deosebirea sigură între ziarele care vînd hîrtia și *Biletul* nostru, este că *ăsta* se citește: nu se poate face cu el altceva nimic: el nu poate să aibă două întrebuințări. Dacă vrei, bade Ioane, cum se zice în București degeaba, un criteriu, păi, este un criteriu.

Prietenul nostru Stăncescu, de la Teatrul Național, a fost, cum iarăș se zice în București, în turneu, în treizeci de orașe. Cînd s-a întors, ne-a împărtășit bucuria lui că în toate județele vizitate a găsit *Biletul* nostru: prietenul Stăncescu nu știa că *Biletul* merge în toate localitățile, din care una e a dumitale. Ne-am întins încet, bade Ioane, dar ne întindem mereu, și de un an și jumătate, de cînd își scoate *Biletul*, Cocò a făcut și drum lung și drum... Știi dumneata că ies în țară cincizeci și două de foi mici, de frunze, scoase de băieți și mai tineri și mai bătrîni, la fel cu *Biletele de papagal?* Este criteriu, au ba? Este. Restul — nu-i așa? — nu ne privește.

Mi te plîngi de numărul de ceea ce numești în scrisorea dumitale « lichele » — cum le numim și noi în București, unde lichelele sînt și mai multe, dar și mai decolorate. Licheaua dumitale rumenă este la București licheaua palidă, licheaua vînătă și licheaua verde. Nu știu cum surîd lichelele dumitale, dar surîsul lichelelor mele este de-o ediție trasă pe velin, ca o teză de doctorat în medicină, tratînd despre puroiul ilustrat. Uite, îmi iese acum dinaintea ochilor un surîs, pe care l-am văzut de multe ori, pentru că mi s-a lipit de tălpi, din oraș pînă acasă, la poartă, ca scuipatul cu miez. Surîsul lichelei mele se ia după mine, mă însoțește, îmi dă ocol la răspîntii, ceremonios, pe la spate, ca să se găsească mereu numai în stînga mea. Îmi pune întrebări, din care reiese că eu aș fi cel mai deștept om de pe lume, cel mai, cum se zice iarăș la București, cel mai talentat; adică un om care face din puținul obștesc mai mult decît puțin. Eu ascult, bade Ioane, și zîmbesc și eu, însă nu strîmb și cu ochii încrucișați de mari bucurii de lingău, ai lichelei mele; zîmbesc așa, de-a dreptul, ca omul care se uită cum se spoiește o casă pe dinafară.

Eu știu ce caută licheaua mea și-o aștept. Ea dă arvună pentru ea. Crede că pune într-o pușculiță. O să aibă nevoie cîndva. Licheaua mea a socotit că surîsul lui se adună într-un loc și că reizvorăște la trebuință. Nu-i deloc adevărat, bade Ioane. Cu mine, lichelele s-au păcălit: n-am plătit nicio dobîndă, niciodată, n-am ăst nărav sufletesc. Vezi, bade Ioane, într-un fel, chiar licheaua care se înfățișează mascată cu un fel de inteligență limitată — se învață și asta bade Ioane! dar se cunoaște numaidecît — este proastă. Ea rîcîie marmură și se alege cu praf. Lichelele mele au stăruit, au obosit și au avut ceea ce se cheamă o dezamăgire. Nu știu cum se face că sînt singurul om din neamul meșteșugului meu, căruia masajul surîsului și stropirea cu parfu-

muri elogioase îi fac rău. Am un miros exagerat: deosibesc în aceste neteziri, pulverizări şi unsori, miròsul natal de excrement; acel excrement care nu pute francamente, ca adevăratul şi unicul excrement, primit de natură în bare groase, ci miroase a subsuoară, a pubis, a iaurt, a peşte stricat şi se depune în locuri particulare, în pori, în urdori, în caşul gurii, în mîzga dinţilor şi-n creier. Şi cînd mă gîdîlă cineva, cu intenţia perversă de-a-mi face plăcere vanitoasă intelectuală, dau din picioare, lovesc în burtă, îmi scapă botul cizmei în maxilar. Sînt eu taur, bade Ioane, care să fie călărit de maimuţe?

Toate lichelele mele s-au fript şi au rămas la inimă cu un renghi. Le zăresc pe ici, pe colo, adunate lîngă o privată cu afişe, lîngă un chioşc cu gazete. Lichelele dumitale, bade Ioane, sînt oameni cumsecade: nu-ţi paie rău. Lichelele mele sînt lichele literare.

BENE-MERENTI

Scenă tristă, scenă amuzantă, la Ministerul Artelor. Un scriitor, care-i şi profesor, se apropie de biuroul secretarului-general, pune un pumn de sfinx pe postavul biuroului şi începe o cuvîntare. De obicei postulanţii se coboară la urechea autorităţii şi o îndulcesc cu şoapta. Prozatorul nostru avea de spus ceva ce trebuia auzit de toţi preoţii şi mirenii dimprejurul scaunului al doilea ministerial. Vocea lui e cu deosebire sonoră:

— Am, domnule secretar-general, Bene-Merenti clasa doua. Aş dori să am şi Bene-Merenti clasa întîia...

Începutul fuse şi sfîrşitul cuvîntării. Prozatorul surîse. Era îmbrăcat ceremonios, şi un guler lustruit îi strîngea înghiţitoarea. Amical, secretarul-general, care surîde întodeauna, o secundă nu mai ştiu să surîdă. Din cîte nerozii poate să audă într-o zi un personaj oficial, idealul unui Bene-Merenti de clasa întîia păru că l-a impresionat mai mult.

— Du-te la *Jean*, zise secretarul-general, strîngînd un ochi cît o cheotoare de rozetă.

Jean nu e, cum se întîmplă, un pălărier sau o prăvălie cu bomboane. Jean e un director artistic din minister, căruia, din pricina unor pantaloni pestriţi, un pătrat negru lîngă un pătrat alb, purtaţi neîntrerupt, de douăzeci şi şapte de ani, ca un titlu de specialitate artistică, nimeni nu-i mai zice « domnule » de un sfert de veac, şi toată lumea îl cunoaşte ca pe o firmă sau un scuar.

Peste zece minute « Jean » aduse hîrtia precedînd decretul, la iscălit. Rîdea şi Jean. În definitiv, nă-zuinţa de-a pune pe reversul gulerului de la haină o cifră cu unu mai puţin în locul unei cifre cu unu mai mult nu e fapta cea mai rea. Omul s-a apropiat cu o unitate de semnul valorii literare adevărate.

DO—RE—MI—FA

Este neînchipuit că un domn se poate numi Ramiro și e fantastic să te cheme după aceea și Ortiz — și totuși există și funcționează cu acest nume de caramelă dublă, un savant, al căruia părinte a fost un portughez, căsătorit probabil cu o corsicană, el însuși fiind român pentru literatura italiană și vorbind cu un ușor accent polonez. E lesne de recunoscut pe străzile capitalei, ca fiind bărbatul cel mai scurt, dotat cu nasul cel mai gros, indus cu o vaselină naturală — și în acelaş timp, după surîsul lui unanim, adresat tuturor obiectelor publice, cu un mare instinct omagial. El surîde felinarelor, sergenților de stradă, cailor, cu o nesfârșită amabilitate, dorind să le facă plăcere și articolelor inanimate. Închide ochii și iarăş surîde, imaginilor, obiectelor la care a surîs aievea, umbrei calului, siluetei felinarului, chipiului vardistului.

Întrebat de un alt surîzător, mai puțin fericit ca el, cine e poetul românesc cel mai mare pentru Italia, domnul cu numele de cofet a răspuns: Ioan Popescu. Dar cel mai mare prozator? Nicolae Vasilescu, preferînd în schițe pe George Demetriescu, și în roman pe Filoftei Constantinescu. Dramaturgul nostru cel mai mare este Petre Stanian, și criticul cel mai incontestabil Chiriac Costică.

România se mîndrește și Italia e informată. Dacă reporterul literar pentru Mediterana s-ar fi numit Nepomuc Ortiz sau Ramiro Cioarbă, desigur că a-

veam o diferență de concepții și de documentări, atît e de adevărat că răscroiala numelui determină subsuoara inteligenței. Dacă l-ar chema pe corb: zahăr, și lingurița s-ar fi numit: ierete, fiecare înțelege în ce noțiuni disparate s-ar scurge siropul gros al zilelor noastre bîzîite de muște.

Două evenimente europene în numai zece zile. Domnul N. Iorga s-a supărat de două ori. Întîia oară s-a supărat în Parlament, și a doua oară în Academie. În Parlament s-a supărat pe țară, și în Academie pe academicieni. De ce s-a supărat domnul Iorga o dată și de ce s-a supărat de două ori pe rînd?

De altfel, domnul Iorga nu este la a doua domniei-sale supărare: domnia-sa s-a mai supărat și cu trei-patru zile înnainte de ultima serie de zece, și se mai supărase și în preziuă și în ajun. Decînd a fost ales rector al Univesității din București, ceea ce a echivalat cu o consacrare pedagogică definitivă, — dacă mai era nevoie, după ce fusese consacrat la toate celelalte tribune, unde se așează laurii de bronz pe o frunte umană, Academia Română, de pildă, — domnul Iorga a devenit iritabil la extrem. Cel mai mic aparent curent, abia schițat de natură, îi dă o migrenă și o amigdalită: orgoliul îndreptățit al marelui nostru omniscient delicat și fragil, capătă gîlci numaidecît. Un tratament băbesc consista în a le sparge, strivite între un deget aplicat exterior, pe gîlcă, și altul vîrît în gură și lovind un punct. Tratamentul s-a schimbat: se preferă actualmente un emolient, un plasture dulce lipit pe dinafară.

Într-o zi domnul Iorga a cerut guvernului douăzeci și cinci de milioane de lei pentru o treabă universitară, care după opinia guvernului putea să mai aștepte puțin, vreo douăzeci-treizeci de ani. Dom-

nul Iorga s-a ridicat amenințător și a răspuns că dacă nu i se dă suma necesară, părăsește țara și pleacă în Europa. Domnul Iorga nu voia să spuie că pleacă în excursie de studii științifice — adică să ne înțelegem: nu ca să studieze domnia-sa Europa, ci ca să fie studiat domnia-sa —; excursii rectorul face, dacă vrea, zilnic, fără amenințări, toată vremea savantul nostru plecînd și întorcîndu-se, în calitate de suveran al creierului românesc, fie supărat, cum a fost iarăș la sărbătorile Unirii, fie împăcat. Domnul Iorga spunea altceva, cu mult mai grav: că va pleca pentru todeauna din această țară blestemată, cu un popor prea mărginit și de o întindere geografică relativă. Amenințarea trebuie repede combătută și marele nostru rabi satisfăcut, dat fiind că cel puțin Sorbona îl așteaptă cu entuziasm, decînd le-a vorbit, într-un curs incomparabil, francezilor, de armeni, un subiect necunoscut științei istorice apusene.

Prezidentul Consiliului, domnul Iuliu Maniu, s-a înfricoșat și a rugat pe domnul Iorga să-și amîne plecarea pînă la o supărare mai mare, căci va lua dispoziții să i se dea de undeva, de unde se va putea, douăzeci și cinci de milioane. Că doară s-au găsit zece milioane pentru prea-sfîntul patriarh, ca să-și construiască un pat mai ca lumea, un dulap și un răcitor. Numai așa s-a făcut că se mai găsește azi domnul Iorga în București și în țară. Într-altfel, astă-seară, l-am asculta la microfonul unei stații de emisiune străină, citindu-ne din depărtare una din ultimele domniei-sale treizeci și două de drame și comedii în manuscris.

Cea din urmă supărare, pe Academie, a domnului Iorga, vine de acolo că nu a fost ales prezident al acestui conclav de nemuritori — și supărarea l-a dus la actul de violență al demisiei. Dumnezeule! — de patru zile încoace rectorul a revenit în rîndurile muritorilor comuni, adică în patrie. Domnul Ior-

ga a publicat şi o scrisoare curioasă, în redactarea căreia, scurt şi cuprinzător, s-a consultat cu spălătoreasa; căci pentru întîia oară un bărbat îşi argumentează plecarea dintre colegi cu invidia şi gelozia confraţilor lui. Domnul Iorga se iubeşte legîtim de mult, găsind, androgin, în sineş, cele două sexe, care stabilizează iubirea într-un echilibru cert. Întrebaţi-l cine-i cel mai drăguţ român, şi va răspunde: Eu. Fără să ştie, Miss România avea un concurent, care şi atunci s-a supărat, cînd nu i s-a acordat premiul de frumuseţe. De altfel, polemica domniei-sale cu domnul Tzigara-Samurcaş, fost membru în juriul alegerii româncei celei mai frumoase, nici nu are altă origine ştiută.

La demisia domnului Iorga, răspunde preşedintele, domnul Bianu, emolient, edulcorat, onctuos şi catifeliu, chemîndu-l îndărăt, în Academie. Dar nu-i oferă nimic, decît glorie, glorie veşnică şi aplauze. Nu se ştie ce va face domnul Iorga: într-una din zilele viitoare vă va informa presa cea mare, care ştie tot ce gîndeşte rectorul superbul. Faptul real este că domnul Iorga înspăimîntă, îngrozeşte şi sfărîmă. Toată suflarea politică şi culturală tremură cînd i se ridică sprinceana, şi cade-n leşinuri cînd ia cuvîntul acest vultur răsfăţat al orăteniilor noastre.

Domnul Iorga mai are cîteva dorinţe. Vroia să construiască, poate, un oraş, care să poarte numele domniei-sale, dotat cu o sută de mii de pogoane de pămînt, dispuse astfel, ca să aibă în cuprinsul lor o bucăţică de Dunăre, un şes, cîteva dealuri şi un munte. Însă, desigur, va cere să fie general de brigadă, preşedinte al Societăţilor medicale, să aibă controlul petrolului, al Băncilor. Să i se dea din vreme şi de mai nainte. S-ar putea vota o lege a Supraomului, cu înzestrări împărăteşti: facă-se cît mai

repede totul, pentru ca domnul Iorga să nu se mai supere niciodată şi să-l vedem, în sfîrşit, zîmbind şi fericit, pentru marele nostru bine al tuturora.

Dacă însă domnului Iorga, atunci cînd va fi mare detot, adică vast, îi va veni placul pervers să fie mic, este singurul lucru ce va fi cu neputinţă.

Ne pare rău că tehnica primitivă a foii noastre ne obligă să ajungem în public a treia zi după manuscris și să răspundem « mulțumim dumitale » tocmai marți, la un « ce mai faci? » care ni se trimisese de vineri. În legăturile noastre sîntem politicoşi.

Sub titlul *Pentru domnul Tudor Arghezi*, domnul Nichifor Crainic a băgat de seamă, într-un ziar cu afinități, după zece ani, că ne amestecăm în cele bisericeşti de vreo douăzeci, şi îşi aduce aminte deodată, cu de-amăruntul, că ne-am tot contrazis.

N-am zice că asemenea lucru trebuie să fie imposibil; dimpotrivă, contrazicerile noastre, dacă vor fi fost, şi nu credem, au meritul că ne aparțin. Ele nu erau legate de chibzuielile şi speranțele nici provocate de izbutirile care le veştejesc sinceritatea și inocența. Contrazicerea în sine nu este o vinovăție. În regatul lui propriu, vodă poate cheltui şi galbenul de aur şi galbenul de aramă, cu efigia lui. Să zicem că ne-a înșelat memoria: nici asta nu e o vină; vina începe cînd îți înșeli memoria tu.

Domnul Nichifor Crainic, obișnuit să aibă de-a face cînd cu domnul Octavian Goga, cînd cu domnul Manoilescu şi cînd cu domnul D. R. Ioanițescu, şi-a educat principiile într-o atmosferă de miniştri, la tensiuni diverse, şi ne trage la răspundere ca om politic. Ca şi cum ne-am fi înscris în mai multe partide politice contradictorii, exact în momentul venirii la guvern, ne mustră de fripturism cerebral. Domnul Crainic putea să fie blajin ca un simplu au-

tor de comentarii, care nu a fost nici valet, nici deputat.

Dar de ce își amintește tocmai acum domnul Crainic toate inconsecvențele noastre? Vezi, acest *acum* este esențial pentru activitatea domniei-sale religioasă, căci domnul Crainic a fost surprins într-un moment deficitar, care i-ar fi plăcut să treacă neobservat. Noi l-am auzit tăcînd pe domnul Nichifor Crainic, politic și deputat, tocmai în zilele de răfuială între ortodoxia integrală reprezintată de spiritul domniei-sale renovator, și catolicism. Tăcerea domnului Crainic a fost tot atît de expresivă în Cameră, pecît i-a fost inspirația de activă și totalizatoare în revista domniei-sale literară. Domnul Crainic era singurul mare ortodox al României Mari și Bergsonul ortodoxiei, acela care, cu o ironie de mare talaz liniștit, aducător de corăbii rătăcite, aduna catargele la limanul Patriarhiei. Cînd ești luptător ortodox, hoplit ortodox și general în ortodoxie, ori ești ori nu ești: să vorbim românește. În singura clipă cînd teoriile moarte devin o realitate vie și românească, la votarea Concordatului, înfățișătorul lor se dă pe după scaune și cuiere și n-are nimic de zis. Era strict obligat să vorbească; a tăcut: s-a descalificat.

Răspunsul domnului Crainic nu ne satisface, nu-l satisface evident nici pe domnia-sa și nu poate satisface pe niciunul din ucenicii adunați în jurul ființei domniei-sale. Ucenicii au strîmbat tare din nas la tăcerea domnului rabi. Domnul Crainic răspunde așa: « Găsesc că domnul Arghezi este extrem de exigent față de mine. Aș zice chiar: necuviincios de exigent. Fiindcă dacă i s-a părut domniei-sale ratificarea Concordatului *singurul* moment cînd s-ar fi putut face declarații de principii ortodoxe, mie nu mi s-a părut deloc. »

Perfect. Domnul Crainic putea să aprecieze și mai mult și să scrie: « Așa vreau așa fac » — și să

adaoge şi o zeflemea; şi nu exprima mai bine şi mai clar sentimentul de confuzie în care se găseşte. Calificativul necuviinţei însă nu era o piesă utilă mecanismului ideii: e numai semnul psihologic al unei iritaţii.

Constat în răspunsul domnului Crainic intenţia de a evita punctul principal, vîslind către detalii şi căutînd o diversiune. Este la navigatorii noştri de presă şi la polemiştii noştri fără adversar, o preocupare constantă: întîi de a tăcea aristocratic, pînă la ultimele termene, apoi de a devia chestiunile esenţiale. Să ne ţinem întîi pe poziţia ortodoxiei. Să pipăim un balon aventurier lansat şi propus gîndirii româneşti ca un astru. Domnul Crainic să sufle cît mai tare ca să-l umfle cît mai mult; noi să-i încercăm rezistenţa cu vîrful acului mic. Într-un fel, balonul se isprăveşte: ori crapă la gura domnului Crainic, ori fîsîie de acul nostru. Dar dacă încă o dată « nu i se pare deloc », ca în Cameră, că trebuie, se vor trage consecinţele simple.

Prevedem replica domnului Crainic, dacă va mai veni, de pe acum foarte slabă. Articolul domnieisale, la care răspundem aci, e şovăitor şi pune pe domnul Crainic într-o nebuloză de nesiguranţe. Nu e o atitudine de şef de doctrină şi de om pasionat de credinţele lui; e o atitudine de abilităţi recreative.

P.-S. Acum, cîteva explicaţii literare pe care le-aş fi crezut de prisos.

1. Titlul articolului nostru *Bancruta ortodoxiei* nu a exprimat o credinţă, ci o realitate simetrică.

2. Cuprinsul articolului nostru final, care nota ideea că ortodocşii nu mai pot reveni la suprafaţă, după tăcerea domnului Crainic, privea pe ortodocşii din literatură. Ceea ce numeşte improriu şi din încurcătură logică domnul Crainic « lecţii de orientare » sînt naturalele efecte ale actului, redate

în stil adecvat și nu conțin nici poveţe, nici orientări: messianismul n-am cutezat, ca în şcoala domnului Iorga, cu clasele ei divizionare, să facă niciodată parte din preocupările noastre strict documentare.

— Domnul?

— Presă!

— Ce doriți dumneavoastră?

— Presă!

— Nu se poate, domnule, înnainte de unsprezece.

— Presă!

— Domnul ministru este într-o comisiune și a dat ordin să nu fie nimeni introdus pînă sîmbătă.

— Presă!

Îndată ce ușierul, portarul, jandarmul, vardistul au auzit cuvîntul « Presă », ei se dau deoparte, salută, fac loc, și Presa intră. Vigoarea slăbește, impolitețea dispare, consemnele cad.

— Stăm de azi-dimineață la ușă, în ploaie, cu ochii la ceasornic. Cum de a intrat domnul numaidecît?

— Domnul e presă, răspunde portarul, șoptind cuvîntul cu o guturală de respect.

— A! n-am știut că e presă. Am înțeles.

Niciunul nu a stat însă de vorbă cu sine sau cu ceilalți și nu s-a întrebat niciodată despre semnificarea lozincii care dă ușile de părete și trece peste toate poruncile. E ca în tren cuvîntul « parlamentar » lipit pe un compartiment care slujește de dormitor unui domn întins cu două picioare pe șase locuri. El nu se discută, nu se analizează. Un domn care doarme trebuie să fie un parlamentar — și un Domn Presă are dreptul să intre.

Ochiul personalului de serviciu la autorități e consternat cînd trece presa, ca și cum ar intra o sondă, electricitatea, votul universal, Tungsram sau Constituția. Presa e ceva care înseamnează tot ce este mai concentrat laolaltă, mai sintetic și mai universal. Dacă s-ar prezinta Dostoievski la Ministerul de Finanțe, el ar fi ținut în curte pînă la orele de primire oficiale: presa intră, ca soarele, fără să-l vezi, și ajunge să simți, să auzi, că lîngă tine stă presa, pentru ca o confuzie generoasă și stupefiantă să puie stăpînire pe facultățile tale de intendent. Presa înseamnează Ion și Vintilă Brătianu, general Averescu și Octavian Goga, Mihalache, Iunian, Maniu, Armata, Magistratura, Fiscul, Mihai Viteazu, Municipiul, Fotograful Curții Regale, Ateneul Român, Caile Ferate, Grădina Cișmigiului, Muzica militară, Dobrogea și Liga Națiunilor. E o chintesență și un total, Capitalul și Procentul.

Presa trebuie să fie ceva ca Uzina de Gaz, care face o mulțime de lucruri, probabil presate, indispensabile tuturor factorilor răspunzători. Nu se poate trăi fără presă. Cred că face foarte multe cartușe, multă muniție de război: altfel nu ar fi așa de bine primită peste tot, invitată la masă, dusă cu automobilele ministerelor, chemată la telefon. Dacă s-ar prăpădi, Doamne ferește, presa, nu am putea să mai durăm ca națiune: asta e sigur. Un guvern fără presă e ca o coadă fără cîine — și nu s-a mai văzut.

Și peste tot e la fel, în Anglia, în Franța, în America; — unde a pătruns tramvaiul electric, iacă și presa după el.

Se povestește că odată și odată nu era presă și că oamenii erau niște nenorociți. Nu le tihnea nimic. « Ca să vă meargă bine, luptați pentru presă și pentru libertatea ei », a zis odată Nu Știu Cine — și oamenii au ascultat, au luptat pentru presă, adică

pentru *aia* care nu se vede și pentru *ăla* care vine și intră. Dacă nu aveam și noi presă, ce ne făceam? Puteam să avem pe Luigi Cazzavilan și pe Theodora? Niciodată!

Dragă băiete, am trăi încă în barbarie. Cînd îmi cereai alune, nu ți le-aș fi dat ca azi, din pungă, cumpărate de la băcănie. Îți ziceam: « Stai, așteaptă șase luni de zile, să-ți aduc din Carpați ». Luam pușca sau arcul, puneam cizme, colindam pădurile și mă întorceam cu barba pînă la Bene-Merenti, din cheotoare, și-ți aduceam, mari și late, două sute cincizeci de grame de alune, după ce m-aș fi bătut cu veverițele, cu tigrii, cu elefanții și urșii. Și pînă mă întorceam, îmi vindea fiscul bătătura și găseam trei sute șaptezeci de citații lipite pe garduri, pentru trei sute șaptezeci de contravenții, pe care le-ar fi comis trei sute șaptezeci de alți cetățeni, purtînd numele de Iancu, ca mine.

Dintr-un exemplu, vezi tot ce am cîștigat. De aceea te rog insistent, respectă Presa și, de aci încolo, să nu te mai prind o dată pe zi, trecînd prin coridor, cu cîteva bucățele de hîrtie de jurnal mototolite în palmă. Mai ales ferește-te de cîteva ziare sacramentale, care ne dau îndrumările cele bune, și bagă de seamă, articolul care vine în dreptul trebuințelor tale să nu fie iscălit cu unele din marile nume ale Presei, destinate unor materii prime mai rezistente și consacrate bronzului și pietrei.

ORTODOXIE CU ŢUICĂ

Gazetele relatează un fapt divers: domnul Nichifor Crainic, redactor la un ziar de opinii curente, găsindu-se într-o stare care nu-i este anormală şi dedîndu-se, în grădina unui restaurant, pasiunii masculine de a bombarda cucoanele de la mesele vecine cu zgîrciurile rămase din fripturi, a mîncat, după cîrnaţi şi cotlete, un pui de bătaie, cum se mănîncă vara la grădină muşchiul, cu sînge. Felul de-a face curte al domnului Crainic place în lumea căcănarilor, tinerelor căcănăriţe, şi se manifestă la animale cu ardoarea febrilă de a ridica un crac şi de a stropi împrejur.

Stilul în care s-a petrecut ciocnirea e mai interesant chiar decît păţania, întîmplată unui arhitect al misticismului ortodox. Un domn colonel s-a ridicat de la o masă şi, îndreptîndu-se către masa craiului amoros, l-a obligat să vie să ceară scuze soţiei, copleşită de cele ce domnul Crainic scosese din gură şi pusese pe marginea farfuriei. Ca să se poată scula de pe scaun, colonelul i-a acordat un răgaz de zece minute. Trecînd cele zece minute cronometrate, colonelul s-a apropiat din nou, ca să anunţe că timpul de aşteptare s-a împlinit. Exponentul şi indicele însufleţirii religioase se găsea bînd la masă cu un preot ardelean, şi a răspuns literar: « Ai sictir! ». Atunci s-au declanşat palmele grele, variate, ale colonelului, a cărora funcţiune a durat o bucată de timp, pînă ce domnul Crainic a izbucnit, pe neaşteptate, în scuze. Personalitatea domniei-sale du-

hovnicească avea nevoie întîi de o sfîntă de bătaie. Acest domn teolog constituia pentru cler o nădejde care începe să fie jenantă protectorilor săi, cei cîțiva prelați care încă ieri adunau cu patriarhul, o ipostază a regelui, milioane din lăscaia văduvei și orfanului, ca să i le încredințeze în vederea scoaterii, la toamnă, a ziarului *Ortodoxia* căptușit cu un «partid clerical». Neputînd să fie apărat de oamenii treji, este de văzut dacă pînă la urmă episcopatul va prefera tăcerii lui inactive, tribuna cu baterie la gheață și dacă nu se va hotărî pentru un ziar humoristic *Leul și cîrnatul.*

În ajun de a ispăși la cîrciumă două articole scrise cu cerneala, în care pusese șpriț, a sfinților părinți, domnul Crainic avusese inconștiența alcoolică să ne amenințe în numele unei atitudini și să pomenească de o « conformație morală ».

PREMIUL PĂRINTELUI GALACTION

Prietenul nostru Galaction, Gala Galaction, preot după rînduiala lui Melchisedec și artist după a lui Dumnezeu, s-a văzut consacrat prozator într-un conclav, care cuprindea scriitori de calitatea domnilor Octavian Goga și Sadoveanu, două autorități literare libere, neîmpărechiate cu Universitatea sau Cursul secundar. După una din versiuni, poate cea exactă, povestitorul cu slova de aur a întrunit unanimitatea sufragiilor pentru un așa-numit premiu, pe care, după ce a fost desființat la elevi, au început să-l ia profesorii. Aceeaș versiune narează că după vot, adică după o hotărîre definitivă, a urmat un răzvot, adică a doua hotărîre definitivă, datorită intervenirii domnului Iorga, ca reprezintant al ordinei și disciplinii. Intrînd în munci, rectorul s-a supărat foarte, a ocărît și a propus pe domnul Rebreanu, pe care anul trecut, cînd nu putea să-i joace piesele de teatru — domnul Iorga e și un teatralist, iar domnul Rebreanu încă nu devenise director de teatru, — l-a refuzat cu aceeaș vehemență, subt cuvîntul că în 1928 actualul director al Teatrului Național era un trădător de patrie. Ce-avea de-a face căciula cu prefectura, singur rectorul, care încă nu era rector, putea să știe. Facă Domnul ca peste un an, la sorocul premiului, dacă Ministerul Artelor nu va avea destulul simț de măsură să-l desființeze de-cu-iarnă, Galaction să fi fost scris o cronică dramatică favorabilă domnului Iorga, adică să-i fi dat un acont in-

telectual: scriitorul va fi premiat cu propunerea rectorului.

Domnul Iorga avu și această inelegantă. Înlăturînd pe Galaction de la expresia reală a premiului — o sumă de o sută de mii de lei, — se va fi simțit mulțumit. Un soldat asasina un om pe cîmp, odată, pentru o țigare, pe care o ținea la ureche — și un vînător ne-a afirmat odată, certat de noi că ucide natura, excitarea lui morbidă dinaintea ființelor în zbor și în mișcare. Dacă ne-am osteni să căutăm în literatura lui Freud sau a lui Krepelin, probabil că am găsi undeva, prin sîngiuri și bucățelele de ficat ale unui capitol, sămînța psihologiei domnului rector.

Desigur că nu ca să deplîngem satisfacția dublă a părintelui Galaction, poftit să șadă și poftit să se scoale, de la aceeaș masă, în aceeaș zi, de către aceleași gazde, improvizăm rîndurile de față. Vrem să constatăm altceva, un fenomen de sălbăticie la unii din intelectualii noștri, fenomen monstruos și bastard în ritmul sufletesc al poporului nostru, cu care chiar unii deputați ai aspirațiilor lui, înflăcărații lui apostoli, de cele mai multe ori cu de-a sila și fără să fie poporul întrebat, n-au comun moralmente nimic. Dacă te găsești cu roata ruptă într-un sat, unde Baba văduva își mulge vaca, pecînd scoți găleata cu apă din puț, ca să te adăpi, Baba strigă la dumneata și te cheamă să-ți puie la gură oala cu lapte cald, pentru dumneata și pentru pomana morților ei. Seara, săteanul te oprește să mîi la el și-ți pune din toată sărăcia în ranița de turist un miez de mămăligă și o coaje de caș. Dărnicia lui, ca și a semenilor lui din oraș, este unanim recunoscută la români.

Furia literară și otrava politică, străine românilor care vin de-a dreptul din brazdă și de la vatră, e fără crutare la betegii mai mari și mai mici ai unui intelect, românesc în porniri și vrăjmaș în rezultate.

Pentru că ai scris zece poezii mai bunicele ca alții nu ți se refuză elogiul, pe care ai dreptul să scuipi, ca și pe poeziile tale, dar ți se ia pîinea de pe masă, din mînă și dintre gingii, și dacă ai apucat să înghiți un dumicat, ești chinuit să-l verși. Pentru că nu te-ai lovit la coarne cu coarnele mari ale unui călăreț cultural cu schimbul, el se ține după tine, te urmărește unde te hodinești, ca să te înțepe să te scoli, îți răstoarnă blidul dinaintea căruia ți-ai așezat animalul în genunchi ca să-l ospătezi. Te spune vecinilor că mănînci muște, că ai avut o mamă curvă și un tată falșificator de bani, că practici moșitul ilicit și raclajul. Se duce la prietenii tăi și te mîzgălește. Dacă i-ar sta în mînă și nu i-ar fi pînă la urmă teamă că-l dai cu capul de păreți, ar intra în casa ta deghizat ca să-ți prindă copiii și să le scoată ochii cu briceagul.

De unde ați moștenit, voi, oameni răi și abjecți, așa excrement de suflet și așa puroi de sînge? De unde veniți și cine v-a fătat? Pe voi nu vă supără nicidecum existența pustiitoare a numărului respectabil de brute, care dau peste voi. Acelora le sărutați cauciucurile băligate de la automobil — dar nu vă lasă să trăiți Gala Galaction!

PROIECT DE LEGE

Guvernul dorind să ofere domnului Iorga o chivără de tablă galvanizată, neamențitată de rugină, ca savanții purtători de tichie, s-a folosit de stilul indirect și i-a dăruit o învelitoare de casă. Următorul proiect de lege a fost depus ieri în Parlament.

Expunere de motive. Nimeni neputînd avea o părere mai bună despre domnul Iorga decît tot domnul Iorga, inițiativa domnului ministru Costache, care, socotindu-și numele prea scurt și regional, i-a dat o amploare silabică și mondială, prelungindu-l pînă la Costăchescu, a însărcinat pe rector cu redactarea prezentei expuneri de motive, și rectorul a primit bucuros. Domnii senatori și deputați se găsesc așadar, dinaintea documentului însuș al marelui istoric, dramaturg și bărbat politic și sînt rugați să se arate la înălțimea evenimentelor.

Există un bărbat în omenire care știe totul, poate totul și chiar ceva mai mult. Se întîmplă că acest bărbat unic și incomensurabil a fost să se nască în România și să aparție acestei fericite țări cu tot insul său fizic, intelectual și moral. Cînd Leul scade, cînd grîul nu se coace, cînd datoriile Statului sporesc și deficitele se succed ca o serie de fluvii vărsate unul într-altul, poporul se bucură căci își zice, pe latinește: *Habemus Iorgam* — numele incomparabilului cetățean al spațiului și în primul rînd al Ungro-Vlachiei inflectîndu-se după *rosa, ae*, substantiv din declinarea întîia și răspunzînd la sensul de trandafir, — și cîteodată, adică în cazurile excep-

ționale — și unul din cele mai excepționale e cazul de față, — după *papa, papam*, fără plural, întrucît universul are un singur Papă și un singur Iorga, ceea ce nu este nevoie de demonstrat. A pune chestiu-nea este a da-o gata.

Acest bărbat, din această expunere de motive, a făcut totul în această țară. În istorie, a descoperit pe Ancuța, verișoara de-a treia a lui Ion Cîrnul, cumnatul turcit al lui Vlad, unchiul lui Moise-Cel-Cu-Buzele-Crăpate, frate bun al lui Trifan Ştirbul, supranumit Vaca Încălțată. O întreagă categorie de fapte care explică istoria poporului nostru este ful-gerată de o lumină nouă prin această descoperire. Se mai adaogă și cea mai mare colecție de fluturi și melci, datorită lui Mihăiță Vodă, fiul bastard al boierului Stan Stăniș din Aluniș.

În politică el a descoperit pe jidani, timp de zece ani, dar văzînd că s-a înșelat, i-a trecut mai departe, reținînd pe Marmorosch și pe domnul Aristide Blank, adică două forme ale aceleiași simpatii ire-zistibile.

În literatură a descoperit pe poetul Dincă Schi-leriu, autorul celor mai lungi hexametri, cu trei opriri în fiecare vers, și pentru tipărirea cărora s-a comandat o hîrtie specială, zisă nr. 136, de dimen-siunile 4 m × 6 m, operă din care un singur exem-plar se transportă între București și Văleni, unde rectorul se delectează citindu-l pe cîmp, sprijinit pe schele, cu vagonul de marfă descoperit.

În teatru a dat capodoperile care au rușinat fal-sele literaturi anglo-saxone și franceze, nemaipome-nind de literatura Italiei, unde un fanfaron și vil imitator — mi-e scîrbă să-l numesc [1] — maimuță-rește în realitate personagiul ipotetic al rectorului.

În politică a descoperit șeful fără partid, speranța indefinită și voiajurile culturale.

---

[1] Mussolini (n. r.)

La Paris a conferenţiat despre armeni, şi în Camera din Bucureşti a dezvoltat importanta interpelare asupra ziarului *Bilete de papagal*, care au devenit şi obiectul de studiu al Facultăţii de Litere (catedra Bianu).

Membru — vorba vine — al Academiei Române. Va prezida pe viitor Societăţile de fotbal şi box, sporturile fiind rezervate toate viitorului.

S-a certat cu toată lumea şi cu domnul Ion Sîn-Georgiu şi a rămas numai cu ţara şi cu ghiozdanul, în care poartă ţara întreagă şi *Istoria lui Ştefan cel Mare şi Sfînt*.

Aşa fiind, şi scutindu-vă de alte documentări, este natural să votaţi cu unanimitate următorul

PROIECT DE LEGE

Art. 1 şi unicul. Domnului N. Iorga, fiind cum s-a spus în expunerea de motive, i se votează un acont de un milion de lei pentru acoperişul Palatului Ligii Culturale, cu unsprezece lucarne, şapte coşuri şi o intrare prin pod. *(Ovaţii nesfîrşite.)*

INSTRUCŢIUNI ANEXĂ

Tinicheaua poate să fie obţinută şi prin lipirea cu cocă (5 kilograme scrobeală la 50 litri apă) a tirajelor ziarului *Neamul românesc*.

Prim-ministru: *Cacatoes*
Secretar de Stat: *Cocò*

Am ascultat un țigan artistic, un ceas întreg, alternîndu-și vocea cu vioara. Nu era un lăutar obișnuit, din aceia care cîntau în Bucureștii de dinaintea războiului « Ninetă, Ninetă, agită-te gambetă ». Specia a evoluat. Dintre țigani, unii s-au dus la Paris, au învățat un Conservatoriu și s-au întors franțuziți. Țigănismul, care-i un specific al tuturor artelor, nu se mai ivește, brut, în alterarea vocalelor și în finalurile tocate brusc sau învîrtite, ci rafinate în sentimentalizarea gîdîloasă, încovoiată, șoldie a sentimentului. Să căutăm o traducere literară a dulcelui fenomen.

Temă: *Te iubesc și te ador de la cap pîn' la picior.*

Țiganul de pînă la război, dat fiind că și țiganul a fost retezat în două de război, cînta cupletul temei așa: « Tă iobesc și tă ador dă la cap pîn' la peceor ». Era o alterare cerută mai mult de valul ritmului și de rotogolul gurii. Individul se înfățișa clasic, cu toate mustățile, cu « muscă » dedesubtul gurii și cu toți negii lui, și nu cerca să se deosibească de bucătari și chelneri, frîngînd cu ei, în pauze, în dosul răcitorului, mititelul, și ciocnind un țap.

Țiganul franțuzit cîntă astfel: « Thee űpesque si the edor dhe lea cheap punle pűssűőr ». Iar dedesubtul cuvîntului « űpesque » sufletul lui descrie o umflătură cu oftat. În cuvîntul « the edor » sentimentul lui e cuprins de amețeală (« défaillance ») și țiganul joacă-n frac, din ochi și din gurița lui cu urdori suave, idile. În « pűssűőr », care indică pi-

ciorul cu toate anexele lui, știute de țiganul franțuzit, îl trece o sudoare divină (« il a la chair de poupoule, il frissonne »). Apoi, mai era fenomenul dintre cuvinte. Pauze, pauze, cu tăceri murmurate, de tăciuni stinși în lighean. Cuvîntul următor, început cu un centimetru cîntat mai sus sau mai jos decît precedentul. Țiganul franțuzit a apucat ezitările de gîndire ale scînteii muzicale din Debussy și le traduce în natura lui, frecînd un chibrit muzical, alternînd, făcînd broderie și cochetînd cu lîna colorată. Muzica țiganului franțuzit evocă toți gîndacii de bucătărie laolaltă, pe mesele albe, cu șampanie și pișcoturi ale unui mare local de noapte select.

Țiganul artistic era cel mai elegant din rasa lui și se înfățișa ca un baron. Visător la pleoape, cu buzele strînse ca pe creștetul unui ou ce avea să iasă, frizură importantă, cravată prezidențială, un discret monoclu care arată că națiunile evoluate chiorăsc parțial, un talaz de mătase în buzunarul de deasupra țîței sale. Vocea lui, ca și manierele fizice, sentimentale și de costum, era într-o continuă patetică surdină — iscată toată din petalele și catifelele chivuței. După un cîntec, țiganul făcea un semn evaziv către beregată, cu sensul plural: « Trebuie să o conservăm ». Și, marțial și rezervat, și càndid, își punea vioara pe scaun și cobora în mijlocul admiratorilor lui.

Clientela maghiară, de nobilă extracție, obișnuiește să se pupe cu lăutarii, de la un ceas al nopții în sus. O distracție a logodnicilor maghiari consistă în a ridica, la revărsatul zorilor, capacul contrabasului și a fi purtați în acest coșciug de horcăiri sonore, pentru o serenadă matinală pe subt ferestrele iubitei.

În antracte, publicul nostru își pierde entuziasmul liric, și țiganul franțuzit, care nu mai făcea o ceapă degerată, după ce s-a scoborît de la vioară,

simţi scăzîndu-i prestigiul şi gloria artistică. Ridicîndu-şi piciorul cu ciorap ireproşabil şi cu pantoful idem, ca să-şi încalece genunchiul, ca între egali, un admirator, care băuse, l-a întrebat cum se zice « Je t'aime » pe ţigăneşte. Altul l-a cercetat asupra impresiilor lui la Paris. Cineva l-a pus în situaţia să-şi dezvolte ideile în materia muzicii. Ţiganul găsise în seara în care îl ascultasem, fără voie, luat de pe stradă de cîţiva prieteni, un public defavorabil. Adevăraţii lui admiratori lipseau. Printre sunetele de linguriţe în pahare, comenzi şi apostrofe, tiptil, ţiganul franţuzit s-a strecurat din sală pe estradă. Îl urmăream aţintit. Cu un ifos de scîrbă, zise, adresîndu-se orchestrei: « Embessil » — şi orchestra porni un şir nesfîrşit de cîntece sîcîite şi fierbinţi, din repertoriul ţigănesc pur.

Totuş, răzbunarea ţiganului franţuzit fuse trădătoare. Căci după zece arcuşuri el se prinse în propria lui răzbunare, labele cu pantofi începură să participe la vioară, genunchii se asociară la rîndul lor, şi glasul lui fin şi sentimental, cu răzbufniri de « clair de lune », scoase zbierătul reglementar: « Zi, mă! ».

— Bravo, cioară! aplaudară admiratorii cu sinceritate. Vezi că te-ai dres?!

Ceea ce face că deliciosul ţigan franţuzit tot şi-a găsit un succes întreg şi-n seara lui de durere (« langueur »).

PĂCALA EX-CATHEDRA

Am cunoscut acum cîțiva ani, la Timișoara, un bătrîn încă tînăr, senator în Parlamentul românesc și reprezintînd un partid maghiar. Poate că nu i-am uitat numele detot, dar teama de-a i-l schimonosi mă împiedică să-l citez. Senatorul era un fin cărturar, neobișnuit de ager, la vîrsta lui, și dispus să ducă ore întregi, cu o politețe plăcută, o discuție literară. În biblioteca lui avea ediția princeps a lui Voltaire și se lăuda cu proprietatea ei, ca un explorator care a văzut Polul Nord și a rămas cu nostalgia cîmpiilor glaciale.

Mai interesant decît chiar personajul lui, era efortul izbutit ce-l făcuse ca să depășească limitele personalității sale politice și să învețe românește la un timp al vieții, cînd și românii români au început să uite să grăiască limba natală, amestecînd limba cu consunantele și strănutînd vocalele pe urechi. Senatorul maghiar vorbea curent o frumoasă valahă veche, din vremea lui Cantemir, și exprima ideile noi în vocabule de pergament. El avea cărțile lui și a ținut să deprindă vorbirea simplificatoare și clară a plugarului din balta României, în scoarțe îmbrăcate în piele de vițel, lăsînd deoparte metodele învățămîntului oficial, întocmite de cîte trei profesori și un inspector, pentru încîlcirea minților născute limpezi, ale copiilor noștri.

Mi-am adus aminte de acest voltairian oridecîte-ori am citit în Ardeal, ceea ce se întîmplă de patruzeci de ori într-o jumătate de oră de *șpațir*, fir-

mele, reclamele și afișele, concepute nu se poate pri‑ cepe în ce fel de limbă, dezordonată, fantezistă și capricioasă, și tipărite în corespondența ei de haos, căutată în românește. Şi iarăş mi‑a trecut prin amin‑ tire senatorul, de curînd, cînd cineva mi‑a citit scri‑ soarea unui soț maghiar, dezonorat de un medic, maghiar și el după nume și, aparent, libidinos. Du‑ pă zece ani de limbă românească, expresia ideilor ia, în Ardeal, forme cu totul neașteptate și dă re‑ zultatele comice și absurde ale unei figurații ver‑ bale de circ în balamuc.

Soțul se plîngea că avea de încasat o sumă de bani de la un medic: se poate să fi avut de plătit această sumă, înțelesul nu e pozitiv remarcabil. Totuş, du‑ pă ce a umblat după doctor, el, în persoană, s‑a dezgustat. Iarăș nu reieșea bine din scrisoare că me‑ dicul refuza să plătească sau să primească, sau cel puțin că refuza. La urma urmei, totuna e: nu este așa? Dar, întru tîrziu, autorul și‑a trimis nevasta. Nu se știe de ce, doamna a fost de cîteva ori amînată. Ultima oară, medicul a rugat‑o să vie duminică. « De ce să viu duminică, a izbucnit soția, cînd ca‑ binetul dumitale este închis? » — « Vino duminică, i‑a răspuns medicul, că mă găsești. » Acum, că era duminică sau luni, prea precis nu se știe, după cum iarăș nu știm dacă medicul nu era cumva dentist. Și la urma urmei — nu‑i așa? — e cam indiferent. Soția însă s‑a dus, probabil, mai mult ca să‑și facă dovada că medicul lipsește și, astfel, nepregătită su‑ flețește, s‑a întîmplat ceea ce nu trebuia să se în‑ tîmple, dar care, dacă s‑a întîmplat, ce s‑ar mai pu‑ tea face după aceea?

Ei! în Ardeal soluțiile sînt tot atît de neprevă‑ zute ca și placatele de *Kino* și firmele de prăvălii. Soțul ultragiat și‑a cumpărat plicuri și cerneală și a scris la București. Soția lui nu a văzut nimic, din tot ce se pregătea, nu a simțit nimic; a « observat » însă, după ce totul se isprăvise, ceva nereglemen‑

tar, nepermis, ceva poate chiar criminal. *A observat* — e delicios! dar, probabil, maghiarul din scrisoare a dorit să spuie altceva, și după zece ani de limbă românească nu a reușit. S-ar putea bănui că soția a intrat în cabinetul doctorului sau dentistului cu o ceașcă de lapte în mînă, sau cu un borcan cu miere descoperit; și a observat că i-a căzut o muscă înnăuntru. Ceva mai comic și mai trist, credeți, fără îndoială, că nu se poate întîmpla.

Mă rog, există serii și mai triste și mai comice. Un prieten al nostru are un fiu institutor și căuta pentru el, acum cîteva zile, o catedră făgăduită în Ardeal, unde tatăl a participat la o ședință de inspectori de învățămînt.

— E bun băiatul, dar e foarte greu să-l numim, au hotărît inspectorii; pentru că nu știe... ungurește.

— De ce nu l-ați învățat la școala normală? a întrebat tatăl, un foarte cuminte și sobru cetățean. Dacă trebuie, musai, să știe ungurește, unde vreți dumneavoastră să învețe decît la școală?

Inspectorii nu se gîndiseră la un mijloc de-a învăța institutorii ungurește — și s-au supărat. Ei înțeleg că maghiarii să învețe românește, însă institutorii trebuie să o știe, fără să o învețe — sau, pecînd ungurii învață românește, românii vor învăța ungurește.

Ei învață românește ca senatorul din Timișoara, și noi « observăm » că am învățat ungurește, ca soția domnului din scrisoare.

Păcală a fost în învățământ. El a legiferat pentru douăzeci de ani capacitatea lui de cugetare și sens.

ARHIVĂ DE LITERATURĂ

1928 — 1929

Un ziar atît de mic n-a mai apărut niciodată, nici la furnici. Neavînd ziarul mare în care să scrie nerozii importante, redactorul acestei foițe de țigară dă la lumină mai puțin decît o fițuică și se mărginește să publice crîmpeie surîzătoare. Idealul lui nu era de altfel decît să realizeze în universul hîrtiei tipărite un echivalent al puricelui din lumea de carne și oase. Un purice nervos, dotat cu o remarcabilă natură de inspector-general, ațîțat de o inițiativă și o ipoteză nouă la fiece săritură și zigzag, este orișicum o creație catalogată în albumul ilustrat al lucrurilor făcute de Dumnezeu, în ziua lui a șaptea, de odihnă.

De ce să fie omul liniștit? — s-a întrebat Ziditorul, înființînd duminica pentru repaus. Gîndiți-vă că puricele, evaziv, absent și provizoriu, mai trăiește și după ce limba latină, în care i s-a zis *pulex*, a murit. E mai vechi decît istoria: s-au scărpinat de el fenicienii, perșii, chinezii, Atila, Iulius Caesar, Napoleon și antropopitecul. Un om călare nu se poate ține după el, săgeata nu-l găsește, glonțul încă nu l-a nimerit, există realmente și totuș dubitativ, mai mic decît el însuș, invizibil și preferînd costumului pielea.

Înființînd un bilet de papagal fără flașnetă, ne-am gîndit să satisfacem cu acest cuvînt numai firma: puricele rămîne capitalul. Dar ce e puricele altceva decît un ac cu gămălie animat? Blajin la un capăt, cu capătul celălalt înțeapă, dar abia a înțepat, de-

licat, în vederea unei mîncărimi ca o sărutare, că el a și pornit mai departe. Păzească invocația Papagalului, patronul acestui ciumpei de gazetă, să nu se întîrzieze puricele mai mult într-un cojoc. Pentru stațiunile lungi ale mîncărimii natura întocmise un alt personaj, de moravuri sedentare, musulman, cu familie, cu haremuri și cu rotative, care nu are nimic comun cu personajul nostru nomad, neinstalat și celibatar.

Preocuparea noastră de căpetenie nu este totuș a face pe oameni să se scarpine, ci pe cititor să zîmbească. O dată pe zi, un surîs nu e de lepădat, și doi lei pe zi ca să surîzi e un record de ieftinătate și o medicină bună. Niciodată omul nu a fost mai bolnav decît de atunci decînd a început să fie serios și tragic. În războiul popoarelor medicii au făcut observația că aceleași răni se vindecau mai repede la soldații victorioși decît la cei învinși, învingătorul fiind optimist, adică în stare sufletească de surîsuri. Cititorii *Biletelor de papagal*, deprinși cu ziarul de împachetat, în optsprezece și douăzeci de pagini de afiș, este bine să ia seama la ceea ce firimitura noastră de ziar le aduce cu totul nou: sănătatea. Măsurate cu kilometrul pătrat, nici marile ziare nu dau cititorului, afară de hîrtie de ambalat, un material literar mai voluminos. În cel mai bun caz, pe două-trei coloane se sleiește întregul conținut interesant al unei zile.

Tendința *Biletelor de papagal*, care în primele zile vor apărea amestecate, este să dea zilnic cititorului numere individuale, organizîndu-și colaborările așa încît fiece număr să fie scris și semnat în întregime de unul și acelaș colaborator, care își va lua inspirația, în libertate, orideunde i-ar plăcea. Cititorului i se asigură o lectură variată, elastică și unanimă, și foaia noastră este scutită de umpluturile și de colaborările foarfecilor, care țin adeseori locul scriitorilor direcți.

Surîzînd treptat în fiecare zi, cititorul se va obișnui să și rîdă: educația optimismului trebuie făcută cu băgare de seamă după război — și, rîzînd, îi va crește inima, cum zice o vorbă bună țărănească, — și odată cu inima lui, va crește și formatul acestei gazete.

Este ridicul să mai afirmăm, dat fiindu-le formatul, că *Biletele de papagal* apar din inițiativa strict personală a unui scriitor, fără Bănci, fără idoli, fără partid politic și fonduri inexplicate; adică în toate condițiile dorite de expresia sincerității.

ULTIMA ORĂ

Domnul Eugen Lovinescu, făcînd în *Viața literară* o listă de scriitori în care figurează și Arghezi, pomenește de o « încăierare » între ei. Desigur că e o eroare. Arghezi poate fi acuzat de insuficiență literară și de lipsa unei individualități artistice — primește — : nimeni nu e vinovat nici de ceea ce are mai mult, nici de ceea ce îi lipsește, și omul sănătos doarme din partea asta liniștit. Nu poate fi însă acuzat Arghezi de balcanism, de inconștiență și de țigănie. Măcar atît.

DIALOG

— Am citit articolul dumitale de ieri: admirabil! Nu. Nu. Lasă. A fost într-adevăr admirabil.

— Mi-aş permite, domnule ministru, să vă aduc aminte că abonamentul la revista mea e de zece lei pe an.

— Așa de ieftin?!

— V-am trimis-o un an și jumătate: cincisprezece lei.

— Cum, nu s-a plătit niciodată?!

— Niciodată, domnule ministru.

— Foarte curios!

TELEGRAMĂ DIN PARIS

Cu ciocul meu de zile mari, lustruit cu lacul de unghii, am scos azi, la Paris, o planetă pentru colaboratoarea ta, domnișoara Otilia Cazimir. Ea cîștigă, atunci cînd nici nu s-a gîndit, premiul franțuzoaicelor, care au învățat românește citind *Bilete de papagal*.

Papagalii din lumea întreagă au surîs, emoționați de un delicat sentiment de plăcere. Avem acum și noi, pe lîngă o foaie zilnică la București, un deputat feminin la Iași. O nouă internațională, a papagalilor, s-a întemeiat.

Confrații din Australia, Africa și din Americi ne telegrafiază că au organizat un raid aerian și un congres, a cărui dată se va fixa după trecerea Babelor voastre. Deocamdată se opun, din pricina tulburărilor atmosferice, papagalii bătrîni, în vîrstă de peste două sute cincizeci de ani, și în special e contra prezidentul nostru, Papagalul Nichita, cel care a luat parte, pe drumul Damascului, la convertirea lui Pavel — retras acum pe ruinele Palmirei. Răspunde: luăm cu noi șaluri, sau scurteici de samur? Se spune că în așteptarea Sfintelor Paști, la voi se întoarce Crăciunul.

Întîlnirea generală a congresiștilor are loc la Geneva, pe insula Jean-Jacques Rousseau, unde s-au întîlnit altădată și pinguinii. Vrem să primim binecuvîntarea mîinii de bronz a filosofului pamfletar. Din Geneva pornim drept la Iași, ca să fim în zorii zilei la fereastra Otiliei Cazimir. Faceți-ne cunoscut

la ce oră se scoală, ca să așteptăm nițel la Copou, pe lîngă Sadoveanu, care, din colaborarea la *Biletele de papagal*, se alege și el, în curînd, cu premiul Nobel: facem propagandă.

Aducem cu noi cîte o caterincă fiecare, de buzunar, pusă la *Morgenstimmung* de Grieg. Sîntem o sută șaptezeci de mii de papagali și tot atîtea flașnete și cutìi cu muzică, încinse pe după gît, la șold.

Program: 1. Baletul crizantemelor, executat în aer cu àripile deschise și cu pogorîri de Sfîntul Duh, din văzduh pînă la pămînt și întoarcerea în zenit. 2. Stoluri pe streașini: roșii ca macul, verzi, albe, galbene și cenușìi cu moț vișinată. 3. Producție de îngeri prin scoaterea ciocului și ascunderea picioarelor. 4. Despărțire sentimentală.

Să pregătească, pentru primirea noastră la fereastră, un mesaj.

Votre, *Cocò de Paris.*

NICOLAE DIACONESCU

Nu l-am cunoscut şi nu ştim cine era. A patra zi după apariţia *Biletelor de papagal* am primit de la el o scrisoare scurtă şi un mandat de şaizeci de lei, abonamentul pe o lună. Am crezut că abonatul nostru era un medic sau un intendent. Scrisoarea lui ne sosea din Pecica, dintr-un spital. El a fost un bolnav. Probabil unul din acei bolnavi melancolici şi absenţi din zgomotul copitelor vieţii, pe care îi topeşte bruma şi-i sfărîmă, ca pe o aţă de păianjen, soarele primăverii.

Acum patru zile am primit înnapoi un număr din *Bilete de papagal*, cu o menţiune pe plic: « Abonatul a murit ». E primul nostru mort. În caietul nostru de abonaţi s-a ridicat o cruce cu creionul roşu, fragilă şi efemeră, pentru mormîntul lui. Cine a fost Nicolae Diaconescu? Cine ştie? El a fost întrucîtva al nostru, şi a rămas al nostru: căci s-a stins de-a lungul bolţii noastre, în atmosfera noastră.

E mortul nostru necunoscut.

FACTORUL

Domnii Sadoveanu și Topîrceanu, cunoscuții co-laboratori ai *Biletelor de papagal*, sînt și cei mai buni prieteni de vînătoare. Acum, cei doi talentați amici sînt la marginea unei păduri. Domnul Sadoveanu, mai vechi în meserie, dă sfaturi reputatului humorist:

SADOVEANU: — Așa... te postezi aici...
TOPÎRCEANU: — Aici?
SADOVEANU: — Nițeluș mai la dreapta...
TOPÎRCEANU: — Așa e bine?
SADOVEANU: — La dreapta! La dreapta! Dumneata văd că te duci la stînga!
TOPÎRCEANU: — Acum e bine?
SADOVEANU: — Perfect. Nu te clintești din loc pînă n-o veni cineva să te cheme... E ora opt, cred că o să vînăm pînă pe la patru după-amiază...
TOPÎRCEANU (*flămînd*): — Cam mult...
SADOVEANU: — Ții pușca înnainte, așa...
TOPÎRCEANU: — Așa?
SADOVEANU: — Ceva mai sus!
TOPÎRCEANU: — Acum e bine?
SADOVEANU: — Mai sus! Mai sus! Dumneata văd că o lași în jos...
TOPÎRCEANU: — Acum e bine?
SADOVEANU: — Perfect!... Să nu te clintești pînă n-o veni cineva. Degetul pe trăgaci, ca să fii gata. O să se ivească un porc mistreț.
TOPÎRCEANU (*speriat în sine*): — Crezi?

SADOVEANU: — O fazană în tot cazul. . .
TOPÎRCEANU: — A!
SADOVEANU: — Poate un iepure. . .
TOPÎRCEANU: — ? ? ?
SADOVEANU: — Factorul poștal, pe la amiaz, va trece cu siguranță.
TOPÎRCEANU (*uimit*): — Factorul poștal?!. . .
SADOVEANU: — Da. Factorul poștal. E în bătaia dumitale. Vine din fund și trece spre dreapta. Fii bun și dă-i scrisoarea asta s-o arunce la cutie. I-am scris ceva lui Arghezi pentru *Bilete de papagal*. . .

Și în timp ce domnul Topîrceanu rămase cu scrisoarea în mînă, domnul Sadoveanu, fredonînd, dispăru în pădure să-și ocupe locul de pîndă.

CONU ENAKE
DE N. M. CONDIESCU

Domnul N. M. Condiescu e un scriitor care purcede, surprinzător, dintre militari. Surprinzător pentru că e un om cult. Cariera armelor, concepută ca o meserie, a deformat noțiunea forței, pe care a redus-o numai la conceptul ei mușchiular. Ofițerul român, îndeobște un ofițer foarte capabil, a fost silit să privească spre carte și condei cu neîncredere și teamă. De la primele însemnări — în urma unei călătorii în jurul lumii, — mîna domnului N. M. Condiescu, deși exersată la floretă, a mînuit condeiul cu subtilitate de poet. Cultura solidă și vastă, și mai cu seamă *atitudinea* (atît de greu de găsit și care lipsește de atîtea ori celor mai cunoscuți intelectuali) în fața monumentelor milenare de pe alte continente, au împăcat noțiunile care, în lumea domnului Condiescu, se duelau.

Am putea spune că cele două volume *Peste mări și țări* erau saturate de cultură și poezie.

Conu Enake e cartea întîia a domnului Condiescu, în care cultura și experiența literară s-au contopit într-o substanță omogenă, cu neputință, chiar celui mai înrăit chimist al literelor, s-o descompuie în elementele constitutive. Inscripțiile « pe cristalul de gheață »: *Vasul grec, Statua nopții, Placheta, Într-o noapte de toamnă, Vedenia, Zefirul,* nu sînt doar cunoscutele poeme ale unui poet, ci foarte serioase construcții în care cititorul inteligent va recunoaște de la primele rînduri demonul euritmiei, în cuvînt, rînd și pagină.

Bucata de rezistență este, evident, *Conu Enake*, care a dat titlul volumului. Autorul trece, pentru întîia oară, în sala de marmură a eticii. Conul Enake este unul din tipurile cele mai caracteristice și (din pricina numeroaselor anecdote) cele mai cunoscute ale galeriei noastre politice. El poate fi lesne identificat, ceea ce dovedește supunerea perfectă a autorului la obiect. Creație vie, la care a colaborat un veac de fanariotism și altul de ciocoism, Conu Enake este reprezintativ. El a circulat nu numai în politică, dar și în cultură, și autorul l-a prezintat în ambele ipostaze. Nu s-a sfiit de nicio indecență, de nicio vulgaritate. Singura obiecție care se poate face e că autorul, din scrupul literar, n-a lărgit cadrele pînă la roman, și a fost silit să înfățișeze crîmpeie, legate nu prin vreo intrigă, ci prin prezența, e drept, desăvîrșită, a personajului.

Eroul e *văzut* și *simțit*. Cititorul român îl cunoaște din viață și ziare. În orice altă literatură, Conu Enake ar figura între personajele balzaciene.

PE DRUMURI...

Confrații ne povestesc un lucru de necrezut la moartea confratelui Ranetti. Văduva lui ar fi rămas pe drumuri, după douăzeci și cinci de ani de căsnicie împreună și de suferință de mamă adoptivă, lipsită și de dreptul de a se folosi de o pensie minusculă, acordată văduvelor la Sindicatul ziariștilor, din pricina absenței căsătoriei din starea ei civilă.

Camarazii rămași au îndatorirea să suplinească în parte o scăpare din vedere a defunctului, contribuind pentru înzestrarea văduvei măcar cu un chioșc de ziare și tutun. Recomandăm Ministerului de Finanțe, unde Ranetti a avut prieteni cîțiva directori-generali, propunerea noastră, și *Biletele de papagal* sînt la ordinul celor ce se vor însărcina cu o subscripție în folosul văduvei pentru închegarea unui prim capital, ca din sărăcia lui Cocò să aducă ofranda lor cea mai mare cu putință.

VĂDUVA RANETTI

La moartea lui Gheorghe Ranetti ne-am permis să relevăm situația urîtă a văduvei, care dacă prin funcțiunea regretabilă a unui accident balcanic, nu a devenit doamna Ranetti, în schimb a îngrijit de slăbiciunile defunctului timp de douăzeci și cinci de ani. Pentru că Ranetti nu a fost primul venit, pentru că numele lui a avut o însemnătate culturală și pentru că o solidaritate de afinități trebuie neapărat să se ivească și să se exprime socialmente, oricine ar pleca dintre semeni și oricine ar rămîne să-și aducă aminte de ei, noi, care nici nu l-am cunoscut, am cutezat să indicăm confraților lui și confraților noștri sensul unei datorii delicate de împlinit față de văduva lui. Ne-am bizuit și continuăm să ne bizuim pe spiritul lor de camaraderie, pentru strîngerea unui fond și căpătarea unui brevet de tutun în folosul văduvei.

Poate că ocupați adînc cu studiul legilor și cu contemplarea principiilor în sine, confrații noștri, preferîndu-ne pe Kant și pe Confucius, nu citesc *Bilete de papagal*, și ne vedem nevoiți să repetăm. Ziarele care s-au mîndrit cu colaborarea plătită ieftin a lui Gheorghe Ranetti nu găsesc încă un loc, în coloanele lor, pentru a-și invita cititorii la o subscripție.

Biletele de papagal nu au chemare să iasă din rîndul strict al subscriitorilor și să ia o inițiativă. Poftiți, domnilor, începeți. Dați-ne prilejul să punem și noi ofranda cuviinței noastre în urma sumelor importante cu care veți ocupa capul unei liste.

Îndemnul nostru precedent, adresat însă presei, a contribuit la trimiterea unei sume de cinci sute de lei de către un abonat al nostru, domnul colonel Voinescu, comandantul regimentului 29 obuziere, [. . .], însoțită de următoarele rînduri: « Am trimis azi cu mandat poștal, lei cinci sute, pe care Cocò să-i adaoge ofrandelor ce va primi pentru văduva lui Ranetti ».

Suma stă la dispoziția inițiatorilor unei subscrieri active, sau, în lipsa lor, la dispoziția doamnei pentru care a fost trimisă. Dacă, eventual, și alți cititori ai noștri vor urma exemplul domnului colonel Voinescu, contribuțiile lor vor fi binevenite și înmînate cui de drept.

Nu ne putem însă feri de o sfială, întrucît noi nu am deschis nicio subscriere, întrucît sîntem autorizați numai de un simplu sentiment și întrucît voiam să ne mărginim la o sugestie și la o contribuție personală. Dar binele poate să fie făcut oricînd și oricum, și de cine voiește.

Într-un articol de acum ani cîțiva, scris într-altă mare revistă dispărută, ne permisesem să facem, după doi ani de activitate, bilanțul unei mari case de editură, « Cultura națională », și prevedeam singurul ei deces, după simpla examinare a programului de lucru. Toți afiliații cu diverse titluri ai întreprinderii și situați la felurite distanțe de ea, ne-au sărit atunci în cap, cu mături și țucale, convinși însă că pronosticurile noastre sînt drepte. Cu toate sforțările de a ne dovedi contrariul, editura a murit, și splendida ei instalație tipografică se acoperă de o rugină adîncă.

Majoritatea celor care ne-au atacat atunci, ne-au făcut în urmă, după ce nu mai aveau niciun interes personal de apărat în firmă, confidența tardivă că diagnosticul nostru era exact și articolul drept. Între acești excelenți mercenari și noi era o deosebire care, să spunem drept, ne onorează. Noi priveam activitatea « Culturii naționale » dintr-un punct de vedere general, și pentru că domnul Aristide Blank investise în editură o sută de milioane de lei, ne-am așteptat la două rezultate, deopotrivă de însemnate: schimbarea raporturilor de mizerie dintre scriitori și edituri, și o literatură mai bună. Ar fi trebuit să înceapă un ev al producției mari. Bănuim că experiența în zborul căreia își pusese legitime ambiții culturale, i-a procurat domnului Blank, după pierderea unui imens material prost utilizat, noțiunea că lichelismul nu este tempera-

mentul cel mai indicat să colaboreze cu capitalul în literatură şi artă şi că, făcînd toate socotelile, acest comod şi căutat pe piaţă temperament, costă foarte scump.

O a doua încercare dete greş de curînd, însă pentru motive inverse. Revista *Scrisul românesc* din Craiova dispare după patru numere frumos tipărite. Colaboratorii fuseseră aleşi mai bine decît la « Cultura naţională » însă. . . le-a lipsit un Aristide Blank. Banca foarte importantă care a prezidat la înfiinţarea revistei n-are respiraţie artistică, şi punîndu-şi răbdarea în rubricile contabilităţii, a procedat cu cifre stricte şi cu scadenţe mici: *Scrisul Românesc* a fost protestat.

Totuş, limba românească nu a dispărut, literatura durează şi se îmbunătăţeşte zilnic, numărul scriitorilor sporeşte, cititorii cît de cît se înmulţesc. Este fals că publicaţiile literare sînt fără viaţă; dovadă existenţa *Biletelor de papagal*, care nu se poate susţine că sînt publicaţia cea mai puţin îngrijită şi care au început în condiţii financiare grele.

Experienţa este de natură să acrediteze constatarea că de cîte ori purcede o editură de la capital şi se hotărăşte o acţiune editorială în Bancă, întreprinderea cade pentru că selecţiunea valorilor de direcţie se face de la sine şi nesilit. Capitalul dă instalaţii, cumpără materiale, însă nu poate să creeze individualităţi.

Formula cea mai exactă şi mai compatibilă cu progresul cultural se iveşte în independenţă. Capitalul mînat de avînturi şi destinat ipotetic în mintea posesorilor să compenseze prin opere literare meritorii păcatele şi suferinţele pricinuite de aglomerarea lui, are sensul voit numai atunci cînd vine cu spontaneitate să întîmpine şi să sprijine iniţiativele de individualitate.

O CONCLUZIE

Ne cerem iertăciune cititorilor noștri că readucem în discuție situația văduvei unui scriitor. După ce a colaborat la toate ziarele și publicațiile lipsite de talent personal și obișnuite să împrumute, sau gratuit sau cu simbrie mică, culorile trebuincioase unui blazon în devenire, transformat în firmă mascată cu simbole, el își lasă, murind, familia, în panica mizeriei.

E o datorie, determinată măcar de acel spirit de camaraderie, superior tuturor antagonismelor de temperament, de valori și de concepții. E o umanitate de cetățeni ai pămîntului și ai unei patrii, și ai unei zile, și am fi dorit să constatăm unanimitatea în acest spirit și sentiment.

Ne-a fost cu neputință să admitem că patronii și apoi ziariștii și scriitorii vor fi indiferenți față de unul dintr-ai lor, după ce acest unul s-a isprăvit, — și că organizațiile profesionale vor întîrzia un ceas după deces să organizeze o stare economică și socială femeii, rămasă cu brațele încrucișate lîngă cadavru, descurajată de moarte și înfricoșată de bătrînețe.

Cum? această unică perspectivă vă așteaptă pe voi, scriitorii unui timp de prădăciuni fantastice și de dărnicii excepționale ale țărinei românești, în posteritatea voastră? Copiii voștri vor trebui să treacă desculți pe lîngă automobilele urmașilor degenerați ai farseurilor politici pe care solidaritățile rușinoase de partid îi impun forțat, cu baioneta și

cu jandarmul răbdării obşteşti? Este permis ca a-tunci cînd un domn Tancred Constantinescu rea-lizează din politică miliardele, cu care urmaşii dom-niei-sale, de rasă ministerială pură, vor întreține ste-lele din dancinguri la Paris, văduva lui Ranetti, de pildă, şi băieții tăi, camarade servil, să moară de foame?

Ziarele la care ați scris, ca să dați autoritate me-diocrităților politice şi să faceți din lepădături po-tentați, tot ce pot să dea copiilor şi femeilor voastre este dreptul de a vinde foile pe stradă. Pămîntul pe care îl sug pompele lor nu este şi al vostru, care îl faceți să grăiască din stînci şi din sălcii?

Cazul unui domn Fălcoianu este recent. Acest moştenitor al unui nume boieresc, de pe vremea cînd oul țăranului era primit la curte calibrat cu inelul, din care descendenții au făcut monoclu şi lornion, a jefuit Statul, Statul indiferent la carnea voastră şi atent cîteodată la momîia voastră muni-cipală de bronz, de aproape o sută de milioane, ca să le joace la rişcă. Autenticul urmaş al unei mari familii de stăpînitori nu găsea în vlaga lui altă pu-tere de acțiune decît aceea trebuincioasă măsluirii unui birlic şi scoaterii din teancuri, pe buricul de-getului udat pe limbă, a valetului de treflă. Şi Fălco-ianu a fost unul din cei descoperiți, după ce nu mai avea interes niciun partid să-l ocrotească. Țara este plină de fălcoieni, şi pe mulți din ei îi cunoaşteți, îi salutați; şefii politici al cărora vocabular s-a can-tonat pentru eternitate în noțiunile de *cinste*, *muncă*, *ordine* şi *legalitate*, stau cu ei în adunări şi la ospețe.

Domnul Titulescu, ministrul nostru de Externe, este un orator cu mari merite recunoscute. Ca să re-prezinte prestigiul național în stațiunile mari cli-materice şi mondene, domnia-sa îşi poartă persoana imperială într-un alai de gazetari, de semidocți şi lăutari, din care nu lipseşte nici profesorul de gim-nastică suedeză, ataşat de obicei puitorului de ven-

tuze şi curăţitorului de unghii, mai degrabă decît personajului unui cancelar. Sumele cheltuite zilnic de marele nostru orator cu suită, subt domnia economiilor domnului Vintilă Brătianu, sînt fabuloase.

De multe ori olteanul nostru din diplomaţie comunică guvernului telegrafic un articol de ziar, care sosea întodeauna şi cu poşta, şi telegrama lui costă trei sute de mii de lei.

O circulară a Ministerului de Finanţe ţine de rău percepţiile că nu vînd cenuşa săracilor din vatră, şi mărturiseşte deficitul încasărilor imaginate anticipat, la care automatic a dus organizarea factice a împrejurărilor economice. Domnişoara Ventura, care era în teatru corespondentul feminin al domnului Titulescu şi tinde actualmente la tipul Porumbaru, capătă de la Stat treizeci şi cinci de milioane, repartizate pe cinci ani, ca să ţie la maturitate cap tineresc unui public indiferent la arta dramatică proastă şi derivat către cinematograf.

Văduva lui Ranetti, lăsată pe drumuri de patronii soţului, pe care i-a fabricat cu pana înmuiată în leşurile lui Kalinderu şi Don Paladu, s-ar mulţumi, să-şi facă un căpătîi, cu preţul unei telegrame, care nu e cel puţin un autograf de păstrat în vitrina Academiei, semnată Titulescu. Sînt precedente numeroase de înregistrat. Să nu cităm decît pe văduva demoralizată, cea mai întîlnită pe la autorităţi, a unui mare poet, Alexandru Macedonski, mamă a cinci copii, de ochii căreia, speriaţi de viaţă, nu se ruşinează niciun potentat. Văduvei lui Ranetti îi mai rămîne speranţa trivială a cerşetoriei, şi aceea redusă la drepturile contestabile ale unei stări civile defectuoase.

Să nu se bucure că n-au căzut atît de jos satisfăcuţii unui moment istoric de orbire şi de indiferenţă morală colectivă, ai cărora reprezintanţi se străduiesc să nu dezechilibreze balanţa socială şi să perpetueze formula de durată convenabilă cînta-

rului fix. Suspinele imponderabile şi lacrimile vola- tile se adună: bagă de seamă, domnule, domnule care nu ai oftat şi nu ştii să plîngi! O lacrimă mai mult, lacrima văduvei, lacrima orfanului, de care pomeneşte *Scriptura*, păzească Dumnezeu, poate răsturna balanţa.

NUMĂRUL O SUTĂ

Biletele de papagal au apărut o sută de zile.

Am plecat la drum cu singură pana la ureche și cu silueta lui Cocò pe degetul inelar, lăsînd să cadă din ciocul lui de fildeș, încrustat cu două peruzele ocolite cu o încondeiere rotundă de sulf, bilete de azur imaginare. De la întîi februar pînă azi, nu a întrerupt ninsoarea fulgilor noștri de hîrtie decît călindarul. Făceam o încercare: a izbutit.

Ce depărtată pare ziua de îndoieli și de speranțe, abia pornite și numaidecît întristate, cînd, începîndu-ne primul număr la orele șapte dimineața, ieșeam din tipografie aproape de miezul-nopții, zețarul, șeful atelierelor și «directorul» celei mai mici, mai ridicule și mai ipotetice foi tipărite din cîte au ieșit, de la Gutenberg pînă azi. Înnainte de a scoate această minuscùlă gazetă, am consultat documentata experiență a camarazilor de presă și literatură și specialitatea administrativă a bătrînilor meseriei. E interesant de știut că ideea n-a întîlnit nicio aprobare. Singurii de părerea noastră rămaserăm tot noi; ideea nu mai putea să fie gonită fără concursul unui insucces.

De la primul număr experiența s-a vădit ca întodeauna întîrziată față de actele de curaj; purtătoare de bătrînețe, dizolvantă și, dacă n-ar fi prestigiul veacurilor de lene acumulate în putreda-i găoace, veșnic inutilă și împovărătoare. Nu ne-am putea lăuda că dificultățile, legate și de viața inițiati-

velor microscopice, ne-au lipsit, și că nu se țin de noi și astăzi cu o insistență de care am dori să fim cruțați; dar hopul mare a fost sărit, fluierînd și cu căciula trasă flăcăiește pe ureche.

Izolați în mijlocul vechilor atrupamente profesionale, împăcați supărător de puțin cu zigzagul, cu șerpuirea și cu încălicarea pe umeri și grumaz a rîndașilor intelectuali, trecuți de la balegi pe coamă, și mai puțin cu nulitatea parvenită și cu adularea distribuitorilor de rămășițe, ne-am găsit deopotrivă de străini și de formațiunile mai recente, și aproape expropriați din propriul nostru ținut. Scobitorile de dinți aruncate fuseseră cu grije adunate, și le-am descoperit, ofensați în principiile de originalitate, scoase în vînzare subt protecția unui brevet industrial. Penele cocoșului din bătătura popii din Leorda, se duc la Paris și se întorc, botezate cu vorbe în igrec și ix, la pălăriile inaugurate pe hipodrom.

În cerul ocupat de vîjîitoare am înnălțat un zmeu turcesc care cel puțin e al nostru.

Se încetățenise credința că o gazetă nu se poate porni fără măcar zece milioane capital. Consecință: lingușirea și tragerea pe sfoară a unei organizații politice sau a unui bancher, ambetat de monotonia finanței și prezintînd simptome de bărbat de Stat în rezervă ori de literat amator, autor secret de opere inedite, realizînd prin tipul lui social ficțiunea romanului similiamerican, de rege al unei mărfi oarecare și determinat prin sugestie să-și exprime tipul total. Rîvna, poate talentul, în orice caz activitatea unui literat, a unui scriitor cotidian sau hebdomadar, nu se mai vedea cu putință decît cu consimțirea cămătarului și cu bunăvoința suspectă a întreprinderilor politice editoriale. Intelectul nu e numai robul manual, ca lucrătorul din fabrică, al Domnului din vistierie, în timpul celor opt ore de muncă; substanța însăș e atacată și anulată; este in-

terzisă personalitatea, înlăturată valoarea și stîrpită cultura liberei noțiuni.

Dar cititorul știe ce se ascunde în interiorul creațiunilor mari.

Evident că după apariția *Biletelor de papagal* și după ce s-a înțeles că nu mai există motiv să dispară, s-au ivit părerile confortabile ale confraților siguri prin vocație de rezultate, încă de la născare. Sînt în Cișmigiul literar și artistic niște camarazi care știu totul din vreme și pe care nu-i surprinde nimic, efectele preexistînd în marea lor vie inteligență cauzelor care s-ar întîmpla să le nască. Ei merg pe sub tei în pas gimnastic, cu pumnii strînși la piept, scoțînd un fum gros teoretic și fluierînd ca trenul, concurenți ai locomotivei. Categoria cea mai amuzantă, a picilor literari bătrîni, afirmă chiar mai mult:

— Mă gîndeam, spune unul, exact la formatul *Biletelor de papagal;* nu tocmai exact, dar aproape exact, cu puțin mai lung și nițeluș mai lat. Era nevoie de așa ceva: nu tocmai așa, dar aproape așa, cu mai multă critică literară și cu clișee. Dacă nu scoteai dumneata ziarul, îl scoteam cu siguranță eu. Foarte bună idee.

Reeditată de zeci de mii de ori, povestea lui Columb este și azi adevărată.

Recunoaștem pentru cititor un lucru: că nu ne-am putut ține în totul și întodeauna de programul notat în numărul nostru întîi. Silindu-ne permanent să zîmbim, ne-am pomenit cîteodată lăcrimînd. Cocò se impresionează și de o floare care pleacă și, fără voie, își uită o secundă suprema datorie mecanică și stă ca un prost ursuz, cu ciocul în biletele lui. Cititorii au fost adesea nevoiți să-l ierte: el ține socoteală de bunătatea lor.

Începînd o nouă sută de numere, Cocò se gîndește serios la viitoarele lui îndatoriri, și, cu sprijinul prietenilor și cititorilor lui, treptat le va împlini. La numărul o sută unu, de față, s-a gătit cu

vopsele noi ca să-i sărbătorească platonic. Cocò urează abonaților, pe lîngă o viață lungă, ca să rămîie abonați cît mai multă vreme, fantezia de a plăti abonamentul: șaizeci de lei pe lună. . .

LUMINA DIN VĂLENI

Se împlinesc douăzeci și cinci de ani de la des-chiderea cursurilor Universității populare din Vă-lenii de Munte.

Profesorul Iorga a pus pirostria focarului, cu sim-plicitate, în pămînt țărănesc, între livezi, în tîrgu-șorul Vălenii de Munte, de pe malurile zvăpăiatului Teleajen, și văpaia, scăpărată într-o zi de idealism și de poezie, și hrănită cu luminile unei pleiade de oameni devotați ctitorului culturii naționale, a că-lătorit încet-încet, s-a întins, ca să ardă azi în dreptul tuturor fruntariilor noi ale țării. Cînd se va face inventariul total și sincer al materialelor sufletești care au pregătit Unirea, înlăturîndu-se fanfaronada și patriotismul rentabil al lichelelor idealului națio-nal, prezente în toate manifestările mari culturale și expropriindu-se reputațiile false, oamenii politici nu vor fi cei mai puțini uimiți să li se arate că sin-gurul român care a crezut integral și cu o glorioasă îndîrjire în *realitatea* ideii a fost «nebunul de Iorga».

La Văleni s-au adunat, cu mult înnainte de răz-boi, ardeleni, bănățeni, bucovineni [. . .] și au ple-cat fiecare în țara lui cu o fărîmă de flacără, cu can-dela aprinsă, sau cel puțin cu un reflex în ochi, care a trecut mai departe.

Autorul sufletesc al Unirii e anonim sau. . . pseu-donim—pînă la Niculae Iorga. De la Niculae Iorga românii îl cunosc. Să înțelegem că jubileul de două-zeci și cinci de ani al Vălenilor consacră o victorie fără niciun precedent și o personalitate iconografică.

ATENEIŞTII DIN TĂTĂRAŞI

Nu am putea spune dacă numai întîmplarea sau ceva mai mult decît întîmplarea, o întîmplare care se repetă în orice caz caracteristic, ne pune încă o dată dinaintea unui act cultural moldovenesc. De curînd, cineva aducea într-un ziar contimporanilor Unirii învinuirea că fac între popoarele provinciilor deosebiri. Ziarul suferea de criza vacanței caniculare, care coincide anual cu o criză tragică de idei în redacții.

Adevărul este că provinciile se deosibesc — prin valoare. Moldova dă încă și azi, după strămutarea destul de depărtată a capitalei în București, pe cei mai buni scriitori. Încercările făcute după război, în București și Craiova, de-a stabili apariția unei publicații periodice voluminoase, au dat greș, prin lipsa stăruinții și mai ales a harului jertfei, *Viața românească* moldoveană rămînînd singura revistă literară mare a graiului românilor laolaltă.

O formulă sau un pretext de cultură, ivit în București, a fost Ateneul, care fără să fie nicio academie, nicio școală, niciun institut, niciun seminar, nicio corală, nicio sală de dans, trebuia să fie o manifestare complexă de toate aptitudinile ivite în libertate: un varieteu cultural. În București, începînd cu Ateneul Român, care e un simplu local de închiriat pentru concerte, conferințe și expoziții, și sfîrșind cu ateneele populare, ivite pe la periferii, unde concertează mîncărimea de limbă a dascălilor fără vocații remarcabile și monotonia ideilor bune, exte-

riorizate banal, formula dă roade electorale şi flori de mucegai. Că există în mulţime tendinţa nouă de-a se informa şi şti este sigur: toate adunările sînt căutate — dar clorul care descompune culoarea, a degradat vivacitatea aşteptărilor. Agenţii de cultură plătiţi de felurite autorităţi, cu salarii demne de totalizări reale, ca să deştepte o lume sub toate raporturile mai inteligentă şi mai vie decît ei, îşi depun amorţeala pe toate coardele, şi rugina pe toate lăncile ridicate către lumină.

Din Bucureşti o singură mişcare a pornit înzestrată pentru o mare victorie, Fundaţia, o creaţie întrutotul excepţională a unui mare mucenic al speranţei şi al ideii, învăţătorul G. D. Mugur, care a realizat ceea ce încă nimănuia nu-i fusese dat să împlinească pînă la el: asocierea contrariilor şi a extremelor într-o disciplină elastică, de orchestră. Dar politica, elementul prin care se menţin în viaţă ateneele votului universal, s-a interpus ca să curme bătaia àripilor înnălţate peste ţară a marelui cocor, făgăduit de visul cîtorva intelectuali aleşi. Fundaţia se găsea în brazda de scînteiere cea mai dreaptă şi mai adîncă şi trebuia apropiată de pămînt şi de regnul administrativ — şi domnul G. D. Mugur venea chemat de o rîvnă, covîrşit de-o stare sufletească, transfigurat de o năzuinţă, şi nu însărcinat de un partid politic. Mişcarea Fundaţiei a fost pizmuită, şi valoarea conducătorului ei, aglomerată din chintesenţe, este tarifată după codul minor. Dacă mai are nevoie de a se verifica global intenţiile de adversitate ale guvernelor faţă de o desfăşurare adevărată de puteri culturale pure, verificarea s-a făcut. Oamenilor politici le displace o cultură activă, de pe urma căreia s-ar împuţina naivii şi partizanii, derivaţi către carte.

La Iaşi s-a ivit un ateneu în mahalaua Tătăraşi. E ateneul care s-a remarcat din toate ateneele, într-un

moment cînd ateneele dorm şi Societăţile de cultură, ca « Astra », există prin firmă şi subvenţii.

Am văzut cinci sute de profesori, învăţători şi studenţi, pornind din Tătăraşii Iaşilor ca să parcurgă ţara. Bătrînii şi tinerii, slabii şi graşii, surtucarii şi ţărănoii, cei tunşi la piele şi cei cu chica zburătoare, chilugii şi piloşii au plecat fără să se înjure unii pe alţii, fără să se batjocorească şi fără patronajul niciunei stele culturale, singuri şi îndeei ca să cunoască ţara. Din Ardeal, aceşti canoniţi ai arşiţei au trecut în Dobrogea, şi Cocò i-a ajuns pe la Tekirghiol, în acea regiune providenţială pentru bolnavi, unde organizaţia ospitalieră dăruieşte, contra unui tarif exorbitant, vizitatorilor constrînşi, praf în gură, praf în urechi şi ţărînă-n ochii uimiţi de balcanizarea silită a românilor munteni, moldoveni şi ardeleni. Cocò se găsea întrucîtva în provincia lui natală şi, tăvălit în pulberea galbenă tristă, de mare pustietate a localităţii, construită exclusiv pentru beneficiile ploşniţei umane, el s-a putut mîndri cu urdorile lui de noroi şi cu balele de argilă ce-i picau din cioc.

Tătărăşeştii nu s-au aşteptat, săracii, ca perla Mării Negre să-i întîmpine cu aceste daruri, şi au plecat posomorîţi. Ei vor povesti neamurilor că eleganţa aristocratică a Metropolei se răsfaţă în murdărie şi putoare, că unde Marea a făcut nisip curat din scoică şi roci, proprietarii au fabricat colb infect, pentru a dezgusta definitiv oamenii de apucăturile natale şi a-i alunga din ţara lor cu tot dinadinsul.

Ei vor povesti că de la Bucureşti la numele de Carmen-Sylva, dat în derîdere unei gropi de gunoaie, trenul străbate două sute patruzeci de kilometri, aproape în zece ore; că drumeţul e primit de lipitorile variate ale hanului de jumulit bolnavii, cu un pahar de apă purgativă; că apa de băut nu e cunoscută decît cu etichetele străine, clocită de-a lungul Europei pentru pungile existenţelor parazitare;

că transportul din gară cu trăsura, prin furtuna de cenuşe a drumului, se plăteşte de zece ori mai scump ca în Bucureşti — şi că toate aceste abuzuri şi devastări escortate de banditismele diverse care porcesc pe vizitatori din zorii zilei pînă la căderea nopţii, şi după aceea, nu sînt controlate, îndreptate şi pedepsite de nicio autoritate; însăş autoritatea fiind incapabilă să organizeze măcar un serviciu poştal de ispravă.

Congresiştii ateneului din Tătăraşi au găsit la Tekirghiol, drept corespondent al preocupărilor culturale, starea de analfabetism concret a autorităţilor, care fac abstracţie că românul a învăţat să citească şi să scrie şi că acest rezultat, muncit şaizeci de ani, dă dreptul la nevoi intelectuale şi sufleteşti şi la legături poştale.

Gravele lipsuri şi dezordinea fricii de pe Marea Neagră nu se acoperă cu discursurile bombastice debitate vizitatorilor din Tătăraşi în gările pe unde au trecut şi unde li s-a cîntat din unelte de sfoară.

Ateneiştii şi tinerii însufleţiţi din toată ţara, să meargă şi să ia contact, rînd pe rînd cu frumuseţile fericite ale pămîntului românesc; dar de cîte ori se vor lovi de realităţile adevărate, de opera oamenilor, să-şi amintească şi de o datorie, de stîrpirea viermelui politic, aliat cu muşiţa afacerilor, care pretutindeni este acelaş şi exasperează zi cu zi munca şi cinstea naţională, în toate provinciile noastre.

Pentru că imnul românilor nu mai poate fi un acàtist de plîngeri şi de răbdări, ci un cîntec de biruinţă.

CRĂCIUNUL LUI COCÒ

Este, mi se pare, de Crăciunul acesta, a patra compoziție cu gust de saramură, pe care îmi permit să o scriu. La cea dintîia, improvizată pentru *Adevĕrul literar*, ploua, era noroi și am desinat cu creionul murdar un Crăciun cu mocirlă. Mă simțeam destul de jignit să nu pot lăsa, de-a lungul coloanei, să cadă un singur fulg de ninsoare. Literatura, cel puțin de două ori pe an, este obligată să fie calendaristică.

De Sfintele Paști, încondeierile primăverii trebuiesc transpuse pe coaja de ouă a hîrtiei, pentru ca lectorul să aibă impresia că ciocnește cu gălbenușul vîrtos; iar de ziua Nașterii, glazura de turtă a lui decembrie, trebuie făcută cu fisticuri și migdale, încă o dată pe literatură. E o fatalitate a periodicității și o nevoie ca negreala tipografică să miroasă festiv.

Nu știu dacă cititorul ține tot atît de mult ca editorii la povestea și ilustrația de Crăciun. Imaginea frumoasă a Madonei cu copilul la sîn, e chemată, în concepția editorilor de ziare și reviste, să însoțească și să parfumeze cu pulverizări de azur realitățile afumate, fierte și prăjite, cu aspic, cu varză sau cu piele, de la prînz. În general, totuș, sarmalele ies mai bune decît poezia și pictura ocazională, și gospodinele bat întodeauna, de la bucătărie, pe scriitorii scîrbiți, din redacții.

E foarte trist să primești ordinul să devii feeric și religios de Crăciun, cu cîteva zile înnainte, cînd pe mașinile de tipar, în cerneala ta, pe caiet și în

ceea ce numești suflet, cu îndoielile care-i lipsesc bucătăresei, ploua. Dar trebuie să te execuți, să prepari un Moș Crăciun și să ți se pară că bate Crivățul și că sună zăpada.

Redactorul este obligat să-și închipuie cam cum ar fi ziua Crăciunului la deschiderea ziarului în oraș. Aproximativ, ar fi convenabil să înghețe ramurile și să degere urechile. Evocarea icoanelor literare este ușoară. Începută cu luna, ca o sită de argint, spînzurată printre luceferi, seria se continuă cu roata morii înghețată, cu sania cu zurgălăi: drumul scîrțîie, tălpile rup ecouri și zdrobesc diamante, focul arde roșu în vatră etc., etc., etc. Plăzmuirile vin de la sine și se înnădesc telegrafic unele cu altele, ca intestinele unui curcan, din care scoți, trăgînd cîte puțin, firul întreg, ficatul, inima și rînza.

Pînă la apariția *Biletelor de papagal*, timpul ploios s-a îndreptat, devenind conform cu tradiția, care cere un Crăciun alb și sloiuri. Lui Cocò îi vine anotimpul destul de prost. Bosumflat și somnuros, Cocò își ține ciocul culcat pe gușe sau subt arìpă, ca o pasăre fără cap, visînd la bunele luni cu arșiță ale anului trecut, cînd i se usca, de sete, degetul negru din gură. . .

Pentru Cocò, iarna trebuie să fie multicoloră, ca o pijama din patria cu lacuri, în care se oglindesc berze de sidef, salcii cu mărgele și clopotnițe ușoare de bambù. O zăpadă verde, ninsori roșii, portocalii și albastre, ar da acum, pe o gheață violetă, văzduhului în cădere, aspectul unei grădini în desfoliere, de trandafiri alunecați din firmament încet.

Dragă Cocò, natura e stăruitoare în idealul ei constant, de laborator, de a găsi formula după care, într-o bună zi, totul se va rezolva într-un cristal definitiv, cu ape de safir, cu uscaturi de porțelan, cu flori de mărgean. Omenirea pietrificată în mișcare, va înfățișa statuile în picioare ale eternității încremenite.

O CONFERINȚĂ A DOAMNEI ALICE VOINESCU

Seara de sîmbăta trecută a fost pentru posesorii unui aparat de radiofonie un foarte delicat spectacol intelectual. Doamna Alice Voinescu a conferențiat. Ignoranți în infinit de multe chestiuni, pe care sîntem datori să le cunoaștem, ne mîngîiem cu iluzia că ne pricepem în cîteva și cu principiul de prudență că un om, oricît de apropiat de diagonala intelectului, nu se poate situa decît într-un punct, e-adevărat, cu dimensiunile instabile și mobìl chiar acela.

Suculența verbală a doamnei Alice Voinescu făcea pînă sîmbătă seara parte de teritoriu întreg din ignoranța noastră: o mărturisim ca să ni se pară că avem merite pentru scuze. Ne mulțumeam să aflăm de la doi-trei oameni foarte inteligenți că doamna Voinescu era « cea mai inteligentă femeie din București » și așteptam, nerăbdător dar și cu monotonia pe care le dă un program parcurs zilnic, de similiactivitate, o coincidență.

Nu am fi crezut că evenimentul se va isca în pîlnia timidului aparat de radio al lui Cocò, pîlnie care, iată, seamănă cu cornetul, adus ca o trîmbiță, de noroace. Doamna Alice Voinescu s-a ivit în aparatul nostru în mijlocul orchestrei și aproape dansînd, pe vioară. Este greu de încercat descrierea adevăratei corecte bucurii cu care a fost întîmpinat acel glas, gîndit și cald ca și ideea, în căminul nostru, unde ne găseam, prozaic, la masă.

Pentru noi, care ne iubim și ne respectăm, de la ins la ins, pentru copiii noștri, proaspăt spălați de

seară și îmbrăcați în costume nocturne de Pierrot, pentru gospodina atentă cu nenumăratele noastre nevoi, pentru tovarășul acestei soții, obișnuit să puie-n cuierul de la intrare, odată cu nemulțumirile, și rebeliunile pentru noi toți adunarea laolaltă în jurul mesei albe este o sărbătoare repetată cu aceeaș frăgezime de cîte două ori pe zi. Pentru noi masa nu e prozaică nici indiferentă, căci e o cină-de-taină. Așa că vocea doamnei Alice Voinescu ne-a găsit rupînd pîinea lui Crist și împărțind-o împrejurul nostru.

Ne-am oprit și am ascultat fermecătoarea povestire despre ceea ce se poate petrece în sufletul unei femei complecte, din care mintea e o dependință, o grădină inocent înflorită și fierbinte muncită. Gîndirea teoretică a conferențiarei a purtat într-însa bucuria mamei, lacrima soției, jertfa pură și cu gingășie ascunsă a femeii și un accent al cărnii, îndurerată și vibrantă rînd pe rînd, pe care nu l-am întîlnit de multe ori nici în marea poezie, necum în raționament. Am minți dacă nu am spune că ideile aparent geometrice și reci ale doamnei Voinescu ne-au emoționat stăpînitor. În interiorul diamantului vorbitoarei clipea un ochi și licărea un suspin: ale umanității noastre. Bună conferință: v-am sărutat mîinile, doamnă, cu toții.

Doamna Alice Voinescu ne-a vorbit aproape despre feminism, dar despre feminitate. Vorbitoarea este singura doamnă intelectuală nelăsată sedusă de băiețismul femeilor fără scop într-o viață mărginită, fără sentimentul interiorului, fără camaraderia soțului, sterpe la propriu și figurat, și cu sufletul transformat în uscături, hașchii, surcele și boarfe intelectuale. Pentru doamna Voinescu societatea e întemeiată pe dublu, nu pe unitate, și pornește din celula părechii. Bărbatul singur e o cifră, și mai puțin, un semn, iar femeia singură e un strigoi, « une âme en peine ». E o lege vie: doamnele feministe

cer o lege scrisă — și cînd se va da, ce corespon-dent poate să aibă? Părechea dă naştere generației următoare, dispărînd în fața necesității sacre de-a se jertfi pentru educația copilului, care durează pînă la douăzeci de ani și mai mult. Rolul femeii e indi-cat de fire, afară de cazul cînd mama preferă, ca fe-meia stearpă, copilului, un mandat în Parlament și un pahar cu apă la tribună. Conferențiara a scos cu discreție la lumină ridiculul, iertați-ne termenii, ca-re ne aparțin, al feministelor fătăloaice.

I-am rămas recunoscători doamnei Alice Voines-cu pentru acel punct de dulce mister și de imponde-rabil, care a căzut de-a lungul conferinței domniei-sale, ca o boabă de mei alunecată pe albul unei trîmbe de in desfășurată la lumină. Sînt delicateți și nuanțe de resortul exclusiv al unei bune educa-ții și al unei tradiții de secunde, de intenții, de abia rostiri, și ele se găsesc în mărgelele mamei cu care se joacă pruncul cu nasul vîrît în sînul izvorîtor de lapte. Doamna Alice Voinescu nu recomandă lap-tele sterilizat, bona, internatul și alte modernisme false care se continuă cu seria, și mai rea, a golului numit de francezi «désoeuvrement», a clubului, a hotelului, a lupanarului și a sinuciderii lente sau violente. Domnia-sa recomandă zîmbetul, școala zîmbetului, disciplina zîmbetului — surîsul. Ne gă-sim în plină realitate și în acelaș timp în plin poem.

Din diverșii conferențiari ai microfonului, doam-na Alice Voinescu s-a dovedit o puternică directoare de lecții. Direcția Radio-București, care trebuie feli-citată pentru incomparabila achiziție, va face multă, multă plăcere, o plăcere de mari utilități morale, rugînd pe conferențiară să vorbească auditorului nevăzut, mai des. Publicului escamotat de fraudatorii și farseurii culturali și duhovnicești, sinceri sau ipo-criți, îi lipsește sensația de acuratețe, de rafinament moral și de elevație, pe care o poate căpăta ca un mir sufletesc de-a dreptul din mîinile vorbitoarei.

Un jubileu de izbîndă. Încheiem cu numărul de față primul an de apariție, și dacă nu ne felicită alții, care au motive să-și vadă de treabă — te cred! — ne felicităm singuri, dînd mîna cu laba lui Cocò, care cu o simplicitate și cu o vervă a cozii calmă și aproape sacerdotală, și-a depus albușul gălbenuș pe obrazele oprite chiorîș subt craca lui de bambus.

Dar dacă împlinim trei sute de numere, nu tragem chiote și puști cu dop, ca profesorii universitari, care abia împlinesc șaizeci de ani și se simt veghind peste cultura românească în atitudinea împăiată a lui Tutmes al treilea Sezostris. După numărul trei sute abia ne găsim la început. Dar socotim că manifestîndu-ne de trei sute de ori pe rînd într-un fel este de ajuns, intrăm acum în felul al doilea, ca să întărim cu un exemplu, de voie bună și de optimism, șovăiala acelora care au nevoie de pilde în urmărirea stăruitoare a unei perpetui evoluții. Dacă frunzele îngălbinesc, sufletele nu au ce face cu gălbinarea, și ele nu trebuie să se ofilească niciodată. Încă în generațiile cu totul recente, carierele artiștilor geniali la șaptesprezece ani, fenomenali la douăzeci, nemaipomeniți la douăzeci și unu și opt luni, se isprăvesc la treizeci de ani. Ba unii din ultimii manifestanți ai vîrstei oaselor și glandelor au formulat principiul omului defunct la patruzeci.

Părerea noastră diferă ca spada de chibrit. Noi credem că la patruzeci de ani un debutant abia se arată, pentru că abia și-a terminat ucenicia. Și di-

feră, probabil, din pricina că nu sîntem amatori de literatură și diletanți, ca proprietarii absenteiști, ci plugari de literatură, cu plugul nostru, lucrat cu mîinile noastre și cu boii noștri, prinși în sălbătecie printre tauri și înjugați la arat și la voință.

Iată cu ce sentimente intrăm în numărul nostru trei sute unu: aceleași cu care acum treizeci de ani ne făceam în singurătate cele dintîi notații literare.

Simțim că anul nostru al doilea va fi mai bun decît cel încheiat și că succesul nostru se va îndoi, pentru ca, peste cîțiva ani de apariție constantă, să începem să punem și cîteva manuscrise deoparte.

Cititorule, asociat al rîvnei și al dragostei noastre fără margini pentru lucrurile și cuvintele cu miez, primește în ușa celei de a doua catedrale, care ni se deschide, salutul coifurilor înclinate și al sfinților, ce și-au mișcat din părete mîinile de piatră, ca să ne binecuvinteze.

UN CONFERENŢIAR: I. PETROVICI

Trebuind să vorbească despre un sistem al unui filosof care purcede aproape întreg de la Bergson, domnul I. Petrovici a reuşit pînă la urmă să-l degajeze pe Le Roy, amestecat cu Bergson.

Viaţa e un fenomen originar, unic. Viaţa nu a fost creatură: a creat. De la obîrşii, viaţa a sălăşluit pe scoarţa pămîntească, şi a urcat în suişul timpului, evoluînd de la protoplasmă înspre vietate.

Dacă în natură regnul vegetal are o evoluţie mai rapidă în transformările lui diverse, pînă ce ajunge la o precizare, punctul lui de progres şi de diversitate e limitat: nu poate depăşi un anumit centru şi o anumită deviaţie. Frumuseţile lui sînt mecanice: nu au individualitate. S-ar putea spune cu mîhnire că arborii nu au decît frunze şi crăci. . .

Spiţa omenească, dimpotrivă, nu cunoaşte demarcaţie pe care inteligenţa, în căutarea transformărilor, să nu o poată atinge. Demarcaţia e infinită, şi inteligenţa continuu evolutivă.

Conferinţa a fost limpede, domnul Petrovici întrebuinţînd imagini poetizate şi urînd, se pare, ceva mai mult pedanteria decît preţiozitatea literară. A vorbit timp de un ceas fără să uzeze auditoriul.

A terminat cu o aplicaţie optimistă la ţara noastră, spunînd că avem material tînăr şi că o Românie nouă are nevoie de oameni noi, şi o Românie mare de oameni mari—din care nu sînt excluşi foştii miniştri.

Dacă aplauzele unei săli arhipline s-ar fi exprimat la timp în voturi, domnul Petrovici ar fi azi deputat.

UN SALUT IZOLAT

Singurul confrate care a salutat cu o pălărie de artist înstelată cu un mărgăritar apariţia celor trei sute de numere ale *Biletelor de papagal*, a fost domnul Perpessicius. În cuvinte în care murmură o rezonanţă scînteietoare, găsim înțelesul lămurit al străduinţelor noastre de un an întreg.

Ziarul *Cuvîntul*, în care articolul domnului Perpessicius a fost publicat, își regăsește cîteodată onoarea și cavalerismul, și se întîmplă că-i stau amîndouă frumos.

UN ZIAR NOU: *EPOCA*, SAU UN GAZETAR NOU: GRIGORE FILIPESCU

Un ziar nu este numai o foaie de informaţii, de zincuri năclăite, de gîlceavă şi de publicitate; cu aceste titluri un buletin sau un afiş ar fi de ajuns, şi, la rigoare, ne-am satisface cu *Monitorul oficial*. Un ziar nou, mai ales, care trebuie să se deosibească de inovaţia brutală şi lipsită de fantezie a foilor multe cu conţinut puţin, e un stil, o descoperire, o frumuseţe, un costum, o floare. El reprezintă o nouă originalitate, o trebuinţă, un temperament, o estetică. Adevăratul ziar are patru pagini după cum adevăratul sonet are paisprezece versuri. În cuprinsul lui trebuie organizată viaţa variată întreagă a momentului şi a sensibilităţii din timpul unei zile. Informaţia, titlul, articolul, foiletonul tributează unui punct central de vedere, unei particularităţi. Sînt tot atîtea feluri de a vedea şi de-a cerne evenimentul cîte perspective variate şi neaşteptate are Caraimanul, dacă i te plimbi împrejur.

Domnul Grigore Filipescu e un ziarist din această categorie, a noilor perspective. Eludînd timpurile monotone, domnia-sa îşi alege momentele cu accent, rostite cu o culoare nouă, peizajele de zori-de-zi sau de întinse crepuscùle. *Epoca* domniei-sale, pe care a moştenit-o părinteşte, odată cu un cronometru al clipelor oportune, apare şi dispare, ca un rîu, ale căruia capricii aparente sînt dictate de monoliţi şi stînci şi rîpi interioare. De fapt, ziaristul face operă de artă, şi, atunci cînd îi lipsesc lutul cel bun

şi zmalţul clar, cea mai bună alternanţă cu olăriile lui este tăcerea umbrită dintre urnele şlefuite.

A scoate un ziar, inclusiv idealul social şi politic ce-l fecundează, este, şi tehniceşte vorbind, a urzi un covor zilnic, din tonalităţi, care fiind numai două, albul şi negrul, sînt cu atît mai mult susceptibile de o inventivitate a redactorului, în construirea paginilor, considerate înnainte de toate ca nişte panouri decorative. Ziarul de care vorbim vădeşte şi în această privinţă simţul de suprafeţe şi proporţii al unui arhitect cu expresia materialelor elegante.

Decînd apare subt direcţia domnului Grigore Filipescu, *Epoca* înfăţişează un spirit de discreţie în indiscreţie, o măsură în lucrurile nemăsurate şi un temperament în temperatură, care constituiesc armătura interioară a jurnalismului *Epocii* şi sînt corespondenţa nămolului azuriu al unei verticale line de sufletească decantare culturală. Tonul *Epocii* nu e al unei înflămînziri care se năpusteşte cu patru labe şi cu maxilarul deschis ca să devore şi să facă pîntec. Pergamentul pe care se scrie a mai servit la inscripţiile palide ale unui trecut; vocea care porunceşte a mai poruncit, şi acum şi într-alte timpuri. Doliul e purtat fără zgomot, şi logodna e inaugurată la o lumină de candeli.

Am parcurs ca orice cititor primul număr al seriei noi din *Epoca:* profesionalmente, diapazonul documentează şi arată linia de nivel a orchestrei. Domnul Filipescu îşi pliveşte textul cu acurateţea scriitorului de gust şi rupe vîrfurile prea ascuţite, cu meşteşug, ale glădiţei cu care îşi îngrădeşte teritoriul. Şi e plăcută acea manieră a noului gazetar, de a nu termina toată ideea niciodată şi de a face iţelor un nod momentan de mătase.

E de dorit *Epocii* viaţă, de astădată, neîntreruptă, şi domnului Grigore Filipescu neîntreruptul prilej de a-şi trimite slovele la tipar în fiecare zi.

UN JUBILEU

Duminica trecută a fost marcată cu un semn împlinirea unei epoci de douăzeci şi cinci de ani. Creatorul acestei epoci a voit să puie semnul pe firmă şi să-l închine revistei literare *Ramuri*. Modestia lui, dusă pînă la un ultim anonimat, se înțelege; semnul trebuie pus însă şi oprit pe Şaban, numele civil al domnului Făgeţel. În evul romantismului naţionalist, derivat în diminutive, cînd însuş domnul Adolphe de Herz se chema în vechii lui hexametri ca un firicel de iarbă, domnul Şaban şi-a conchis un pseudonim literar de la fag. Niciodată, nici chiar în timpurile de fervenţă botanică şi herborizare n-au trecut la oamenii masculini şi la scriitori atîtea atribute vegetale, ca în vremea unui travaliu numit de altfel semănătorism.

Efortul ramurilor de fag şi de făgeţel a fost însă cu mult mai însemnat în rezultate decît urmările unei literaturi pornită dintr-o idee fixă şi definitiv oprită, ca o foarfecă, în ştofa ei. În copac s-a mişcat într-o zi, odată cu vîntul, o maşină, şi cînd s-a ridicat sau a căzut decorul, a rămas o tipografie. Apoi, s-a ivit un palat. El stă în picioare, cu o atitudine de bazilică, la Craiova. L-am văzut duminica trecută, drept, împietrit în văzduh.

Monumentul e de-acum ridicat. El reprezintă pentru onoarea inteligenței şi a stăruinței româneşti împărechierea virtuților capitale şi asocierea lor cu o jertfă constantă. În piramida clădită atom cu

atom, fragilitatea fizică a domnului Şaban, puţintel la carne, nervos şi iluminat, ca un fluture arămiu, apare ca semnătura în transparenţă a unui fenomen al naturii într-un chihlimbar îngheţat. Totul e Şaban în toate pietrele, la toate etajele, în toate caturile acestei construcţii, ridicată de hărnicia unei scîntei din nimic. Căci la început totul a purces din mai puţin decît atomul citat, din găoacea de aer a unei intenţii. Biserica din *Ramuri* nu e nici moştenită, nici cumpărată; ea este frămîntată întreagă între două degete, ca o firimitură de pîine, din miez.

Am însoţit la Craiova un grup de scriitori, care s-au sculat de-cu-noaptea, înfruntînd informaţiile calomnioase ale buletinului meteorologic, din porunca datoriei de-a înconjura bunăvoinţa şi meritul domnului Făgeţel şi ziua lui de douăzeci şi cinci de ani, cu o ghirlandă literară. Au pornit din Bucureşti: un advocat, gata întodeauna să-şi părăsească un proces remunerator pentru a sprijini cu inima şi cu delicatul lui talent, construit din filigrane şi surîsuri, meritul şi nevoile unui scriitor; camarad cu cel din urmă şi generos. Domnul Cezar Petrescu, taciturn, bosumflat şi bonom, al căruia ochi mic se mai micşorase, ca o lampă cu petrol, la masa de peste noapte, de sfîntul Pamfil, a unui prieten. Domnul Gib Mihăescu, somnuros şi simpatic, încă nedumerit între Drăgăşani şi ortodoxie. Domnul Condiescu, fostul aghiotant colonel al prinţului, autorul *Conului Enake*, distins, protocolar şi atent, care cu o voce din Vatican citează amintiri de togă şi spadă. Domnul Ion Minulescu, călător cu o pălărie pariziană şi cu o căciulă de oaie, şi-a trezit Sfinxul cu deşteptătorul şi i-a dat drumul pe calea ferată, învelit într-o pătură verde; el va recita în sala rece, o vastă magazie: *Voilà pourquoi j'aimais Rosine*, cîntînd din coate şi jucînd din şold.

Iată literați și profesori craioveni. Domnul Ion Dongorozi cu ochii de catifea în povestirea unei văduve, iubită de tată și de fiu și căsătorită cu tatăl. Domnul Ștefan Bălcești, în uniformă proaspătă de căpitan, scînteietor și ager, ca un vînător de capre, va citi o poezie. Domnul Păunescu-Ulmu, muncit de-o cizelură nouă, caută cu dalta, în lectura lui, pe dedesubtul nopții, un material încă neîmpietrit. Poetul N. Milcu, zvelt și elegant, pune la ceasornicul ochiului o sticlă rotundă și citește o poezie cu șarpe. Domnișoara în albastru ultramarin va citi cu o voce discretă, de răsfoire, versuri din cîntece suspinate.

În biblioteca palatului Șaban, notabilități în grupuri; o lume surprinzător de interesată la realizările domnului Șaban, solidară din toate profesiunile cu el. Banca, Învățămîntul, Biserica, Armata, Magistratura, Statul prin localnicii lui și Proprietatea au ținut să ciocnească un pahar cu ziditorul celor douăzeci și cinci de ani de cultură frumoasă. Și amestecată cu oaspeții, cu literatura, ochiul satisfăcut urmărește gospodăria și sănătatea căsniciei. Energia calmă a doamnei Șaban, tovarășa lui grațioasă, pune să circule metodic și inteligent invazia bufetului în saloane, și domnișoara, fiica lor, distribuie gingășiile candide care fac bunurile din tăvi mai gustoase. În sfîrșit, domnul Șaban dăruiește participanților cartea cea mai frumoasă ce s-a tipărit cu tipar românesc: numărul sărbătoresc al revistei *Ramuri*, de grosimea *Sfintelor Scripturi*.

De la masa familiei și din casa celor douăzeci și cinci de ani lipsește un om. . . Figura lui strîmbă, cu barbă, apare ca o suvenire defunctă, în cîteva unghere. Un egoism steril și o infatuare de sine obositoare l-au descompus în casa și în sufletul bărbaților care au clădit-o. A fost aci pe vremuri, a făcut inimile să tresară, focurile să se aprindă. Flacăra lui

era o văpaie, avînturile lui erau fenomenul unui acces de crîncenă megalomanie. El avea o sută de prieteni închinaţi lui, afară din obişnuinţă. I-a dezgustat, i-a ofensat, i-a pierdut.

Mai bine. . .

Ingrata meserie a dărilor de seamă informează pe dinafară şi fără lectură și uită să citească cele aproa- pe optzeci de pagini ale celei mai noi cărți de ver- suri din ultima floră poetică românească. Domnul Pogan e un magistrat pe la unul din micile tribu- nale provinciale ale organizației anonime judecăto- rești și, iritînd poezia cu Codul, se odihnește de Cod în poezie. L-am cunoscut ca pe unul din cei mai demni tineri autori, cu vizita evazivă, discret, con- centrat și stăpîn pe zîmbirea și pe mîinile lui. E atît de exactă asemănarea poetului cu cartea lui, încît răsfoindu-i hîrtia ne aducem pretutindeni aminte de om, un tînăr înnalt, sănătos și sever.

Domnul Pogan realizează idealul poeziei care în- ainte de imagine, de inspirație, de concordanțe și evocări, trebuie să se prezinte ca un grai individual. Îndată ce un scriitor amintește pe altul, o voce pe alta, un ecou un alt ecou, nici nu e nevoie să mai stăruim. În poezie, adică în expresia sintetică, în to- tul deosebită de simpla literatură, fie în proză fie în stihuri, fiecare scriitor e obligat să vie cu limba lui, și fiecare scriitor de fapt își datorește originalitatea sau banalitatea lui acestui singur fel de a vorbi, ca alții sau ca sineș.

Liniștile și comorile domnului Pogan sînt fragede din pricina conținutului de miracol nou al cuvin- telor și graiurilor scrise. Volumul, prezintat ca o plachetă, nu pornește în nicio pagină de la un cu- vînt, de la un titlu, de la un eveniment verbal, a-

flat în circulație și transformat, cum se petrece de obicei în literatură. Paginile volumului sînt o multiplicitate de stampe sufletești, ale unui suflet divers, în transparența cărora a înghețat în mișcare fluturele sau țînțarul unui sentiment. Nicio monotonie, nicio clăfăteală, niciun convențional. O priveliște bogată, o varietate mereu nouă de motive, inspirație cîtuș de puțin cărturărească și livrescă, o minte cu confluențe de vînturi și de lumini armonic contradictorii.

« Un croncănit în aer s-a prins ca-ntr-un năvod
Și, plopii goi, de-a rîndul, s-au încărcat de rod. »

« Și-n fiecare seară poartă-n hamuri grele
O roabă din împărății nemărginite,
Spre alte împărății nemărginite. »

« Cucuveie! aznoapte subt un horn, un om
A rămas de veghe pînă dimineața. »

« Și-ntr-un leagăn mic, ca-ntr-o grădină
Cu un singur rod, a adormit
Un copil de humă, tot numai lumină. »

« Drumeț, l-oi căuta prin lumi streine
Ieșind din mine-așa, ca dintr-un vechi castel
Și, cu făclii aprinse în sufletu-mi, senine,
Mi-oi lumina cărarea pîn' la el. »

Am cita din fiecare pagină cîte două-trei stihuri, ca să documentăm că e vorba de un poet, nu de un om de litere, și ne pare rău că nu putem citi împreună cu cititorul, între alte poezii, bucata *De deochi*... Un critic profesionist și-ar scoate foarfecile, balanțele și pălăria și ne-ar cita, ca orice artist ratat, versurile slabe din volum, cîntărind silabe, curmînd versuri, analizînd și delectîndu-ne cu o infinitate de sublime stupidități. Nu face nimic! Cine

a izbutit în o sută de pagini să stîrnească lumina secretă a vieţii în două singure rînduri, e un artist şi un fiu al Domnului înzestrat. — Volumul *Linişti şi comori* de Ion Pogan stă bine în toate bibliotecile frumoase: şaizeci de lei.

O ŞEZĂTOARE LA TÎRGUL JIILOR

Excelenta revistă craioveană *Ramuri*, adică excelentul domn Făgeţel, care-i şi revistă, şi literatură, şi tipografie, şi gospodărie, şi inimă, şi totul, ne-a pus iarăş pe drum. La Tîrgul Jiului, în conspiraţie cu perfectul domn prefect de Gorj, domnul Totul, adică domnul Făgeţel, a hotărît o citanie literară pentru înfometaţii judeţului. Într-adevăr, Gorjul, care-şi goneşte acum talazele de ovăz, albăstrui ca lavanda, pe întinsul cîmpiei, sprintenă şi nervoasă şi îmblănită cu spicele metalice forfotitoare, a trecut, cu satele lui zmălţuite pe cer, de partea celor flămînzi în zadar.

La Filiaşi aşteaptă ca o individualitate anexată judeţului, colindat în timpurile basmului de balauri iuţi, roşul Packard al domnului Calotescu-Neicu, castelanul din Broşteni. Acest boier Calotă a purtat acum cîteva sute de ani un costum deosebit: în gara Filiaşi ni se prezintă un sportmen kakì, cu o pipă lungă engleză, nedespărţită de comisura gurii, strînsă pe lulea. Radu Dragnea şi-a uitat o haină în vagonul Craiovei şi gesticulează uscat, cu coatele sale de lemn, la telefon, căutînd să explice în termeni încovoiaţi şi în cuvintele cu greu descheiate, ale stilului său de nasturi cusuţi solid, că nu a pierdut un cîine de vînătoare, ci un pardesiu. Pardesiul a fost găsit şi proprietarul poate să îngheţe asigurat, pînă la întoarcerea din luncile Jiilor, că-l va căpăta cu o petiţie de zece lei şi un proces-verbal.

Packardul mîrîie elastic și leagănă catifelat și lent, pe drumurile miraculoase ale Gorjului, șapte inși exercitînd o meserie de așa-numiți scriitori, veniți să citească vorbe zugrăvite și petece de hîrtie. Minulescu, autorul unui cîntec de jale, că « în orașu-n care plouă de cinci ori pe săptămînă », stă masiv lîngă volan. Cazaban, rău ca o viespe și ca un dihor, pute a venin stătut, pe canapeaua din fundul automobilului, unde se produce agreabil literatura lui verbală, de vechi schelet răzbunător. Acelaș prelat îngrijit cu douăsprezece perii, curat ca o băbuță, stampat corect, ca un săpun trandafiriu, de lux, și de-o educație discretă, de Vatican, în domnul Dongorozi, vecinul de canapea. Singur Cazaban s-a păcălit relativ la ținută, venind cu părul lui alb, de împărătească, în haine de ceremonie negre și încălțat cu papuci de lac. La conacul din Broșteni, unde apare, între ceruri și zăpezile verzi ale lunii, vechea clădire a proprietarilor restaurată, lipsește cel mai tînăr camarad, Mircea Damian, rămas în gara Filiași, ca pardesiul domnului Dragnea în gara Craiova.

Un popas trebuie făcut la Broșteni. Colegiali, păunii moșiei ies dinaintea confraților literari, se umflă și piuiesc strident. Vocea inutilă, corcită din curcan și papagal, lovește timpanul ca niște bastoane într-o fereastră de tinichea, a langoare afectată și a vaiet nemotivat. Frămîntarea păunilor, mistică și funebră, se rezolvă anual în cîteva tulipe de fulg, înmuiate în apă neagră de aur și însuflețite de un verde care-i albastru și de un albastru cu întocmirea verde. Dacă cerul s-ar pune să-și facă publicitatea păunului, care ar fi hohotul și bătaia vocii lui?

Castelul Calotescului, cu tinda vastă, cu odăile ca niște săli de dansuri mari, nupțiale, ne primește după vechea pravilă boierească, și găsim acolo gospodăria, și domnească și burgheză, a unei familii fixată pe loc, de-a lungul veacului, între marginea de jos

a pămîntului, înveştmîntată în mătăsurile şi catifelele recoltei, şi marginea lui de sus, cu creasta de arbori. De pe terasă curg văile înnainte, peste cîmpia Du-nării olteneşti, mai vie şi mai frumoasă ca nicioda-tă. La Filiaşi, ca la Craiova şi ca pretutindeni, tre-cînd Aluta în Ţara Banilor de la Olt, ne-au întîm-pinat, scoşi pentru vînzare, znopii mari, fragezi, de usturoi şi mănunchiurile groase de ceapă verde, ri-dicate cu belşug în movili monumentale. Şi odată cu pitorescul minuţios variat al pămîntului, inspi-rat, aci, să se construiască dîmburi, coline, vîlcele, şerpuitor în sus şi întortochiat pe lat, cifrîndu-se în chirilice şi arabescuri cu sensul ascuns, apare năfra-ma albă a bătrînei şi se iveşte brîul, împlinit pe şol-dul ager al nevestei, din încolăcirile bètelor succe-sive. Boierul Calotescu e un literat, autor de bune şi precise epigrame. Tînărul poet Milcu, zburător cu àripa elegantă, va citi la Tîrgul Jiului cîteva epi-grame ale Calotescului, vioi aplaudate.

La Tîrgul Jiu, pe o stradă pestriţă curată, ne lasă trei automobile. Domnul Făgeţel ne aduse, risipit în Filiaşi, pe Mircea Damian, întunecat de o petre-canie crepusculară: biletul de tren avusese un colţ mai puţin sau un colţ mai mult şi trebuia anchetat. A! Domnul prefect al Gorjului se înfăţişează ca un student delicat, meditînd între flori. Abia se poate crede că pînă deunăzi mîneca domniei-sale a fost croită ofiţereşte şi că umărul a purtat tresa groasă lîngă tresa subţire, a gradului de maior. Înnainte de şezătoare trebuie să trecem prin parcul grandios al acestei urbe mici şi să parcurgem bulevardul imens şi singuratec, de copaci cu privighetori în frunzele umbrei, al stăvilarului care se împotriveşte furtu-nilor din apele Jiului amenințător. Sîntem pîn-acum vreo douăzeci şi cinci de vizitatori impresionaţi ai drumului înnalt dintre apă şi parc. Ni se arată bara de piatră şi pămînt din dosul căreia femeile şi co-piii au stăvilit, cu vîrfurile în jos, în argintările reci

ale prundului, întins ca o cîmpie de rùine albe, în‑tîia năvală germanică de baionete.

Scăldătoarea din capătul digului, cu o plajă de ni‑sipuri, cu un bazin de piatră, cu aparate de gimnas‑tică, şi cu clădirea cabinelor, construită de prefect, aminteşte acurateţea civilizată a unei localităţi de băi din streinătate. Doamna soţie a domnului prefect întîmpină în casa căsniciei pe scriitorii, nesăţioşi, sculaţi de un ceas de la tezaurele mesei din Broşteni, cu o masă pusă. Autorii de versuri şi proză nu pot să refuze această supremă îndopare de gîscani: ei fac onoare exagerată furculiţei, porţelanelor adînci şi unui vin fără păreche, din viile Culcerilor. Doamna prefect e o Culcerească întrutotul distinsă şi o fru‑museţe druidă, care stă Gorjului provincial ferme‑cător, portretul amintind, în variat şi complex, pe Marioara Ventura. Se înţelege de ce mîinile sale, autoare şi ale vinului sorbit din pahare verzui, au fost şi respectuos dar şi cu timidităţi sărutate, cînd pîlcul literar a pornit către şezătoare. Amănunt ino‑portun însă legal, sala destinată şezătorii poartă nu‑mele proprietarului ei, domnul Căldăruşă.

Ce s‑a citit, nu mai interesează, după ce a trecut: literatură. Elogiul integral trebuie însă adus jieni‑lor, care au umplut sala fără niciun bilet de favoa‑re. Semnul bun, publicul din provincii, nu mai ră‑mîne indiferent la acest cel mai primitiv şi mai sim‑plu dintre spectacole: al urechii şi al inteligenţei — şi, după notarea aplauzelor din Tîrgul Jiului, s‑a pu‑tut judeca hotărît că se pricepe şi înţelege şi traiec‑toria ductilă a unei idei.

Îndărăt, la Broşteni! Caloteştii au întins a doua masă, de astădată rabelaisiană! S‑au adaos la auto‑mobile alte automobile, şi, prin întunericul de la două noaptea, maşinile scoboară drumul, omizi monstruoase, cu ochii albi, ca nişte cioburi ale lu‑nii. La desfacerea zorilor din beznă, ca un năvod ridicat lin dintr‑o Mare neagră, cu licurici în zăbre‑

le, un automobil singuratec fuge din Broşteni către Craiova. Făgeţel, adică *Ramurile*, adică inima, adică Totul Craiovei a răpit din Broşteni pe camarazii grăbiţi să ajungă cu cîteva ore mai devreme la Bucureşti, şi i-a pus o ţîră să moţăie în coliba lui...

F. ADERCA: *MIC TRATAT DE ESTETICĂ*
sau
LUMEA VĂZUTĂ ESTETIC

Dăm tîrcoale de patru luni împrejurul acestui drac de carte, vioi, inteligent, artist, savant, documentat şi încă în vreo alte zece feluri surprinzător.

În trei sute pagini de buzunar, ca să poată fi citită şi unde scaunul stă şi acolo unde odaia fuge, cartea domnului Aderca, prietenul şi colegul nostru de redacţie, o redacţie mică, şi ea, de buzunar, stă pe masa noastră, decînd ne-a dăruit-o autorul şi am citit-o în timpurile sfărîmate, pentru care am pus-o la îndemînă, între două manuscrise, între două absenţe, între două telefoane şi între alte zeci de cîte două lucruri, în intervalele cărora se strecoară minutele pierdute. Le-am cîştigat pe toate şi am căpătat o sumedenie de noţiuni mici şi rotunde, cu cîte două şi patru găuri, ca nasturii de sidef, fără care neastîmpărul nostru umblase o mare durată de vreme descheiat.

În bucată, în cariatidă şi grup, nu ştim şi nici nu vrem a şti ce spune domnul Aderca. Are dreptate mai multă sau mai puţină, o are pe toată sau cituş de puţin nu, personal nu ne interesează, din pricină că nu căutăm justiţia şi sistemul metric în literatură. Ceea ce ne place la domnul Aderca şi căutăm în toţi scriitorii, însă cu un ghinion nemaipomenit, este felul domniei-sale de-a sîcîi ideea, de-a curba chestiunile şi de a învîrti satelismul intelectual. Acest poet şi iconar de imagini suple şi transparente, construite în cristal flexibil, şi subt pensula căruia toate materialele devin translucide către un punct alb de

stea, știe să fie universitar ca un profesor născut din doctorate disciplinate, și riguros ca un magistrat de carieră. El a avut răbdarea să stea de vorbă cu toate lemnele care au sprijinit de-a-ndaratele literatura, și după ce le-a salutat le-a deplasat, unul cîte unul, deșteptîndu-le cu călcîiul. În miezul-nopții, cînd un critic sforăia mai satisfăcut, domnul Aderca sună la el, îl scoală urduros și cu gura amară, și-i spune: « Vreau să-ți vorbesc: te rog nu moțăi ».

Domnul Aderca este privit în literatură și ocolit ca un individ primejdios, căci el știe și să scrie și să discute. De obicei, un literat scrie, adică își mărginește efortul la transformarea unui fapt divers în proză romanțioasă sau la fabricarea unei poeme, compusă din opt locuri comune ale exercițiului literar. Literatul e supermăgulit că izbutește să-și puie numele dedesubtul unei pagini, obținută cu colaborarea integrală a bunei lui mediocrități — și nu mai știe să facă altceva nimic. Nu este rar cazul versificatorului care spune: « Despre asta, te rog, scrie dumneata, că nu mă pricep în proză direct ». Nici al romancierului, care nu poate participa și ieși dintr-o gîlceavă de puncte de vedere și princìpii. Domnul Aderca e un literat complect și nespecializat. Domnia-sa știe să poarte paleta, parfumele, arcul, săgețile și floreta launloc cu pana; deopotrivă de noi și de agere. Poetul e povestitor, povestitorul e filosof, filosoful e critic. Este greu să acceptăm, după ce l-am cunoscut în varietatea funcțiunilor sale pe domnul Aderca, pe literatul cu o singură latură și dimensiune, văzut întodeauna numai din spate sau din profil, țînțar uscat al unui mic bîzîit muzical — și înțelegem în tipul de scriitor unanimitatea puterilor de expresie.

Sistematic, domnul Aderca a fost ținut deoparte, ca o mare piesă de muzeu incomodă, de toate întreprinderile literare, cu intenție, cu agresivitate și, fapt exact, cu lichelism. Țiganii au simțit în el un

scriitor civilizat şi un domn ales, care să›i bage sim› briaşi: l›au evitat şi au întîrziat ani de zile să dea dovadă că Aderca există, ca o realitate continuă şi continuu renovată, constant evolutivă şi categoric valoroasă. Cu insul său literar, epoca mediocră, pe care o trăim cu toţii, fără voia noastră, însă cu pre› zenţa noastră într›însa ineluctabilă, se adaptează ex› trem de dificil.

La o personalitate certă corespunde însă todea› una o tenacitate fixă — şi groapa, care se cască, pe măsură ce se ridică liniştită şi biruitoare coasta, se trezeşte într›o bună zi cu dealul şi cu muntele dea› supra, neclătinat de găuri, îngenunchie, stă şi pri› veşte mătreaţa granitică a piscului — şi zice: « Mul› ţumesc ».

CUTÌA DE POȘTĂ

1928 — 1929

ZIUA DE HODINĂ

Azi apare acest număr 11 al *Biletelor de papagal* pentru duminică, ziua odihnii. Cititorii au putut constata că ziarul nostru, deși microscopic, cuprinde tot atît material demn de citire ca și ziarele mari, dacă nu chiar de două ori cel puțin mai mult. Secretul e simplu: izvoarele noastre stau situate ceva mai sus decît zăcătorile marilor confrați, iar colaboratorii noștri sînt creatorii autentici ai literaturii actuale. Fără mijloace bănești, *Biletele de papagal* realizează zilnic ceea ce marile cotidiane, cu venituri de zeci de milioane, refuză să dea publicului, măcar în pierdere, de la fundarea lor, îndătinată: o preocupare de intelect, un stil și o frumusețe literară. În șaisprezece și douăzeci de pagini, ale foilor care stăpînesc recordul kilogramelor de hîrtie, cititorul găsește un material de ambalaj într-adevăr ieftin, un mare biurou de servitori, o mare agenție de închirieri, o documentare vastă pentru spărgători și asasini, însă nu o lectură în stare să-i aducă aminte o dată pe zi, o secundă, un moment, că el poartă în insul lui o inteligență, o simțire și un zbor turtit.

De ziua a șaptea, duminica, *Biletele de papagal* doresc să apară în opt pagini de formatul lor, cu prețul de doi lei, cu un bogat material literar original și ales. Această dorință nu vom ști dacă va fi pe de-antregul cu putință decît după prima lună de apariție, cînd, sosind socotelile vînzătorilor din provincie, vom putea stabili un buget hotărît.

Deocamdată cititorii cu numărul vor face bine să contribuie la această viitoare nouă realizare, abonându-se la *Bilete de papagal* și plătind abonamentul lunar de șaizeci lei, ca să primească ziarul curat, închis în plic.

Cu o bunăvoință la care nu voiam să ne așteptăm, colaboratorii spontani se înmulțesc pe zi ce trece. Pe lîngă multe manuscrise foarte puțin literare, primim și manuscrise literare puține. Sîntem mîhniți că nu avem locul pentru a le da cuvenita publicitate, în așteptarea unei eventuale sporiri a paginilor *Papagalului:* deocamdată ne silim a ne mărgini la cercul strict al colaboratorilor noștri cunoscuți. Spațiul ne lipsește mult și nu putem da curs nici invitației unora dintre corespondenții noștri, de-a le răspunde la o « poștă a redacției ».

Este îmbucurător că se scrie mai mult decît e nevoie. Selecția pentru reținerea exemplarelor de èlită se poate opera pe un cîmp întins. În general se scrie mult mai bine, vreau să zic mai exact decît pîn-acum douăzeci de ani. Ceea ce se primește obișnuit azi și nu se publică, întrece cu mult mijlocia literaturii acceptabile, care compunea sumarul presei literare de atunci: ba cîteodată și nivelul normal al literaturii actuale: de ce să ne ascundem?

Un singur manuscris poate să facă, netăgăduit, dovada gradului de putere a unui autor, dar un singur manuscris cade ca o floare exotică a unei plante necunoscute; trebuie să-i cunoști tulpina. Un manuscris se ridică dintr-un mare întuneric și nu poartă-n el niciodată semnul regiunii haosului generatoare, cu care se cere să-l atmosferizezi. Un manuscris, primul manuscris, nu aduce cu el, din tăcerile care l-au pricinuit, decît un atom. Și trebuie

un *pédigré*... O vibrație insinuată în el, poate să fie fortuită: de mai multe ori se zgîndărește coarda ca să i se afle conținutul tonalității fix. A urmări numai publicitatea, și nu drumul culorilor care determină un răsărit, este o treabă deșartă.

Autorii care ne trimit manuscrisele lor sînt mai puțin obsedați de calitate decît de text. Foarte rar sîntem întrebați ce credem despre un manuscris, și atunci, fără greș, manuscrisul e mai bun; dar mai todeauna ni se trimit foile cu destinația publicității direct. De asemenea, remarcăm, la autorii cei mai expresivi care ni s-au adresat, fie o tinerețe care nu are niciun motiv să se grăbească, fie o temere de-a erumpe. Nu. Ștofa scumpă trebuie croită cu îndrăzneală, căci aparține tuturora și nu constituie monopolul unei categorii restrînse administrativ la măsurătoarea cu cotul. Cu prețul de-a știrbi foarfeca într-o stea sau de-a sfîșia anapoda mătasea, cerul imaginației trebuie despicat în diagonale mari și necontenit.

Există un gen de scribi emfatici și superficiali care și-au închipuit că o foaie de hîrtie literară tipărită îți poate da o autoritate de mizerie pîlpîitoare ca să ironizezi munca orelor de noapte din odaia cititorului, cuprins de o undă sonoră și încleștat de apogeul unui reflux. Suficiența literatului care primește cu dispreț hîrtia cu slove, îndoită în secret și strecurată în plic, dovedește înnainte de toate prostie. Sîntem mulți proști în meșteșugul nostru. Cine caută un ceas pe zi, în singurătate cu un condei și o foaie albă de hîrtie, atingerea cu marile taine, realizează un act religios și trebuie fierbinte îndemnat să înmulțească ora lui cea mai frumoasă.

În ce ne privește, sîntem cu entuziasm primitori: bătaia în ușa sufletului ne farmecă întodeauna: Intră! Sfătuim pe fiecare să scrie, să scrie din nou, să scrie hotărît, pentru o singură nădejde principală: să scrie frumos, lăsîndu-se cu încredere în adîncul lui

adevărat, unde se găsește întodeauna cifra măsurii — şi cel ce ne cinsteşte cu încrederea lui și ne tri- mite un manuscris, ne este camarad: masa noastră scundă însă curată, e pusă în permanență: pîinea, sarea, apa și o floare nu lipsesc. . . Unora dintre autorii necunoscuți, care ne-au trimis manuscrise, le rămînem datori răspunsuri per- sonale. Le vom scrie pe sărite; ne lipseşte timpul, mai ales acum, la început, în epoca de organizare precisă a muncii noastre, care nu e ușoară, oricît ar părea de mici și de neînsemnate *Biletele* noastre. Cei ce ne-au scris fără adresă, să se apropie mai mult.

Onorata doamnă văduvă Silaghi Laioș, angrosistă de papagali cu flașnetă, din Oradea, ne adresează, cu un mișcător sentiment de confraternitate, scrisoarea următoare, pe care, în lipsa domnului profesor Bogdan-Duică din București, ocupat cu critica literară în Ardeal, ne-a tradus-o domnul Fekete Micloș, funcționarul redacției noastre detașat pe lîngă galoși.

« Sînt înștiințată că la dumneavoastră pot găsi *planete*. Avînd întodeauna nevoie de planete, vă rog foarte mult și foarte frumos din toate planetele dumneavoastră a-mi trimite mostre, arătînd și prețul. Trimiteți două bucăți planete ungare pentru doamnă, una bucată planetă ungară pentru tînăr, una bucată planetă ungară pentru bărbat și o bucată planetă română pentru tînăr. Vă rog să mi le trimiteți ramburs, apoi vă voi comanda mai multe, aflîndu-mă foarte strîmtorată de lipsa planetelor.Și aș dori a face și o serie de planete noi. Răspunsul dumneavoastră plăcut îl aștept în orice moment. »

Cu întoarcerea curierului am și expediat următoarele:

Pentru doamne și domnișoare ungare: un discurs de doamna Alexandrina Cantacuzino și un articol de estetică de doamna Karnabatt, cele două planete mari care satelizează mișcarea feministă de la noi, în traducerea literară a domnului Simion Mîndrescu, fost ministru plenipotențiar la Ceatalgèa. Pentru tineri ungari: tabla lui Pitagora tradusă din no-

bila limbă armeană și pusă la punct, în versuri of-
tate, de poetul Ioan Barbilian, profesor de ar'metică
la Giurgevo. Pentru bărbați ungari: două bilete de
tramvai pe distanțe deosebite.

Numai în chestiunea planetelor pentru tînăr ro-
mân am ezitat și încă ezităm între paginile domnu-
lui Iacob Negruzzi, membru al Academiei Române,
și domnul Cincinat Pavelescu, titularul de anul tre-
cut al premiului național de poezie pentru litera-
tura cu dop și dopuri literare.

În *Bilete de papagal* s-a publicat o povestire descriptivă, *Domnul Constant*, strict literară, și în care este vorba de un advocat imaginat, Constant Georgescu. Spre surprinderea autorului, în baroul din București există într-adevăr un advocat cu acest nume, pe care autorul nu are cinstea să-l cunoască și de care, în ignoranța lui dezavantajoasă, nici n-a prea auzit în trecut, cu toate că importanța lui politică, de viitor subtsecretar-general, poate de subtsecretar de Stat, l-a scos încă demult la celebritate. A fost o simplă și neplăcută coincidență. Domnul Constant Georgescu, domnul Constant Georgescu cel adevărat, contrariu omonimului său literar, pițigăiat, actoricesc și diagonal, este profesor de finanțe la Facultatea de Drept din București, se povestește că e simpatic, că se înfățișează fizicește masiv și că nu aduce întru nimic cu portretul croșetat din bumbac cu lustru al lui Constangpt. Afară de asta, domnia-sa poartă în permanență un ghiozdan cu mărfuri, strîns în curele de geamantan și umflat de o greutate care pe alt Constant, la fiece colț de stradă, l-ar da peste cap cu automobil cu tot. Ce are în ghiozdan e pentru toată lumea un mister, afară de noi. Domnul Constant Georgescu duce cu sine *Bilete de papagal* (șaizeci de lei abonamentul lunar).

Domnul Corneliu Moldovanu, directorul Teatrului Național din București, s-a necăjit atît de tare pe subalternul domniei-sale administrativ și artistic, Ion Manu, colaboratorul nostru, din pricina povestirii *Amatorul dramatic*, apărută în *Bilete de papagal*, încît l-a amendat cu leafa pe o lună.

L-am căutat de cîteva ori pe domnul Moldovanu și sîntem nevoiți să i ne adresăm prin scris. Ce a putut să-l supere, în loc de-al bucura, din notările de pe natură ale domnului Manu, ca să-i atragă acestuia o măsură de o severitate necunoscută în domeniul funcțiilor intelectuale? Căutînd, extrem de intrigați, informații în jurul absenții domnului director, ni s-ar fi comunicat că supărarea domnului Moldovanu a ieșit dintr-un singur cuvînt, *derectorul*, subliniat, care ar fi trebuit să fie tipărit *directorul* și nesubliniat. Se pare că domnul Manu tot a fost slujit de norocul că n-a apărut cuvîntul cu literă mare și cu punct și virgulă după el.

Ținem să precizăm, pentru edificarea domnului director, că dacă este cineva vinovat de o glumă inocentă, care nici glumă nu a fost, acela este. . . noi. Sublinierea a fost un simplu accident de tipografie, ca și forma « derector » culeasă de zețar. Domnul Corneliu Moldovanu ne pune în oribila situație să-i rambursăm domnului Manu salariul noi — și domnul Moldovanu știe că papagalul e-o pasăre fără buzunar la frac.

Desnecăzeşte-te, domnule director, şi dă un ordin actorului Manu să ne aducă pe viitor manuscrise desluşite. Căci de talentat este talentat, şi talentul nu se pedepseşte.

COCÒ ARE ADVERSARI

Cititorii noștri sînt înștiințați că indivizi pe care nu i-am putut încă identifica, puși în serviciul unor interese necăjite de succesul, zilnic sporit, al *Biletelor de papagal*, se prezintă la chioșcurile vînzătorilor de ziare, îndemnîndu-i să nu mai depoziteze ziarul nostru. Unii sînt amenințați cu Poliția, sugerîndu-li-se că Poliția confiscă pretutindeni *Biletele de papagal*, altora li se povestește că *Biletele de papagal* nu mai apar.

Cititorii noștri sînt rugați să insiste la chioșcari ca să li se vîndă ziarul. Poliția niciodată nu s-a gîndit să confisce *Biletele de papagal*, pentru că nu este motiv, iar apariția lor zilnică nu e turburată de niciun eveniment. Papagalul e sănătos și vesel.

Fusese vorba odinioară, între ziarele mari, de informație și publicitate, de o așa-numită concurență neloială. Nu se știe cum a fost soluționat între ele acest conflict de moralitate; dar procedeul continuă și ni se aplică și nouă. Mai este nevoie să explicăm marilor antreprenori de presă că *Biletele de papagal* n-au apărut ca să-i concureze, că nu se poate ivi nicio concurență care să le strice clientela, că în cel mai rău caz lectura *Biletelor* scrise de Cocò este independentă de lectura produselor politice și informative ale marilor noștri confrați (format nr. 12) și că se adresează altei regiuni din mintea cititorului decît ei?

Desigur că tratamentul de strictă politețe cu care ne adresăm aci indirect confraților lui Cocò, ener-

vaţi de modesta lui existenţă, nu este obligatoriu la nesfîrşit. Dacă procedeele care atentează balcanic şi banditeşte la liniştea *Papagalului* se vor menţine, vom fi siliţi să ne părăsim terenul, strict îngrădit cu intenţia unui stil, şi să instalăm un serviciu de pompe excremenţiale, întrucît vechea instalaţie de extras substanţa din psihologia şi inteligenţa confraţilor cu zăcămintele adînci, am desfiinţat-o şi am dat-o de pomană încă demult.

Dintr-o provincie depărtată soseşte un manuscris. . . Meticulos, Cocò le-a citit pe toate, bune și slabe, orgolioase şi timide, toate scrisorile, toate versurile, toate povestirile. Cele mai multe nu au fost cele mai rele, cele mai multe au fost cele mai puțin originale: majoritățile suferă mai mult de banalitate decît de mediocritate curată; iar paginile cu adevărat idioate sînt tot atît de rare ca și paginile de mare talent.

Biletele de papagal au avut simpaticul agrement să li se adreseze tineretul, în care mocnesc incendiile temperamentelor viitoare. Ele au dat la lumină pînă acum vreo trei părechi de sigure individualități: în cincizeci şi patru de numere, cîte au apărut în două luni, Cocò a realizat, prin urmare, afară din program, şi un rezultat cultural, cu care să-i daţi voie să creadă că nu se pot lăuda publicațiile literare voluminoase, după ani de existență, subvenționate de Statul cărturar.

Manuscrisul din provincie a călătorit cu căruța pe ploaie, a căzut poate cu toată poşta într-un făgaș, căci vine maculat cu noroi. Trenul l-a adus în București, și împărțitorul ni-l pune pe biurou. O emoţie se iveşte oridecîteori desfacem un manuscris. . . Manuscrisul din provincie aduce o poezie fragedă, curată și o limbă cu luminişuri de faguri încărcaţi cu miere pe jumătate. Autorul abia cutează să iscălească. E un învățător dintr-un cătun, care produce pentru ceruri și pentru vecia lor nu-

mai, niște fum de surcele. Cum s-a ivit acolo un poet și de unde a scăpărat scînteia care ne ajunge tremurătoare și pe care o prindem ca pe o albină de aur în curcubeul de cristal al vitroului nostru?

COCÒ LA CURENT

Adunîndu-se hîrtiile nerezolvate în Departamentul Flașnetei, Cocò se folosește de o duminică în tren ca să lucreze cu secretarii lui în vagonul cu bagaje și să se puie, cum se zice în arhivele autorităților publice, « la curent ».

Cocò s-a dus să se scalde. O zi pe an nu este prea mult pentru un purtător de pene, care adună praf și purici în cojocul lui albastru. De frică să nu se înnece în baie, în București, și pentru că dușul îi inspiră oroare, ca o imitație a ploii, Cocò a plecat mai departe, la apă curgătoare, luînd cu sine săpun, șervet, o dactilografă, un secretar-general, un șef-de-cabinet și un gramofon de voiaj, nimic putînd el face fără muzică și hodorogeală.

— Tot sîntem fără treabă, zise Cocò după ce, cu fraht în regulă și cu număr de ordine atîrnat de gît și de cravata însoțitorilor lui, a fost predat de hamali la « pat vagon ». Deschideți corespondența.

Lîngă vagonul de bagaje se găsea în plină activitate vagonul poștal, marcat cu o trîmbiță zugrăvită pe ușe. Abia se deslușea acum prezența picturală a simbolului. Șeful vagonului cînta vesel din mandolină, și ajutorii lui îl însoțeau din glas, circulînd prin vagon pe dinaintea unor rafturi întrerupte de păreți paraleli, care dau vagonului poștal aspectul unei crescătorii mobìle de cobai. Acești simpatici locuitori ai cuiburilor pătrate celulare, erau fără îndoială la locurile lor, însă invizibili, retrași desigur

în fundurile întunericului simetrice și disciplinați de un regulament respectat.

Poștașii, cîntînd și gesticulînd, nu-i dădeau totuș uitării, căci, din cînd în cînd, la dreapta, la stînga, mai sus, mai jos, ei distribuiau pensionarilor din despărțituri, o legumă curioasă, intercalînd cîte o foaie verde, netezită bine, în formă de plic, pe care o loveau cu o ștampilă. Plicul era îndată mîncat de cobai, căci nu se mai vedea nimic.

Mai interesante erau pachetele cu ziare și reviste și publicațiile strînse în cîte o jartieră de hîrtie. Cînd aceste lucruri se iveau din sacii grămădiți în vagon, asemănători cu sacii de cartofi, toți tovarășii vagonului veneau degrabă, pipăiau obiectul, muindu-l pe două părți și-l dezbrăcau de înveliș. Dacă lucrul dinlăuntru părea interesant, oamenii vagonului, procedînd în mod religios, ca la împărțirea — zice *Sfînta Scriptură* — veștmintelor lui Hristos, hotărau apartenența nu prin aruncare de zar, dar, mai expeditiv, prin punerea de-a dreptul în buzunar. Avînd numai două mîini, omul are în schimb opt buzunare.

Cocò și secretarii lui, care urmăreau operațiile din vagonul poștal prin zăbrelele ferestrei, se simțiră măguliți că un pachet cu *Bilete de papagal* împărtășea acelaș destin cultural și educativ cu a tuturor celorlalte reviste și ziare. Oamenii vagonului scoaseră trei numere și le puseră, frumos așternute, între alte hîrtii tipărite, în căptușeala subsuorii.

— Ce zice? întrebă Cocò pe șeful de cabinet, care lipise urechea de scîndura vagonului. Parcă a zis ceva. . .

— A zis că numerele lipsă din pachet au fost distribuite între funcționarii de la centrală, iar că cele rămase trebuiesc lăsate în pachet pentru funcționarii de la oficiul local.

Secretarul-general al lui Cocò tocmai citise maestrului de pe flașnetă o scrisoare din Constanța, de

la un abonat care se plîngea că obișnuit îi dispar din curier cincisprezece la sută din *Bilete*, și atribuia această pierdere unui eventual serviciu neregulat al administrației foii.

— Domnișoară Piți, zise Cocò dactilografei, ocupată cu toaleta buzelor într-o farfurioară cu oglindă. Scoate mașina, te rog, și scrie. Pune o hîrtie velină în mașină, pentru că ne adresăm puterilor omnipotente și misterioase ale Poștei — și pregătește și un timbru de opt lei, taxă pentru că ne plîngem, fiindu-ne interzis să plîngem gratuit. Ești gata? Bine... Zi așa: « Maiestate Domnule Marinescu »... Taie, te rog. Zi mai bine: « Unicule, Superbule, Adorat în Două Fețe, una publică și alta adevărată, Domnule Director-General... »

— E suficient, obiectează secretarul-general — adică de un stil moale și nu îndeajuns de venerabil... Ca să se ia în considerație, trebuie ca, îndată ce pune mîna pe petiție, directorul-general să se simtă sărutat ceremonios, sărutat în punctul cel mai sensibil și mai cultural al fizicului său de creație a naturii, insuflată de Cerescul Împărat.

— L-am mai adresat, zise dactilografa, patruzeci de petiții...

— Tocmai de-aceea, zise secretarul-general; în niciuna din ele directorul-general nu a încercat senzația pe care o așteaptă de la presă și de la literatură. El trebuie sărutat în icoana autorității sale. Evident, este destul de greu, întrucît icoana lui, în medalion, e aparent destul de mică și trebuie căutată. Dacă directorul-general al Poștelor și Telegrafelor ar fi ales prin lege dintre purtătorii de coadă, travaliul s-ar simplifica. Medalionul ar fi evident pentru toată lumea, și presa prosternată ar obține toate foloasele necesare, neîntrerupt, prin simplă aplecare în jos.

— Atunci să dăm de data asta un comunicat, zise Cocò. Scrie, domnișoară: « Comunicat ». Și să-l trimitem Ministerului Comunicațiilor.

— Dragă Dovlecel... insinuează șeful-de-cabinet, aplecîndu-se pe mașina de scris. Decînd ești ministru al Comunicațiilor, te felicit, Poșta merge de acord cu urechea dumitale...

— Nu admit personalități, întrerupe Coco. Totul trebuie să se petreacă într-un sentiment de generalitate obiectivă și cu un vocabular ales, indiferent dacă în intimitate dovleacul e mîngîiat cu un diminutiv. Nu ne putem permite nici necuviințe, nici aluzii. Și nici nu sînt de părerea dumitale, că dacă e surdă la vocile electorale, urechea unui ministru rămîne surdă și la vocea rațiunii și, în speță, la șoapta din telefon. Să facem un comunicat sentimental... Scrie, domnișoară...

— În patru exemplare?

— În zece mii de exemplare, domnișoară, în atîtea exemplare cîte direcții, oficii, subtoficii, impiegate și vagoane poștale sînt... Ai scris: « Comunicat »?... Bine. Scrie: « Doamnele, domnișoarele, domnii, domnișorii dimpreună cu ramificațiile și rubedeniile, sînt rugate și rugați: Cînd cred că *Biletele de papagal* sînt adresate altcuiva decît unui funcționar de poștă și doresc să le citească, să binevoiască, după ce le-au citit, să le dea drumul înnainte la adresanți, reintegrîndu-le în plicuri și pachete și adoptînd procedura ca adresantul care le plătește să le poată citi o săptămînă după ce au fost citite la Poștă.

Dacă totuș onorații cititori și onoratele cititoare din serviciul poștal țin să colecționeze *Biletele de papagal*, îi invităm și le invităm să ne ceară formal să li le trimitem gratis, indicîndu-ne exact oficiul în care înflorește pentru cultura românească sentimentul literaturii gratuite. În pachetele scotocite putem adăoga exemplarele trebuincioase, și exemplarelor abonaților le putem adăoga cîte un exemplar pentru amatorul de literatură local, care să-l fure din

bandă cu consimțămîntul nostru. » Pune punct și trimite, domnișoară.

— Dar dacă tot se vor fura, ce facem? întreabă șeful-de-cabinet.

— Facem un proces Poștei, răspunse consilierul nostru juridic, de la contencios, care se găsea și el în vagonul de marfă. Vom chema și martori: administrațiile tuturor publicațiilor. Dovada nu e imposibilă.

— Dar cu sărutarea directorului-general la locul convenabil, ce facem? zise secretarul-general. Fără ea nu căpătăm autoritate la împărțitori.

— Îi pulverizăm locul convenabil cu acid sulfuric, răspunse consilierul nostru tehnic, care și el se afla în vagon.

COCÒ FACTOR POŞTAL

Se pare că oraşul Constanţa are cel mai mare număr de cititori. . . gratuiţi, şi ceea ce e mai îmbucurător, majoritatea acestor iubitori de literatură o dă onoratul corp poştal, corespondentul în carne şi oase, cînd masculine, cînd feminine, al confratelui Ovidiu, al căruia corp este de bronz.

Un abonat spiritual, ca toţi abonaţii *Biletelor de papagal*, trimite lui Cocò o scrisoare foarte măgulitoare, din care pricină nici nu o putem publica, alegîndu-şi subiectul, adeseori tratat de noi, al interesului poştal exagerat faţă de conţinutul plicurilor noastre de expediţie.

Ca să ne exprimăm ca un ilustru orator al Parlamentului actual, noi am preferat întodeauna două lucruri: să ne citească èlita corpului poştal şi din Constanţa şi din toată ţara, dar să ne şi expedieze mai departe, cu toate că am prefera şi al treilea lucru, eventual: să ne şi plătească. Abonatul nostru din Constanţa ne cere să scoatem o « planetă » specială pentru amatorii de literatură gratis, cu indicaţii de conduită literară, sfătuindu-i « să fumeze de doi lei mai puţin pe zi, să-şi facă ghetele acasă şi nu la lustragiu, iar domnişoarele să rămîie o zi nepudrate şi nerujate pe buzişoare. Nu le trebuie mai mare economie pentru a avea în fiecare zi planeta lui Cocò », încheie abonatul nostru.

Avem de furcă, s-ar părea, cu cititori poştali cocheţi şi boiereşti la Constanţa, cu domni care îşi lustruisec picioarele la văxuitor şi cu domnişoare care

cel puţin nu se adresează la degetul şi la cîrpa ace- luiaş agent de înfrumuseţare pentru punerea în va- loare şi ton a guriţei. Cocò, drept să spui, nu a prea văzut, în ultimele lui vizite la Constanţa, făcîndu-se un abuz remarcabil în palatul Poştei de cele două cosmetice, unul de piele de viţel, şi celălalt de piele de buze. Negustorul poştal care i-a vîndut timbre la un ghişeu din etajul localului, avea înfăţişarea o- nestă a unui brav om care se poartă cu noroiul a- nului trecut pe încălţăminte şi preferă mirosurilor costisitoare parfumul usturoiului pur, exalat din că- delniţa lui bucală de mahorcă fără economie, subt nasul capricios al cumpărătorilor de « mărci ». Cît priveşte pe domnişoarele şi doamnele din despărţă- mîntul scrisorilor recomandate şi al telegramelor, puse în colivii de sîrmă, Cocò nu şi-ar putea însuşi răspunderea afirmaţiei că le-a găsit pudrate. Un sin- gur personagiu există, sclivisit şi pomădat, în pala- tul Poştei din Constanţa, dar acest personagiu e de ipsos şi se găseşte intercalat pînă la bust şi înşurubat pe un postament de urnă, în păretele scării mari de la intrare. Acest nefericit nu a citit niciodată *Bile- tele de papagal*, pentru motivul că e mort demult, « ucis mişeleşte », ca Mihai Viteazul, spune o ins- cripţie pioasă, de către un bandit dobrogean.

Într-o rugăminte fierbinte către toate poştele din toată ţara, Cocò invitase acum vreo lună pe toţi a- matorii de lectură, sustrasă din pachete, să binevo- iască să ne dea adresele lor, ca să le trimitem cu ti- tlul de onorariu pentru cinstea ce i-o fac strepezin- du-şi minţile cu citirea *Biletelor*, cîte un exemplar. Sau îi îndemnam să ne facă un semn anonim cu o- chiul sau cu piciorul, ca să punem în plicuri cîte două exemplare de fiece abonat care a cunoscut no- rocul să cadă într-o regiune bîntuită de postaşi. N-am primit niciun răspuns şi, să ne cruţe cititorii din Poştă că nu ne alegem termenii cu aceeaş mi- gală cu care buzunăresc ei pachetele, conţinutul

plicurilor continuă să fie — pardon! — furat. Furtișagul lor e însă inteligent: dacă într-o localitate unde literatura face furori în Poștă, avem douăzeci de abonați, ei se organizează așa încît abonații să fie ciupiți pe rînd.

Pentru că nu este necesar să ne sfădim cu acești răspînditori de cultură ai poștelor, noi le-am propune și altă soluție: să le procurăm și crema de ghete, și roșul de buze, și pudra, cu condiția de a le înmîna abonaților *Biletele*, după ce, bineînțeles, domnișoarele și domnii plicului și ai firului telegrafic și fonic au binevoit să le citească întîi. Propunerea e serioasă: să ni se indice mărcile produselor de parfumerie cu trecere în provincii, și Cocò, utilitar și galant, se va executa. Să nu se uite însă din comenzi nici săpunul, care-i începutul acurateței la un cititor gratuit, hotărît ca odată și odată să înceapă să și plătească.

Dar, pentru că tot ne găsim în Constanța, să facem un pas în județ, de zece-cincisprezece kilometri, și să-l luăm cu noi și pe inspectorul poștal dobrogean, pe amicul lui Cocò, domnul Tibacu: un cititor care afectează bunul obicei că-și plătește lecturile și calitatea că le gustă cu inteligență. Am ajuns la acea regiune peninsulară miraculoasă cuprinsă între Agigea, Tekirghiol, Carmen-Sylva și Eforia, care fără trecerea regretabil instantanee a generalului Ionescu pe la Căile Ferate, rămînea încă cincizeci de ani o pustietate biblică, vizitată de inginerii de Stat constructori, specialiști, în căruță și tărăboanță și călări pe băț. Nisipurile, cu începere din Agigea, se populează vara cu corturi și barace, locuite de mii de copii, înviorați ziua de soare, și noaptea de ploșnițele Ministerului Muncii, care, clădind cîteva cetăți pitorești de scînduri negre, a prevăzut intervalele și crăpăturile cu o faună bogată de păduchi-de-lemn, transportați cu mare băgare de seamă pentru sănătatea lor, în lăzi hermetic închise.

Un purtător de scrisori în geantă are însărcinarea să colporteze scrisorile și publicațiile în regiune. El pleacă și o străbate, cînd după o regulă proprie, cînd după o fantezie subită, distribuind după inspirație o scrisoare luni sau joi, sau sîmbăta următoare. Asaltat de sutele de copii despărțiți de părinți și care așteaptă o pupătură și un pol în cîte o scrisoare, factorul, ales printre cei mai analfabeți, își pierde capul și scrisorile. Cînd obosește, el pune conținutul genții în poala unei servitoare și pleacă unde vrea el.

Poșta, în regiunea Eforiei, își făcuse un biurou de primiri într-un vagon. Deschizîndu-se un sanatoriu mai la deal, cu tariful o mie de lei pe zi, vagonul a fost transportat în dreptul acestei autorități tarifare. O scrisoare recomandată, dată biuroului, pentru București, nu poate fi primită decît pînă la orele unsprezece dimineața, ca să poată porni a doua zi. . . Între Constanța și Carmen-Sylva și înnapoi circulă o sumedenie de trenuri: niciunul nu are vagon poștal, și toate ar trebui să aibă un om poștal cu sac poștal, putînd să primească în gări corespondența.

Dragă Tibacule, zice Cocò. Cîtă vreme încă nu ești nici deputat, nici ministru, îți rămîne un moment să înlesnești viața sufletească și culturală a copiilor, dacă adulții nu prezintă subt aceste raporturi niciun interes. Pe nisipurile mării soarele îngrijește de copiii noștri, este drept, dar una din trebuirile pe care acest medic fără carte, dar fără greș, nu le-a învățat este serviciul poștal dus și întors. Ia vezi, nu se poate face nimic? Nu se poate pune în fiece gară, măcar în odaia bagajelor, o masă pentru poștă și un om cuviincios care să vîndă timbre, să ia corespondență și să dea corespondență cui se prezintă la el?

Un *Bilet de papagal* poate să fie furat — de ce nu? Orfan, el nu costă bani și sentiment decît pe redac-

tor, şi redactorul, fiind un cetăţean gratuit, îl poţi nesocoti — şi toate autorităţile te vor felicita în ziua cînd vei opera aşa încît să stîrpeşti din circulaţia poş-tală hîrtia tipărită. Dar o scrisoare reprezintă mai mult decît o fiţuică literară, căci duce şoapta inimii cu ea, lacrima şi oftatul — şi cine le batjocoreşte ca-de subt blestem de moarte.

Cu lampa aprinsă la căpătîi în noaptea odăii, descifrez manuscrisele a nenumărate confuzii și inspirații. Sînt trist. Mi se pare, mai sigur ca oricînd, că trăiesc în pragul unei vremi în care omul a fost destinat să se depărteze și să urască pădurea, muntele și Marea și să îndrăgească imaginea lor răsturnată în oglinzile apelor și văzduhului, el însuș preschimbîndu-și oasele în hîrtie și carnea în scrum.

Nemișcați în scaun, mii de tineri cu penița lăbărțată înmuiată în cerneală și închinați peste o maculatură, se-ngîmfă de isprava lor ireală. Ei cred, după ce au mînjit hîrtia cu salturi de purici și zbor de muște oarbe, că au vînat panterele zăbrelite din India, au domesticit turmele de elefanți din Africa de Mijloc și au schimbat cursul fluviului Mississipi.

Palizi și cu privirea nesigură a lacurilor seara, ei se socot plini de energie și tinerețe, cînd ființa lor sedentară s-a pietrificat cu toate nisipurile și albuminele senilității.

Unde e măcar, în creația lor fără substanțe, voluptatea inițială a lui Dumnezeu din zilele înlocuirii Haosului, transmisă florilor și numelor rodnice?...

Urmăresc abătut o înșiruire de cuvinte care se-mbucă dintr-o parte, cealaltă rămînînd dezgolită pornografic, sau un alai oriental, care, din nepricepere stilistică, pe la mijloc evocă ceasornicul deșteptător și locomotiva.

A! Iată o scară a lui Iacob, pe care urcă şi scoboară îngerii... Muzica cerească nu se aude încă, dar zumzetul se va stîrni desigur, mai spre sfîrşit. De unde a supt tînărul poet din Vaslui intuiţia cerului?... Cu ochii mari, atent, urmăresc liniile manuscrisului care desfăşură pe-ncetul crisalida viitorului mare poet. Mîine, în faţa lumii, vom scoate încă o iluzie, proaspătă şi fermecătoare, şi din această decrepitudine a secolului artificial, vom oferi o nouă suavitate.

Dar pe scara lui Iacob scoboară, conştient de batjocură, surîzînd dintr-o gură cu două ştirbituri, de tinichea galbenă, un zugràv pătat de var, într-o mînă cu şablonul, în cealaltă cu bidineaua.

Manuscrisele s-au sfîrşit...

Nimic. Niciun fulger n-a ţîşnit din tezaurul încărcat cu irealităţile vieţii...

Ninge din plafon cenuşă cenuşie mută, în creştetul capului uimit, pe umeri, pe lampă.

Nimic.

Ameţit, cu limba amară, deschid în miezul-nopţii dicţionarul şi, conştiincios, traduc un axiom şi o anecdotă.

Multe din manuscrisele ce ni se trimit sînt însoțite de cîte o scrisoare pregătitoare. Afară de cele care ne laudă fără măsură, unele ne fac multă plăcere. Elogiul dur e ca injuria moale. Felicitările discrete și sabia cu vîrf, stau, unele, bine în znop, și cealaltă bine pe șold. Ne plac îndeosebi scrisorile care exprimă o îndoială și care aduc aminte bătaia în ușa de intrare, cu degetul încovoiat. Odată, vom publica o seamă de scrisori care, bune începuturi literare, întreceau valoarea bucăților literare alăturate.

Scrisoarea cea mai puțin așteptată este aceea care ne roagă să fim « binevoitori » cu un debut sau cu o continuare. Un corespondent ne-a citat un caz al nostru de « bunăvoință », ca să repetăm cazul față de el: fusese un simplu caz de merit, și bunăvoința noastră lipsise. O singură bunăvoință sîntem datori să manifestăm: corecta citire a manuscriselor, care, drept vorbind, cere. Într-adevăr, niciun manuscris din curierul nostru, destul de bine aprovizionat, nu rămîne mai mult de cîteva zile, în momentele de mare aglomerație, necitit; ba, neobișnuit, niciun manuscris nu a fost propriu-zis aruncat la ceea ce se cheamă coș. Ne oprește să-l *aruncăm* sentimentul trudei cu care a fost întocmit, sporit de sentimentul că ni s-a adresat nouă de preferință: o atenție cheamă pe alta.

La începutul apariției *Biletelor de papagal* am îndemnat pe toți cititorii noștri să scrie: îndemnul

poate să fie repetat după experiență. Cu o sută de numere și de zile mai devreme, formulam un rezultat, cu care nu s-au putut măguli publicațiile literare mari: se iviseră, prin *Biletele* noastre, cîteva condeie noi, cîteva talente noi pentru literatura românească. Pînă la a doua sută de numere, ele s-au înmulțit. Ultima serie a dat, între alții, un nou prozator, cu merite excepționale, pe *Ion Scăenaru*.

Scrisul nu e o arcană rezervată exclusiv unor domni înveștmîntați în odăjdiile unui ìfos culminant. Oricine poate să scrie, cu condiția să definească, în sinceritate strictă, partea lui de emoție în emotivitatea totală. Pe lîngă alte lucruri noi, netăgăduit reale și autentice, *Biletele* au pus în circulație energia îndemnului și au desființat din presa literară obrăznicia scriitorilor cu o fărîmă de nume, de a batjocori de pe o catedră dictatorială, de hîrtie, efortul poetului timid și ofranda stelelor lui.

După două sute de numere și cîteva, apărute, *Biletele de papagal* au primit și scrisoarea următoare, pe care, fără să fi cerut autorizarea autorului ei, o reproducem aproape în întregime, ca din partea unui cititor observator. Cititorul nostru e un scriitor de medicină literară eminent și singurul medic român actual cu o activitate de presă și de literatură spornică și divers interesantă. *Doctorul Ygrec* înregistrează rezultatele îndemnului nostru:

Domnule Arghezi,

Din numerele *Papagalului* ce-mi sosesc, opresc din cînd în cînd un număr, și colecția astfel formată o s-o leg luxos. N-am făcut așa ceva pînă azi cu nicio revistă românească.

Bilete de papagal m-au făcut să descopăr un lucru extraordinar, acum cînd mă apropii de sfîrșitul etern: avem și noi o literatură.

Cine sînt neiluștrii necunoscuți, legiunea ceea de nume absolut necunoscute în lumea literară românească, de care ești

înconjurat? Sînt talente extraordinare, care ar face cinste oricărei literaturi europene.

Dr. Ygrec

Domnul dr. Ygrec recunoaşte cu bucurie şi în scris o situaţie pe care alţii, mai reţinuţi, au recunoscut-o cu amărăciune numai prin grai şi înghiţituri. Faptul sigur este că *Biletele de papagal* au modificat constelaţiile şi, pe lîngă un gen nou de literatură, al ţesăturii adînci pe suprafeţe mici, au provocat o mişcare literară reală, zveltă şi de cea mai recentă tinereţe — fără toboşari, fără universitari, fără sîrbe naţionale, înnecînd impertinenţele cu fastul ieftin, lichelismul pedant cu cochetărie şi gongoric şi pretenţia groasă, într-o invazie de agere puteri. Pînă la finele unui an de apariţie, foaia noastră, cea mai minusculă din lume, va fi ridicat o recoltă şi mai mulţi secerători înalţi.

Din nou: să scrie toată lumea, indiferent dacă izbuteşte mai mult sau mai puţin. Avem nevoie imperioasă culturală să alegem pe cei mai scînteietori dintre noi, nu din douăzeci, nici din cincizeci, nici din o sută, ci din sute şi mii de scriitori, pentru ca scriitorii cei mai buni să reprezinte o valoare cît mai apropiată de marile durităţi ale scării de selecţiune.

Este tot aşa de adevărat, că în acelaş timp ce am determinat pe cei ascunşi să se producă, eliminam din paginile noastre, cîteodată, pe unii scriitori, care, infatuaţi de un accident favorabil, şi-au permis să ne impuie manuscrise afectate şi nule ca pe nişte giuvaere — singurele aruncate la coş.

Citesc în revista *Unu (noaptea)*, care apare la Dorohoi, o scrisoare a dumitale, dragă domnule Fundoianu, o scrisoare trimisă mie, trimisă mie din Paris, trimisă din Paris în aprilie, şi, pecît se vede, pierdută.

Aş vrea să fie adevărat că mi-ai scris, chiar cu preţul de a se fi pierdut scrisoarea dumitale: ar însemna că ţi-ai adus aminte de mine într-o zi de primăvară, privind probabil, de dincoacea Senei, linia cheiului zidit cu expresii de arhitectură elastică, începînd de la Palatul de Justice. E o coincidenţă agreabilă de suflet, de loc şi de anotimp. Dar ţi-aş mărturisi ruşinat că am uitat încotro curge unda de lut a fluviului parizian: în sus sau în jos?... Sînt vreo douăzeci de ani decînd n-am mai trecut pe-acolo — şi pe-atunci nu eram « admirat », cum spui, ca să mă faci gelos sau să-mi sugerezi satisfacţia de autobuz, că acest lucru ar însemna o pensiune meritată.

Dar aş vrea să nu fie adevărat că mi-ai trimis o scrisoare, ca să nu mă faci să cred că mai păstrezi în decembrie o scrisoare trimisă în april. Pentru că nu mă ador cîtuş de puţin şi adeseori îmi trag şi cîte o păreche de palme în faţa oglinzii, în care mă surprind insistînd cu briciul pe cîte un cotor de barbă rebel, — e un exerciţiu sportiv, — admit cu oarecare greutate ca oamenii de litere să se iubească într-atît încît să facă scrisori de amator, cu copie sau concept, şi să le păstreze.

Recunoaşte că nu mi-ai scris. Dacă mi-ai fi scris, după cîţiva ani de tăceri pariziene, desigur că-mi

trimiteai scrisoarea dumitale recomandată, scrisoarea nu s-ar fi pierdut, şi nu mă sileai, cum făcuşi, să-ţi confecţionez un comentariu public în loc de o scrisoare strict particulară: trebuie să mă folosesc de cadrul cabotin pe care mi-l oferi. Tot aşa, nu mi-ai trimis nici volumul dumitale în franţuzeşte, de « cine-poeme », căci nici el nu mi-a parvenit.

Dacă vreai să scrii la *Bilete de papagal*, nimic nu te oprea să-mi trimiţi mansucrisele dumitale de-a dreptul, fără « cuvînt înnainte ». În oraşul meu, mai puţin vijelios decît Parisul, sluga dumitale nu izbuteşte nici să doarmă în fiecare noapte, cele două-trei ore pe care le culcă din cînd în cînd: ai dumneata vreme, la Paris, unde nu-mi închipui că-ţi cîştigi desertul cu prea multă înlesnire, ai dumneata răgaz a broda diviziuni, subdiviziuni şi procedee? În ce mă priveşte, le-am eliminat ca pe nişte coji prea tari pentru măselele rapide.

Dacă vreai să scrii despre domnul Voronca, nu era nevoie de o condiţionare mai specială decît pentru orice alt subiect. Cu chiu cu vai, mi-am stabilit un singur criteriu literar: să-mi placă ceea ce primesc şi public, indiferent de accesorii, pe care civilizaţia este timpul să ne fi deprins să le lăsăm în seama autorului, liber să se rostească şi obligat să se formuleze cu vocabulele şi superstiţiile lui. Este adevărat că public şi manuscrise pe care le detest: vezi manuscrisele mele. Nu am ce face, respect criteriul altora, care cu neroziile mele s-au împăcat. Cu două degete bine strînse, duci de un singur fir de păr din ceafă, alergînd cu el, chiar pe jaguar, de-a curmezişul pustietăţii.

În ceea ce priveşte pe poetul dumitale, îmi dai prilejul foarte tardiv să-i mulţumesc pentru nişte plachete de mare lux, pe care mi le-a trimis fără să-şi dea adresa şi pe care, într-adevăr, le-am primit. Poezia acestui tînăr, închipuindu-mi că e tînăr, nu a putut afla în mine o rezonanţă şi o adiacenţă; ceea

ce nu înseamnează că nu poate să fie în rezonanțele ei. Cred că dacă aş înnota pînă la o planetă aparent vecină şi aş striga în aerul ei cuvinte din aerul nostru, nu m-ar auzi *nimeni*. Văzduhurile variază. Însă sînt deprins să aştept: sau ca ecoul să-şi modifice capacitatea, sau ca trîmbița să-şi strămute accentul. Cînd ți-aş spune că şi pe sinemi patruzeci de ani m-am tot aşteptat, n-o să ți se pară anormal că o colaborare cu timpul şi rezistența face parte din regulile morale.

Dacă scrisoarea dumitale e un început de gîlceavă, o primesc şi aşa. Găsesc în ea țăndări, ca pe o hîrtie în care un şlefuitor de supape a pisat geam, poate temperamentale. Poate că pentru a elucida niscaiva probleme literare, ai avea nevoie de o şedință publică. Nu mă dau îndărăt de la prozaic. Sînt însă dezgustat de consistența puhavă şi de conturele fugitive ale confraților care au ținut să încrucişeze cu mine un obiect ascuțit şi să-mi verse mațele cu un vîrf de umbrelă, furată pe timp de ploaie, din vechiturile mele. Mi s-a întîmplat nu numai o dată ca unui confrate supărător de admirativ în ceea ce mă priveşte şi neplătit cu reciproca, din pricină că, mocofan, nu posed la maximum facultatea admirațiunii, să mă pomenesc înjurat uneori subt aceeaş iscălitură care mă exaltase. N-aş putea să afirm că înjurătura mă scoate din fire şi că nu m-aş pricepe întrucîtva să înjur şi eu: nu. Dar nu-mi plac injuriile fără artă, deplasarea chestiunii şi neputința de-a sta pe teren — şi-mi displac, cu toate că-i înțeleg, confrații tîmpiți, tîmpiți cu morgă, tîmpiți cu considerente, tîmpiți cu lectură şi tîmpiți cu cursivitate.

Dorind ca mica mea epistolă să te găsească în momentele cele mai fericite ale vieții, te rog mai scrie-mi, de preferință în manuscript. Şi nu te supăra că, necunoscîndu-ți clar intențiile, mi-am aşezat datele răspunsului aşa ca, ori pe unde ai

intra înflăcărat, să sune la pompa de apă. Dacă scrisoarea dumitale pornește din camaraderie și simplicități, ai aci și camaraderia și simplicitatea mea și o mînă groasă de om cumsecade.

București
Prima zi cu zăpadă

La Braşov a ieşit de sub tipar primul număr al unei foi, *Pe drumuri noi*, formatul identic al *Biletelor de papagal* şi îngrijită de doi gazetari. Le dorim tinerilor confraţi voinţa de-a scoate foaia lor întodeauna. Înmulţindu-se publicaţiile mici pe toate drumurile ţării, albine de fecundare pentru florile inteligenţei, este de crezut că rezultatele zadarnic aşteptate de la instituţiile şi organizaţiile care devoră Statului, Comunei şi Aşezămintelor, indiferente la munca şi meritul spontaneităţii, capitaluri considerabile, subt firma culturii, vor fi atinse pe potecile şi pîrtiile trase cu piciorul sîngerat.

Biletele de papagal vor fi contribuit prin pilda lor şi prin efortul perseverent al unui plugar izolat, la ivirea deasă a foilor mici regionale, care au fixat nivelul intelectual al popoarelor din Occident, şi nouă, pînă anul trecut, ne-au lipsit cu desăvîrşire.

Tinerii intelectuali, din toate oraşele şi tîrgurile, care vor să se întovărăşească serios pentru scoaterea cîte unei foi de dimensiunile *Biletelor de papagal*, găsesc la noi, pe un tarif de cost, tiparul şi hîrtia primelor numere ale unui ziar, trimiţîndu-ne manuscrisele pe răspunderea lor, cu condiţia să găsească în localitate un număr de aproximativ cinci sute de cititori. Şi cum o publicaţie este datoare să învingă greutăţile de apariţie şi să progreseze, grupul tinerilor ei colaboratori nu va avea decît de cîştigat montînd o tipografie mică ieftină şi lucrînd personal cu dragoste la compunerea şi tiparul publicaţiei lor.

Biletele de papagal stau la îndemîna tuturor intenţiilor de această natură, cu sprijinul experienţei. Pentru răspunsuri, scrisorile vor fi însoţite de timbrul necesar.

Colaboratorul « humoristic » este invitat să nu mai taie cu foarfeca dintr-o literatură pe care nu o citim — și să nu ne mai trimită, ca ale sale, crîmpeiele streine. Neroziile hazlii n-au haz decît originale.

D. V. Giurgiu — Colorați, destelegrafiați, însuflețiți intervalele și conformați-vă caracterului ziarului: strungul: tocirea muchilor și sfericizarea cubului. À bon entendeur salut — et merci.

D. V. Giurgiu — Interesante personal, algebrice pentru cititor: cînd colaborez, sînt unul, cînd fac un ziar sînt. . . doi. Vechea problemă a multiplicității.

Sir Po. Brăila — Țapul mi-a plăcut foarte, dar nu-l pot publica fără să trec peste el cu mașina de călcat — și i se pîrlește blana. Frumos țesut stilistic aspru, de care vă felicit. Trimiteți fără economie, înlăturînd anumita aluzie.

R. I. Iași — A « zîmbi ironic » de începuturile unui viitor scriitor este a batjocori rugăciunea.

Cristescu, Loco. Articolul e interesant. Sîntem obligați să-l publicăm, spune scrisoarea ce-l însoțește, pentru că am aparține acelorași convingeri profesate de autor, care totuș ne refuză schimbul de a se numi. *După* ce vom publica articolul, autorul ne făgăduiește, circumstanță prețioasă, să ne spuie cum îl cheamă. Procedeul e suspect și bravura anonimatului originală. Onoarea *Papagalului* consistă în a-și lua răspunderea articolelor nesemnate, și cinstea autorului se concentrează în grija de a se masca hermetic. Ce putem face cu asemenea buni tovarăși decît să-i sfătuim să-și schimbe convingerile, ca să le poată iscăli?

B. D. Sfîntul Munte (Prodromul) — Toate articolele scrise de T. Arghezi au fost semnate T. Arghezi. Articolele nesemnate T. Arghezi nu sînt scrise de T. Arghezi. Iar T. Arghezi nu scrie decît articole care pot fi semnate T. Arghezi și nu a întrebuințat niciodată decînd rîvnește să scrie, un pseudonim. Cred că e clar. Blagoslovește.

Prietenii *Biletelor de papagal* ne trimit prea multe versuri, din care multe bune. Îi rugăm să ne trimită și proză bună. Bună și scurtă.

Cu un sentiment de adevărată greutate încunoștiințăm pe cititorii noștri că, ivindu-se deosebiri de vederi literare, a căror responsabilitate și-o asumă integral domnul T. Arghezi, noul codirector, talentatul scriitor domnul Gheorghe Brăescu, s-a retras, spre marea noastră părere de rău, azi, 22 iunie 1929, de la *Bilete de papagal*.

CUPRINSUL

•

SEMNE CU CREIONUL

1928 — 1929

SPINI DE HÎRTIE
1928 — 1929

ARHIVĂ DE LITERATURĂ
1928 — 1929

CUTIA DE POȘTA
1928 — 1929

Lector: GHEORGHE PIENESCU
Tehnoredactor: MINA CANTEMIR

Bun de tipar 13.03.1974 Tiraj 3.060 ex. legate 1/1 Coli ed. 13,98 Coli tipar 12,50.

Tiparul executat sub comanda nr. 2340 la Întreprinderea Poligrafică „Arta Grafică" Str. Calea Şerban-Vodă Nr. 133, Bucureşti — Republica Socialistă România.

